

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

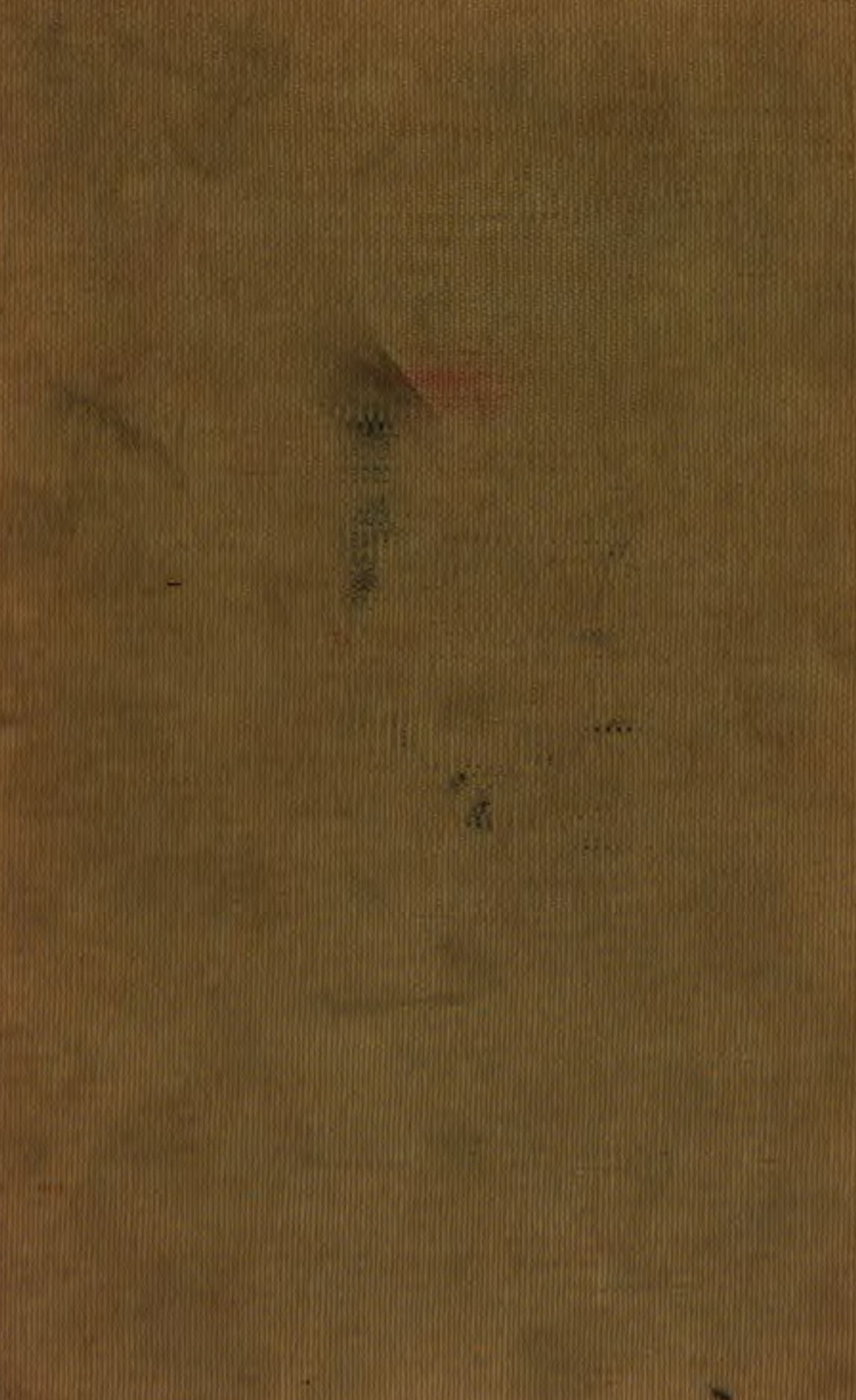
Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

PScan 338.1

**HARVARD COLLEGE
LIBRARY**

**FROM THE BEQUEST OF
MRS. ANNE E. P. SEVER
OF BOSTON**

*Widow of Col. James Warren Sever
(Class of 1817)*

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN AF SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

24:e ÅRGÅNGEN

1903

Innehåll:

- Redogörelse för Svenska Litteratursällskapets årsmöte.
C. J. L. Almquists Guldfogel i paradiset och hans
egen tolkning därav Af *Karl Warburg*.
Ett hittills okänt Katarina-officium Af *Robert Geete*.
Några kvarlevor af svensk dramatik från sex-
tonhundratalets slut Af *Sigrid Leijonhufvud*.
Den börjande reaktionen mot nyromantiken Af *Karl Warburg*.
Svenska boksamlingar under medeltiden och deras
ägare. 2. Af *Isak Collijn*.
Miscellanea.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 21. 1902 Af *Isak Collijn*.

Af Svenska Litteratursällskapet utgifna Skrifter.

1880 81.

- 1: 1: 1. Samlaren. 1: 1. Pris i bokh. 3 kr.
 1: 1: 2. " 1: 2. " " " 2 "
 2: 1. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 1. Pris i bokh. 2 kr.,
 3: 1. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 1—64.

1881 82.

- 1: 2: 1. Samlaren. 2: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 2: 2. " 2: 2. " " " 1 kr. 50 öre
 2: 2. Dagboks-anteckningar af J. G. Oxenstjerna. 2. Pris i bokh. 3 kr.
 4. En Svensk Ordeskötsel af Samuel Columbus. " " " 2 "
 3: 2. Ur en Antecknares samlingar. Sidd. 66—192.

1882 83.

- 1: 3. Samlaren. 3. Pris i bokh. 2 kr.
 3: 3. Ur en Antecknares samlingar (slutet). Pris i bokh. kompl. 6 kr.
 5. Skrifter af C. G. Tessin. 1—2. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1883 84.

- 1: 4: 1. Samlaren. 4: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 4: 2. " 4: 2. " " " 2 kr. 50 öre.
 6: 1. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 1. Pris i bokh. 2 kr.
 7: 1: 1. 1500- och 1600-talens Visböcker. I. Harald Oluffsons Visbok. H. 1. Pris
 bokh. 1 kr. 25 öre.

1884 85.

- 1: 5. Samlaren. 5. Pris i bokh. 3 kr.
 6: 2. G. Benzelstjernas Censorsjournal. 2. Pris i bokh. 2 kr.
 6: 3. " " " 3. " " " 1 "
 1500- och 1600-talens Visböcker.
 7: 1: 2. I. Harald Oluffsons Visbok. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
 7: 2: 1. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 1. " " " 2 "

1885 86.

- 1: 6: 1. Samlaren. 6: 1. Pris i bokh. 2 kr.
 1: 6: 2. " 6: 2. " " " 2 "
 7: 2: 2. 1500- och 1600-talens Visböcker. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 2. Pris
 i bokh. 1 kr. 75 öre.
 8: 1. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 1.
 9: 1. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 1.

1886.

- 1: 7. Samlaren. 7. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
 8: 2. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 2.
 9: 2. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 2.

1887.

- 1: 8. Samlaren. 8. Pris i bokh. 4 kr.
 8: 3. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 3.
 7: 2: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. II. Bröms Gyllenmårs Visbok. H. 3 (slut-
 häfte). Pris i bokh. 2 kr.

1888.

- 1: 9. Samlaren. 9. Pris i bokh. 4 kr.
 8: 4. Samlade Dramer af J. Messenius. H. 4.
 9: 3. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 3.

SAMLAREN

TIDSKRIFT

UTGIFVEN

AF

SVENSKA LITTERATURSÄLLSKAPETS ARBETSUTSKOTT

GENOM

AKSEL ANDERSSON

24:e ÅRGÅNGEN

1903

UPPSALA 1903—04

AKADEMISKA BOKTRYCKERIET

EDV. BERLING.

^Δ
P Scan 338.1

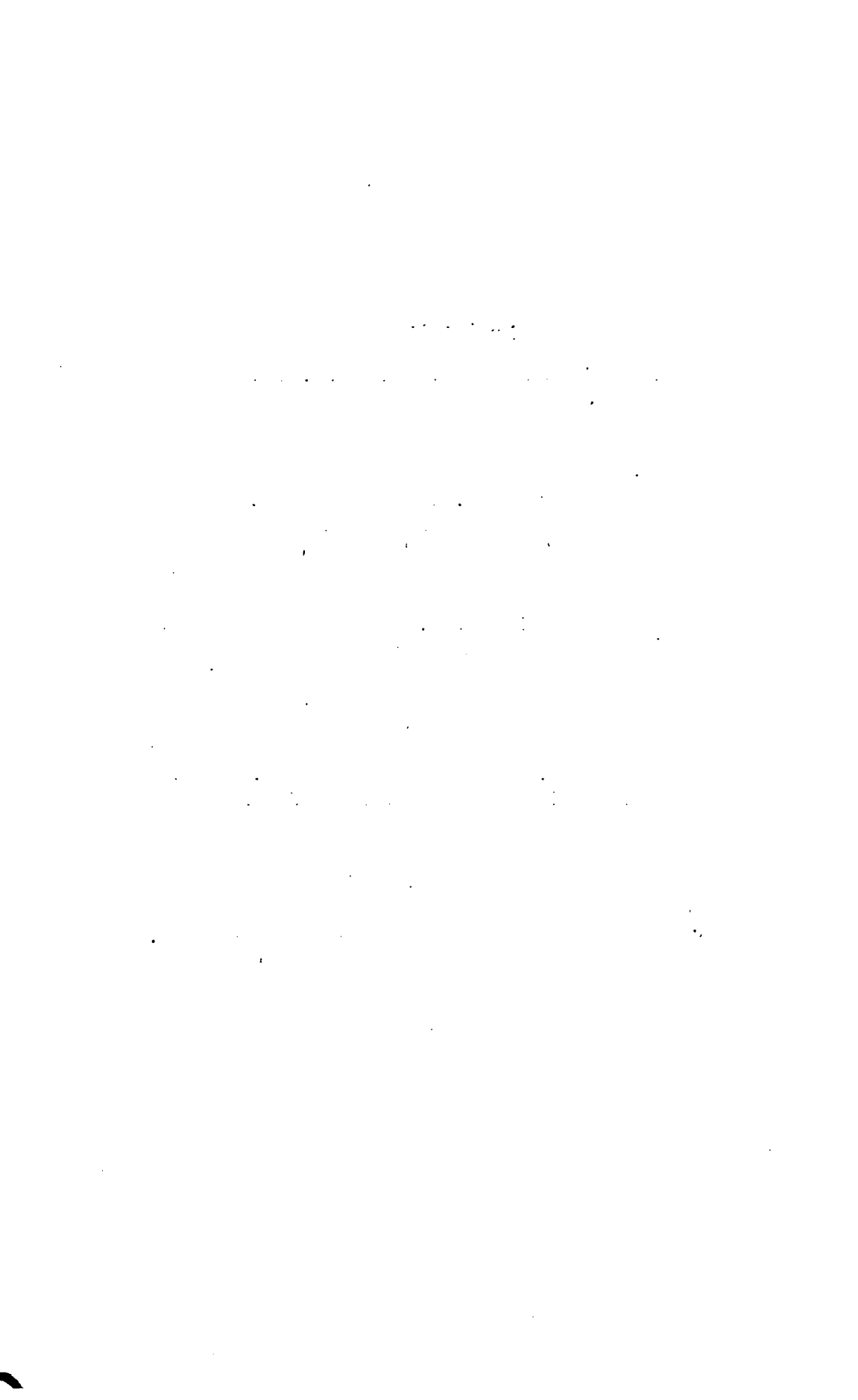
Sever fund

Innehåll.

	Sid.
Redogörelse för Sällskapets årsmöte	V—VII.
C. J. L. Almquists Guldfoegel i paradiset och hans egen tolkning	
däraf. Af KARL WARBURG	1.
Ett hittills okänt Katarina-officium. Meddeladt af ROBERT GEETE	25.
Några kvarlevor af svensk dramatik från sextonhundratalets slut.	
Af SIGRID LEIJONHUFVUD	39.
Den börjande reaktionen mot nyromantiken. Af KARL WARBURG	71.
Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. 2. Af	
ISAK COLLIJN	125.
Miscellanea.	
Tvänne korrekturlästa blad af Vita Katherinæ	141.
Råd och anvisningar till en svensk bokbindare under medeltiden	144.
Articuli abbreviati på svenska	146.
En Andeligh vija om the tree märckeliga Daghar i Vekone	151.
Ytterligare om Krembre sagan	154.
Fader Vår på vers	156.
Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 21. 1902. Af ISAK COLLIJN.	

Härjämte medfölja såsom Bihäng för 1903:

- Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon af LEONARD BYGDÉN. H. 7—8.**
1500- och 1600-talens Visböcker utgifna af ADOLF NOREEN och J. A. LUNDELL. VI. Kungl. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1.
-

Svenska Litteratursällskapets årsmöte

hölls den 23 maj 1903, därvid följande ärenden förekommo:

1. Årsberättelse för år 1902.

Sällskapet har under året utgifvit 23:e årgången af *Samlaren* med bidrag af herrar V. SÖDERBERG, E. INGERS, K. WARBURG, O. SYLVAN, J. MORTENSEN, L. BYGDÉN, O. VON FRIESEN, H. WIESELGREN, I. COLLIN, E. MEYER och A. ANDERSSON; — *Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon* af L. BYGDÉN, H. 6; — *Th. Thorilds bref*, utg. af L. WEIBULL, H. 3.

I enlighet med förut fattadt beslut hafva framl. tullförvaltaren AXEL BJÖRKMANS samlingar till Bellmans och Bellmansfigurernas historia inköpts af Sällskapet för 150 kronor.

Uppsala den 22 maj 1903.

AKSEL ANDERSSON.

2. Revisionsberättelse för år 1902.

Behållning från föregående år kr. 7,723: 63

Inkomster:

Årsafgifter för 1902	»	1,976: 75
Årsafgifter för 1901	»	28: 25
Årsafgift för 1903	»	5: —
Svenska Akademien för 20 ex.	»	100: —
Lagerförsäljning	»	70: 42
Debiterade porton	»	77: 56
Räntevinst	»	332: 42

Summa 10,314: 03

Utgifter:

Inköp af A. Björkmans anteckningar	kr.	150: —
Författarehonorar	»	492: 50
Tryckeriräkningar	»	1,707: 71
Porto, annonser och distribution m. m.	»	118: 13

Behållning:

I Upsala sparbank	7,814: 60	
Kontant i kassan	31: 09	7,845: 69
		Summa 10,314: 03

Som räkenskaperna voro med synnerlig omsorg förda samt försedda med vederbörande verifikationer, få revisorerna härmed föreslå, att sällskapet beviljar skattmästaren bibliotekarien L. BYGDÉN full och tacksam ansvarsfrihet för den tid revisionen omfattar.

Dessutom taga sig revisorerna af förekommen anledning friheten föreslå, att sällskapets sekreterare och kassaförvaltare, som icke erhålla någon ersättning för sitt arbete, måtte för framtiden vara frikallade från erläggande af årsafgiften.

Uppsala den 22 maj 1903.

HERMAN LUNDSTRÖM.

N. SJÖBERG.

3. Beviljades skattmästaren full och tacksam ansvarsfrihet för hans förvaltning.

4. Beslöts i enlighet med revisorernas förslag, att Sällskapets sekreterare och skattmästare skola vara befriade från erläggande af årsafgift till sällskapet.

5. Företogs den i stadgarne föreskrifna utlottningen af en af arbetsutskottets medlemmar, hvarvid bibliotekarien CL. ANNERSTEDT utlottades.

6. Till medlem af arbetsutskottet återvaldes bibliotekarien ANNERSTEDT, och till suppleant återvaldes docenten J. MORTENSEN. — Utskottets öfriga medlemmar äro vicebibliotekarien A. ANDERSSON, vicebibliotekarien L. BYGDÉN, professor P. A. GEIJER, docenten E. MEYER och professor AD. NOREEN.

7. Valdes till revisorer för 1903 professor HERMAN LUNDSTRÖM och c. o. biblioteksamanuensen N. SJÖBERG samt till dessas suppleanter amanuenserna R. ALMQVIST och M. HULTH.

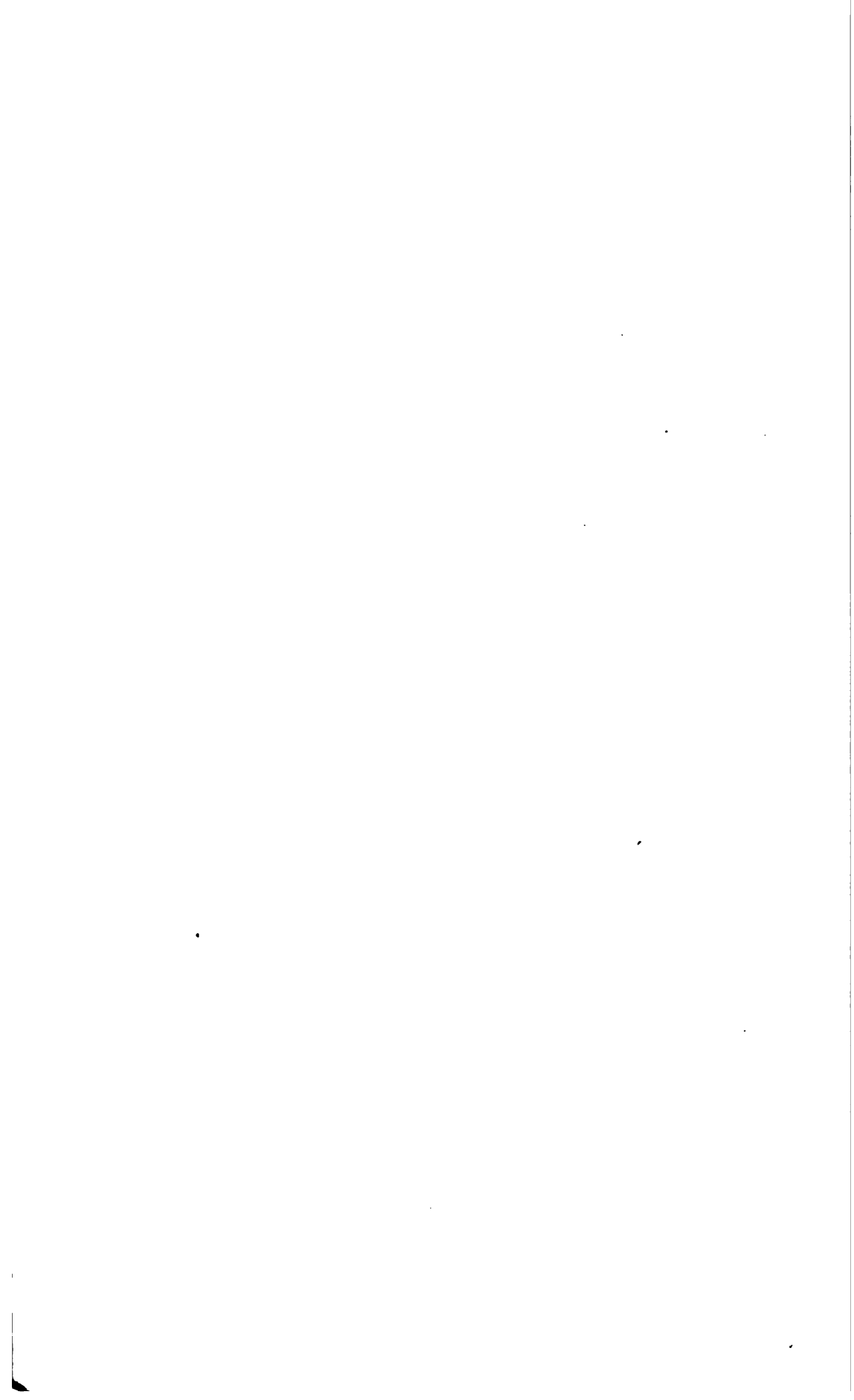
8. Höll professor K. J. WARBURG ett föredrag: Bidrag till oppositionen emot Almquist och nyromantiken.

Vid Arbetsutskottets samma dag hållna sammanträde omvaldes till ordförande prof. NOREEN, till sekreterare undertecknad och till skattmästare vicebibliotekarien L. BYGDÉN.

Uppsala som ofvan.

AKSEL ANDERSSON.

C. J. L. Almquists Guldfogel i Paradis och hans egen tolkning däraf.

AF

KARL WARBURG.

Almquists första författarperiod — fränsedt enstaka snärre ungdomsförsök — är att räkna till åren före och efter 1820.

Delta år utgifver han sitt redan 1816 affattade Organisationsförslag till Manhemsförbundet. Men denna tid tillhöra ock hans märkligaste ungdomsdikter: *Amorina*, *Murnis* och de båda sagorna *Guldfogel i paradiset* samt *Rosaura*. De representera tre olika strömningar, som på denna tid göra sig gällande i hans personlighet.

Amorina hade förebådats dels af den lilla skriften från 1816 *Hvad är kärlek?* med dess angrepp mot den konventionella moralen, dels af de i *Hermes* 1821 offentliggjorda afhandlingarne *Om brottsliges behandling* — den brottslige är en sjukling som skall läkas¹ — och *Om enheten af episk och dramatism; en aning om den poetiska fugan*. *Amorina* är — i stort sedt — ett utslag af Almquists i blodet ingångna Sturm und Drang-intryck, är denna riktnings senborna barn hos oss, vår litteraturs enda fullblodiga Sturm und Drang-drama — ifall det nu skall kallas drama, eller, som A. själf tänkt, »försök till en romantisk fuga», d. v. s. ett slags enhet af epos och drama. Att äfven enstaka insatser från nyromantik äro skönjbara, hindrar icke, att diktens hufvudkaraktär är 'Sturm und Drang', hvilket skulle kunna i enskildheter påvisas såväl beträffande anda och ämnesval som hvad angår den från Shakspeare påverkade stilen med dess afbrott mellan högtidligt och groteskt.

¹ Jfr teckningen af Johannes karaktär med dess medfödda »blodtörst» samt vissa repliker vid Rudmans bortförande från domstolen.

Detta Almquists viktigaste ungdomsverk utkom, som bekant, icke under dessa år. Nära färdigtryckt blef upplagan makulerad, på inskridan af Almquists för hans framtid intresserade farbror, biskopen, och boken firade först 1839 sin uppståndelse.

Likaledes fick ett annat ungdomsverk *Murnis* vänta länge nog på offentlighet, oaktadt Almquist redan 1821 velat, att dess tre första böcker skulle tryckas i *Poetisk kalender* (1822), och oaktadt samtliga de femton böcker, som först 1845 utkommo såsom *De dödas sagor*, redan vid denna tid voro skrifna. *Murnis* är ett utslag af Almquists Svedenborgianskt färgade åskådning; den poetiska skildringen af de dödas erotiska fröjder ansluter sig helt och hållet till Svedenborgs eskatologi.

Såsom nyromantiker framträder åter Almquist i sina sago-dikter, de i *Opöetisk kalender för poetiskt folk* införda *Guldfogel i paradis* och *Rosaura*, af hvilka den förra lästes i det vid jultiden 1821 utkomna 'Vinterhäftet', den senare i det 1822 utgifna 'Sommarhäftet'¹.

Almquist, som kort förut, under ATTERBOMS vistelse i Stockholm, knutit intimare vänskapsband med denne, skrifver till honom i september 1821:

»Vi utgifva nu här en Samling af hvarjehanda vittra ting, hvaribland äfven jag träder fram med en bit: 'Guldfogel i Paradis eller Poesiens Legend'. Till sitt innehåll är detta stycke en Symbolik, såväl öfver Poesiens historiska Öden och i synnerhet öfver den christligt-romantiska poesien (hvilken här i Dikten förekommer såsom Floramundas Lustpark); som också öfver de Menniskors Öde, hvilka dragas till och gripas af Poesiens lif. Du må likväl ej tro, att det hela bildar en Allegori (såsom t. e. Lings Gylfe), utan det är en enkel ordentlig Händelse, i hvilken det symboliska är inväfdt. För att hafva en yttre fot stödjer sig stycket i början på en bekant Folksaga om en Munk, som lyssnade på Paradisfogelns sång».

Denna folksaga förekommer i vidt skilda lands folkdikt, den finnes i legendsamlingar och folksagor på olika språk. I vissa sagor tviflar munken på Guds tidlöshet, i andra ber han Gud skänka honom en inblick i paradiset herrlighet. Grundmotivet är, att han, då han lyssnar på paradisfågeln sång, icke märker, hur tider svinner, endast tycker att en liten stund förflutit, men då han återvänder till klostret, finner sig där glömd och förgäten. En helt ny generation

¹ LYSANDER har ifrågasatt, om icke *Sagan om gråkappan*, hvilken utgafs som folkbok af Almquist 1818, rent af är en originaldikt. Men i ty fall är det en ren imitation efter folksagan utan själfständig betydelse.

lefver nu i klostret; många, många år äro förflutna, men han hade icke märkt det.

Året innan Opoetisk kalender utkom, hade sagan framlagts i svensk dräkt i en liten kalender *Förgät mig ej*, som innehöll öfversättningar från tyska och ryska författare. Här meddelas den under titeln *Paradisfågeln. Rysk folksaga af Karamsin*. Denne berömda ryske författare har här behandlat en rysk legend¹, och enstaka egenomliga likheter mellan KARAMZINS version och Almquists synas tyda på, att denna förelagt för honom vid hans bearbetning, vare sig i sin svenska öfversättning eller i någon tysk tolkning, hvarifrån denna antagligen är företagen². Huru som helst — det första kapitlet är blott en enkel omskrifning af den enkla, älskvärda folksagan, som utgör prolog till Almquists, egen betydligt mera konstlade och invecklade dikt, där den motsatta synpunkten göres gällande, nämligen huru en dag kan förefalla såsom tusende år, hvilket skildras i de följande sex kapitlen.

En annan tid hade kommit, då i trakten bodde en ädel riddare, som ägde en son och en dotter. Denna dotter Lili anade, att hon skulle liksom den hånsofne munken få höra fågeln i paradiset. Denna aning ängslade hennes broder Wingolf, som befarade en olycka. Och en afton är hon försvunnen. Wingolf axlade då sin nya rustning och gick ut att söka sin syster. Mångfaldiga äfventyr, erinrande om de medeltida riddardikternas, tima honom. Han antog att intet annat än lyssnandet till fågelsången vore anledningen till Lilis försvinnande, och för att återfinna henne drar han ut i den djupa skogen. Där träffar han en sjöjungfru med ett ankhufvud, hvars fyra barn, isfågeln, draken, den mörkblåa gäddan och dufvan, skulle vara honom till hjälp. Han anlitar dem också en efter annan på sin stora resa, därvid han till sist äfven tager en vilsekommen, blind prins med på färden till Floramundas lustpark. Här utstå de nya äfventyr; prinsen blir seende och Wingolf blind, enligt en sång som Guldfogel sjöng ofvan ifrån: »Salige de som äro blinde i världen, ty de skola visserligen se». Och ur en rosenröd bok läser prinsen en mängd visdomsord, som något erinra om Svedenborgska skildringar. (Jfr 6 kap.). Prinsen och Wingolf skiljas åt. Wingolf företager

¹ Jfr CHUDINSKIJS samling, N:r 17.

² Vål påstår han i bref, att hans Saga är skriven flere år förut, men denna uppgift kan möjligen vara tillkommen för att urskulda anmärkta stilistiska brister. Äfven om den är riktig, kan första kapitlet ha omredigerats med ledning af Karamzins redaktion.

nya vandringar, och en dag föres han af en sång till en trakt, där han icke förut någonsin varit, och där han råkar sin efterträdas syster. De båda syskonen somna sedan in af glädje på en bädd af gullvifvor, slutna i syskonfamn, och då de åter vakna, sitta de på en gräsplan i skogen utanför deras faders borg. Och de stiga båda upp att gå in till den gode fadren. »Och då var alltsammans likt det som aldrig varit. Icke fullt en dag var förliden.»

Det sätt, hvarpå pressen mottog denna Almquists saga, var ägnadt att nedstämma den för kritiken rätt ömtålige författaren. *Stockholmsposten*, där den af fosforisterna angripne ANDERS LINDBERG förde spiran, låtsar som om innehållet i kalendern, liksom titeln, utgjorde parodi på Nya skolans alster. Några af Dahlgrens stycken voro ju parodiska. Men *Stockholmsposten* uppfattar äfven det öfriga som parodier, fastän, säges det, parodien »icke framträder omedelbart med anspråk såsom sådan eller med afsikt att såra; den ger sig tvärtom själf vid handen och synes för det mesta blott såsom fostret af oskyldig lustighet, hvilken vill roa sig själf och andra utan att göra det på tredje mans bekostnad men dock obekymrad om denne själf tager skämtet åt sig. I detta hänseende utmärker sig i synnerhet Guldfogel i Paradis, en härmning af den nu mera moderniserade sagostilen i gammaldagsform med föråldrade tysksvenska ord och fraser».

Äfven *Argus* var mäktas bister. 'Guldfågel', som han antager vara författad af samma penna som 'Samvetets fantasi' (af LIVIN), klandras för »jaktlust efter klingklang, arkaismer, mysticism och af-fekterad fromhet, hvarmed skolan alltjämnt laborerar».

Det är lätt förklarligt, att Almquist kände sig missnöjd med dessa kritiker, särskildt den i hvilken Sagan framställts som ett gyckel. Han hoppades helt naturligt, att det fosforistiska Uppsalaorganet skulle bedöma dikten mildare, och han väntade, att ATTERBOM eller PALMBLAD — eller båda i förening — skulle anmäla kalendern i *Svensk litteraturtidning*.

Till den förre skref han den 7 jan. 1822: »Jag hör, att du nu sett den opoetiska Calendern. Det var en och annan människa här i Staden, som af Titeln m. m. tog sig anledning att anse hela företaget såsom en Parodi på din Calender, och häraf till sin glädje hoppades på, att I samtliga i Upsala skulle blifva vrede, och en Schisma uppstå emellan Upsalisterne och dem, som här arbeta. Jag skrattade åt denna Narrtanke, emedan jag var öfvertygad om att jag kände Eder.

Hvad Guldfogel i Paradiset beträffar, så är den ingen novell, utan mera af sagisk Natur. Händelserne äro blott en yttre dräkt. De äro bildade utanpå en hel byggnad af Symboler, för hvilka (man må säga om dem hvad som man vill) jag kan ansvara, och när som helst kan stå till rätta, inför det strängaste, lugnaste Förstånd. För att tala utan omsvep, så har jag väl ej haft något emot, att den nya Tiden så länge svängt omkring sig med sin Känsla; ty angeläget var, att då denna genom den äldre tiden blifvit neddragen till att vara en hora åt det ömkligaste ytligaste Förstånd, den framför allt härur skulle uppresas. Men det blir nu allt mera nödvändigt, att också sjelfva Förståndet anländer, så att icke en hop folk här må skrika att i nya skolan ej annat finnes än Känsleri, Pjunkerier m. m. och tro att intet annat Förstånd finnes än deras mullförstånd; och tro, att Nya Tiden föraktar Förståndet derföre att han föraktar deras slags Förstånd. Jag för min del har aldrig kunnat med dessa Poetier, som ej hysa Sanning i deras kärna. När sundt förstånd är basen, kan byggnaden sedan vara öfverspunnen med så många lysande, glimmande, brokiga taflor som helst — och den skall ändock vara stark. — Är mitt lilla stycke ej utan värde, så är det derföre att jag på samvete kan redogöra för dess symbolik. Men just emedan denna är utbildad i händelser, så fins i stycket ett inre och ett yttre lif.

De, som mena allvarsamt med tingen här i världen, se bägge delarne. Men de, som afsky allt annat än skalet, fästa sig blott vid det yttre, vid Händelse-rymden, och denna kan för dem ej annat synas, än högst barock. Det är naturligt att så måste vara. Jag är derföre mycket glad, att Stockh.-Posten tagit altsammans för ett gyckel, och jag önskar innerligt, att alle, som ej se det inre deruti, måtte betrakta det på detta parodiska sätt. — Men det jag als icke är nöjd med, är att flere svagheter, förvridningar m. m. förekomma i mitt styckes styl. Orsaken dertill är att stycket skrefs för 4 å 5 år sedan, då jag icke var hemmastadd i formen. Derföre ville jag också ej hafva det tryckt. Dahlgren öfvertalade mig dertill, och jag lät så ske, för de ideers skull, som ligga inom formen. Den, som nu för det bräckliga i formen, förkastar lifvet, han må det. Jag är nöjd med all förtjent näpst. Jag önskar blott att de som döma hafva rent sinne, annars skola de fördömma det, som icke bör fördömmas. Dermed är jag icke nöjd, dock vet jag att detta mest skall inträffa.»

Dessa Alinquists ord föllo i god jord, ty ATTERBOM var — liksom äfven PALMBLAD — mycket förtjust i denna saga. Till EUPHROSYNÉ, som var den enda bland nyromantikerna som uttryckte sitt misshag, skref han i febr. 1822: »Gärna medger jag, att Guldfoegel är ofta högst vidunderlig, om du endast håller dig vid själfva utarbetningen och formen. Författarens fantasi är ännu ej tillräckligt frigjord från åtskilligt bizarreri, och hans stil behöfver än vidare mycken öfning. Men idén af sagan är gudomlig liksom den allmänna syftningen af denne auktors verksamhet. Kände du honom riktigt personligen, så skulle du också finna huru ren och ädel han såsom människa är. Jag hyser för honom, liksom för Söndén, en fullkomlig vördnad; de äro begge hundra gånger bättre än jag.»¹

Vid denna tid hade Almquist besökt Uppsalavännerna, hade tillbragt angenäma dagar med Atterbom, Palmblad, Geijer, Malla Silfverstolpe, Kernell, Gumælius, Börjesson och genom deras loford vunnit ny lust och inspiration; omedelbart därefter meddelar han Atterbom, att hans fantasi lefvat i planer och utsikterna af en ny saga — tydligen *Rosaura*.

Han hade under Uppsalavistelsen utlofvat att sända PALMBLAD, hvilken funnit *Guldfågel i paradis* »superb», en utveckling af innebörden i denna saga — antagligen för att begagnas i en eventuell kritik. Den 11 mars 1822 skrifver han nämligen till denne vän — sedermera hans bittra motståndare:

»Här i Stockholm hafva åtskilliga ekonomica mött mig; och det af den beskaffenhet, att jag en längre tid ej så lifligt får umgås med det som ligger min själ närmast. Det jag innelykt här skickar dig är fördenskull högst ruskigt. I början tänkte jag vara helt lärd, och uppsatte en idé öfver Saga och Novell i allmänhet. Hade jag fortfarit på det sättet, tviflar jag ej, att min Förklaring öfver hela Guldfoegel blifvit en bastant Octav.

I från någonting så förskräckligt blef jag likväl genast dragen af yttre hinder och så kallade Göromål. Sedan uppstod också ett inre hinder, som jag nu vill nämna för dig. När jag för några år sedan skref Guldfoegel, tänkte jag icke på någon Förklaring utan målade blott, hvad jag såg i min själ. Efteråt har jag kommit att tänka prosaiskt på saken och finner att altsamman går på detta sättet (Förklarings sättet) ganska riktigt ihop. I min inre Spegel

¹ RUNNQVIST, *Euphrosyne*. Norrköping 1882.

ser jag att i Sagan, äfven de minsta omständigheter ligga förklarade. Men att draga fram dessa förklaringarne på Papperet är nog så underligt. Själén förekommer mig såsom ett varmt Hem; der må förklaringarne så väl: de beta såsom Gazeller i lyckliga Arabien. Men satte på papperet se de mig så frusna och stela ut, att jag blir hemsk till sinnes. Ett hinder till är, att det fins flere Regioner af förklaringar, den ena uppöfver den andra; liksom pinnarne i Jacobs Stege i hans bekanta Dröm, på dem står den ene ängelen uppöfver den andre alt hela vägen. Ger man nu ut en förklaring, så tror någon, det fins blott den. Likväl är det naturen af all symbol-skrift, att olika Läsare se den förklarad i sina väsendens speglar på olika sätt: djupare eller ytligare alt såsom de själfva äro det.

Såsom emedlertid åtskilligt i min saga och i synnerhet Wingolfs Resa med de 4 Djuren blifvit ansedt obegripligt, så beslöt jag, att åtminstone förklara den. Äfvenså det hufvudsakliga, nemligen bemärkelsen af de egentligen agerande Personerne Wingolf och Lili så ock Munken. Hela Lustgårdens beskaffenhet, Böckerna, Händelsen med Prinsen och Wingolfs Blindhet, deras lefnads-sätt som lyssna i Parken m. m. ville jag ej vidröra emedan jag tyckte Bröderne i Upsala på allt detta hade reda.

Sådant var beslutet — men det skulle utföras! Förunderligt svårt hade jag att sätta pennan på detta Papper. Det gick derhän att jag sade åt mig sjelf: 'Det blir intet af! De må i Upsala tänka om mig och säga hvad de vilja! jag skrifver icke'. Detta var nu också dumt. Först i förrgår, vresig och förargad såväl öfver den förnåma vackra lärda Ingress, hvarmed jag börjat, som öfver de yttre och inre Hinder som mötte vid fortsättningen — tog jag saken för hufvudet och skref några Tankstreck, hvilka innehålla alt hvad jag öfver Guldfoegel har att för närvarande tillkännagifva.

Älskade Broder, betrakta det med någon godhet, ty det behöfver det i sanning. Det är ej så särdeles utan innehåll, som den ruskiga kappräcken antyder. Jag önskade att du ville meddela Geijer och Atterbom altsammans och öfverlägga om något bruk deraf kan göras.

* * *

Rörande Guldfoegel i Paradis.

Det första, som bör bestämmas, är den egentliga Skilnaden emellan Saga och Novell (nemligen icke etymologiskt fattadt ej heller historiskt efter hvad desse bägge Namn i äldre och nyare tider hos åtskilliga folk betydt, utan i Konst-afseende).

Låtom oss i betraktelsen begynna vid den schellingska Grundsatsen, att idéelt och réelt, absolut menadt äro ett, så följer att man kan anse Universi ena sida såsom idéer och den andra såsom ting (realier); men hvilka dock i sjelfva grunden (d. v. s. då man ej längre minnes de två sidorna) innebära detsamma. Detta kan ej annorlunda förstås än så, att allt hvad idéerna innehålla, det innehålla ock tingen. De uttrycka hvarann ömsesidigt, men på olika sätt (emedan nemligen idée är annat än ting, då de betraktas såsom de två sidorna af universum). Detta olika sätt kan man sålunda tillskrifva, att 'idéerna förklara tingen' och tingen beteckna idéerna. Hela sammansättningen af alla ting i verlden är således ett system som är en Betekning (Symbolik, af *συμβολον*, signum, tekn) af idéernas system. Detta, i korthet sagdt, lägger grunden till allt hvad man menar med Symbolen. Vore ej idée och ting i deras eviga grund Ett, så vore all Symbolik i sjelfva verket Nonsens, ty den vore då ej annat än ett conventionellt antagande, ett emellan några stycken personer uppgjort Contract innehållande ungefär denna mening. 'Vi hafva oss emellan öfverenskommit, att när vi tala om det och det tinget, så mena vi den och den tanken'. Symboliken vore då en vague och lumpen påfinning, utan verkligt förnuft, på sin höjd en ro-docka för några toma hufvuden, som genom sinliga föreställningar skola retas till eftertanke.

Men om åter såsom af det föregående synes Symboliken är på det idealas och realas Enhet grundad, nödvändig och bestämd: så följer äfven något annat, nemligen att den är fullkomligt allmän, den finnes aldeles öfverallt. Ty det är icke blott här och der, som man kan säga, att det reala i grunden är identiskt med det ideala. Öfverallt eger detta rum, efter identiteten var absolut. Det finnes således intet enda Reale, som ej är symbolon för Idée.

'Alla Händelser — (såvida nemligen händelser, såsom skedda och verkliga i den yttre verlden, i detta afseende böra också anses för Realier) äro för den skull ock symboler af idéer'. Hela Historien är, på detta sättet tagen, en symbolisk kedja. Diktade händelser, i deras mått, äfvenså.

Men när nu dessa händelser berättas, så kan Berättelsesättet ske på tvänne vis. Antingen framställles Händelsen blott och bart såsom händelse, så att Läsaren af berättelsen ingenting annat skådar, än hvad som tilldragit sig, Händelsen kan väl derföre ej upphöra att i grunden ändock (på det sätt som nyss ofvanföre nämndes) vara ett symbolon för någon idé; men sådant är här icke anadt: detta berättelsesätt är alltså en omedveten Symbolik. Eller, i andra fallet framställles Händelsen, men berättelsens form är sådan, att ej blott själfva händelsen synes, utan det anslås tillika, att den lefver för *Läsarens* blick med mening att beteckna en idé, hvars signatur den är. Detta är en medveten Symbolik. Meningen med detta medvetna är ock icke, att Berättelsen här själf skall säga till, hvad den signerar: sådant tillkommer den för ingen del; detta skulle förstöra dess lif aldeles, och vara likaså löjligt, som om Naturen (det stora Signatur-Cabinetet) lät skriva på sina rosors blad hvad dessa rosor betyda. Men meningen är att Berättelsen här vet, att den signerar. Af detta att anslås läsaren eller betraktaren. Det är hans sak att uppsåra hvad det, om sådant lyster honom veta.

Historiskt se vi, att det sednare af dessa Berättelsesätt mera öfvervägande varit det österländska, och det förra mera öfvervägande i vesterlanden blifvit brukadt.

I Konstafseende tror jag, att då man i våra dagar talar om Saga, gör man sig ock icke derför fullkomligen reda, så menar man likväl innerst dermed det medvetet-symboliska Tecknings-sättet af en Dikt, och när man talar om Novell menar man ett sådant omedvetet-symboliskt Tekningssätt, som jag förut, i motsats mot det föregående, framstälde.

Guldfogel i Paradiset — efter dessa grundsatser betraktadt — är en saga. Det minsta och ringaste blomster kan hafva någon fågring, så länge det, i frid stående på sin friska stängel, i osårad kropp får indraga luften, och den svalka, som Lunden, dess födelses hem, bjuder. Men röfvad från sin jord af Botanisten, korsfäst i dess Herbarium, eller styckad af den Vises knif, tvungen att i dagen lägga de blygaste behagen — hvad skall det bli af den lilla? — några vissna sopor, på hvilka Botanistens städerska trampar.

Den vise (vare sig Botanist eller Recensent) begår dock detta blomsterrån utan agg i sitt samvete, emedan han säger: O späda, i den yttre offentliga Verlden må du stå och glädja de menniskor,

som der dväljas, med dina yttre former, som för dem hafva fägring: för mig är blott den inre Betydelsen af ditt lif, din inre Form-Construction, af värde; och tillåter du mig att skåda den, så var säker, att fins det något älskvärdt hos dig skall du lefva i mitt trofasta minne, fast ock din brokiga skimrande Yta ligger visnad för mina fötter.

En egen och besynnerlig Smak! men Recensenten bör man förlåta allt.

Några Tankstreck.

Evig är Poesien — fri i Tid och i Rum. Munken tyckte han lyssnade blott en Dag men det var dock 1000 år. Wingolf vankade i hänryckning och förföll slutligen i en (halfsjuk) trånad, så djupt att hans sinne kände en Längd af 1000 år, det var blott en dag.

Så lossade voro äfven Rummets band. Munken geck bort i en Lund — 'Han fördes undan så långt, så långt, att ingen af Menniskor riktigt vet, hvarthän han kom eller hvart han geck, eller hvar han omsider stannade'. Wingolf kom till ett obekant Haf, han gjorde långa resor österut — och, när han vaknade med sin Syster låg han dock hemma i sin Faders Park. Det var som såg han allting i syne — står det på ett ställe: detta skulle innebära en Förklaring på huru en så ogeographisk Resa kunnat tillgå. — Det står ock i Cap. om Böckerna, att Guldfogeln förde alla i anden till sin Lustgård. Detta skulle ock vara en förklaring — egentligen är dock detta ej en förklaring utan en Popularisering; — ty; att se i syne och gå i anden, — hvad är också detta? Dessa uttryck äro begripliga för folket. Vi (jag räknar mig till folket) göra oss ej reda för huru vi begripa dem — men de tyda oss någonting som torde svara mot hvad de lärde säga: göra idealiter.

Tidfriheten och Rumfriheten skulle då om jag fattat Sagans mening innebära att de som resa till Poesiens land, göra ideala resor. Och poesien sjelf — churu hon ofta tar till föremål Saker i den realiter **bundna** Tiden och Rummets hem — har dock i sitt eget inre lif (och i sitt Behandlingssätts kärna) en Tid och ett Rum, som äro långa — korta — uppstående — försvinnande — i alla skepnader vandelbara så som det roar hennes Ideer.

Förr i Verlden var det den hvita ärliga Ålderdomens lystnad, att lyda Sångens vinkande toner; barnen gjorde då spass. Nu för tiden är det Spass, mången gång Förhåningar af det heliga och vördnadsbjudande, som utgör de Gamles fägnad, barnen deremot äro alfvarsamma, lyssna på det Högas maningar, gå förut, liksom visa de äldre vägen etc. etc. Först i Sagan är det Munk Gubben (1 Cap.) som lyssnar på sången — sedan (de öfriga Cap.) är det *bägge* Barnen Wingolf och Lili, som resa efter densamma. Det är verkligen som om Sagan bestod af 2 Sagor — en fornromantisk hvori det ärliga Gamla drar ungdomen till Gud — och hvori den långa tiden är kort (1000 år voro för Munken en dag) samt en modern romantisk, hvori Ungdomen drar det Gamla till Gud, och hvori den korta tiden är lång (För Wingolf var en dag 1000 år). — Menniskans Sinne är väl en Enhet, — men i denna Enhet lefva dock *Empfindung* och *Denken*, såsom tvänne hvarandra constituerande Wäxellif, som ej kunna vara utan hvarandra och som tillsammans utgöra sinnet. Hvilken öm kärlek binder dem icke? De kunna någon gång vara skilda: och det inträffar, då någon stor revolution bryter in för att förvandla Menniskan — ty då, medan Känslan och Tanken hafva olika Rörelse-lagar, komma de i en olika gärning, — de se ej till hvarandra på en tid, — men när Revolutionen satt sig — Menniskan är full i sitt nya lif — huru falla då ej de båda åter i helig oskuldssamn tillsammans och all Skilsmässa är likt det, som aldrig var? — —

Anslås nu det mensklige sinnet af den inre sannfärdiga Poesiens enfaldiga Höghet, — då bryter det sig till en våldig Revolution. — Här blir ej frågan om att lära sig ett metriskt Språk, — sätta ihop subtila Liknelser — hyckla och coquettera med plastisk förfining utan kärna — utan här blir fråga om något alldeles nytt. Menniskan får ej sitta stilla der hon förut var, taga in Poesien i sina egna hyddor beskedligt, — utan hon måste lemna sitt eget förra — hon måste göra en Resa till Poesiens verld. Då denna Grundrörelse väcker — då denna Fart begynner — blir en sådan Sönderskakning i sinnet, att 'dess *bägge* goda Syskon', som alltid så glada lekt tillsammans, skiljas: — Känna och Tänka skiljas.

Det dunkla qvinliga *Empfindungs*-syskonet (Lili) drages först och omedelbart bort till Sångens hem hänryckt, man vet ej huru, och på ett sätt, eller en väg, som man ej heller känner. Lili kom undan — det är allt hvad man om hennes Resa vet (2 Cap.).

Men det klara manliga Tanke-syskonet (Wingolf), dess Resa till Sångarbergen måste hafva varit till i form, den är bekant. Lili försvann, men Wingolf reste på ett sätt som man vet huru.

Tanken förvånad öfver Känslans obegripliga Hänryckning. rustar sig med ridderlig kraft, att åter eröfra den brustna Föreningen. Wingolf öfvergifver sitt förra Hem och besluter att fara all Jorden omkring, att åter träffa sin käraste syster att ännu en gång i verlden få kyssa hennes mörka gyldne Lockar.

Känslan (Lili) gripes på en gång af Poesiens alsvåldiga helgedom. Tanken (Wingolf) kommer till denna Lustgård blott gradatim genom flere Perioders genomlöpande, den måste nå målet genom flere förvandlingar. Wingolfs resa består af flera Perioder.

Kommen ned till Hafvet (3 Cap.), till sina Utfarters rätta element, träffar Tanken först på dess strand sjelfva detta elements beherrskande ande — Sjöfrun. Huru ofta har det icke händt den unga modiga Tanken, lysten efter verldsomfattande Utfarter, att den i stället att beherrska sin lust och Reseelementets genier, sjelf blifvit kufvad af dessa farliga förtrollande genier, som spelat ur Djupets dunkelblå salar på (Vettgirighetens) lockande, klingande harpor, och stupat dit ner? Denna idé är den genom hela romantiska Diktrets sa ofta uppkommande taflan af Sjöfruar, som lockat kämpar till ljufva faunntag på Hafsbottnens förföriska koraller. De glömma då alltid Christus, heter det. Den rena, ärliga goda Vissheten seglar ofvan på Hafvets lekande spegel styrd af Solen eller de höga stjernorna (af Christus och de Helige) och seglingen går bra: men den förvetna lystnaden efter kunskaper, icke för det Heligas skull och icke ännu ordnade af det Heliga — detta är en trånad af Hafsdjupet och Sjöfruarne väckt och som drager Lyssnaren dit ned, om han följer.

När Wingolf på Stranden träffar Sjöfrun, är det genast han, som tar våldet. Då är hon icke mera farlig. Hon bjuder honom, tvärtom, sina egna barn till ödmjuk tjenst.

Han tar emot detta anbud, ty han vill resa. Han behöfver sådane Tjenare. — — Ack huru mäktig och stark och hög vill icke den unga friska ännu oförsökta Tanken i början vara! Den stora, skarpt och högt och långt flygande Isfogeln vill jag hafva till min tjenare, ropar Wingolf! — Oceanens egentliga Resenär, det är den kalle Halcyon — denne fogel ej en gång bor på jorden: han flyger och bor och har hela sitt lif på de gränslösa svallande böljorna. Den tar han först.

Och Wingolf far (4 Cap.). Dock straxt i begynnelsen griper Hafsfruns mäktige Genius människan: — äfven denne Wingolf, som annars beherrskade Sjöfrun, blir nu gripen och förd af Isfogeln i näbben och hans resa börjar ej ridderligt: O, Tanke! hvarföre var du i din början så spotsk, lvi valde du Isfogeln att resa med? Du är nära att redan i din resas begynnelse kufvas, och kufvas — just emedan Du ville vara stark. Dock vakar den höga Vårdaren öfver den ärlige Wingolf. Det bär sig icke länge för Isfogeln — ty himmelens friska örnar störta ned och angripa honom. Wingolf vill försvara sin Resenär! — men huru heligt styr icke den osynlige outgrundelige Vårdaren? — Wingolf sjelf hugger hufvudet af sin fogel. Så blir han fri honom — så slutar första Perioden af Wingolfs resa — af Tankens förvandlingar.

Wingolf önskade sin Fart stor och hög. Hög öfvergifver han då nu att vara. — Isfogeln är fallen. Farten blir låg, sänker sig till Havets bryn. Dock — stor vill han alt ännu vara. Han kommer nu i färd med Sjöfruns Drake. Detta är romantikens egentliga trolldjur. Att vilja vara hög och stor det bar sig ej bra, som vi sågo; — men att vilja vara låg och stor detta är ännu långt farligere. Det är Drake-naturen. Deraf föres Pilgrimen till den ö, som är sjöskum, som synes i alt herrlig och ljuf och som är intet, det är de svafvelsinnade, de ljugande lustars hem. För andra gången skulle nu Wingolf hafva blifvit dragen till Hafs djupet och fördränkt, om icke Guds ära i honom left och denna samma ära, som kom honom att förstöra de ljugande qvinnornas ö (sid. 18) och derigenom rycka stödet undan sina egna fötter — medan Ön då blef ett verkligt skum — denna samma Ära, som efter det yttre skenet således bragte honom i fall, denna var det dock, som hindrade det Träd att förvandlas, hvari Riddaren grep; och gjorde, att han på det kusliga hafvet egde något att simma på.

Så var Tanken — emedan den ville vara mächtig — för andra gången nära, att störta i djupet till de dumdristiga kunskapers tju-sande (men kärnlösa hem), — i stället att såsom den äkta Visdomen, segla ofvanpå hafvet. Dock, den gudomliga ärligheten, som bodde innerst i denna resande Tanke frälste den. — Tanken gick nu till sin andra förvandling.

Hvarken hög eller stor ville den numera vara. Låg var den redan: så ödmjukade den sig nu äfven till Litenhet. Låg och liten blef Wingolfs resa ihop med den mörkblå (hafsfärgade) Gaddan. Icke kunde detta just vara något särdeles; men det gick ändock. Kalla

vindar ur norden böjde den på Trädet simmande Riddaren ofta ända ned till Vattenbryn. Dock gick det Österut. Han nalkades land.

Således, genom detta sitt förödmjukande vann Tanken verklighet. Tanken var icke längre blott och bart Tanke; den gjorde icke längre blott utfarter i sitt egna element — den reste ej blott på hafvet. Den feck 'Verklighet', fast fot — steg i land. Det blef den 3:dje förvandlingen.

Huru till den ödmjukhet, Tanken vunnit (men hvilken ödmjukhet dock alt hittills varit haf-isk, rof-isk — väl liten och låg men icke derföre just god. Gäddan — är hafsdjur, rofdjur) nu äfven Fromhet sållade sig, det visar Wingolfs Dufva. Hon är ej blott liten utan äfven from. Hon är den fjerde förvandlingen och hvad vann han icke nu?

Då genom den första åtrån att mäktig och stark komma upp, Resan just i stället kom ned — blef en Drake-resa och Gädde-fart på vattenbrynet, så feck ringheten, då fromhet gjutit sig deri, ej blott fast och verkligt land för sin fot utan drogs nu åter uppåt. Dufvan var åter, såsom Isfogeln, ett luftdjur, ett uppåt gående, men from. Springa kunde hon väl icke, men hade likväl varit åt de trakter, der lustgården fans, hade fått mätta sig mången gång af dess präktiga Gryn.

Så kom Wingolf till målet — blott den sista kampen återstod. Nöd, begabberi, sjukdom, svärmod etc. kastar Verlden ur fulla händer på den som vill gå till det heligt ljufliga. Med dessa ilska Kreatur står den yttersta drabbningen. De omringa hela Lustgården och det glänsande Berget. Och de äro verkligen förskräckliga, så ofta det innersta lifvet i helgedomen hos människan är slumradt eller borta: — men när sångaren, Guldfoget åter kommer hem, då dryper han söfvande droppar på Rofdjurens gap — de grina väl — dock falla de i dvala oskadlige.

Wingolf är framme (5 Cap.).

Symboliken af de djur som tillhöra Wingolfs Resa har jag blott tagit på ytan i denna förklaring. Jag har tagit dem blott efter deras mått af höghet, storhet, litenhet. Skulle det gå an att, annorlunda än ylligt, här behandla hela Förklaringen, så skulle dessa Djurs sjelfva Naturer och plats i Universum uppdaga taflor och signaturer af oändligt djupare halt.

Men häröfver, såsom öfver allt det öfriga, ligge Isis slöja.

Orsaken, hvarföre jag vidlyftigare yttrat mig om Ws resa, än om något annat i Sagan, är det, att denna Resa af motpartiet blifvit ansedd för det mest befängda och af mine Vänner åtminstone för det minst begripliga af alltsamman.

Partierna af Lustgårdens beskrifning, af de rosenröda böckerna, af deras öden och händelser, som i Parken lyssnande vandra m. m., detta skulle fylla långa afhandlingar, om det utfördes i prosa. Den symboliska Diktens målningar hafva äfven den fördelen att med några högst få penseldrag kunna tyda oändligheter för den, som har ett öppet sinne uppåt. Det är sant, att allt här då ej blir så bestämdt, som i en utförlig Prosaskrift. Men så kunna deremot *Begreppen*, evigt unga och fria, ingå i hvarje olika läsande Individuum och der gestalta sig på eget sätt samt i oupphörligt nya dragter på allt högre och högre stegar upplifva sig — då de blott äro symboliskt anslagne. Äro de bestämdt omskrifne och nedskrifne i afhandlingen så stå de — de stå fast och starkt, detta må ingen neka ej heller nedsätta denna förträfflighet! — men NB. de gå icke.

Naturen skulle längesedan hafva dött, glömd af oss alla om hon uttalat sin förklaring öfver det Helas lif med Bokstäfver och ej med Blommor. Detta senare skriftsättet har den förmånen, att ej blott stå utan både stå och gå. Det står ty det är en viss och bestämd förklaring för hvarje särskild Läsare men det går tillika, ty det eger en ny egen förklaring för hvarje ny olika Läsare och äfven för en och samma Läsare uppenbarar sig denna skrift i evigt sig föryngrande stigande drag allt som Läsaren själf stiger.»

* * *

Onekligen vittnar denna »utläggning» af sagan om Almquists skarpsinne och fyndighet. Men man tror gärna hans egna ord, att när han diktade sagan, han icke tänkt på denna förklaring utan »blott målade hvad som låg i hans själ», samt att han först senare kommit att »fundera» öfver ämnet och funnit, att »på detta sättet gick det ganska riktigt ihop». Han medger ju dock, att olika läsare kunna se den förklarad på olika sätt. Det är knappast troligt, att någon läst den på alldeles samma sätt som författaren själf gjorde efteråt.

Hela denna utläggningsmetod står för öfrigt i sammanhang med en religiös riktning, af hvilken Almquist under ungdomsåren stod i starkt beroende, och som satt djupa märken i hans världsuppfattning: **SVEDENBORGS** lära.

Almquists uppfattning af diktarens omedvetna inspiration var nämligen i någon mån sammanfallande med Svedenborgs åsikt, att »apostlar och profeter skrefvo utan att själfva veta hvad de skrefvo». I inspirationens ögonblick var skalden ett strängaspel, som en högre makt behandlade. Så förklarar Almquist ock i ett bref till en väninna (från början af 1840talet) om sina musikaliska skapelser — och det samma ansåg han gälla om sina dikter — att han själf hade ganska liten del i dem. »Jag kan ganska väl bedöma dem som någonting — väl icke oskiljaktligt från mig, efter de tvärtom äro införlifvade med mitt innersta väsen, men dock såsom ganska oberoende af mig. . . . Jag har intet komponerat hvarken i musik eller skrift, som icke gjutit sig fram så lätt, att jag måste säga att det gjort sig själf.»

Svedenborg tolkade, som bekant, bibeln alldeles oberoende af bokstafsmeningen; han sade sig under Guds omedelbara ledning hafva uppdagat hemligheten af, huru bibeln skulle förstås, och liksom i forntiden Origenes antog han en allegorisk uttydning. Och äfven om Almquist senare ställde sig kritisk till Svedenborgs korrespondenslära, måste teorien om en korrespondens mellan andevärlden och sinnevärlden — som ju t. o. m. den från nyromantiken fristående TEGNÉR fann vara »en poetisk idé» (jfr bref till BRINKMAN 1825) — lifligt anslå en natur som Almquists, hos hvilken den poetiska fantasien korsades med fyndighet och skarpsinne, och som tagit intryck af tidens nyromantiska filosofi. Säkert är, att hans utläggning af *Guldfogel i paradis* lifligt erinrar om de allegoriska bibeltolkningarna. Att denna utläggning var afsedd för att underlätta den kritik, som utlofvats honom från Uppsala, är tämligen säkert. Fråga är emellertid, om den icke snarare försvårade den. PALMBLAD lämnade utläggningen till ATTERBOM, som skulle hjälpa honom med anmälan af *Opöetisk kalender*. Men den förblef onyttjad liggande i Atterboms skrifbord.

Då *Rosaura* utkommit var Almquist än mera angelägen om en erkännande kritik från Nya skolan. *Argus* hade nämligen gått märka illa åt denna saga om »behagets vingar», i hvilken Almquist sökt finna en enhet mellan antik skönhet och kristendom. Så hade det hetat, att i denna saga icke funnes någon originalitet för den, som hade några reminiscenser af TIECK och NOVALIS, eller ännu närmare af Planen till Manhemsförbundet och af legenden om Guldfogel i paradis. Märkvärdig vore likväl denna saga därför, att författaren —

»en verklig potentierad Atterbom» — tycktes genom den velat framställa den nya poesimens alla dimensioner, dess bredd, djup och längd, eller som någon disputant i anledning af en matematisk dissertation tillade: »dess fjärde dimension, dess crassitude». Salig Dumbom i världen hade, som Kellgren säger, sällan någonting att anmärka mot våra operor, »förutan pjesen och aktion», och man kunde på samma sätt säga, att det ej funnes någonting att anmärka mot denna saga förutom planen och detaljerna, nämligen för dem som alltid ha någonting att anmärka mot hvad de ej förstå, och som ej beundra i mån som de ej begripa. »Och vi trotsa — fortsätter Argus — hvar och en att uttyda meningen här, vi trotsa t. o. m. författaren själf att göra det så, att någon utom han själf förstår hvad han velat säga. Dock författaren torde nog akta sig därför, då denna dunkelhet i plan utan tvifvel blir en ny skönhet för det mystiska ljusets beundrare och älskarinnor. För dem skall denna obegriplighet utan tvifvel öka den förtjusning de erfara, när de läsa, huru 'nattviolerna gáfvo tionde af vällukt', huru guldbin och trollsländor flögo kring alla löf, att fastaga de unga solstrålarne, huru buskarne logo och tonerna doftade fram såsom en safirvåg öfver ängens konvaljer, ty om allt detta och mycket mer af samma halt underrättas man på hvar sida af denna saga. Dit var det då som f. d. Nya skolans så högtidligt och ihärdigt förkunnade reformation skulle föra oss i den allvarliga och praktfulla genren.»

Med anledning af denna kritik skref Palmblad till Hammarsköld, kort och mustigt: »Argus är sig lik, nämligen vara svinhund».

Almquist kände sig nog smärtsamt berörd af denna anmälan och påkallade nu ifrigt ATTERBOMS bistånd, dock under formen af att det gällde dennes eget och skolans intresse. Han skref den 9 nov. 1822:

»Min älskade Broder!

Med mycken bedröfvelse, kåraste Broder, har jag hört, att din helsa als icke skall vara bättre: och i den tanken, att några Ord från en lika kännande Vän möjligen skulle kunna vara dig till någon glädje skrifver jag detta Bref. Jag har haft mina tider af den svartaste inre Sorg: men jag måste bekänna, att det Lugn för mig själf och den frid med den yttre Verlden, som jag nu i allmänhet orubbadt njuter, icke hafva andra orsaker än förutgångna Bedröfvelser. Och många vågor från det skumma Hafvet, jag lemnat, slå ännu upp på stränderna af min ö; men jag ser dem utan serdeles

bekymmer, ty de gå icke högt upp, och sjunka snart åter ned i den Botten, som upphäufde dem. Min gode Broder bry dig icke om detta Slägtet — låt det gå sin väg — låtom oss gå vår väg — icke i den meningen sagdt, som skulle vi förakta någon af de andra, ty Gud dömer, hvem som är bättre — utan i den meningen, att olika Naturer måste gå i olika banor och behöfva icke derföre förargas på hvarandra. Jag kunde visst nu hafva anledning, att vara ledsen, i anseende till allt det buller och bång, som öfver våra opoetiska Bidrag här i Tidningarne föres — men om det på minsta vis snär-tar mig, så är det endast derföre att de inblandat Eder i Upsala, och dig, min Broder, hvars lättretlighet för ovänliga bemötanden och dumheter jag känner. Såsom du känner mitt sätt, att behandla folk af detta slag, så inser du lätt att jag ingenting svarar: men då det behagat dem att inblanda Eder, — och Ni redan förut flere gånger inlåtit Eder i svaromål, så tycker jag det är i sin ordning, att Ni nu (helst sådant mycket väl anstår en Tidnings Redaction) afger ett kraftigt Svar. Att de skulle förarga sig på mig visste jag förut, men att de skulle så tilltyga Da[hlgre]n vore oförklarligt om jag icke visste den hemliga driffjädern. De hafva genom Uteliggare sökt förmå honom att blifva en deras Tjensteande, och öfvergifva oss. Men han gaf dem fan. Derpå syftar ännu det insidiösa Smicker, som liksom rosor mellan tistel, skjuter fram i deras Omdömen, och hvarmed de ännu söka locka honom. Det är ännu en orsak till, som jag ej här kan nämna. Det gör mig mycket ondt om honom, ty han har tagit anfallen på sinnet — likväl är jag säker, att hans mod snart reser sig igen. Jag tycker rätt mycket om *Rosenfesten*. Desse Hr Joh[ansso]n och Lind[eber]g, som i hjertat älska så mycken smuts, men nu affectera Näsryckningar och illamående öfver de burleskare scenerna i *Rosenfesten*, kunde då hafva citerat något af de onekligt vackra och fina: — men sådana äro dessa hycklare. De skrika på popularitet — är nu Du icke populär heller? *Rosaura* är skrifven för ganska få, men likasom det glädjer mig, att de så litet fattat den, att de ej en gång kunnat sönderstycka och skända dess partier — så vet jag också att den skall vara af vigt för dem, åt hvilka den är egnad. De så kallade Gudaktige (af en eller annan sect) skola ej gilla den, emedan christendomen här alldeles icke är pjunkig, och de för öfrigt skola finna det hedniska, verldsliga Behaget vore ett altför fånigt accidens vid andelig uppbyggelse. De med konstsinne begåfvade, som dyrka Gracerna, skola deremot må illa vid ankomsten af den hemska Christendomen bland dem: vane att se Aphrodite i kretsen af Chariterne, skola de häpna vid att tänka sig Christna i denna krets.

Blott den i hvars själ det oändliga krafvet gjort sig gällande att finna föreningen af Enhet och Mångfald af Helighet och Qvickhet — hos den måste detta kraf icke sluta, förrän Christendom och Grazie äro ett, och han ingår ej i Lifvets mörka Lugn (Religionskänslan) utan i dess klara Lugn (den verkliga Sabathen). För den skall Rosaura vara ett bidrag ej utan vikt, det vet jag bestämdt. Alt öfrigt bryr jag mig icke om.

Det bevisar mycken kritisk okunnighet af Argus att anse några Reminiscenser kunna ega rum mellan Novalis och Rosaura (ännu mindre Tieck!). Icke en gång Språkformen är lik Novalis'. Men att återfinna några grundidéer i Novalis, som finnas i Rosaura, det är en omöjlighet, som jag trotsar hvem som helst att försöka. Icke står jag på samma ståndpunkt som Novalis. Denna uppgift önskade jag i Litt. Tidning corrigerad, emedan den missleder den allmänheten, som icke läst Novalis.

Helsa hjertligt alla bekanta. Det skulle vara roligt att veta, hvarmed i litterärt afseende du i sommar sysselsatt Dig?

Jag lefver evigt din

trofaste

A. »

ATTERBOM svarade i dec. 1822:¹

»Att ånyo författa eller deltaga i en ny tidningsartikel mot riks-skojaren Argus — dertill har jag hvarken tid eller lust. Allt hvad i afseende på svenska vitterhetens närvarande tillstånd kan emot Argi dumma skräfvel anföras är redan en gång sagdt i den årsgamla uppsatsen om Dagbladslitteraturen.² . . . Hvad Opoetiska kalendern särskildt angår så skall den i vår tidning innan kort recenseras med all den rättvisa, som den förtjänar. Vår plan har alltsedan i våras varit att recensera Poetiska kalendern, den Opoetiska och Bruzelii kalender på en och samma gång; och mig blef detta arbete ålagdt, då jag — af bekanta skäl — kan denna gång äfven i afseende på den kalender, som bär mitt namn, anses för en fullkomligt opartisk domare. Men jag var hela våren igenom hindrad af mina föreläsningar, och hela sommaren igenom af sjukdom; därför har ingenting blifvit deraf, tills vidare. Nu åter är jag efter flera månaders fruktlösa ansträngningar, ånyo med all min själ och all min håg inkommen i min förleden vinter afbrutna dramatiska komposi-

¹ Brevet finnes i Eriksbergs arkiv; det är tryckt i AHNELTS *Nektar och gift*.

² PALMBLADS uppsatser i 1821 års *Sv. Litteraturtidning*.

tion Lycksalighetens ö; och jag har förskräckligt svårt vid att afbryta detta (för mig långt intressantare) arbete, om ock blott för tre eller fyra dagar, för att skriva ihop en tråkig recension. Emellertid skall jag dock gripa mig an och uppfylla mitt löfte, så snart jag slutat den akt, på hvilken jag nu skrifer så att innan årets slut skall, hoppas jag, den väntade recensionen befinna sig i Edra händer. N. B. Jag vill ej i allmänhetens ögon synas vara denna recensions författare, ehuru oveldigt jag deri, enligt min bästa insigt och medvetande, ämnar gå till vägs. För öfrigt hoppas jag att I ej skolen bli missnöjda med mig, fastän jag i ett och annat är af olika mening såväl med dig som med Dahlgren.»

Emellertid blef ingen recension skriven. Palmblad klagar i bref till Hammarsköld öfver, att Atterbom icke kommit sig för att fullgöra löftet att i kompani med honom bedöma kalendrarne.

I nästa årtionde skulle däremot ATTERBOM — oaktadt Almquist i sin produktion då stod honom mindre nära, sedan inflytanden från BYRON och VICTOR HUGO satt märke i han alstring — i varma ordalag taga till orda för hans författarskap och därigenom utsätta sig för angrepp från en yngre tids män.

* * *

Almquist själf kom senare från det »allegoriska» skriftsättet. Han var mycket angelägen, att man icke på hans senare mera verklighetsskildrande Törnrosskrifter måtte tillämpa någon allegorisk tolkningsmetod, men han ville på samma gång häfda dess berättigande för sagodikt. Så finner man bland de i *Skandia* (Bd 3, 1834) ofentliggjorda *Några drag* bl. a. följande uttalande:

»Ingenting är mig så vidrigt, som allegoriska framställningar, der icke så skall vara; d. v. s. der titeln icke tillkännagifver det. Sådana äro t. ex. orientaliska, ja stundom till och med romantiska berättelser, der man skall förstå någonting filosofiskt eller mystiskt under, och händelseförloppet sjelft, som berättas, blott är en masque, en enveloppe för vissa tankar. Jag tycker, att när man vill framställa filosofiska eller religiösa tankar, bör det ske i enkom deråt egnade Afhandlingar, med titlar som utsäga den afsigten. Deremot måste en Historia få vara och betyda en historia, en Berättelse en berättelse, och en Roman en roman. Invänder man, att världshändelserna sjelfva, såsom de omkring oss tima, just inom sig bära högre idéer af Gud inlagda, hvilkas yttre symboliska former

de äro, och att de så till vida kunna betraktas såsom Universi — metaphorer: så är det en helt annan sak, och hör icke hit; emedan en författare, som skildrar eller omtalar dem rent af såsom berättare då icke genom dem sätter någon masque öfver sina idéer. — Jag vet mig aldrig hafva skrivit någon berättelse af den oegentlighet, att jag i händelsernas skildring icke menat händelserna sjelfva eller att jag med de handlande personerna förstått personificater af tankar: och någon, som af missförstånd i dem skulle vilja inlägga meningar, hvilka jag sjelf ej inlagt eller haft, gör mig en ära, för hvilken jag ej kan tacka. Jag erkänner, att Allegorien äfven är en skrifart, som (när den icke göres för lång,) kan intaga en aktningsvärd plats inom Litteraturen; men med vilkor, likväl, att sådant såges öppet ifrån och att framställningen kallas det den är — Allegori.»

Ungefär samtidigt, februari 1834, skref han till ATTERBOM, med anledning af dennes uttalanden om Stagnelius allegoriska diktning:

»En sak är jag glad åt hvad mig beträffar, att jag i mina berättelser aldrig varit på den afväg, du (i Numret förut) karakteriserat, att med händelser och personer, som förekomma, egentligen mena allegoriserade idéer. Jag har aldrig berättat i annan mening än att händelsen är en ren händelse och personerna verkliga personer. — Att nu allt, som händer och sker i verlden, kan betraktas som jordiska uttryck för Guds egna idéer, det är en annan sak: annars vore sjelfva den simpla historieskrifvaren en författare af allegorier, hvilket ingen påstår. Äfven symboliska och allegoriska berättelser har jag ingenting emot, blott det sägs ifrån att den genren då menas¹. Men en roman eller berättelse är annat, när dess individer, i stället för att lefva der de sägas lefva, förfly till allmänna dunstfigurer, så gör det på mig ett grundvidrigt intryck.»

När Almquist år 1849 i andra delen af imperialoktaven af Törnrosverket ånyo tryckte *Guldfogel i paradis* tillika med *Rosaura* samt den förut otryckta *Sagan om Grimur Galt (Arctura)*, skedde det under den gemensamma rubriken *Mythopoiesis*, och tillika med en viss reservation. Herr Hugo, som föredrager dessa dikter, betonar nämligen deras skiljaktighet från Richard Furumos poesi

¹ Dyligt föll mig in att göra när jag skref t. ex. *Guldfogel i Paradis*. Men jag kallade den också en sådan saga. Sagan kan och bör få vara mytisk och allegorisk, så t. ex. den herrliga Sagan om Lycksalighetens ö, men ej den vanliga berättelsen.

(Almquists not.)

(d. v. s. från Almquists senare författarskede), som tillhörde en annan bildningscykel än hans, som »uttalade verklighet och sanning», och som vore »fri från allt mythiskt, allegoriskt och betecknande». Dessa dikter tillhörde åter det allegoriska, symboliska, signifierande diktslaget (Mythopoiesis), som icke skildrade lifvet, men målade något som skulle beteckna lifvet — med andra ord drömsstycken. — Af detta slag vore den orientaliska, den medeltida, den nyare tyska poesien och den fosforistiska.

Den vakna poesiers verk hade likväl företråde, väl att märka, då de ej nöjde sig uteslutande med den jordiska yttre verkligheten utan, som fallet vore med Furumos, utgjorde hela komplexen af verklighet, alltså äfven människans andliga, ideala existens. Richard Furumos Celiorama (*Murnis*) vore icke någon mythopoiesis utan ren verklighet, fast i andevärlden.

Och då senare Richard Furumo infinner sig i kretsen, och de allegoriska sagorna ånyo uppläsas, förklarar han:

»Det är väl sannt, att jag för min del icke är med om detta skriftsätt — jag finner någonting på sitt vis kvalnigt i stilen — isynnerhet i Guldfogel men mindre likväl i Rosaura. Innehållet, oaktadt jag mycket högaktar det, är dock såsom betecknande i stället för rätt fram, icke i min smak. Men jag är långt ifrån att fördöma hvad som icke fullt infaller med mina tycken. Hvad det orimliga beträffar, så är det visserligen orimligt. Men dylika poemer kunna icke destomindre stå på en frisk, god och klar grund, allenast man från början öppet utgifver dem för att icke mena hvad de säga. Då verka de ej sjukt på läsaren eller åhöraren emedan de framstå som verkligheter äfven de, oaktadt allegorien. . . . Om skalden säger ifrån: nu skall herrskapet få höra någonting som icke blott aldrig händt utan som äfven aldrig kan hända, så kommer hela berättelsen därigenom i sin rätta ställning, sanningens dager är kastad öfver det orimligaste, och läsaren inhämtar allt på ett behörigt, ett friskt sätt. . . . Men detta, så ringa och lätt det synes, iakttaga dock allegoriska författare nästan aldrig, emedan det för deras känsla är ungefär detsamma som att borttrycka grundstenarne från själfva deras dikts sköna palats. Ty de vilja vanligen och helst att skildringen oaktadt symbolisk, skall tagas på orden.»

Det må slutligen anmärkas, att det dels ovänliga dels likgiltiga sätt, hvarpå Almquists romantiska sagor mottogos, torde väsentligen medverkat till, att han nu under en lång tidsrymd upphörde, väl icke att producera, men att offentliggöra sina alster. Sex år senare,

1828, skref han till en god vän, J. A. HAZELIUS: »Jag klandrar icke Svedenborg för det han publicerade dessa ämnen efter han kände en viss Maning (Herrens Befallning) därtill. — Men jag får tillstå, att jag icke har hjärta, att framställa någonting som för mig är heligt och vackert för någon menniska, som jag tror trampar det under fötterna.»

Häri har man nog förklaringen till det förhållandet, att Almquist under många år lät sina arbeten förblifva i det »manuskriptiska» tillståndet, att de stundom, efter det de tryckts, makulerades och slutligen därtill, att hans verk kommo att offentliggöras i helt annan ordning än den, hvori de ursprungligen producerades, så att exempelvis dikter från 1820talet först trycktes ett par årtionden senare, något som i väsentlig mån försvårat uppfattningen af Almquists utveckling och skärpt intrycket af oupphörliga motsägelser i hans författarlynne¹.

Själfr har han haft en känsla häraf, då han låtit olika berättare representera olika skeden af hans författarskap.

¹ Redan ATTERBOM uttalade 1834 i sin anmälan af den första Törnrosträffen det olämpliga i »Herr Hugos» sätt att offentliggöra manuskripten, då han skref (Sv. Litteraturföreningens tidning, 1834: Nr 9): »Det står visserligen enhvar auktor fritt att af sina handskrifter bekantgöra eller hemlighålla, hvad han behagar: men af en sålunda beskaffad handskrift bör antingen intet utgifvas eller ock allt — om ej allt utan undantag åtminstone allt det hufvudsakliga; och det i samma följd hvori det ur sin författares inre organiskt utbildat sig. Den enda allmänhet, hvars bifall de »fria fantasierna» troligtvis önska, är ganska afgjordt af det slag, som vill lära känna deras hela såsom ett helt och således äfven mottaga det i en däremot svarande ordning.»

Ett hittills okänt Katarina-officium.

MEDELEDT AF

ROBERT OEETE.

Den inom Birgittinordens kloster brukliga latinska gudstjänstritualen, sådan den af ålder praktiserades, finnes bevarad i ett flertal handskrifna och tryckta böcker, utgörande dels breviiarier, dels (för de sjungna partierna) antifoniarier, hymnariier och sekventiariier, af hvilken senare grupp många hafva notering (i cantus planus). För närmare kännedom af hittörande handskrifter kan hänvisas till inledningen i *Jungfru Marie örta-gård* (S.F.S.S. 1895), s. lxxvi—lxxxiv, i hvilket arbete hela veckoritualen på latin och fornsvenska finnes återgifven. Hvad de i tryck utgifna breviiarierna vidkommer, har man en förteckning, upptagande 6 olika upplagor från tiden 1512—1697, i G. E. KLEMMINGS *Birgitta-literatur*, intagen dels i bilagan till *K. Bibl:s handlingar*, 6 (1883), dels i *H. Birgittas uppenbarrelser*, Bd 5 (S.F.S.S. 1883—84). Efter Klemmings tid hafva dessutom tillkommit ett Antiphonale och ett Vesperale (bägge med text och sångnoter), tryckta resp. åren 1881 och 1883 af Birgittinnunnorna i klostret Weert i Nederländerna (prov. Limburg) till bruk vid egen gudstjänst¹.

Till dessa tryckta ritualböcker kommer nu ett för den svenska forskningen nytt breviarium från 1690, hvilket nyligen (i mars 1903) förärats K. Bibl. genom en katolsk andlig, pastor E. Benelius i Stockholm, och ur hvilket ett märkligt, ej förut uppmärksammat Katarina-officium här skall meddelas. Bokens titel lyder:

Officia propria sanctorum et aliarum festivitatum ordinis Salvatoris: vulgo S. Birgittæ, Romano breviario accommodata. Recitanda a monialibus Anglicanis civitatis Ulyssiponensis. Ulyssipone [=: Lisboa] 1690. 4:o (xi), 219 s.

¹ Klostret Weert (grundadt från Ueden) är ett af de endast fem numera existerande Birgittinklostren. Bland dess systrar finnes f. n. äfven en Sveriges egen dotter, hvars välvilja man har att tacka för att de två nämnda ritualböckerna kunnat införlifvas med Kungl. Bibl:s samlingar.

Några notiser om den långväga nykomlingen och den krets, inom hvilken han verkat under ett par århundraden, torde ej sakna intresse¹.

Som bekant grundades ett Birgittinkloster tidigt nog i England, med Eriks af Pommern engelskfödda gemål drottning Filippa såsom mellanhand. Dess namn var Syon, och det var beläget i Isleworth i Middlesex, Londons stift. Dess stiftelseurkunder vöro konung Henrik V:s fundationsbref af den 3 mars 1415 och påfven Martinus V:s konfirmationsbulla af den 18 aug. 1418. Konventen inflyttade emellertid först år 1425. Klostret blef rikt doteradt och hade bl. a. ett för sin tid präktigt bibliotek.

Efter en verksam tillvaro af 114 eller, om man så vill, 124 år blef Syonklostret år 1539, i sammanhang med reformationens införande i England genom Henrik VIII, indraget till kronan, och till följd af de förföljelser, som därvid öfvergingo klosterfolket, utvandrade en del, näml. 18 kor- och 3 världssystrar, anförda af sin abbedissa Katherine Palmer, till Nederländerna. Inom kort funno de sig välvilligt upptagna af Birgittinkonventet i Mariathron i Dendremonde (Flandern). Sedan den katolska reaktionen åter kommit till styret i England genom drottning Marias tronbestigning, fingo Syonnunnorna år 1554 återvända till sitt hemland, och klostret fick sålunda upplefva en om också kortvarig restauration, men dess slutliga öde fullbordades i och med detsamma, som Marias halfsyster och veder-sakerska Elisabeth efterträtt henne på tronen. Syon föll då för andra gången, och denna gång utan räddning (1558). Svåra förföljelser drefvo nunnorna att åter söka främmande skydd, och så hamnade klosterfolket ännu en gång i det vänskapligt sinnade Dendremonde, hvilket de under trycket af de stormiga tiderna snart utbytte mot Meshagen invid Antwerpen och (efter fem år) Mecheln, på hvilken senare ort de dröjde i sju år. Här borttrycktes den ädla och pröfvade abbedissan Katherine Palmer, och sedan staden genom förräderi fallit i händerna på prinsen af Oranien, måste nunnorna fly till Frankrike och landade i Rouen. I denna stad uppehöll de sig sedermera i fjorton år, men under de politiska stormtiderna i slutet af 1500-talet, då bl. a. fiendskapen mellan England och Frankrike gjorde vistelsen i det senare landet outhärdlig för det engelska klosterfolket, tvingades konventet att åter söka främmande kuster, och slutet blef att det, efter en mängd vedervärdigheter, d. 2 maj 1594 landade i — Lissabon. Där fingo nunnorna äntligen det skydd och det lugn de eftersträfvade, och trots upprörda tider och många pröfningar äfven här njöt Syonfolket under sammanlagdt tvåhundra femton år en lycklig och fredad tillvaro i

¹ Jfr G. J. AUNGIER, *History and antiquities of Syon Monastery*, London 1840, och B. RINGSEIS, *Leben der heiligen Birgitta von Schweden nebst einigen Nachrichten über die Birgittinenklöster*, Regensburg 1890.

nämnda stad och i eget kloster. Detta varade ända till 1809. Vid denna tid hade England åter blifvit tillgängligt för klosterfolk, och sålunda förelåg ej längre något hinder för de expatrierade nunnorna att återvända. Abbedissan Maria Dorothea Halford begaf sig alltså, åtföljd af nio korsysstrar, till England under nämnda år, men den lilla stammen dog småningom ut. Den andra delen af Syonkonventet hade stannat kvar i Portugal, där den t. o. m. grundat en filial, men såg sig till sist utan tak öfver hufvudet, då äfven i detta land alla kloster upphäfdes. Det låg då nära till hands att uppsöka det gamla moderlandet, och så skedde äfven. Den 31 aug. 1861 landstego nämligen Syonnunnorna, numera decimerade till ett antal af endast tolf, i Southampton. Först 1875 fick det engelska Syon efter en fjortonårig vistelse i ett hus i Spettisbury, förut tillhörigt Augustinerorden, en sig värdig bostad, möjliggjord genom rikliga donationer. Nämnda år inflyttade nämligen konventet i en nyuppförd klosterbyggnad med härligt läge i Chugleigh bland kullarne i det natursköna Devonshire, där det torde kunna motse en ljusare framtid efter den långa landsflyktens sorger och mödor.

Detta är i få drag de engelska Syonsystrarnas skiftande odysseé, under hvilken de alltjämt bevarat sin tro och sina birgittinska traditioner, lika visst som de vid återkomsten till England medförde sina fyrahundraåriga signet och klosternyckeln till det äldsta »House Syon» i Isleworth.

Det var för det nu nämnda i Portugal blomstrande Birgittinklostret Syon, som det breviarium trycktes, hvars fullständiga titel här ofvan anförts. Af dess innehåll är det egentligen officierna till Birgitta och Katarina, som hafva något intresse för oss svenskar. Till Birgittas ära upptogs i det till boken hörande kalendariet tre stycken fester: två mindre (hvardera dock ett s. k. 'festum duplex'), näml. en till åminnelse af hennes translation (d. 28 maj) och en till firande af dödsdagen (d. 23 juli), samt en större, näml. hennes kanonisationsfest (här d. 8 okt.). Endast den sistnämnda är helt utförd (sid. 150—158) och utgöres af ärkebiskopen BIRGERUS GREGORI's officium *Birgittæ matris inclitæ*¹. De två förstnämnda officierna åter bestå mest af hänvisningar, men translationsfesten har därtill sina egna lektier (tre stycken, utdragna ur hennes 'vita abbreviata'). Utom dessa tre officier finnes till hennes ära (s. 200—206) ett 'officium commemorationis hebdomadalis' (till graden semiduplex), som utgöres af NICOLAUS HERMANNI's *Rosa rorans*, fullständigt utfördt², ehuru utan de dithörande hymnerna, hvilka ersatts med hänvisningar till de i Birgeri nyss nämnda kanonisations-

¹ Tryckt i KLEMMINGS *Hymni, sequentia et pia cantiones*: Sancti Sueciæ, 1885.

² *Rosa rorans*-officiet är efter Uppsala-handskrifter utgifvet af H. SCHÜCK i *Meddelanden från det literaturhist. seminariet i Lund*, 2. 1893.

officium förekommande (*Hora consurgit aurea* och *Cœli perornat gaudia*). Slutligen äro att nämna tre smärre stycken till Birgitta, tryckta för sig utom det egentliga breviariets ram, näml. (s. 208 o. f.) hymnen *O Birgitta, mater bona*¹ äfvensom tvänne suffragier (s. ix), utgörande antifoner att infogas i Vesper och Laudes. Den förra, *O Birgitta, mater pia* (6 rader), afsedd för Vespern, utgör slutstrofen af den till BIRGERI ofvannämnda Birgitta-officium hörande sekvensen *Insistentes cantilenæ*². Det andra suffragiet, som borde infogas i Laudes, och som tyckes vara okänt, lyder så:

Ad Laudes.

Ant. O sponsa Christi, redolens
ut mirrha suavissima,
errori nostro condolens,
patrona sis mitissima.

Katarinas högtid är förlagd till den 25 juni (i Sverige d. 2 aug.). Den är till graden 'festum duplex 2. classis' och firades alltså med samma värdighet och rituella utrustning som exempelvis de stora Mariafesterna. Officiet, som upptager sid. 82—89, återgifves här nedan i sin helhet (med utelämnande af bibelcitат, capitula o. d., som är commune bonum), först den s. k. 'historian' (den rytmiska delen), sedan de tre lektierna, hvilka, såsom det vill synas, utgöra ett utdrag ur Vadstenabrodren ULPHOS kända Katarinabiografi³.

¹ KLEMMING, anf. arb., s. 38 a.

² KLEMMING, anf. arb., s. 30 ff.; om Birgeri författarskap till sekvensen se SCHÜCK, anf. arb., s. 30, not 6.

³ Utgifven i *Scriptores rer. Suec.*, T. 3: 2 (1871), s. 244—263.

Officium Catharinæ de Suecia.

Die XXV. Junij. In festo S. Catharinæ Vastanensis, Virginis & Viduæ, filiæ S. M. Birgittæ. Duplex 2. classis.

In secundis Vesperis.

Ant. O beata sponsa Christi
Catharina, meruisti
apud regem angelorum,
suscitatrix mortuorum
feri quamplurium;
Felix tui depressio,
superbis fit repressio,
et robur humilium.
Tu pro nobis virgo pia,
roga Regem omnium:
Ut donet vera gaudia,
præsens post exilium.

Ad Matutinum.

Invit. Regi Christo jubilantes
laudum per insignia:
Exultemus venerantes
Catharinæ solemnia.

Hymnus. Exultet aula cælica,
Lætetur mundi machina,
Dum refert solis orbita
Catharinæ solemnia.

Per vagitus infantiae
Dat signa continentiae,
Et virtutum primordia
Inter ortus crepundia.

Nam pudice viventium
Sugebat lac mulierum;
Sed lac incontinentium
Horrebat ut absynthium.

Crescens ætate, gratia,
Patris obedientia
Consensit in conjugium,
Reponens spem in Dominum.

Sic per doctrinam salubrem
Inflexit suum conjugem,
Ut is secum perpetuam
Voveret continentiam.

Hinc, quia carnis lubrica
Sprevit, et mundi gaudia,
Apud illam refugia
Pro vita quærit damula.

Æstum refrænât Tyberis
Solis pedum contactibus:
Horret a detrahentibus,
Eis resistens ocyus.

Defuncta manum præsulis
Tordonis pressit arctius:
Dum sese sanctæ precibus
Commendaret obnixius.

Eia virgo veneranda,
Nobis semper imitanda,
Aufer mortis dispendia,
Confer vitæ stipendia.

Præsta Pater ingenite,
Jesu, cum sancto flamine,
Ut Catharinæ precibus
Jungamur cæli civibus.
Amen.

In primo Nocturno.

Ant. Nata virgo Catharina,
regalis prosapie,
rara continentiae,
mox refulsit gratia.

Ant. Catharina puellula
flagellata a dæmonibus,
in amore radicata
Christi stat robustius.

Ant. Adulta virgo nubilis
Duci desponsatur:
quem sanctis suis monitis
castum Christo lucratur.

Resp. 1. Facto voto castitatis
sponsa, sponsus pariter,
sub aspectu, Deitatis
mundum ludunt fortiter,
spreta spe posteritatis
Deo vivunt dulciter.

Vers. Carnem sub cilicio
jugiter premebant:
precibus, jejunio
semper insistebant.

Resp. 2. Dum sic ambo continenter
Christum colunt sedulo,
urget dæmon fraudulenter
cadere proposito:
hinc in sanctos impudenter
fratrem movet odio.

Vers. Nam dum frater observavit
horum castimoniam,
quasi stultos objurgavit,
exprobrans ignaviam.

Resp. 3. Sanctæ matris et avorum
sequitur vestigia:
Romam petit, ut Sanctorum

veneretur limina :
 et ut Christi passionem
 recolat intimius,
 terræ sanctæ regionem
 visitat devotius.

Vers. Sicut quondam Patriarcha
 dereliquit propria :
 sic maritum Catharina
 spreta linquit patria.

In secundo Nocturno.

Ant. Postquam virgo Catharina
 exul Romæ habitat :
 matrem piam comitata,
 sancta loca visitat.

Ant. A maligno est tentata
 conjugis memoria :
 quem mox Dēus ad beata
 cæli duxit gaudia.

Ant. Maria matri reserat,
 quam felix ejus filia,
 quod pauper facta, spreverat
 opes cum mundi gloria.

Resp. 4. Quidam comes inflammatur
 Veneris incendio :
 ab hoc [c: hac] sancta postulatur
 jungi matrimonio :
 at repulsus comes nocte
 additur in vineis :
 ut hanc raptet facto mane ;
 sed privatur oculis.

Vers. Apertis comes oculis nihil videbat ;
 ad manus autem illum trahentes
 introduxerunt ad sanctam Catharinam :
 qua orante cum matre pro eo,
 confestim cecidit caligo ab oculis
 et visum recepit.

Resp. 5. Virgo Christi passionem
cogitabat sedulo,
semper sponsi unionem
affectabat serio;
ut referret talionem
ex affectu intimo.

Vers. Quærit Jesum toto corde,
ejus mortem cum mærore
tractat, fundens omni die
lacrymas pro sanguine.

Resp. 6. Matris ossa virgo pia,
dum defers in Sueciam:
ne errares hac in via,
stellam habes præviam:
cujus luce, Deo duce,
recta petis patriam.

Vers. Quot perversi sunt conversi
sacris tuis monitis!
quot infirmi sunt curati
precibus et meritis!

In tertio Nocturno.

Ant. Quanto sese deprimebat
humilis nobilitas:
tanto magis elucebat
nobilis humilitas.

Ant. Quando Tibris alte suum
superabat alueum,
grave Romæ civitati
minitans exitium,
hæc rogata, tactu pedum
dimovet interitum.

Ant. Sicûť cœnobitas fugit
suis votis non contentos:
Catharina sic diligit
factis votis delectatos.

Resp. 7. Tordonis manum præsulis
post mortem virgo comprimit.
Hoc, ut fidelem subditis
impendat curam, innuit:
quem vivens juvit gratia
in Romana curia,
pro confirmanda infula.

Vers. Quod viva verbis, precibus,
exemplo, zelo, monitis:
post mortem fecit nutibus;
sic salus facta plurimis.

Resp. 8. Post labores hic completos
vocaris ad præmium,
in amplexus sponsi lætos
properas et gaudium.
Gaudet terra, plaudit cælum,
sidus mittens lucidum,
quod ad tui stetit promptum
funeris obsequium.

Vers. Stella, quam viderant viri timorati
cum alijs luminaribus in aëre,
antecedebat funus,
usque dum veniens staret et evanesceret supra,
ubi sacrum pignus conditum fuit.

Ad Laudes.

Ant. Sicut Joseph et Maria,
sic Eghardus et Catharina,
carnali sine copula,
casta fuerunt lilia.

Ant. Devota meditatio,
preces et jejunia,
jugis humi cubatio
erant horum media,
quibus pellebant vitia;
sequamur hæc vestigia.

Ant. Pompam despexit vestium,
non sequens morem principum:
hinc oculis nobilium
ipsius vestis lacera,
divinum per miraculum
putatur præstantissima.

Ant. Ab ancillis objurgata,
gaudens fert ludibria;
a vicinis damnis læsa
reddit beneficia.

Ant. O Catharina filia,
non cedis matri mortua
miraculorum gratia.
Sancta mater, felix nata,
nobis per vestra merita
cæli donentur gaudia.

Hymnus. Jesu corona virginum (ut in Communi Virginum).

Ad Benedictus.

Ant. Gestant reges et magnates
corporis exuvias:
multis modis student omnes
tangere reliquias.
Ejus sanctos imitantes
mores, simus humiles:
ut pro nobis fundat preces,
deprececur supplices.

Lektierna i Katarina-officiets Matutina, tillsammans tre, utgörande Lectio iv—vi af de 9 (de öfriga upptaga stycken ur den Hel. skrift), hafva följande lydelse:

Lectio iv.

Catharina virgo Sueca, patre Ulphone Nericiae principe, et matre Birgitta, divinis revelationibus et admirabili vitae sanctitate in ecclesia Dei celebri, in lucem edita, statim ab infantia egregium castitatis futuræ specimen dedit, cum adhuc lactens incontinentioris nutricis ubera sugere omnino abhorruit. Postea juncta licet conjugio Eghardo nobilissimo juveni, in virginitate tamen, eo annuente, permansit. Ambo, itaque, castitate Deo promissa, vigilijs, orationibus, jejnijs et humi cubationibus carnem suam mortificabant, vestium simplicitate veram et voluntariam humilitatem profitentes; nec ab ijs pietatis exercitijs ullis propinquorum, et aliorum sermonibus se retrahi passi sunt. Imo vero exemplo sanctæ virginis multæ nobiles feminae vestium pompas et superfluum cultum deposuerunt. Inter cæteras uxor fratris ejus Caroli, Calmariae in ecclesia a beatissima Virgine per visionem admonita, ut Catharinam simplicitate imitaretur, vitam in melius commutavit. Cum vero beata Birgitta mater ejus Romam divino jussu profecta fuisset, Catharina quinto post anno, concedente viro, secuta est matrem, annum agens decimum et octavum: ubi quam primum, relictis omnibus, matri assistere et pro Christo quæque adversa pati constituit.

Lectio v.

Et quia a principio sentiebat injici sibi magnum soli natalis desiderium, contra tentationem hanc pia matris oratione, disciplinæ remedio et voto obedientiæ se munivit. Vixit igitur sub matris cura per viginti quinque annos, non secus ac in monasterio, paupertatem Christi amore ultro complexa; quam etiam Dominus miraculo aliquoties cohonestavit. Tanta illi a Deo collata est eloquentia, ut eam principes et eruditi viri admirarentur. Charitate in Deum fervens, orationi ac contemplationi adeo erat intenta, ut (præter horas beatæ Virginis, septem psalmos pænitentiales aliasque plurimas preces, quas ab ipsa infantia quotidie devotissime recitabat) numquam fatigatum

corpus somno traderet, nisi totas quatuor horas continenter in recordatione acerbæ passionis Salvatoris nostri, manantibus ubertim lacrymis, genibus humi defixa consumpsisset. Erga pauperes et afflictos summa afficiebatur misericordia. Patientia erat ita singularis, ut qui eam offenderent, inter amicissimos recenseret.

Lectio vi.

Obedientiæ adeo studebat, ut sine confessarij (cui se voto subjecerat) licentia ne vel minimum ageret. Solitudinem ac silentium summopere amabat: si quando loquebatur, narratio ejus fuit in præceptis Altissimi. Quocumque mater profecta fuisset, venerabilis virgo illi ubique adfuit. Sacra loca omnia et dominicum sepulchrum Jerosolimis cum ea invisit. Matre vero mortua, corpus ejus detulit ad monasterium Vastanense monialium ordinis Salvatoris in Suecia, quibus præfecta vivum se eis virtutum omnium exemplar præbuit. Ubi cum sacræ illæ reliquiæ multis cœpissent coruscare miraculis, Catharina a rege et proceribus iterum Romam mittitur, ut sanctæ matris suæ inter sanctos relationem procuraret. Eo sancto labore per quinquennium diligentissime functa, ad monasterium Vastanense revertens, Tiberinæ inundationis repressione, vexatorum a dæmonio liberatione, elisorum et confractorum sanatione multisque alijs miraculis clara ibidem quievit in pace anno Domini M^oCCC^oLXXX^o primo, pridie annuntiationis Dominicæ.

Några kvarlevor af svensk dramatik från sextonhundratalets slut.

AF

SIGRID LEIJONHUFVUD.

Den studenttrupp, som på initiativ af OLOF RUDBECK och PETRUS LAGERLÖF bildades i Uppsala 1682 och från 1686 uppträdde i Stockholm i Lejonkulan, lät som bekant i tryck utgifva blott högst obetydligt af sin själfskapade repertoar. Ja, det, som befanns värdigt att publiceras, rönt denna heder ej i sin egenskap af dramatiska alster utan som bidrag till den då för tiden florerande gratulationslitteraturen. I samtida tryck föreligga nämligen endast tre festspel, två ägnade truppens 'högnektige befodrare' Erik Lindsköld och det tredje uppfördt på Karl XI:s födelsedag. Först under 1800talets senare decennier gaf sig det vaknande intresset för äldre svensk dramatik uttryck äfven i publicerandet af några stycken ur studenttruppens repertoar, och till dessa ansluter sig den i Lund 1901 utgifna tragedien om *Orpheus och Eurydice* af JOHAN CELSIUS.

Utgifvaren af *Orpheus och Eurydice*, P. NODERMANN, har haft att tillgå icke mindre än sex handskrifter af dramat, förvarade i Kungliga biblioteket och universitetsbiblioteken. En ganska fullständig afskrift har emellertid undgått hans uppmärksamhet. Den förekommer i ett samlingsband, som tillhör den stora Thottska handskriftsamlingen i Köpenhamns kungliga bibliotek (4:o 2195)¹.

¹ Då jag sommaren 1897, under letandet efter uppteckningar af svenska visor, flyktigt genomsåg detta band, fästes min uppmärksamhet vid däri ingående dramatiska stycken, ehuru jag då ej hade tillfälle att närmare undersöka dem. Utgifvandet af *Orpheus och Eurydice* påminte mig om dem, och tack vare välvilligt tillmötesgående af chefen för det danska k. biblioteket har en sådan undersökning nu kunnat företagas i Stockholm. Ett liknande tillmötesgående af universitetsbibliotekarien i Uppsala har jag att tacka för, att jag fått tillfälle att jämföra de två texter, som här nedan skola meddelas.

Att Köpenhamnstexten ej tagits med i räkningen vid utgifvandet af Orpheus och Eurydice minskar dock ej väsentligt värdet af editionen. Denna handskrift är nämligen lika litet som någon af de förut kända författarens original¹ och för öfrigt underlägsen den af utgifvaren som hufvudtext använda och med A betecknade Löberöds-handskriften. Den saknar titel och afbrytes tvärt med vers 889 midt på sidan; ett 'etc.' antyder uteslutningen såväl här som efter de båda första orden i vers 808, där luckan sträcker sig t. o. m. vers 866, och vid de utelämnade verserna 647—681, Orpheus monolog. Orpheus sång följer här i stället omedelbart, före vers 682—729, liksom i de af utgifvaren med C och B betecknade handskrifterna. För öfrigt visar Köpenhamnstexten i ungefär halfva antalet af de fall, där den avviker från A, öfverensstämmelse med C och B; avvikelserna från såväl den förra som de senare äro dels oväsentliga dels rena felskrifningar eller förvanskningar af meningen, som kunna bero på missuppfattning vid diktamen, i ett och annat fall dock ej efter någon af de kända handskrifterna. På en annan förebild än de kända tyder också den nya redaktion af scenanvisningarna, som på ett par ställen förekomma; så heter det om nymferna i 2:a aktens 3:e scen, att de »komma med ett täcke och roser at öfverhölja Eurydice». Köpenhamnshandskriften bestyrker således utgifvarens antagande, att dramat existerat i en mängd afskrifter.

Ännu under de första årtiondena af 1700talet synes man hafva intresserat sig för den år 1691 upplösta studenttruppens dramatiska alster. Ett par af Orpheushandskrifterna tillhöra enligt utgifvaren med all sannolikhet denna tid. Möjligen är den i Köpenhamn förvarade med sin hastiga stil och sina många uteslutningar äfven en sådan senare afskrift; beskaffenheten af det samlingsband, hvori den ingår, låter åtminstone, såsom en närmare undersökning skall visa, mycket väl förena sig med detta antagande. En sådan undersökning och det resultat, hvartill den leder med afseende på bandets ursprung, kan bidraga att kasta ljus äfven öfver ett annat däri ingående dramatiskt alster ur studenttruppens reperloar och måste därför här inrymmas.

Thottska samlingen nr 2195 är en kvart i pappband med pergamentsrygg; bandet är enligt bibliotekarien WIESELGRENS utsago svenskt

¹ Stilen visar ingen öfverensstämmelse med CELSIUS stil i hans af professor SCHÜCK påvisade manuskript till *Disa* (Upps. univ. bibl. E: 146).

från 1720- eller 1730talen. Det innehåller 58 nummer, dels tryck dels manuskript, de flesta från 1600talets sista och 1700talets första årtionde, intet dateradt senare än 1712, ett enstaka nummer från 1600talets midt, ett t. o. m. från 1627. Det äldsta numret inleder och det yngsta avslutar bandet, men denna ansats till en kronologisk anordning af innehållet är blott ofullständig genomförd; de tolf första numren tillhöra visserligen 1600talet, men sedan är följden godtycklig.

Bandets innehåll består, om man undantager ett tiotal nummer, uteslutande af tillfällighetsdikter, dels af politisk dels af privat natur, och det faller genast i ögonen, att det öfvervägande flertalet af dessa senare röra värmlänningar. En närmare granskning gifver också vid handen, att af bandets tjuguåtta bröllops- eller grafdikter med säkerhet nitton och möjligen ännu ett par skrivits af eller till värmlänningar, ja ofta haft värmlänningar både till författare och föremål. Den antydning om sammlarens härstamning, som ligger här, preciseras ytterligare, då man finner, att åtskilliga af tillfällighetsdikterna röra prosten i Filipstad magister ERLAND HOFSTEN, hans familj eller fränder. Och slutligen gifva några på olika håll i bandet infogade med samma handstil skrifna manuskript, som tydligen äro original, snart sagdt visshet om, hvem sammlaren varit.

Det ena af dessa manuskript bär titeln: *Oratiuncula metrica de laude Poesios (!) in conventu Studiosorum nationis Verml. e memoria dicta a B: E: H: Ups: die 30 maij: 1709*. Initialerna leda tanken till den karolinske poeten BENGT ERLANDSSON HOFSTEN, och Värmlands nations protokollsbok bekräftar denna förmodan. Där står nämligen för den 30 maj 1709 i första paragrafen: »Proclamerade Mess:s WAGNER och HOFSTEN sina vackra och välsammanfattade orationer *de Laude Musarum* och *de Laude Poëscos*. Och var den förres skrifven prose, men den senares ligate, hvilken ock ej utan särdeles beröm utan papperet reciterades».

Att den prydliga handskrift, hvori orationen föreligger, är författarens egen, är ett i sig själf sannolikt antagande, som bekräftas däraf, att samma hand gjort senare ändringar i manuskriptet. 'Jupiter' är sålunda på ett ställe ändradt till 'Sed Deus', och här liksom i ett annat fall är ändringen tydligen en liten omarbetning, sådan författaren själf kan företaga, ej afskrifvarens rättelse af ett kopieringsfel. Antagandet bestyrkes för öfrigt genom jämförelse med Bengt Erlandsson Hofstens namnteckning under några handlingar från 1734, 1739 och 1740, de enda autentiska manuskript af honom, som

jag varit i tillfälle att jämföra med orationen. Hans karaktäristiska sätt att i sin namnteckning skriva såväl B som H återfinnes nämligen i orationens begynnelsebokstäfver af detta slag.

Af samma hand, och på latin äfven de, äro vidare några sammanhörande manuskript, som tydligt röja sin egenskap af poetiska stilöfningar och intressera genom den inblick de gifva i det sätt, hvarpå sådana leddes vid Uppsala universitet i början af 1700talet. Den unge poeten har fått omskrifva ett horatianskt ode på hexameter och en af Ovidii heroider på sapphisk vers; men därjämte har han fått till mera själfständig behandling kriaämnen, som varierade från *Hymnus in Herculem* till *Epigramma in venationem quandam pastorem*. Han fick också öfva sig att skriva ett grafkväde *in obitum cujusdam dominæ*. Hänvisningar till förebilder äro antecknade i marginalen och rättelser här och där gjorda af annan hand. Dessa föreskrifva sig naturligtvis från läraren, kanske någon af nationens seniorer, eftersom dessa ofta vid denna tid åtog sig att handleda sina yngre landsmän¹. Den, som gjort rättelserna, har äfven på ett par ställen vid slutet af krian antecknat en ny uppgift och hänvisat till de poeter, som för densamma borde studeras; för en julhymn t. ex. är det hos Barlaeus, Daniel Heinsius, Hugo Grotius och Morhof, som 'recentiores' skola söka sina mönster.

Denna grupp af manuskript slutar med anteckningen om en uppgift, som under 1700talets första år ofta kunnat inspirera en svensk diktare, nämligen lyckönskan till segraren i en strid. Någon sådan finnes dock ej bland den unge studentens poetiska öfningar, men väl ett *Epicidium (!) in funus Heroum & ducum in novissimo praelio cæsorum*, en dödsruna öfver dem, som stupat vid Pultava. Samlingen af latinska dikter inledes också med en elegi öfver nederlaget vid Pultava, *In luctuosissimam Svecorum cladem ad urbem Pultavam*, inspirerad af en bitter sorg, som endast hoppet om konungens snara återkomst förmår mildra. Denna dikt, utan rättelser och hänvisningar som den är, kan ej gärna räknas till de poetiska kriorna, ehuru skriven på samma ark som en af dem. I Pultavakvädet, som bekräftar Schücks karaktäristik af författaren som karolinsk poet², är ämnet med säkerhet själfvaldt, och behandlingen höjer sig till verklig poetisk flykt, den sårade patriotismens patos, en af inspirationskällorna för 1700talets andra decennium.

¹ Se E. H. LIND, *Värmlands nations historia* (1877), s. 37.

² *Ill. svensk litteraturhistoria*, 1, s. 360.

Af Bengt Hofstens hand, ehuru stilen här ganska mycket afviker från de latinska poemens, är slutligen en grupp koncept till svenska tillfällighetsdikter och psalmer, med många öfverstrykningar och rättelser. Det första af dessa poem, *Till mag. Erland Hoffsten, då han kom tillbaka ifr. bygden*, anger sig äfven genom innehållet såsom skrifvet af sonen.

Den talrika förekomsten i samlingsbandet af tillfällighetsdikter, som röra värmlänningar och särskildt den Hofstenska familjen, den omständigheten, att flera manuskript med karaktär af koncept, som däri ingå, äro af Bengt Hofstens hand och slutligen det ännu ej vidrörda förhållandet, att flera lofdikter öfver Karl XII där förekomma, och att alla bandets manuskript af politiskt innehåll röra honom eller hans män — allt detta sammanlagdt gör, att bandet med en grad af sannolikhet, som närmar sig visshet, torde kunna betecknas som BENGT HOFSTENS. Då 1712, samma år som Hofsten började sin bana i kommerskollegium, är det sista årtal, som där förekommer, har han tydligen till största delen samlat innehållet under sin studenttid i Uppsala. Adlad 1726 med namnet von Hofsten och kommerseråd 1741, dog han i Stockholm 1752, och sannolikt är det vid en auktion efter honom, som Thotts ombud här för hans räkning förvärfvat bandet.

Om nu samlingen leder sitt ursprung från en litterärt intresserad och poetiskt anlagd Uppsalastudent i början af 1700talet, så är det ganska förklarligt, att den innesluter några spillror af studenttruppens dramatiska arbeten. Truppen hade visserligen upplösts redan 1691, d. v. s. sexton år innan Bengt Hofsten kom till Uppsala. Men så stort uppscende hade det ungdomligt djärfva försöket att skapa en svensk teater efter allt att dömma väckt, att minnet däraf nog ej ännu hunnit alldeles förblekna. Bland leden af de studentgenerationer, som aflöst hvarandra under de sexton åren, hade sannolikt alltid funnits beundrare af den nyskapade svenska dramatiken, hvilka afskrifvit hvad de kommit öfver och tillvaratagit hvad som möjligen kvarlämnats af gamla manuskript. Hvem författaren till det ena eller andra stycket varit, har däremot snart blifvit bortglömdt; intet af studenttruppens diktärämnen, af hvilka flera tidigt skördades af döden, utvecklades ju till någon framstående skald, hvars namn bevarades af ryktet. Vid denna tid brydde man sig för öfrigt sällan om att anteckna författarnamn, icke ens då man afskref berömda poeters dikter.

Att Bengt Hofsten visste värdera äldre svensk vitterhet, därom vittnar bland annat hans oration, där han med stolthet uppräknar äldre skalder från och med Lucidor och Stjernhjelm och med varm beundran talar om Lagerlöf, studenttruppens nitiske beskyddare¹. I hans samling ingå bland äldre saker några tryckta grafverser af LUCIDOR, JOH. COLUMBUS och OL. CELSIUS d. ä. och en afskrift af den svenska versionen af *Regium horologium*, här kallad *Horarium principum*. Men de mest betydande så till volym som innehåll äro den redan nämnda afskriften af *Orpheus och Eurydice* och ännu ett dramatiskt arbete, som saknar titel men genom inledning och innehåll tydligt anger sig som ett festspel, författadt af en student (eller studenter) för Karl XI:s födelsedag.

Med *Lykko-Priis*, det tryckta festspelet från 1689, visar handskriften i Bengt Hofstens bok ingen öfverensstämmelse. Men denna handskrift är ej ensam om att bekräfta de i företalet till *Lykko-Priis* uttalade försäkringarna om beredvilligheten att behandla dess 'hugnelige Ämne'. I Uppsala universitets bibliotek (V: 8) finnes nämligen ett af professor WRANGEL² påpekadt fragment, *In Diem Sereniss. maj. Regis Caroli XI. Lusus Scenicus Upsahlie habitus d: 28. febr. 1686*, och till detta står den Hofstenska handskriften i ett oemotsägligt, ehuru ganska svårutredt släktskapsförhållande.

Uppsalafragmentet (som här skall betecknas med U) omfattar 1:a öppningens 1:a inträde och större delen af dess sista; efter att hafva meddelat personförteckning för 2:a öppningens 1:a inträde afbrytes det tvärt, midt på sidan. Köpenhamnshandskriften (i det följande betecknad med K) är däremot fullständig, med undantag af titeln och ett i prologen nämnt latinskt tal; äfven den visar en indelning i två öppningar, men U I: 1 motsvaras af K I: 3, och det stympade sista inträdet i U af K II: 1. Den personförteckning, hvar med U slutar, har ingen motsvarighet i K, som å sin sida har fem inträden mer än U. Det är således ej blott många luckor i U, utan de öfverensstämmande scenerna äro äfven helt olika fördelade på akterna i de båda handskrifterna.

Men olikheten inskränker sig ej till den yttre anordningen. De motsvarande scenerna afvika, såsom en jämförelse mellan de båda texterna³ visar, flerstädes från hvarandra med afseende på strof-

¹ Den del af Orationen, som handlar om svenska skalder, är aftryckt här nedan.

² *Det Carolinska tidehvarfvets komiska diktning* (1888), s. 114, noten.

³ Båda texterna äro här nedan aftryckta; U med vederbörande partier midt emot de motsvarande af K.

byggnad, rimflätning och rytm. Detta är isynnerhet fallet med den första af dessa scener; Dygden, som i U genomgående talar på alexandrin, har i K öfvergått till en mera sängbar rytm, åttaradiga jambiska strofer. Men äfven i den senare, där öfverensstämmelsen mellan U och K i det hela är större, är det ett undantag, att de språkliga uttrycken eller ens rimmen sammanfalla.

Alla dessa olikheter till trots är det dock påtagligt, att ett sammanhang måste finnas mellan de båda festspelen. Samma personer uppträda i de motsvarande scenerna i ungefär samma ordning, och tankegången i deras deklamationer är i hufvudsak den samma. Därtill komma formella likheter, sådana som att musernas sång, där hvarje sånggudinna har sin strof, såväl i U som i K är en af de vid 1600talets slut så omtyckta ekosångerna. Enstaka fall af öfverensstämmelse i uttryck äro äfven här att märka. Prologens redogörelse för I: 3 i K är t. ex. affattad i alldeles samma ordalag som scenanvisningen till U I: 1. Och sista strofen af Apollos tal öfverensstämmer i de båda handskrifterna så godt som ord för ord, fastän K undviker uttrycket 'Parnassi fosterbarn', som där i stället i prologen användes om studenterna själfva. Öfverensstämmelsen i flera sådana enskildheter är lika i ögonen fallande som olikheterna i andra fall och kan endast förklaras så, att i U och K föreligga två olika redaktioner af samma scener. Att originalet till U varit den tidigare redaktionen och legat till grund för K, framgår äfven ganska tydligt af en närmare undersökning.

Först är härvid att märka dateringen af U. Enligt titeln uppfördes stycket i Uppsala den 28 februari 1686. K, som äfven genom flera uttryck i prologen ('uppå denne ringe skådebane' o. a.) samt genom sina scenanvisningar anger sig som uppfördt, säges däremot uttryckligen gälla konungens födzlo-dagh, d. v. s. den 24 november. Att studenterna anställt ett festspel till konungens ära tidigare än det år 1689 på Karl XI:s födelsedag uppförda *Lykkopriis*, framgår af orden i företalet till detta stycke: »wi hafwe en tid tilförendet det hugnelige Ämne wid vår Theaters Öpnande föreställt». De kunna nu visserligen, om uttrycken tagas i vidsträckt bemärkelse, tillämpas ej blott på K utan äfven på U; men då det tryckta festspelet på titelbladet anger sig som 'af Dän Swänska Theatern dansat åg anställt', ligger det närmare till hands att antaga att med uttrycket 'vår Theater' just menas den svenska teatern i Lejonkulan i Stockholm, ej studenternas Uppsalascen. Då K dessutom liksom *Lykkopriis* är skrivet för konungens födelsedag, ej för hans

namnsdag, och något annat stycke afsedt att fira denna dag icke finnes bevaradt, torde det ej vara för djärft att tillämpa de citerade orden på K och i dem se ett bevis för, att stycket uppförts före 1689 och i Stockholm. Det senare antagandet bestyrkes för öfrigt af ett uttryck i riddarnes sång, som avslutar den första akten i K: »Ja, prijsa må tu, rijke stoor, Tin konung, som här hoss tig boor». Men man skulle kunna gå ett steg längre och tolka uttrycket 'vid vår teaters öppnande' så, att stycket uppförts vid första representationen å den svenska teatern. Härmed skulle då svenska dramatikens historia vara riktad med den upplysningen, att studenterna började sina Stockholmsrepresentationer den 24 november 1686, eftersom man redan vet, att de först detta år började uppträda i Lejonkulan¹. Men häraf följer, att U, uppfördt den 28 febr.² 1686, är en äldre redaktion än K, som åtminstone i Stockholm icke kan hafva uppförts tidigare än den 24 nov. samma år.

Af en närmare jämförelse mellan de båda handskrifterna framgår äfven åtskilligt, som bestyrker antagandet, att K, hvad de motsvarande scenerna beträffar, är en senare bearbetning af U, afsedd att uppföras i Stockholm. Såväl den yttre formen som ideinnehållet lämna bevis härför.

Lusus scenicus af 1686 och K höra till samma grupp inom studenternas dramatiska arbeten som Lykko-priis och de båda festspelelen till Lindskölds åra; de ansluta sig på det närmaste till de först vid Kristinas hof hos oss införda balletterna. I Lykko-priis, som på titelbladet såges vara 'dansat åg anställt', omväxla musik, sång och dans med deklamation; rollförteckningen i slutet upptager sirener, muser och gratier såsom 'sångpårsoner'. I alla tre styckena är det företrädesvis alexandrinen, som användes af de icke sjungande (det är blott WALLENIUS, som i sitt festspel af 1688 en gång efter Stjernhjelms förebild försöker sig på hexameter). Samma omväxling mellan alexandriner och mera sångbara rytmer företer också 1:a 'inträdet' i U, medan däremot K, såsom redan nämnts, i motsvarande scen och i hela 1:a 'öppningen' undviker alexandriner. Denna olikhet mellan U och K låter förklara sig, om K betraktas som en omredigering af en äldre text (U) i syfte att ersätta deklamation med

¹ NODERMANN säger visserligen i sitt anf. arb. (s. 5) att »föreställningarna började öfversflyttas till Stockholm 1685»; men hvarpå han stöder denna uppgift är mig obekant, då anförda källskrifter uppgifva 1686.

² 28 febr. kan möjligen vara felskrifning för 28 jan., konungens namnsdag.

sång. I prologen till K talas också om det, som »uppå denne ringe skådebane . . . under några sånger förrebracht blifwer» — ett uttryck som antyder, att K i högre grad än något af de tryckta festspelen anlagts som sångspel. Ja, det förefaller, som om alla uppträdande här varit 'sångpårsoner' med undantag af Apollo själf, som inleder 2:a akten med sju alexandrin-strofer. Möjligen ha dock äfven dessa sjungits, liksom Parnassi sonett, hvarom det i prologen uttryckligen heter, att den siunges.

Antagandet, att de ursprungliga scenerna omarbetats för att få in mera sång, förklarar dock långt ifrån alla olikheterna mellan U och K. Det ser ut, som om man i stället för att blott vidtaga de af en sådan omarbetning betingade ändringarna snarare vinnlagt sig om att få scenerna så olika de ursprungliga, som med bibehållande af uppränting och anordning möjligt var. Det är, såsom redan blifvit påpekadt, blott ett fåtal uttryck och rimpar, som i oförändradt skick öfverflyttats till K från U. Ett sådant uttryck är i detta sammanhang särskildt att märka. U I:1 har raderna:

Wist ähr dhen took och aldrig klook,
Som fram för dygdhen sätter
Nån Jordisk ting, kan skee nog ring.
Än dygdh fins inthet better.

De motsvaras i K I: 2 af följande:

Then took wist ähr och aldrih någott kloock
Och aldrih läsett hafwer han sin boock,
Som annan ting framföre dygden sätter,
Uthi hwadh konst han lill' ähr snäll och nätter.

Här har man velat bibehålla en vändning, som man funnit slående, men af den förändrade metern tvungits att undanskjuta ena rimordet och tillsätta en ganska matt fras för att få in ett nytt.

Innehållet i U och i motsvarande scener af K sammanfaller, såsom redan blifvit påpekadt, i hufvudsak. Så mycket mer belysande för de båda handskrifternas förhållande till hvarandra bli de bestämda olikheter i tankegång, som på ett par punkter förefinnas.

I U (I:1) omtalar en af de uppträdande ädlingarna, hur han förr förspillt sin tid på jakter och därmed ådragit sig både skada och skam, men att han nu ångrar 'hwar forna dag'. I K (I:3) prisar däremot ene ädlingen sin och sina likars 'ädla sed' att 'rijda, fächta, diuren fälla ned', och den andre förklarar lika frimodigt, att de i ungdomsåren 'bruka ungdoms lust', ehuru båda erkänna, att de härvid för att vinna heder måste ledas af dygden. Dygden åter, som i U uppträder med nästan Stjernhjelm'sk barskhet, kommer här

med en mild förmaning till ungdomen att följa henne så mycket deras år medgifva. Den påtagliga förmildringen i K af uttrycken, som röra jakt, i sammanhang med loforden öfver ridderliga idrotter antyda, att K vänder sig till en annan publik än U. Den hårda dom öfver allt hvad jakt heter, som möjligen opåtaladt kunde utslungas i Uppsala, var ej ägnad att väcka bifall bland hufvudstadens militärer eller bland medlemmarna af ett hof, där jaktens triumfer skattades så högt som vid Karl XI:s. Allra minst hade den varit på sin plats, om författaren tänkt sig möjligheten, att kungen själf kunde komma att öfvervara representationen. I de anförda mildare uttrycken ligger således ännu ett skäl, som talar för, att K är en i Stockholm uppförd bearbetning af U.

Ännu en olikhet mellan de båda handskrifterna antyder samma förhållande. I U slutar musernas ekosång med att de samfäldt prisa Karl XI och önska honom ett långt och ärofyllt lif. I K, där innehållet af sången för öfrigt ganska nära öfverensstämmer med U:s redaktion, slutar den däremot med ett lofprisande af Apollo och en vädjan till världen rörande hans makt. Härpå svarar 'den elrbara werlden' med att erkänna vikten af vishet och upplysning och med en maning till enhvar att 'achta om Parnasso'. Först efter detta vitsord uppstämmer Parnassus en sonett om Karl XI, hvars lof i båda handskrifterna avslutar akten. Men en sådan vädjan till världens dom låg onekligen närmare till hands i hufvudstaden, där 'Parnassi fosterbarn' voro gäster, än i Uppsala, där de befunno sig på egen mark.

Jämför man i deras helhet motsvarande partier i de båda handskrifterna, så kan det ej nekas att U, som har ett något ålderdomligare språk, gör intryck af större friskhet och ursprunglighet. Därtill bidrager kontrasten mellan å ena sidan de tunga alexandrinerna å andra sidan daktylerna och den korta, raska jambiska rytmen i 1:a inträdet samt 2:a inträdets ekosång, där första strofhalvvan har upptakt. K har i motsvarande afdelningar mera jämnstruken jambisk eller trokaisk rytm, men är väl genomarbetad och planmässigt uppbyggd. Första akten symboliserar hela rikets hyllning till konungen — hvarvid särskildt är att märka hänsyftningen på reduktionen i näst sista strofen af riddarnes sång —, medan den sista uteslutande upptages af parnassens.

Såsom professor Schück påpekat¹, har U en påteckning, som af honom antages gälla författaren. På insidan af titelbladet står näm-

¹ *Samlaren*, 13 (1892), s. 90.

ligen: Joh. Celsii. Detta är mig veterligen den enda antydan, som finns bevarad om författarskapet till festspelets äldre redaktion. Om äfven bearbetningen förskrifver sig från JOHAN CELSIUS, författaren till *Orpheus och Eurydice* och *Comedia de Disa*, är svårt att afgöra, men synes ganska sannolikt. K är dock ej i så fall författarens eget manuskript, ty stilen öfverensstämmer icke med Johan Celsius i Uppsala bibliotek bevarade egenhändiga handskrift af Disa (E: 146).

K är ett mycket omsorgsfullt och prydligt manuskript, skrifvet med drifven stil och med flera begynnelsebokstäfver och hela namn präntade. I 1:a akten är stilen starkt sammanträngd och breda marginaler lämnade, där personbeteckningarna tydligt framtråda; 2:a akten är skrifven med hastigare och mera utdragen stil och med personbeteckningarna som vanligt placerade som öfverskrifter och ej understrukna. Stafningen visar, ehuru inkonsekvenser naturligtvis förekomma, stor förkärlek för bokstafven ä (säger för seger, sägel för segel, dälta för detta o. s. v.), hvilket ju kan tyda på en värmländsk hand.

Med undantag af *Orpheus* och *Eurydice* och festspelet innehåller ej Bengt Hofstens samlingsband något, som har sammanhang med studenttruppens repertoar eller 1600talets dramatik öfverhufvud. Ett par nya texter af dithörande stycken, hvilka förut mig veterligen blott äro kända genom en enda handskrift af hvarterdera, finnas däremot i ett fragment af en visbok, som tillhört fröken GUSTAVIANA (CHRISTINA FALKENBERG¹ (f. 1675, d. 1737). Det innehåller nämligen dels större delen af TÖRNQVIST-ADELCRANTZ öfversättning af RACINES *Ester*, dels samtalet mellan Damon, Menalcas och Galathea ur det *Nachspiel*, som professor SCHÜCK meddelat i *Samlaren* 1892 efter en handskrift i Uppsala universitets bibliotek (Nordin 1146).

Innehållet i fröken Falkenbergs visbok, för så vidt den finnes bevarad, är till största delen skrifvet med hennes egen stil. Detta framgår af en jämförelse med ett af henne uppsatt och undertecknad skämtsamt kontrakt på vers, som tillhör Bergshammars arkiv. Det är också hon själf, som skrifvit in i sin bok samma *Comedia Agierat om Ester*, hvilken af C. G. U. SILFVERSTOLPE 1871 utgafs i

¹ För närmare uppgifter om denna visbok hänvisas till art. *Studier i ett gammalt släktbibliotek* i *Dagny*, 1898, s. 443 f. -- Fragmentet förvaras nu på egendomen Hvilsta nära Eskilstuna.

25 exemplar efter en i Tessinska samlingen i Riksarkivet befintlig handskrift, som ursprungligen tillhört Ulrika Eleonora d. y. Vid jämförelse med denna edition visar det sig, att fröken Falkenbergs text, som sträcker sig från första till mer än hälften af sista akten, jämte öfverensstämmelse i det hela har enskilda afvikelser, som i de flesta fall äro gifna förbättringar. Icke mindre än nio versrader, som saknas på olika ställen i den tryckta upplagan, kunna suppleras ur visboksfragmentet, som dessutom ger god mening vid åtskilliga förut genom misskrifning dunkla eller rent af obegripliga uttryck. Visserligen har fröken Falkenberg i ett eller annat fall försummat rytmen för tydligheten, men detta är undantag; afskriften är obestriddligen gjord med omsorg.

Den handskrift af Ester, som tillhört Ulrika Eleonora, är af henne försedd med en anteckning om de vid representationen, som ägde rum vid hofvet, uppträdande damerna. En liknande anteckning inleder fröken Falkenbergs afskrift, och hennes uppgifter öfverensstämma med drottningens i fråga om Ahasverus, Ester, Mardocai, Haman och Rachel, d. v. s. styckets hufvudroller. För birollerna uppges hon dels samma namn som drottningen, men i allmänhet olika fördelade, dels rent af andra namn. Att anteckningen gjorts efter minnet, synes framgå af den omständigheten, att ett af namnen skrivits utan motsvarande uppgift om roll; den skrivande har bättre kommit ihåg, hvilka de uppträdande 'personagierna' voro, än hvad de skulle föreställa.

Det nyssnämnda *NachSpeel*, som ingår i fröken Falkenbergs visbok, är icke liksom Ester inskrifvet af henne själf. Stilen, som för öfrigt icke förekommer i visboken, är drifven och prydlig, men intet anger, hvem den tillhört. Afskriften har genomgående Menalcas för Menalcas, och felskrifningarna äro ej så få; men i åtskilliga fall ger den en bättre text än den tryckta (så i strof 12: 3, 17: 2, 22: 3, där versen ej är öfvertalig, 24, där förkortningen visserligen till men för rytmen upplösts, men till gengäld meningen blifvit tydlig, 34: 1—2). Under strof 36, den sista som upplagits i visboken står beteckningen 'La fin'. Hela det burleska samtalet mellan bonddrängen och hans käresta, som står i hjärt och oförmedlad kontrast mot första afdelningens smäktande herdestil, saknas således i visboken. Originalen, som kopierats, har dock troligen varit fullständigt ty Mopsus(!) och Nisa uppräknas strax efter titeln bland personerna. Är HOLMSTRÖM, såsom professor Schück förmodar, nachspelets författare, så ligger i denna utslutning ännu ett bevis på, att samtiden

uppskattning af den glade poeten var en annan än eftervärldens. Hans elegi öfver den olycklige Sylvander var vid 1600talets slut en af de dikter, som flitigast afskrefvos; den förekommer i fröken Falkenbergs visbok liksom i de flesta af hennes jämnårigas. Men Holmströms friska humor var mindre på modet, åtminstone hittade den knappast vägen till en dams visbok.

En olikhet mellan den tryckta texten och visbokens bör särskildt uppmärksammas, emedan den tyder på, att dikten ursprungligen, liksom ett par andra af professor Schück i nyss anförda artikel omnämnda dramatiska stycken, skrifvits för något bröllop. Strof 30 har raden: »Pan hugnar och vårt Brudapar», ehuru något brudpar ej nämnts i det föregående. Denna, om dikten ej betraktas som tillfällighetsdikt, meningslösa rad är i visboken utbytt mot: »Pan hägnar och vår herde skar».

De dramatiska fragmenten i Gustaviana Christina Falkenbergs visbok utgöra ett af de ej alltför talrika bevisen för, att den inhemska 1600talsdramatiken omfattades med intresse äfven i samhällets högsta kretsar. Bengt von Hofstens samlingsband ådagalägger, liksom åtskilliga andra företeelser, att intresset fortlefde äfven hos en senare generation. Och på grund af detta intresse har man rätt att hoppas på nya bidrag äfven ur de enskilda arkivens gömmor till belysning af den alltför tidigt afbrutna förvår i svensk dramatisk diktning, som representeras af studenttruppens skådespel.

[Festspel på Karl XI:s födelsedag (1686?).]¹

Hela världen weet nu medh undran till himmelen upphöija den store konungens i det Nordiska Svea Rijke, konung CARL den Elloftes outtrött samma hielte-modh, högst-beprijsliga dater, och till många både sitt och fremmande länders antingen hugnat eller förskreckelse säger-rijka namn och odödeliga rijke. Hwilken såsom han effter den Gudomliga Wijsshetens försorg och behagh långt för detta war gifwen them gambloom Giöthers barn och efterkommandom oss Svenska män, till ett hufvud och styres-man så hafwa hans starcka armar förmedelst dygd och tapper-heet till een stoort deel reda utarbetat den härligheet, af hwilken den af gull hoopsmidde kronan, som han nu bär, skall effter fullkomnat odödlighetenes lopp oförgångeligen skijna: at han således har allareda dels så begynt, dels så igenomgått, dels så igenom gå skall det iordiska sitt Guda-ämbete, att han omsider för Ewighetenes konung den omäteliga Guden i himmelen skall kunna en gång framträda och medh itt heligt tack aflägga ifrån sigh den spijra medh hwilken han ly[ck]eligen och wäll har fört en ehrbar myckenheet af iordiska invånare, och tå henne icke mer tarfwar eller behöfwer. För hwilken orsaak ingen af dätta widtberömbda Rijkens inbyggare lærer finnas, som iu icke ehrkienner den plicht och skyldigheet, som de sin wack samma konung för hans otaliga arbete, omsorg och bekymmer för Rijkens gang och bästa med underdånig wyrdnat, dienst och beröm gärna upoffra böra. Och i anseende till dätta iblandh dee många hierte-önskningar, som dageligen för hans Kongl. Maj:ttis lijf och wällfärdh uthiutas; jämwäll och dee techen, där medh hwar och en wijsar att wilia hafwa namn till en trogen patriot och effter hwars och ens förmögenheet hans Maj:tt beprijs och tienä; kunna dee boockliga konstens fria öfningar icke stilla wara med mindre dee uthbrista uthi den bekännelsen att² dee under en så wijss och nådig konung en godh styrkia och framgång äthniuta. Therföre och på denna dagen, tå den stoormechtigste konungens konung CARL den Elloftes lycksaligaste födelse i diupaste underdånigheet ihugkommas, dee som hafwa tillfälle och lust att tilltaga uthi Wijssheet och lärdom gärna komma tillsamman och med glada händer gifwa tecken, att dee altijdh önska sig Allernådigste Konung Florera och i ridde[r]liga dater förökas. Såsom och widh dätta tillfälle en ringa hoop af Parnassi fosterbarn taga sigh den dristigheet före uppå ett sätt och tillfälle, som nu för handen kan wara, at

¹ Interpunktionen är till en viss grad moderniserad af utg. ² Hskr.: och

[K]

åthniuta sin hiertas fagnat öfwer sin Allernådigste Konung och Herres wällfärdh, hierteligen suchkandes, att de i lycklig stundh kunde förnöia sitt hopp, som altijdh åstundar sigh inthet fåå återwända, för än dee medh een manna-förmögenheet få tiena den Konung, som dee nu inthet meehra hinne än medh ungdomss leek allenast hughkomma och wyrda. Är iagh fördänskull framkommen denna stundh att förklara, hwad nu här uppå dät föregående latinska talet uppå denne ringe skådebane för edra goda ögon eller öron under några sänger förrebracht blifwer. Therföre märker, att hela denne Solenne act består uthi twänne Gardiners öpninghar.¹

I den första Gardinens öpning

Siunga först twänne Nymffer, af hwilka den ena bär på sin handh en skogh, den andra ett Skep, belächnandes därmedh, att hwad som är i Svea Rijke till Siö och landh är willigt på denna dagen bewijsa till hans Maj:tt sin underdånigste lycköns[k]ningar.

2. Höres af ett Chor såsom af sampligen Rijkzens inbyggare ett swar uppå Nymffernes sängh.

3. Framträder dygden, beledsagat af twänne ädlingar, Som tillskrifwa henne den högsta Åhran och föremohn uthi alla förmögenheter.

4. Thernäst framgå 5 Riddare, som bära de 5 Regalier, bewisandes sigh altijdh wara willige sitt lijf och blodh upoffra till sitt konungz och fädernesslandz wällfärdh.

I den andra Gardinens öpningh

1. Representeras Parnassus medh Apollo och dee 9 Wijshetz-Gudinnor, som frögda sigh öfwer dee boockliga konstern framgångh.

2. Svarer uthi ett Chor den ährebara världen, gifwandes tillkänna sin mening om Parnassi wällstandh.

3. Siunges af parnasso een Sonnet till H:s Kongl. Maj:tt.

Dätta åhr, som denne gång i en äminnelse af hans kongl. Maj:ttis födelsedagh på dätta rum kan

¹ Hela detta företal finnes endast i K. — Såsom redan är nämndt, äro de bevarade partierna af U här nedan satta i spalten midt emot de till innehållet motsvarande partierna af K.

[K]

förebringas. Hwilkit man förmoder, såsom wij och här nu bedia, i wille med så goda tancker dät uptaga, som hwar och een af eder befliter sigh att hielpa till efter förmögenheten sin Allernådigste konung med underdånig wyrdnat upwachta och tiena.

FÖRSTA GARDINENS ÖPNING.

Begynnes här först medh instrumenter allena
[: som till ändan stadigt continuera :| Melodien på
den första versen af Nymffernas säng, widh hwilkens sluth dee med sielfwa sången begynna.

Skogs-Nymffen.

Så kommer an, I som så wäll inbyggia
Thet wijda Svea landh, thet rijke starck,
Och här medh oss den stora Ehr Monarch
Beprijsen, ty i sitta still och trygga

I edra huus och hem.

På landet och i städer,
Bland barnen och bland fäder,

War gladh hwar Sweries lem!

Hafs-Nymffen.

Hoo skulle sigh nu icke gärna fägna
Uthaf een hiertans rätt uprichtigheet,
Then som har eliest skiähl förnuft och weet,
När himlen will så och riket hägna
Och unna fridh och frögdh!

Tå alt är lungt och stilla,

Eij höres någon willa,

Ähr iu hwar man förnögdh.

Skogz-Nymffen.

The wackra lundar och the gröna skogar,
The[r] liufwa Zephyrs sacht susand' windh
Och hiortar speela mång' och mången hind,
Nu öpna stå, att herden sigh fogar

[K]

Medh skiön enn herdarin,
Medh hertans glatt ett löije
Sigh dagen all förnöije
Och hwar medh maken sin.

Hafs-Nymffen.

Tå hijssar man medh lust och een glad hugnat
Sin sägel upp och lägger uth från landh
Att sägla af bort till een annan sandh,
När eff[t]er rasand' storm dett böriar lugna
Och blijr een lagom böör.
Tå wädrett är som willian
Alt effter tin inbillan,
Tå tu afsägla töör.

Skogs-Nymffen.

Tå alskiöns frögdh och allskiöns stora glädie
För hugh och sinnen, alt med ymnig lust,
Framkommer och bortager sorgh och pust,
Tå marken all will rijkelig tillstädie
Att man i skogen grön
Får leeka och får glamma
Sigh frögda allesamman,
Haar man tå ej godh lön?

Hafz-Nymffen.

Mäst prisas kan then tijd, tå marken gröna
Medh fägrigz pracht och rijke ögons roo
At¹ alla dem, som på dett torra boo,
Medh delar fult af skogh och örter skiöna,
Och äfwen watnet medh
Sin dyra háfwor alla
Fråu watugrunden kulla
Gijr f[r]am eff[t]er sin sedh.

Skogz-Nymffen.

Ia, lycka äntligh tå medh tryggheet föllias,
När wattnett will widh sina stränder stå,
Och stranden will från watnet icke gå,

¹ Hskr.: Att.

[K]

Fast hon uthaff dess swell så ofta skiöllies,
 lijk som hon sluchtes upp.
 När landh och watnet gifwer
 hwar annan handen, blifwer
 För folcket ett gott hopp.

Hafs-Nymffen.

Om diupa watnet blå, med höllior sina
 The willia upp och moot hwar annan gå;
 Then ene gå, then andra stille stå;
 Om och på skepet starck dee sägel mina
 Eij will haa lijka wäer,
 Troor iag snart hafwet siucknar,
 Och hårda sanden miucknar,
 Och skepett brusto sehr.

Skogz-Nymffen.

Så! Så! dätt är wist så: der bergen höga
 ligga, the diupa dällder¹ aldrih dijt
 upkomma kan, thet wor' en fäfang flijt.
 The låga måste iu till foot och föga,
 hwar blifwer i sitt kall.
 Then högre wäll regere,
 Then mindre kloockt sigh nähre,
 Så är han frij för fall.

Hafs-Nymffen.

För dän skull, Svea land, som denna dagen	
Godh hwijla har och trygger sitta får,	
Nu anmärck noga till, huru tu står,	
Huru tu ännu ähr från fharan tagen!	
Tu fögna tig och blif	} Här skillias the ifrån hwar andra.
Widh gamla dygder tina!	
lät ädla dygden skina,	
Så får tu lof och lif!	

¹ Hskr.: dulder.

[K]

Chor af

Samptligen Rijkzens inbyggare.

Alt hwad himlen säger oss,

gärna må wij giöra!

Annat alt som bloss förgäss,

Wij dät altijdh höra.

Medh den Guda-läran wij förnöijas,

Att wij och till himlen sidst uphöijas.

Sedan framträder dygden, beledsagat af
twänne ädlingar.

Dygden.

Allena iag på werlden ähr,

Som dyrkas bör och achtas,

Med wyrdnat och upwachtas,

Ty iag odödligheeten bär.

Alt annat är som wäder

Och lättare än fiäder,

Then som will altijdh hooss mig blij,

iag nampn och skeen skall honom gij.

Lät fjika, hur the fjika will',

The arma werldzens trälar,

The fåfång-älskand' siälar.

Thess möda likwist stanner still

Uthi ett ewigt glömmе,

I mörckzens tysta gömme,

Ther som och all fåfängligheet

Förfaller i sin wanskligheet.

Men iag allen', allena iag

Upp under Sool och stiernor

med mina rena tärnor

Här wänta een fullkomlig dagh

Uthi den klara wåning,

Odödligheetens boningh.

Sij! dygden altijdh lefwa bör.

Then som migh älskar, aldrig döör.

¹ Hskr.: lohn.

[U]

In Diem Sereniss.^{mi} Regis

CAROLI XI.

Lusus Scenicus

Upsahliæ habitus d: 28. febr.ⁱ 686.

MERCURIUS, s. PROLOGUS.

[Prologen saknas.]

FÖRSTA ÖPNINGENS I. INTRÄDHE.

Dygdhen ledsagat aff Twenne Ädlingar,
som henne dhen högsta Ähran och förmån
i alla förmögenheter tillskrifwa.

Dygdhen.

Om något wyrdass böör, om något högt
bör achtas,

Så bör wisst dygdens liuus och Ährans
efwig glantz.

Om något sökas bör, så bör wisst effter
trachtas

dhet Pallas wijser oss igenom book
och lantz.

Ty hwadh som elliest drifz af arme werld-
zens trählar

I tystan Glömsko sidst dhet entlig stad-
nar still,

Men dygdh och ähra blir odödlig lijk
som Siählar.

Han skall och aldrig döö, som desse
föllja will.

Ach! dä dhen stora löhn, Ach! Ach! dhen
prechtig' boning,

dhen löhn¹ han wäntar sig, som dyg-
dens fotspår går!

Ehn himbla ewig lust, en ståhrnbepryd-
dan våning,

Ett ewigt glantzandh namnpn till lön
han af oss får.

[K]

The twänne ädlingar.

Guddina stoor, hwad nonsin¹ en förmå
 I högheet, wijssheet, Rijkedommar få,
 Thet endast bör användas till din ähra.
 I öfning tin ähr godt att stadigt lära.

Tu sitter bland the wackra Nymffers taal
 Uthi den Gull-Glantz-Wäll-beprydde saal.
 Thett främsta rum tig alla ther upbiuda,
 För tig the Nymffers [spel?] så willigt
 liuda.

Tu siälff är wijss och hielper andra fort,
 som föllia tigh, att gå till ährans port.
 Ibland the många wägar och the farlig'
 Tu förer, leder fram så klookt och warlig.

Dygden.

Iaa, iaa, iag leder troo [o]ch trygt
 igenom werldzens willa
 Så sachta och så stilla,
 Iagh sedigt går och mycket snygt
 Iblandh dett stora buller,
 Som werlden aff är fuller.
 På slepprigh' wägar att gå fast
 Iag lærer wist, men ej med hast.

Den ena ädlingen.

Iag föllier gierna med, hwad dygden går,
 Ty² iag med henne ähra altidh fär.
 Then dygden älskar, then will dygden
 ähra,
 Så sammanfölliess bör reen dygd och
 ähra.

Den andra ädlingen.

Then took wist ähr och aldrih någott
 kloock
 Och aldrih läsett hafwer han sin boock.
 Som annan ting framföre dygden sätter,
 Uthi hwadh konst han lill' ähr snäll och
 nätter.

¹ Hskr.: nonsin.² Hskr.: Tu.

[U]

Dher på Svarar

den 1 Ädlingen.

Store Gudinna, du werdenes Prydnadh,
 Sälle de siählar, som wägar tin gää
 Weldige diuren tig bära diup wyrdnadh
 Ty af tin öfning dhe Sällhet all fää.
 Wägen tu ledher till ährones högdher,
 dher oss bekröner odödliche nampn.
 Mödhan belöness medh tusendhe frögdher
 Trygghet wij finnom i dygdenes hampr
 Muddig wähl wägen ähr, branter och farlig
 Men tina tärnor dhe hielpa wähl fort
 Föhr' oss så sachta och led' oss så warlig
 opför till branteste ährones Port.

Dhen tu ej lyser, i Mörkret han famblar
 stöter mot klippor och seglar i qwarf
 Straxt hwad som siunker mot honom si
 samlar,

han blir i efwiga Glömskones haf.
 dherför din wägar mig lyster att lähra,
 ädla Gudinna, här ähr iag tin träht;
 Trähl iag ej blifwer, ty tu äst min ähra
 uti tin trälldom iag efwiget blir säll.

Dygdden.

Som skuggen Menskio kropp, så ähra
 dygden fölljer.
 Dock utan mödsam fljzt gifz ingen a
 dhe två.
 Dhen som då hiernan sin i Pindi Brun
 renskölljer
 Ell' och, i tapper kamp, med Mars c
 rüdes stää,
 Dhen will iag möta straxt medh lager
 krantz och krön
 Som efwiget grön skall blij; han dolsk
 lyckans lopp
 Ey nänsin fruchta torf. Så plägar dyg
 dhen löhna.

[K]

Ther näst framgå fåm Riddare.
som bära the fåm Regalier.

Wij träda fram som Giötha män,
för sig ähr hwar een Ridder Swän,
dee konglig wapen på wår hand,
där med som styres Svea landh.

Den hielte stark, den konung stoor,
I hwilkens siähl hög wijsheet boor,
I dagh förblir till Sweriges tröst
Högt prijsat af reen ödmiuk röst.

Ia, prijsa må tu, rijke stoor,
Tin konung, som här hooss tig boor;
Ty tu, så länge han mår wäll,
får stilla lefwa, trygg och säll.

I Giöta folck, i eder kretz
I haa af himlen alt tillredz:
full mach[t], full wärn, full råd och dädh
Ha i af himlens höga nådh.

Eij någon sig undraga böör
Från kungen[s] dienst, så sket är för.
Wij och för oss wårt gjöra till
dätt, som wår konung hafwa will.

På Fältet wij här stanna still,
wårt mod och blod eij spara will;
för rikzeness gagn och kongens lijf
I döden wij oss gärna gifw'.

Eij är den några ägor wärdh,
eij någon heder den beskärd,
som för sitt landh eij gärna siälf
sigh offrar upp med Gull och Silf.

Wij see uppå wår stora kong;
På honom seer gammal och ung.
Hans dater oss een spegell ähr,
Wårt rikkes spegell reen och skär.

[U]

Att dhet förgängligt ähr, då märk, nå
alt förswinner.

Märk, hwilket lofordh blir på sinom
grundhwahl tryckt
Dhygdh, dygdh, allena dygdh; och dhen
som dygdh will följa

I hennes klara skeen odödlig nampne få
dhet swarta Stygis moln skall aldrig kunn
höllja

Ty dhet i efwig lof blandh himl
facklor står.

Så wällj' tig, ungdom, straxt, dhen ren
dygdens öfning

Och dess äwarand' löhn sätt tig ma
wist för måhl!

häll dig, dhet mäst' du kan, wid rätt
wijsdoms pröfning,

dhen och tig styra läth som skepp
segelnåhl!

Så skall du äntlig sidst det iag nu sag
wist finna,

Som ähr odödligt nampn och efwi
Siähle skatt.

Ty bruk' tin ungdoms ähr och winläg
tig att hinna

dhet höga gudens måhl, som tig [ä
föresatt.

1 Ädl.

Som tucht och wijsdoms Nijt gie samma
prijs och ähra,

Så sant iag dhem har wahlt för end
lönen min.

2 Ädl.

Så sant som Pallas' spetz till ähran wä
kan lähra,

Så sant iag dhenna löhn har slut
hoos mitt sinn.

Simul ambo.

Ty ledh oss, straxt wij gå,
tin footspår gerna träå!

[K]

ANDRA GARDINENS ÖPNING.

Representeras Berget parnassus med Apollo
och dee 9 Wijssheetz Guddinnor.

Apollo.

Nu är alt stilla tyst, och alt sin roo har funnit,
Och iag med högsta lust mitt hiertans nöije
wunit,

Ty nu een dagh går på, som mycket folck
har kär,

Ett folck af mod och blod, som namn af
Svea bär.

Thett folck af Svea widli, hwarss namn och
stora rychte

Upp under stiernor går, som städz till ähra
fijekte,

Sin önskan åther har, den stora hielten dag,
Sin konungz födzlo-dagh, begår med stort
behag.

Then blida himmel sigh till Gunst och mild-
heet läfwer.

Att gärna dela uth dee mång¹ välsignat' gåfwor,

Att öppna sigh widt uth och drypa¹ droppar
ned

Af godheet sin så full, som han har skiänkt
oss fred.

Eij kan med blodigt swärdh den grymma Mars
nu pröfwa

Sin macht, hwar man må nu all rätt och rät-
wijs' öfwa,

hwar man med willig hand nu will, nu skall
taa i

till norre werldzens gagn stå allmen freden
bij!

¹ drypa skrifvet i st. f. öfverkorsadt 'de många'.

[K]

Och der en Ehrbar werld sig mäst haf-
 wer at fägna,
 Att högsta Maij[e]stät will om Parnasso
 hägna,
 Will med sin stora macht at wijsheet
 och skall groo,
 Apollo och hans folek skall wäll och
 säckert boo.

Det högsta, största hopp, den hälsta bä-
 sta nytta,
 Så länge Sol och moln så ymsom om
 sig flytta,
 Är at en konung starck af CARLS och
 GUSTAVS ätt,
 CARL GUSTAVS SON kong CARL i SVEA
 skjpar rätt.

Lät himmelen och iordh sin tjänst och
 wyrdnat wijsa
 till samma stora kong, lät them then
 hielten prijsa,
 Parnassus äfwen skall, med all sin
 wackra hoop,
 högst upp till himmelz högd nu göra¹
 glädie-roop.

The Nijo-Sång-Gudinnor.

Calliope

och alla the andra Gudinnor
 begynna tillsamman första versen.

Hiertans lust! hur himlen blijdh
 Sig nu om oss säncker nedh,
 Hur hans armar om oss fambna,
 Och i säckerheet wij hambna!
 Öpen står Parnassi port;
 Snällheet på wår wackra ort.

[U]

För medelst dhenne frijdh all dygd
 och ähra blijr,

All lährdom, wijsheet, konst nu best
 nyttan gjr

Tu må wähl, närre werldh, din Tien-
 och wyrdnad wijs

Nu dhenne Store kong, lät' alt dhe
 hielten prijsa!

Parnassi fosterbarn skall ochså med
 sin hoop

högt up till himmelz högd nu gie e
 glädie rop.

1. Calliope.

Up frögdh, up lust, up harpestämmor,
 Op Nije systrars Liuffwa sång!

Sij! bärta ähr all Suck och lemmer,

Eij Mars oss qwähl, eij annat Twän

Ädhel frijhet oss omfambnar,

Dygd och Lähra hoos oss gror.

¹ 'Ett' öfverstruket efter 'göra' och 'nu' tillskrifvet framför i stället.

[K]

Men till ewigheet användas.

Echo: wändas; alt till wijsheet wändas,

Så kan dygden aldrig ändas.

Urania.

Näst till himlen blir den man,

Näst till Gud han räknas kan,

Näst till dygden han och blifwer,

Högsta ähnan dygden gifwer

Then som lärdom håller kiär

Och stor alfwar der till bär.

Then som wijs är, han ej snafwer,

Himmelsk ända han och hafwer.

Echo: hafwer; wij den gärna hafwa.

Then wijs är, han kan ej snafwa.

Terpsichore.

Ingen må förneka migh,

Om iag talar dristeligh,

Om iagh det landh högt beprijser,

Som Parnasso Ähra wijser.

Uthan wijsheet Barbari,

Iag tör säija Tyranni,

Men det land lycksaligst blifwer,

Som Parnassus wijsheet gifwer.

Echo: Gifwer; wijsheet det kan gifwa

Att wärt land kan lyckligt blifwa.

Erato.

Hwad, förtenskuld, hwad beskärm,

skydd och hägn och mächtig wärn,

Som de starcka werldzens händer

Om Apollos Rijke wänder,

Och hwad ähra och hwad löhn,

Som dhe honom iche söhn'

Och oss Nijo Sång-Gudinnor,

Ther i hwar sin Nytta finner.

Echo: finner. Wist den nytta finner,

Som älskar dee Sång-Gudinnor.

Du, Parnasse, wijsdom födher,

som all wällgång medli sig har.

Allan odygd tu utödher,

Ditt lof ewigt skiner klar. Ech

skiner klar.

5. Urania.

Then op till höga himlen klifwer

som ymnig lärdom hoos sig bär;

Dhen högsta ähnan Gudh dhem gifwer

Hwars dygdh i wijsdom grundat är

Then som wijs är, han ej snafwar,

Torf ej fruchta Olyckz fall.

Himbla Löhn han wänta hafwer,

Dher i sälj han blifwa skall. Ech

blifwa skall

Uran.: la, dhen redhan sällhet hafwer

Som har dygdh till grundh och pa

6. Erato.

Lycksahligt bör dhett rijke skattas,

dher endrächt hafwer fegdhen stilt;

dock utan Muser endrächt fattas,

dhem utan är all roo förspilt.

Musers ijdth sig ej förbryter,

Men om frijdhen hafwer hägn.

Dhygdh j frijdth ej gärna tryter;

Dygdh är himlens Nådherägn. Ech

nåderägn

la, dher nådhe regn ej tryter,

hwarest Musæ ha gått hägn.

7. Terpsichore.

Dig, Swea landh, iag lyckligt prijsar,

Som håller om Parnasso wacht;

Och han igen tig willigt wijser

Sin lärdoms kraft och Sällhetz mact

Dhen som hyser honom inne,

Han har wärn och Starckt beskiärn

[K]

Polymnia.

Hela werlden äntlig tå,
 Tig, Apollo, dyrcka må.
 Tu äst den, som wijsheet föder,
 Tu äst den, som odygd döder.
 Hela werlden må till tig
 Med stor wyrdnat foga sigh.
 Tu äst werldzens sanne lysningh
 Uthan tig all[t] falsk en blysningh¹.
 Echo: Blyssning; alt är blott en blys-
 ningh
 Men Apollo är wår lysningh.

Thalia.

Säg du, werld, din mening, seij!
 Hwad rätt är förneka ej!
 Westu hwad Apollo wårcker?
 Säj, om tu hans krafft än märcker?
 Om tu märcka kan hans macht,
 Och hur han om tig har wacht,
 Döm nu här om, som bör dömmas.
 Blijr rätt dom, den dom skall gömmas.
 Echo: Gömmas; ia, den skall och
 gömmas,
 Om här om, som sant är,
 dömmes.

Den Ehrbara Werldens Swar
 om Parnassi wälståndh.

Seij, den werldh ej neka kan,
 O Gudinnor wijsa,
 Edra ord the äro sann',
 Wij them altijdh prijsa.
 Sij, en ehrbar werldh kan den ej glömma.
 Alla må ehr ord och lära gömma.
 Detta är alt bäst och störst
 Uthaf all wältaligheet,

[U]

wett och konst har han att finna
 medhelst Musers hägn och wärn. Ech: :|:
 Ia, alt ondt dhet måst' förswinna,
 dher som Musæ ha sitt wärn.

8. Thalia.

I outgrundlig himla lähra
 hwad land, som winner Swea Land!
 I wett, i konst, i dygdh och ähra
 hwad will tu, Rom och Grækestrand?
 Lyckligt landh, ty then tig styrer
 Bär i hiertat hieltemodh,
 Seglar klokt i rasig yhre,
 wäldig konung, fadher godh. Echo:
 fader god
 Lycklig, lycklig, dhen tig styrer
 Bär ett hielt- och fader-modh.

9. Polymnia.

Nu lät' oss allasamman siunga
 Ett glädie rop på denne gång.
 Lät' höras och aff allas tunga
 Till himlen op en önskesång:
 Att wår konung lenge föra
 Mätte Swea landz förswar;
 Att han och må lenge göra
 Sina dater uppenbar'. Uppenbar'.
 Siung, att himlen oss må höra!
 Siunger op med röster klar'!

Simul omnes.

O lefwe, lefwe CARL, wår konung
 I mycken lycka roo och frijdh!
 Ach, ach, du blijda himbla konung,
 wändt bort frå' Swea storm och strijdh!
 Lefwe CARL i åhren många,
 lefwe, lefwe oss och sig!

¹ Blys = bloss. (RIETZ, *Sv. dialekt-lexikon.*)

[K]

Bör och äntlig sökias först

Ibland all lycksaligheet:

Att man wijsheet får, den och begärer,

Att man wijsheet altijdh gärna lærer.

Will man wälgång haa och roo

Och blij wijsheet sielfwer,

Måst' man låta wijsheet groo

mer än Guld och silfwer

I sitt landh, ty der som wijsheet födas,

Odygd all och skielfzwäld alt förödas.

Såsom Solen liuset bär

Och som siärnor fijna

Der, som domt och mörcker ähr,

Glimma, gnistra, skijna;

Altså den, som wijsheet hafwer inne,

kan dee mörcka sinn' snart öfwerwinne.

Therför tu, ehoo tu äst,

På det wijda runda

Achta om Parnasso bäst,

Stöt det ingalunda!

Ty dee höga himmelz ögon klara

Altidh taga på Parnasso wara.

Parnassi

om den

Store Svea Konungh

CARL XI.

Sonetto.

Så är den konungh stor af himmelen
wist gifwen,

kongh CARL, till Svea wijdh at styra
folk och landh,

Att haa om lag och rätt en rätt och
willig handh.

En lycklig stiärnas liuus tå wist är yppog
blefwen,

Rychtet hans kring wärdhen gänge!

lefwe, lefwe lyckelig! Echo: lyckeli

Wijken bort, owänner wrånga,

lefwe CAROL lyckelig!

(: F.)

ANDRA ÖPNINGENS I INTRÄDE

Fama. Pax. Amor. Pietas.

[K]

Och mörckt ett mörckzens garn tå wist är
 sönnerrefwen,
 Tå denna konung blef af gamla kongars
 blodh,
 Som äfwen hoos sig bär ett kong- och hielte-
 modh.

War gladh, Parnassus du, du äst i Fred och
 stilla
 Förmedelst dennas fredh och högst-bepri-
 sig' nigt
 Om lärdom, wijsheet, konst at hafwa dag-
 lig flit.
 Sij detta är som werlden will för all ting
 gilla:
 Parnassum ej med list och oroo drillla, drillla.
 Den konung stoor och starek, han är Par-
 nassi lijf,
 Then konung derför' får odödligt låf och lijf.

(Bilaga till sid. 44.)

Oratiuncula metrica
De laude Poesios
in conventu Studiosorum nationis Verml.
e memoria dicta
a
B:E:H:
Ups: die 30 maij: 1709.

Quid dicam antiquos? quos nostrum viderat ævum
Innumeros vates? quis vim Svadela canoram
Indit flexanīmosque modos atque influit ipsa.
Perspice, quam quoque facundi tibi contigit uni
Dulc[e] Solum natale, O! Svecia chara, poetæ.
Ecce tibi LUCIDOR, STIERNHIELMIUS atque COLUMBUS,
VEXION'. & SPEGEL nec non STOBÆUS & HOLMSTRÖM
Carminē sive illi voluerunt ludere Sveco,
Sive suam citharam romano pectine versant,
Usque melos dignum modulos svavesque sonantes.
Nec tibi Svaviloqui desunt, mea Vermia, vates,
Quorum Hippocrenes omnes docta ora rigarunt.
Dive LAGERLOVI, æterna redimite corona,
Qui dudum intrasti (rapto Ganymede Deorum
Nectar & Ambrosiam dante ad Jovis atria summi)
Elysios campos & celsa palatia cœli.
O! quoties docto tentasti pollice chordas,
Sensisti & varios, quamvis diversa sonarent,
Concordare modos, dum in Summo Helicone solebas
Omne nemus sacrum & Cirram ad tua plectra vocare.
Tunc simul et fertur tecum cecinisse Camenas,
Atque tuos cantus Phœbus miratus et ipse.
Te, sacer antistes, quem nunc quoque pulla Tiara
Ornat, RUDENI, dum Jovis¹ mystica tradis,

¹ Hskr. tyckes ha Jovæ.

Teque canam non immerito jam jure poetam.
 En bene dum cingis Carolorum baccare runas,
 Immortale decus statuit tibi fama perennis.
 Nunc licet Aboam, Parnassia castra, relinquis,
 Rura paterna petens, magno comitatus honore.
 Illius usque tamen resonant tibi culmina Pindi.
 O! HERMLINE, meis nomen peramabile musis,
 Quasque tibi reddam celebri pro carmine laudes?
 Sive canas magni victricia Principis arma,
 Atque gravi plectro rigidi certamina Martis,
 Seu levioe lyra pastores atque puellas
 Et teneras Nymphas mollisque Cupidinis æstus,
 Usque tuum nomen, decus & cantabo perenne.
 Ingenue ECRELI, nec te mea Musa silebit,
 Sed ludat, ferias ut sidera vertice summo.
 Quam video faciles te usque invenisse Camenas,
 Quam docuere tuos digitos sua plectra movere!
 Ecce tibi Regis Caroli dum busta sonanti
 Pectine prætentos nervos, tua Svecia multum
 Debet, nec minus et debet Varimannia tellus,
 Cui pariter pulcre tunc clara encomia nectis.
 Mille tuam citharam modulantur carmine Nymphæ
 Nec non Najades æquoreæ placidæque Napææ
 Et Satyri celeres, et Hamadryadesque procaces,
 Arguta dum voce imitantur Pana canendo.
 Inque tuum tellus Germanica semper honorem,
 Dulcia populea passim dat sibila fronde.

— — — — —

Den börjande reaktionen mot nyromantiken (C. A. HAGBERG mot ALMQUIST och ATTERBOM)

AF

KARL WARBURG.

I slutorden till B. E. MALMSTRÖMS *Grunddragen af svenska ritterhetens historia* skrifver C. F. BERGSTEDT:

Man kan säga att 1830talet var fosforismens stora tid. Skolan stod då på höjden af sin makt och hade inflytelserika vänner på samhällets höjder, hvaremot dess motståndare dels försvunnit, dels sällat sig under samma politiska fana; 'Thronen och altaret' var inskriften på detta banér, och grundsatserna desamma som styrde den allmänna restaurationspolitiken i Europa. Att värna monarkismen mot den fruktade demokratien, med hvilken för detta parti all politisk frihet var liktydig, och att skydda kyrkan mot otron, hvarunder man innefattade hvarje rörelse af fri forskning och fri tanke, var målet för detta nya intelligensens ridderskap, som med entusiasmens hängifvenhet slöt sig till börsadeln och gemensamt med denna ropade sitt *odi profanum vulgus* och sträckte sina lansar mot de plebejiska anspråken. I denna rigtning hade skolan utbildat sin verldsåskådning, sin spekulation, och skulle äfven gerna velat ombilda historien. Den empiriska forskningen och det exakta tänkandet voro aldrig hos henne rätt väl anskrifna, och stodo sientligt mot hela hennes tankerigtning; de kunde på sin höjd passa för den låga nyttans trälar, på hvilka den högre intelligensen endast med ömkan såg ned från den intellektuella åskådningens rymder, där den vaggade sig i salig 'sjelfbespegling'.

Denna öfverförfinade humanism har utan tvifvel haft sin stora uppgift att utföra i den menskliga ordningens tjänst: den drog genom sitt lätta och sirliga väsende till sig många sinnen, som skulle hafva låtit skrämma sig af strängare studier, den gjorde odlingen lockande och utbredde smaken för skön litteratur och sköna konster; men någon kraftig produktion

mäktade den ej ens inom dessa trånga gränser att åstadkomma, och ned-sjönk derföre efterhand till sällskapsjoller och en regellös sjelfheundrande genialitet. Partiet var emellertid ännu alltjemt mäktigt och beherrskade genom de akademiska lärostolarne och genom sina tidskrifter, Skandia och Svenska Litteratur-Föreningens Tidning, till hvilkas utgifvande de dock sökte medverkan äfven af de strängare vetenskapens män, i ganska väsentlig mån den allmänna bildningen, till dess det småningom stadgade politiska medvetandet, och den med de praktiska vetenskapernas framsteg mer och mer utvecklade industrien, efterhand förberedde en brytning i det allmänna tänkesättet. Snart fann GEIJER 'stugan för träng' och ropade åt de idéella pre-tentionerna att de skulle göra sig; samtidigt hade skolans älskling, C. J. L. ALMQVIST, kastat sig in på andra banor, och de demokratiska rörelserna vid omkring 1840 års riksdag undanträngde mer och mer den aristokratiskt-estetiska tankeriktningen. Från den tiden var fosforismens makt bruten, och den förtlefde endast som ett akademiskt kotteri, samt inom sällskapslivet, der den ännu tyckes till en del föra en obestridd herrskarspira.

Hvad BERGSTEDT här yttrar synes mig delvis vara missvisande; åtminstone kan omdömet endast i någon mån anses riktigt. Han ser frågan dels nog mycket från politisk och vetenskaplig, dels från speciellt Uppsaliensisk synpunkt. 'Fosforismen' betraktas här hufvudsakligast som en politisk och filosofisk riktning, mindre såsom en skönlitterär skola. Det må nu vara sannt, att den konservativa och reaktionära åskådning, som hyllades af flertalet af den s. k. 'Nya skolans' män, inom den politiska världen och i kulturlivet var förherrskande under 1830talet, och att t. o. m. deras gamle vedersakare, TEGNÉR, sällade sig till samma skola. Men man må å andra sidan icke bortse från, att den liberala rörelse, som redan under 1820talet med män som RICHTER, (hvars strid mot Uppsala-ultraismen 1822 genom broschyren *Ett och annat om korporationer etc.* är af grundläggande betydelse), v. SCHWERIN (i litterärt afseende fosforist), GUSTAF HIERTA o. a. trädde fram på arenan, och som äfven ägt talangfulla förespråkare i prässen, nu under 1830talet begynte beherrska opinionen, tack vare LARS HIERTAS *Aftonblad*, DALMANS *Allehanda* m. fl.

Denna liberala präss hade redan tidigt ställt sig afvog äfven mot fosforismens diktning, väl till god del därför att den härrörde från politiska motståndare. *Argus*, som ogillade både gamla och nya skolan, pekade på Englands litteratur som mönstret.

Vore det sannt att 1830talet var »fosforismens stora tid» — väl att märka ur vittet synpunkt — så vore det ju oförklarligt, att dess främste mästares ypperliga skapelser — ATTERBOMS Samlade dikter, som just vid denna tid utkommo — rönt ett så kyligt emottagande, att skalden sårad och sorgsen drog sig tillbaka.

Och manne icke både GELJERS 'affall' — väl ej från 'nyromantiken', men från sina fosforistiska vänners samhälleliga och historiska åskådning och från deras estetiska uppfattning — och ALMQVISTS öfvergång till realistisk skildringskonst och politisk social-liberalism falla under 1830talet? Manne icke Bergstedt, då han 1868 nedskref detta, sett saken med de ögon, genom hvilka han en gång — såsom ung Uppsalastudent — på 1830talet betraktade sin omgifning? Ty i Uppsala sutto fosforismen och dess vänner både vetenskapligt, politiskt och litterärt vid denna tid i högsätet.

Men Uppsala var dock ej den enda ort i Sverige, där vitterhet hade sin hemort. ALMQVIST har en gång i ett ottryckt bref från 1842 skildrat motsatsen mellan »Uppsalasidan» och »Stockholmsidan» inom svensk kultur — två riktningar, mellan hvilka han själf slets; och denna motsats herrskade nog tidigare. I Lund hade fosforismen i egentlig mening aldrig slagit rot, och i svenska kulturorter utanför Sverige, Åbo-Helsingfors, blef den icke håller bofast ehuru den där ägde utposter i diktare som SJÖSTRÖM och A. J. ARFWIDSSON.

Emellertid — obestriddt är, att fosforismen och den därmed närsläktade världsåskådningen var en af de starkaste kulturmakterna i vårt land vid 1830talets början, ej minst på samhällets och vetenskapens höjder.

Med början af 1820talet hade ju striden mellan gamla och nya skolan afstannat; flere af de forne kämparne på vitterhetens område hade mött hvarandra såsom bundsförvanter i den politiska striden mot en nyare tids liberaler. Det är sannt, att *Argus* o. a. då och då förde ett guerillakrig mot Nya skolan, men vitterhetens strider stodo icke längre i förgrunden, och äfven i *Aftonbladet* behandlades de i andra planet. Bakslaget mot fosforismen, som först kommer till fullt utbrott mot årtiondets slut, har dock redan förnummits tidigare.

Ett tecken härtill är onekligen RNEBERGS kampanj i *Helsingfors morgonblad* 1832 mot den dåvarande svenska vitterheten. Både i uppsatsen om EUPHROSINE och i *En blick öfver Sveriges nu gällande litteratur* angriper han den nya skolans koryféer, liksom ock TEGNÉR och hans efterbildare. Ensidigheten i Runebergs angrepp är

uppenbar, men han har träffat Nya skolans kanske ömtåligaste punkt, då han fastslår, att äfven den på sitt sätt var didaktisk, när den i stället för den gamla skolans praktiska didaktik »införde en senare forsknings teoretiska resultater, hvilka, genom svärmiska utflykter af fantasien lyftade upp i ett mystiskt halfdunkel, troddes utgöra poesiens väsende». — »Att blotta filosofiska satser, i meter klädda, aldrig kunna vara poesi, ehuru hvarje poetisk skapelse är en outtömlig källa att leda sådana utur, tycktes man förgäta». Och han klandrar skolans äfventyrliga logik, dunkla antydningar, praktord och ordfogningar, allt af den art att »då de gamle redigt sade mycket obetydligt, sade de yngre mycket obetydligt tillika oredigt».

Ur en delvis annan synpunkt är det, som den nyromantiska åskådningen angripes tre år senare och det i själfva fosforismens fasta borg, Uppsala. Detta angrepp är af särskild litteraturhistorisk betydelse. Det riktas mot Nya skolans främste skald och litteraturkritiker, ATTERBOM, och mot den skolan då närstående ALMQUIST, i hvilken många af nyromantikens män sågo den, som 'skulle göra't'; och det härrör från en ung man, som i det unga Uppsala snart kom att intaga en ledande ställning: C. A. HAGBERG.

Hvad som framkallade uppsatsen var de första Törnrosskrifterna och den kritik, som ägnats dessa af ATTERBOM. I december 1833 hade, som bekant, de första tre duodesbanden af *Törnrosens bok* utkommit, innehållande *Jaktslottet* (tryckt redan året förut)¹, *Hermitaget* samt *Vargens dotter* och *Hinden*. Den 8 december sände författaren dessa arbeten till ATTERBOM, med hvilken han år 1831 upptagit den under tio år afbrutna brefväxlingen.

Älskade broder Atterbom!

Jag hade länge hoppats få se ute din stora bok, hvaraf du visade mig början i Upsala². Men nu lär jag emot förmodan förut komma ut med några fantasier, som en min bekant förmått mig att trycka, och hvaraf jag nu skickar dig, broder Atterbom, ett exemplar, med varmt hjerta och under förhoppning att du icke missförstår mig. Mina arbeten hafva alltid haft sina egenheter, hvarföre jag helst sett dem i manuscript. Men det må då gå. Den som har hjerta och själ att se mig till slutet i ett stycke, och förnimma den inre målningen, skall icke misstyda mig — skall

¹ Denna omständighet har gjort, att man dagtecknat äfven utgifvandet af *Törnrosens bok* från 1832, hvilket är ett misstag

² ATTERBOMS *Studier till philosophiens historia och system*.

tvärtom inse och sentera att jag har så mycken innerlig och ren ömhet för det himmelska, det vackra, det rent graziösa, att jag just därför icke fruktar att låta lägre partier framstå något osminkade, så som de äro i världen. Jag är så beskaffad, att jag gerna i ett stycke först framstår med något, som må synas kallt, skärande och ironiskt, men hvilket kan vara lika tillåtligt för de lägre personagerna i mina scener att hafva, som sådant alltid varit tillåtligt för dylika personer hos andre författare. Hvar och en som känt mig något närmare har också aldrig misstagit sig härpå, och vändningarne emot slutet hafva gifvit det hela sin rätta ton. Efter mange, som under förflutna år läst åtskilliga af mina manuser., funnit nöje af dem, så få de nu oförtäckt visa sig i tryckt gestalt. Likväl icke alla. Emellan Jagtslottet och Hermitaget är ett stort antal stycken i mscr., som få ligga. Gud gifve Herr Hugo fans i verkligheten, då satte jag mig ned hos honom straxt! Du skulle göra mig en fögnad, som jag mycket skulle värdera, om du senterade mig för hvad jag är i djupet och ej efter ytan, och om du skref en recite om dessa saker i Litt. Tidningen. Det torde väl vara något, som är värdt att säga om eller i anledning af dem, och jag är icke ömtålig, jag tål både godt och ondt. — Egentligen borde kanske vara flere stycken, men jag tycker att 4 på en gång är icke så litet? Mången har gifvit ut mindre i sender. I samtal har jag hört många jämförelser, än med Beethoven i musikaliskt afseende och i stämningen genom det hela, än med Byron eller Victor Hugo; men jag frågar icke derefter, om också en viss melankolisk dager gifver en likhet dermed, så kan jag uppriktigt säga att jag icke rår därför; jag hade skrivit dessa och mina flesta infall förr än jag såg en rad af dem.

Almqvists uppmaning till Atterbom att lämna en »recite» om dessa saker förklingade denna gång icke ohörd, såsom fallet var i fråga om sagorna i *Opocisk kalender*. Redan den 29 januari 1834 bebådas anmälan i *Litteraturföreningens tidning*, i det att Atterbom då under en gemensam rubrik inleder en serie artiklar om Stagnelius Samlade skrifter och de »Fria Fantasier, som af Herr Hugo Löwenstjerna stundom kallades »Törnrosens bok».

Han yttrar här i artikelns början, att i vissa samkväm, inom hvilka »det vittra ryklets lagrar skyndsammast växa och utdelas», och där man vid något tillfälle »pratad i vådret om Stagnelii mystiska besynnerligheter, har man förmodligen aldrig hört omtalas den diktrike hofmarskalken Löwenstjerna, som från sitt gods i Nerike börjat utgifva en Decamerone af ganska egen art, och skulle de hädanefter därom taga någon kännedom, sker det väl endast för att

ju förr dess heldre med te eller punsch nedskölja bestörtningen öfver ett så vidunderligt järtecken». »Men — tillägger han — äfven denne författare skall, förr eller senare, möta det publikum han söker, ehuru väl ock de läsare, som tillhöra detta, troligtvis skola börja med att i hans verk finna mycket fränstötande, smaklöst, ja liksom uppsåtligen sällsamt. De skola, måhända, under fortsättningen, icke alldeles förändra detta tycke; men dock snart förmärka en mäktig andes magnetiska närvaro, en underbar dragning, som rycker dem med sig inåt det psykiska lifvets medelpunkt».

I ett numera förkommet bref hade ATTERBOM tydligen berättat ALMQUISTS arbeten, ty denne skrifver den 31 januari:

Har du med intresse läst mina fantasier, så var viss, att jag med lika stort intresse skall läsa din exposition — du har dock hjärta och själ. Jag har sett din början i Onsdagsbladet. —

Tillsvidare sysslade ATTERBOM med STAGNELIUS dikter, men i numret för den 26 februari öfvergick han till de »Fria fantasierna» — med en jämförelse mellan Stagnelius och Törnrosförfattarens skaplynnen, deras beröringspunkter och skiljaktigheter. Han betonar, att för Almquist, som för Stagnelius, är fantasien intet ringare än en aning om himmelriket; båda höra till det slag af diktare, hvilka ej blott hylla den verklighet, människan på jorden har omkring sig, utan äfven måla henne som ett väsen med flere inre existenser eller arter af tillvarelse. Men för Almquist, i motsats till Stagnelius, är jordelifvet ingalunda en förkastad, oväsentlig verklighet utan första graden af en oändlig lifsutvecklingskedja. Atterbom sympatiserar afgjort med Almquist, men gör dock en reservation. Det beror, säger han, på verkets fortsatta utgifning, hur långt han kan fortfara i sin öfverensstämmelse med dess synpunkt och tankegång. Ty äfven från denna väg kan man ledas in på villostigar af så svår art, att hela den åsyftade harmonien just där, hvarest man väntar den melodiska föreningens högsta fulländning, slutar i en oupplöslig missklang. Det finnes läsare, som befarade detta och som, då de ansågo Richard Furumio såsom en mask, bakom hvilken författaren stode gömd i egen person, funno honom och hans förehafvanden betänkliga, särskildt med hänsyn till äfventyret med den vackra Magdalena.

Atterbom sätter Almquists estetiska egenskaper högt, han sympatiserar med hans åsikt, att den högsta arten af estetisk fantasi är den, som slår en verklig brygga mellan jordens värld och himlens — ehuru han icke blundar för, att den kan slå en lika verklig brygga

mellan jordens värld och helvetets. Han finner drag hos Almqvist, som än påminna om Novalis, än om Tieck och än om Victor Hugo, utan att han dock liknar någondera. Mer humorist än Novalis är han likväl närmast befryndad med honom i totalriktningen af sin diktan och traktan, således äfven i sin kärlek till naturen och sitt förtroliga umgänge med dess för allt vanligt sällskapslif förborgade makter. Har nu än Atterbom anmärkningar att rikta mot Almqvists bisarreri, så finner han dock syftningen i hans diktning storartad; den söker gripa lifvets strängar med ömsom ljuf, ömsom förfärande kraft. »Hans dikt är ett verk, hvars lyten äro ytterst lätta att undvika, men hvars skönheter äro ytterst svåra att likna, ett alster af glödande känsla, sinnrik bildningsgåfva, sorglig erfarenhet och glad vetenskap». ¹

Atterbom yttrar i afseende å utgifningssättet, att berättelserna borde följa i den ordning, hvori de ur sin författares inre organiskt utvecklats sig, ej »lösryckta ur manuskriptets totalsammanhang».

Detta var den första mera betydande granskning af Almqvists författarskap, som förekommit, och då den härrörde från den nya skolans yppersta estetiker, är det lätt att förstå, att ALMQVIST, trots artikelns reservationer, såg den med glädje. Han skref till Atterbom 2 mars 1834:

Af innersta hjerta tackar jag dig för att du sett mig i hjertat, och uttalat det. Äfven der du icke gillat mig, har du gjort det med all rättvisa. Jag vet icke sjelf om mina brister komma af oförmåga eller af oriktig teori (såsom du säger); kanske begge delarne. Men jag bekänner att min ställning varit af ett särdeles menligt inflytande på det artistiska, som är min natur. Tvungen under flere år att skriva läroböcker har jag måst drifva reflexionen ända till det yttersta och i det lägsta regulativa. Man säger att jag ej misslyckats häri hvad läroböckerna beträffar — men för att rädda mig ur denna Begrepps-vända, har jag funnit mig säll att, till motsats, kanske för regellöst öfverlemna mig åt fantasien — och — stöta ifrån mig begreppsmassor genom det krig af oupphörlig ironi hvori jag sett dem (begreppen) ömsevis till hvarandra. Detta är en af claverna till mitt besynnerliga skrifssätt. Gud vet, men jag kan ej annorlunda.

Ditt råd om utgifningen bör jag följa ². Svårigheter att sammanbinda musik och scriptur är dock kvar. Men i nödfall kan det komma hvar för

¹ Uppsatsen finnes återgifven i ATTERBOMS *Litterära karakteristiker*.

² Tyvärr blef detta icke fallet. I fortsättningen af brevet meddelar Almqvist en förteckning å små då färdiga eller tilltänkta arbeten. Till denna förteckning, som är af vikt för bedömandet af utvecklingsgången i Almqvists författarskap, skall jag i annat sammanhang återkomma.

sig. . . . Det är icke Richard Furumo, hvarigenom jag talar — han är icke min masque. Frans och tant Eleonora äro det äfvensåväl på deras sätt.

I ett postskriptum af 4 mars tillägger han några ord för att närmare försvara sig mot anmärkningen:

Mitt bref var redan färdigt och försegladt då jag i går erhöll begge dina bref af den 26 Februari och 2 Mars¹ på en gång. Älskade broder, jag har redan i mitt bref tackat dig för hvad du om mig skrifvit. Du ser deraf att jag anser dig rättvis äfven när du klandrat. Det är sant, att i den dager, hvori jag ser tingen, vore det mycket lätt att svara på flere af anmärkningarne; t. e. Jag skulle ansett orimligt, att låta en fröken Ulrika (såsom stilöfning helst) hafva skrifvit fullkomligt — Alvina² har sina svagheter, som också herr Hugo i Verkets ande andrager sid.³ Juliani karakterston har ett Stagneliskt element, härtill hör till costumen något af söderländskt-mystisk ordformation, hvaraf St:s själf öfverflödar, och Julianus nyttjade *opak*⁴ i denna tonart o. s. v. Men detta anser du för en falsk teori och alltför stor naturlighet, och det kan så vara. Om mina skrifter har jag en flerårig erfarenhet, emedan många i manuscriptet läst mina saker och, upprigtigt sagt, har efter en tid, och sedan de närmare inkommit i anden, stöttestenarne i stilen, efter deras egen försäkran, fallit eller jemnat sig.

Hvad dig beträffar har du så mycken godhet i hela ditt sätt emot mig, äfven när du ogillar, att jag knappast velat försvara mig mot anmärkningarne. Det du säger dig litet längre fram ämna skriva, skall blifva för mig ett stort nöje att läsa.

* * *

I maj 1834 bebådar ALMQUIST ett nytt arbete, en komposition som han skrifvit »under en del af sitt illamående», och som han slutat »häromdagen med en viss känsla af sällhet».

Men glädjen räcker ej länge, förrän jag åter kommer mig in i någon ny sammansättning.

Jag eger ingen fridfull, eller ens i minsta grad lycklig stund, annars än när jag får teckna, bilda, componera händelser, måla karakterer, hela nätter, då jag ej sofver, är min hjerna upptagen, liksom en theater, af individuer, som hålla dialoger derinne; jag hör hvart ord. Detta är väl

¹ Dessa bref äro, så vidt jag vet, förkomna.

² Nionde boken i *Hinden*.

³ Almquist har uteglömt siffran. Det är sid. 31 i originalupplagan.

icke nytt, efter det varit så alltifrån ... o, men det tar till årligen, och Gud vet, hur länge jag lefver på det är sättet. Emellertid är det min högsta lust att spinna upp mig eller sönder mig på detta vis, till trådar, hvaraf tyger oupphörligt sammanväfvas

Älskade broder, du skall förstå mig och icke anse för galenskap, hvad jag skrivit. Du vet hvad det vill säga att förgås af en slags glädje!!! Ack visst är det glädje —; men så visst är det också att man småningom förgås.

Det arbete, som nu var afslutadt, var *Drottningens juvelsmycke eller Azouras Lazuli Tintomara* — otvifvelaktigt detsamma, som i förteckningen ett par månader tidigare upptagits bland skrifter »under arbete» och som där kallats 'Rubindiademet'. Det utkom i november 1834 och tillsändes Atterbom med följande bref:

Stockholm den 20 Nov. 1834.

Broder Atterbom!

Jag skickar dig här Drottningens Juvelsmycke, en fortsättning af Jagtslottet. Redan i våras var det utarbetadt, och mot slutet af sommaren tryckt, ehuru hinder fördröjt utgifvandet. Jag vågar säga, att det i afseende på inre arkitektur är konstmässigt sammansatt. Hvad utförandet beträffar, tror jag du skall finna det lifligt, jag har lagt den största vikt på uppfinningen af sjelfva situationen, och hvad den uttalar, är det egentliga. Allting befinner sig väl uti en historisk costume, likväl har jag i afseende på de förekommande historiska personerna nöjt mig med att de ej göra något emot sin kända hist. karakter: för öfrigt skall man snart se, att en högre idé genomspelar det hela. Den mystiska idéen om *animal celeste* eller Menniskan, icke naturisk eller djurisk i vanlig låg mening, utan såsom ofvan bildningens strider född till natur och enhet med sig sjelf i himmelsk mening — en sådan föresväfning har visat sig för min själ. Den är måhända hednisk midt uppi vår christliga bildning; derföre är ock den af mig målade personen en hedning midt upp i vårt christnade tidehvarf. Huru något sådant har kunnat vara möjligt är hvad boken visar. Innerligt skulle det glädja mig om läsningen af denna min fantasi kan göra dig ett inre och rätt nöje. Mig har den mycket under utarbetandet intresserat. Jag hoppas att du är så god och anmäler detta stycke i Tidningen, då du behandlat början af verket med så mycken kärlek, och du har äfven i bref till mig nämt dig hafva åtskilligt att fortsätta rörande alla dessa saker.

Enär ATTERBOM vid denna tid låg fördjupad i sitt eget arbete öfver filosofiens historia, förklarade han i sitt svarsbref, att han

mycket längtade att få läsa »den rosenröda boken», men ännu icke funnit tillbörlig tid och sinnesledighet, hvilken knappt torde infinna sig förr än om fjorton dagar, då han afslutat skriferiet på sitt eget opus. Han tillägger:

Gerna vill jag säga något i Litteraturtidningen om fortsättningen af ditt verk; men denna gång blir min anmälan ganska kort, ty jag kommer nu under de närmaste månaderna ogärna att afstå dagar och timmar till någonting, som icke omedelbart sammanhänger med redaktionen af mina poetiska arbeten. (23 nov.)

Öfver detta svar blef ALMQUIST en smula fnurrig och skref (25 nov.):

Det smärtar mig djupt och hjertligt, att jag skulle hafva kommit att skicka dig min bok, så olämpligt, att du icke ens har tid att läsa den. Det skulle annars kunna händt att du funnit den så förtjent af omnämnande (om icke annat, åtminstone för de fel som den naturligtvis har godt om), som mångfaldiga andra saker, dem Upsala Tidningen genast är beredd att tillkännagifva. Men än en gång förlåt mig för mitt barnsliga och framfusa förtroende.¹

ATTERBOMS vänliga och hyggliga svar (26 nov. 1834)² söker blidka vännen. Denne hade, skriver han, helt säkert fått hans bref i något ögonblick af särdeles mörk sinnesstämning, så att Almquist gifvit ett prof på, huru man läser, när man ej till läsning funnit det passande tidsmomentet. Han trodde sig ej behöfva för Almquist distinguera skillnaden mellan de två sätten att läsa böcker, särskildt viktiga böcker, det ena då man flyktigt genomögnade dem, tankspridd, kanske indisponerad, under afbrott eller förstämd, det andra då man verkligen läste d. v. s. med hela sin varelse ginge författarens önskan till mötes, och på senare sättet ville Atterbom läsa Almquists nya bok, äfven för att kunna för tidningen uppsätta några ord där-om, medan ännu intrycket ägde hela sin första renhet och liflighet. Atterbom trodde ej, att dylika missförstånd dememellan skulle bli möjliga. Han brukade tala rent ut. Slutligen både han Almquist slå ifrån sig alla hypokondra griller.³

¹ I samma bref förekommer ett rätt bittert omdöme om Geijer, och hans sätt att »fördöma» ett arbete utan att däraf läsa en rad.

² I sin helhet läses det i AHNFELTS *Nektar och gift*, sid. 141.

³ I brefvet (hvars original finnes å Eriksberg) förekomma följande ord om GEIJER, som utelämnats i aftrycket i *Nektar och gift*: »Af hvad du sagt om Geijer har mycket sin riktighet; dock kan jag bedyra, att han verkligen läst

Efter detta vänliga bref skingrades Almquists misstankar, ehuru han likväl icke kunde underlåta att gifva uttryck åt känslan af att vara misskänd på olika håll. Den 22 december sänder Almqvist Atterbom den nu utkomna *Ramido Marinesco*. Samtidigt skriver han till Atterbom:

Jag är skyldig svar och tacksägelse för ditt sista varma och vänskapsfulla bref. Jag kan ej bättre bevisa mitt hjertelag för dig än derigenom, att jag skickar dig en liten pies, som i dag utkommit. Den är af en egen tonart.

I afscende på det du så uppriktigt och vänskapsfullt skriver, skall jag, säga dig enkelt min tanke. Jag vet ganska väl, att jag hvarken är älskad af Upsalienser eller Stockholmienser (nemligen de s. k. liberale). De sednare hålla icke af mig, emedan jag har för mycket hjerta för dem. De förra kunna icke lida mig emedan jag har ett slags förstånd, som de icke kunna med.¹ Ingendera kan hjälpas. Min bana är emellertid gifven. — Jag älskar Er!

Och Atterbom förklarar på själfva julaften — midt under brådskan af julklappsbestyren och med samma penna, som skrivits trubbig på träaskar o. d. — sin stora fägnad öfver *Ramido Marinesco*, och lofvar att recensera bägge produkterna på en gång. »Jag ämnar nu ofördröjligen sätta upp en recensionuncula öfver dina bägge sista arbeten», heter det ytterligare i ett postskriptum².

Samtidigt inbjuder Atterbom Almqvist att delta i en Uppsalafärd tillsammans med Érique Keyser och Janne Hazelius. »Jag behöfver ej säga dig, huru hjertligt välkommen Du skall bli både hos mig och Ebba».

Almqvist, som alltid gärna meddelade sig med sina blifvande recensenter, för att om möjligt påverka deras anmälningar, var glad åt denna inbjudan och tackade på nyåret 1835 Atterbom för all »bevisad kärlek och gästfrihet under mitt sista vistande i Uppsala», liksom han ber honom hälsa de öfrige koryféeerne i fosforistkretsen:

den bok, hvarom han nu skriver, och jag kan ej föreställa mig annat än att Du finner den bokens karaktär och tendens lika infernalisk som han». Det gäller CRUSENSTOLPES *Skildringar ur det inre af dagens historia*.

¹ De synpunkter Almqvist redan här antyder har han åtta år senare, då brytningen med Uppsalavännerna inträffat, och han nära slutit sig till de »s. k. liberale» Stockholmienser, närmare utfört i ett ofvan omtaladt bref, som innehåller en själfkaraktistik.

² Uteslutet ur aftrycket i *Nektar och gift*.

öfverstinnan, Palmblad, Törneros m. fl. I samma bref uttalar han sin fågnad att få läsa Atterboms tankar om Tintomaras och Ramidos figurer. Han antyder också, att detta kan vara till gagn i hans ställning som rektor vid Nya Elementarskolan:

Det är en slags besynnerlig lycka jag har hos mina herrar Förmän, att jag ändå otadlad får skriva det jag skriver; men jag tror verkligen, att H[artmansdor]ff har så mycken kärlek af gammalt till dig, att ett godt omdöme fälldt af dig öfver mig, stärker och underhåller den godhet han redan länge bevisat mig.

Almquist hade desto mera skäl att önska 'en god präss' från Uppsala, som den tongifvande Stockholmska kritiken var honom rätt omild. Han betraktades nog där ännu »såsom ett barn af den mystiska, trånande, ölostbleka skolan, som icke dugde till ett annat än att befria oss från en äldre helt och hållet formell»¹. Särskildt hade *Drottningens juvelsmycke* blifvit illa åtgången i *Aftonbladet* (8 dec. 1834) i en, antagligen af STURZEN-BECKER författad, uppsats, som hade följande motto:

Den snille är i ett kan vurma i ett annat
Men tro att snillet's höjd är höjd af raseri
Se däri, mina barn, bedra Ni er förbannadt,

och hvori på ett persifflerande sätt redogjordes för innehållet i denna »romaut», med hvars affekterade rubrik det skämtas. Såsom prof på tonen i kritiken må anföras:

Strax i början af berättelsen talas om ett par fröknar, som ha den olyckan att vara vansinniga, men hvilas sjukdom här kallas sinnesförfallenhet. De voro likväl nog kloka att endast blifva galna skåftals, så att den ena var förståndig och i stånd att sköta den andra, när hennes tid inträffade. Vi rekommendera denna nyttiga hushållsmåni för alla andra sinnesförfallna och främst bland alla till metodens uppfinnare. Näst det att alltid bära sig åt som en förnuftig människa ges ingenting nyttigare än att åtminstone göra det emellanåt, skulle än världen på det sättet gå miste om en och annan romaunt.

I februari 1835 offentliggjordes Atterboms andra recension, den om *Drottningens juvelsmycke* och *Ramido Marinesco*. Atterbom bådade den med följande ord den 4 febr. 1835 i bref till Almquist:

¹ Uttryck i en uppsats i *Aftonbladet* 1839 af J. P. THEORELL, efter det att Almquist tagits till nåder.

I morgon får du äntligen min recension öfver *Tintomara*. Den återstående biten om Ramido, hvilken blir långt mera oinskränkt¹ positivt berömande, kommer antingen i nästa nummer eller i den därpå följande.

Dessa granskningar inledas med ett mera reserveradt erkännande af Drottningens juvelsmycke, mot hvilket recensenten riktar en del anmärkningar. Han saknar en sorgfälligare utarbetning af kompositionen och anmärker en del svagheter i enskildheter; såsom konstverk har romanen brister, men den är »ett genialt utkast, hvaraf ett egentligt konstverk kunde framväxa i hvad ögonblick som helst, så snart den snillrike författaren beslöte öfvergifva en teori, som i vissa fall missleder honom». Men den originella och intressanta grundtanken beundrar Atterbom. »För hvad detta utkast hade kunnat bli eller möjligen ännu kan blifva, äga vi emellertid full borgen i det mindre sköna än egna af själfva grundtaken. Den är förkroppsligad i berättelsens hufvudperson och omgjuter henne med ett lika rörande som mystiskt behag, hvars framställning alltjämt stiger i glans och värma». —

Hvad som föresväfvat författarens åskådning [vid skildringen af *Tintomara*] — säger Atterbom — är en skär naturbild af den människohet, för hvilken den vanliga söndringen och den vänliga återföreningen mellan manlig och qvinlig mensklighet är främmande; det tillstånd hvari menniskan, höjd öfver alla bildningens och missbildningens strider, är ett himmelskt — Djur, d. v. s. på en högre lifsgrad lefver och handlar med samma reflexionslösa, samma orubbligt harmoniska själfenighet, som tyckes, i lägre art och mått, vara den jordiska djurlighetens allmänna egenskap. . . . Men denna herrlighet är ändock en hednisk, så länge nämligen som ägarinnan ej varseblifvit åtskillnaden mellan den egna själfstillräckligheten och den guddomliga samt därför icke heller sitt behof att af denna omfattas för att dymedelst upphöjas till den enda fullkomliga enheten. Därföre har han låtit den oskuldsfulla tjuserskan vara och förblifva en ochristen, midt i vårt christnade tidevarf och fädernesland . . . Möjligtvis har Esmeralda, i Victor Hugos roman 'Notre Dame' gifvit förf. anledning till denna conception. Om så är, kan å ena sidan sägas, att Hugo öfverträffar vår förf. i personens individuella åskådlighet, men ock å andra sidan att själfva det i conceptionen ideala är af denne uppfattadt med spekulativare djupsinnighet.

Efter utdrag ur romanen slutar ATTERBOM sitt omdöme om denna med orden:

¹ Utelämnadt hos Ahnfelt.

Måhända torde nu rec. befinnas haft något skäl, när han tillerkände detta arbete, liksom Törnrosens Bok i allmänhet, »skönheter, som äro ytterst svåra att likna» — för att ej säga öfverträffa. Dömme man däröfver emellertid huru som helst; för sin del vågar rec., oförgripligen, kalla sådant — poesi.

Men varmare blir tonen vid omnämnandet af den »i dialogiserade scener affattade och stundom rent af dramatiskt behandlade novellen *Ramido Marinesco*», hvilken Atterbom ställer vida högre såsom konst.

I Drottningens juvelsmycke hade Almquist blott låtit sin poesis skönhet styckevis möta läsarne, och icke sällan med långa mellanskof, dem han inrymmer åt sin reflexions nyckfullhet. . . . Han tyckes vid vissa fall ha i sitt sinne gifvit den estetiska kritikens förmanande frågor samma svar, som Ramidos moder erhåller till upplysning öfver Don Juans förunderliga målningssätt:

Så jag målar donna Bianca,
Ty så roar mig att måla.

Men Ramido Marinesco berättigade till den glada förmodan, att författaren nu antingen började uppfatta en klarare bild af lifvets och naturens egen konst, eller börjat besluta sig till att hädanefter noggrannare följa dess föresyn. . . . Här är afsikten att vara och förfara såsom konstnär, att frambringa ett skönt helt öfverallt synlig. Ramido Marinesco är — i estetisk hänsigt — det bästa af allt hvad Törnrosens bok hittills innehåller. »Han har nu gifvit oss ett konstverk — visserligen ännu behäftadt med en och annan brist, men dock åtminstone i det närmaste färdigt; ett skaldeverk, som äfven med sina brister höjer sig vida öfver det mesta af hvad Sveriges nyare vitterhet frambragt. Ifall den därmed beträdda vägen hädanefter oförvilladt fullföljes öppnar det oss utsikt till en i Norden uppstigande, helt egen sångverld af sammangjuten hesperisk och skandinavisk fägring. Det är de första ackorderna därifrån, som vi här höra anslås med ej mindre skärhet, än nyhet.»

Och antagligen med hänsyftning på TEGNÉR och hans efterföljare förklarar ATTERBOM:

Det gifves skalder, äfven inom Sverige, hvilkas fattigdom i fiction man förlåter, ja bortglömmer för deras rikedom i diction; det må då vara billigt, att man engång låter ett ömvänt förhållande gälla, och bemöter, oaktadt några ännu vidlådande tekniska torftigheter, med aktning

en skald som mer än någon annan i Sverige nu lefvande, är stark i förmågan att uppfinna och finna ('trovar', hvaraf 'trovatore', troubadour). Vi taga här denna förmåga i den vidsträcktla bemärkelse, hvori den innebär 'finnandet' af karaktärer, handlingar, händelser, situationer, och beledsagar dem med djupa blickar in i de mångartade själstillstånd, i hvilka det innersta människolifvet outtömligt omvexlar.

ATTERBOM yttrar till slut den förhoppning,

att författaren, hvars skrifter så lifligt uttrycka behovet af en innerligare poesi eller konst än den nu för tiden allmänt gällande, och förkänslan af de underkrafter, genom hvilka denna kommer att uppenbara sig, snart skall med ett nytt skaldeverk ådagalägga sitt fortsatta stigande på konstnärslanan till det stora mål, som tyckes vara honom föresatt. Ju mindre han då lämnar grundade skäl till den beskyllning, som hans vänner visserligen ej alltid kunna vederlägga, att han stundom förvexlar det konstrika med det konstiga, det naiva med det barocka, det ironiska med det blott bisarra, det symboliska med det blott utvändigt och tillfälligt allegoriska; ju mera hans tillkommande skapelser utmärka sig ej blott genom ännu skuggfriare själsskönhet utan ock genom ännu felfriare artistisk sinneform: desto villigare skall man tillerkänna honom den bland Nordens skalders upphöjda plats, hvartill en rätt utveckling af hans anlag bör föra honom.

Denna Atterboms granskning sågs gifvetvis med olika blickar å skilda håll. ALMQUIST själf bragte honom sitt tack i följande ordalag:

Jag både af hjertat tackar dig och kan ej annat än beundra dig, som, oaktadt de myckna arbeten du har såsom professor, likväl gjort dig mödan att skriva tvenne så utförliga recensioner, och ännu dertill börja en corrigerings af Luna¹.

Ännu en gång innerlig tack! din redliga vänskap är mig ovärderlig. Jag hade skrivit och tänkte skicka dig en förklaring öfver åtskilligt, i synnerhet den gamla frågan om det ironiska elementets förhållande till det öfriga i mina arbeten [hvarpå början af recensionen öfver Ramido gör en anspelning], men jag bryr mig icke om att skicka det; mycket inom mig är ett mysterium för mig själf, ej underligt då, om det är det ännu mer för andra. Om konstverks upplösning eller slut har jag likväl en bestämd tanke, som jag vid tillfälle skall, närmare utförd, öfversända, emedan jag finner det ifrån min sida nödvändigt.

¹ Atterbom var vid denna tid sysselsatt med att genomgå och granska *Sig-nora Luna*.

TEGNÉR, på hvilken ju några ord i recensionen kunde anses syfta, skref året efter (23 april 1836) till fru Tersmeden född Rappe¹:

Jag skickar härhos fortsättningen af Törnrosens bok, den professor Atterbom påstår vara det yppersta poem som utkommit i Sverige och dess författare — jag tror han heter Almquist — är den länge förväntade Messias i svenska poesien. Läs den nu med andakt, så torde den väl göra sin vederbörliga effekt; ty tron gör det mesta, då fråga är om salighet eller poesi eller fruntimmer.

Inom Uppsala voro meningarne om Törnrosens bok delade. ATTERBOM tillskref Almquist härom redan innan recensionen varit synlig (4 febr. 1835):

Bland de bättre af härvarande ungdom ha dina skrifter gjort intryck, och djupt intryck, på flera än du kanske förmodar. *Tintomara* likväl minst — åtminstone jämförelsevis, *Ramido* deremot har gripit omkring sig. Emedan jag märkt, att man väl tyckt sig finna åtskilligt vackert i *Tintomara*, men ej hittat på själfva grundtanken och den ledande tråden, har jag därpå sökt fästa uppmärksamheten — och det på ett sätt, hvarvid svårligen dina antagonist, i spetsen för hvilka nu står den ensidige och intolerante vännen Fahlerantz, skola med något sken af skäl kunna förefinna, att jag berömt dig för mycket. Allt hvad man nämligen med någon rätt lagt dig till last, har jag där upptagit, men så att det som utgör bokens värde ändock tydligen öfverväger. Det lyster mig se, om nu den hotelse blir verkställd, hvilken man låtit komma till min kunskap, att en ny recension af annan hand skulle följa, ifall min blefve för mycket berömmande. Blir försöket gjort, så tror jag att både du och jag kunna uthärda det. Ja, gode Broder, man har att göra med underliga tider och underliga människor.

De »underliga människor», hvilka Atterbom här åsyftade, utgjorde hvad den senare kallade »det Fahlerantzska lägret». FAHLERANTZ, den bekante författaren af *Noaks ark* och *Ansgarius*, intog, särskildt i religiösa spörsmål, en plats på den ortodoxa högerns flygel, och kom framdeles (efter 1839) att uppträda som Almquists argaste vidersakare, både i Uppsåla domkapitel under renlärlighetsprocessen och i sin skrift *C. J. L. Almquist såsom författare i allmänhet och såsom theolog isynnerhet skärskådad*.

Vid denna tid var emellertid det yttre personliga förhållandet mellan Fahlerantz och Almquist vänligt. Ännu den 21 juni 1835

¹ Bref i Lunds universitets bibliotek.

skrifver den senare till Atterbom: »Med Fahlerantz, som hitkommit och ser mycket svag ut, har jag tillbringat en hel afton, ensam under Kungsträdgårdens vackra och susande alléer. Han var vid godt lynne nog».

Till Törnros-litteraturen stod han emellertid, såsom nogsammt framgår af Atterboms nyss anförda bref, motvillig, och förhållandet mellan honom och Atterbom synes icke heller hafva varit rätt kordialt. Ej heller GEIJER, som året därefter trädde inom skrankorna för Fahlerantz' *Ansarius*, var vid denna tid Almquist synnerligen bevågen; brefväxlingen mellan Almquist och Atterbom liksom en och annan gliring i Geijers uppsatser vittna härom. Dessutom må anföras hvad PALMBLAD på två ställen yttrar om Geijers ställning till Almquists dätida diktning. I sin *Törnrosens bok, den äkta och veritabla* — ett mästerstycke i litterär satir — låter Palmblad Herr Hugo yttra om *Signora Luna*:

Då jag först hörde denna dikt föreläsas af en skön, klangfull röst (det var dock ej Richard själf, ty han läser icke så särdeles väl), så blef jag deraf i hög grad betagen. Tvänne af fäderneslandets största snillen¹ voro dervid närvarande, men på den ene af dem gjorde, med undantag af första akten, stycket intet särdeles intryck. Han anmärkte, att motiverna voro så invecklade, planläggningen så konstlad, att han tyckte sig höra det ständigt arbetande maskineriet oupphörligt knarra. Jag ansåg då detta inkast såsom ett blott infall, men redan vid andra omläsningen fann jag sanningen deraf bekräftad.

Närmare besked lämnar han i sin hätska pamflett efter Almquists flykt, *Den nyaste solförmörkelsen* (1851), där det heter:

Skådespelet [*Signora Luna*], föreläst med eld och en särdeles vacker deklamation, gjorde på sällskapet ett i det hela ganska fördelaktigt intryck. Efter ett par akter inträdde en paus, då åhörarne uppmanades att yttra sina omdömen. Atterbom och vi andra berömde hvad med mer eller mindre skäl och rätt kunde berömmas, men gjorde några anmärkningar emot de många orimligheterna i planen. Men nu inföll Geijer och förkastade pjesen från början till slutet; en dispyt uppstod, som å begge sidor fördes med den häftighet, att den glödande föreläsaren, som af Geijer påräknat ett alldeles motsatt omdöme, blef så gripen af denna opposition, att han var nära att bli allvarsamt sjuk. Detta tilldrog sig vintern 1835.

¹ Åsyftar ATTERBOM och GEIJER.

Äfven ISRAEL HVASSE intog en kylig ståndpunkt till Atterbom vid denna tid och var särskildt, såsom det senare visade sig, motståndare till Goethe. Möjligen kan han hafva inspirerat vissa Goethefientliga uttalanden i den mot Almquist och Atterbom riktade uppsats, som snart blef synlig i en Uppsalatidning.

Dess författare var hans landsman, e. o. biblioteksamanuensen magister docens C. A. HAGBERG. Denne var då en ung man på 25 år, som efter vid 20 års ålder tagen magistergrad blifvit docent i grekiska litteraturen, därvid han särskildt studerade Aristofanes samt den grekiska dramatiken i allmänhet och Thukydidens. Därjämte ägnade han sig åt vitterlek, fick 1832 Zibetska priset för en sång öfver Gustaf Adolf och vann mindre priset för ett otryckt äreminne öfver Stjernhjelm och för en tolkning af ett stycke ur Tassos Jerusalem, hvarjämte han utgaf en öfversättning af Aristofanes Demagoger. Äfven som kritiker hade Hagberg gjort några lärospån, då han i Svenska litteraturföreningens tidning infört ett par anmälningar, af hvilka den märkligaste rörde hans tidigt aflidne, begåfvade vän E. V. Rudas dikter¹.

I denna annälan hade han riktat ett angrepp på den nya tidens versmakare, de blinda efterföljarne till Tegnér, Atterbom, Stagnelius, som han liknar vid den Leopoldska skolans eftertrupp; och han förebrädde den kritik, som hvilade på samma grund som Polyfems, hvilken på sin tid fördömde Leopolds anhängare, att den icke med samma strånghet och utan barmhertighet skure bort de poetiska vattenkvistarne, som växte på dess egen grund; den beginge ett fel, om den genom stillatigande gillade eller med öppet uttaladt beröm hyllade nya talanger af det tvetydiga värde att endast hafva följt med strömmen.

Redan här finner man alltså HAGBERG ställa sig kritisk mot den nya skolans efterbildare, liksom öfver hufvud taget mot tidens epigoner. — Den uppsats, hvilken han 1835 offentliggjorde, och som väckte så stort uppteend, var dock af annan art och annan ton. Den var en gycklande stridsskrift. Närmast framkallad af Almquists senast utgifna Törnroshäften (*Drottningens juvelsmycke* och *Ramido*) samt Atterboms kritik af dessa, gjorde Hagberg front mot nyromantikens världsåskådning, mot den från Goethe nedärfda esteticismen och mot teorien om l'art pour l'art.

I hvad mån Hagberg här gick det »Fahlerantziska lägrets» ärenden, är svårt att säga. Men man bör icke förbise, att han hade

¹ Sv. litt.-fören. tidn., 1834: 23.

påbrå i sin antifosforism. Han var son af kyrkoherden i Rasbo, senare Wallins efterträdare i Storkyrkoförsamlingen, hofpredikanten CARL PETER HAGBERG — en af Lunda-Härbergets koryféer —, och han var gudson till dennes vän, fosforistfienden TEGNÉR. Carl August Hagbergs angrepp framträdde i form af ett *bref till ett äldre fruntimmer om Azouras Lazuli Tintomara och Ramido Marinesco* och lästes i tidningen *Upsala correspondenten*, 1835: 18, 19 och 21.

Då denna tidning är jämförelsevis svårtillgänglig, och då 'brevet' har litterärhistoriskt intresse, torde det väsentliga däraf böra återgifvas, likväl med uteslutande af partier, där författaren mera ingår på en detaljkritik af Almqvists skrifter. 'Brevet' börjar sålunda:

Du begär, dyra vän, att jag skall skicka dig Azouras Lazuli Tintomara och Ramido Marinesco, de häften, som sist utkommit af Törnrosens bok. Du brinner af längtan, så läser jag i ditt bref, att göra bekantskap med ett »skaldeverk, som äfven med sina brister höjer sig vida öfver det mesta af hvad Sveriges nyare vitterhet frambragt». Till dessa ord, lånade från den i Litt. Fören. Tidn. n:o 5 o. 7 inföda recensionen öfver Törnrosens bok bifogar du med glad aning den omedelbart följande slutsatsen: »I fall den dermed beträdda vägen hädanefter oförvilladt fullföljes, öppnar det oss en utsigt till en i nordén uppstigande helt egen sångverld af sammangjuten hesperisk och skandinavisk fägring. Det är de första ackorderna derifrån, som vi här höra anslås med ej mindre skärhet än nyhet». Då, fortfar du, Azouras Lazuli Tintomara skall hafva en »originell och intressant grundtanke, på hvars framställande det helas plan är anlagd med en skarpsinnighet, som snarare är för mycken än för liten», utbedjer du dig äfven, att af mig såsom boklärd vinna en förklaring på de ställen, som genomandade af en djupare spekulation, öfvergå fruntimmers fattning. Med en oförklarlig och orolig känsla stundom af bifall, stundom äfven af misshag, bekänner du dig hittills hafva deltagit uti hr Hugos och Jagtslottets tidsfördrif, och vet således ej huru du skall komma till klart begrepp om en förtjenst, hvilken du på ett så lysande sätt hört berömmas. Du mins förmodligen, huru jag i vår lyckliga ungdoms dagar ofta, ehuru som jag hoppas med vänlig varning bannade dig för din längtan efter kunskapens träd på godt och ondt. Ehuru en sådan varning nu mera borde vara öfverflödig, ser jag dock ett nytt exempel på att det är till mannen som I quinnor vänden er med det farliga äpplet, för hvilken, om han ej redan dermed gjort bekantskap, det ännu kan blifva farligt, isynnerhet, om han sjelf förvexlar det intressanta med det goda; och så mycket är säkert, att hade ej äfven synden varit intressant, så hade intet syndafall inträffat. Den fråga du gifvit mig att lösa, är i mer än ett afseende svår, då den i det

närmaste föranleder en framställning af den sköna konstens närvarande ståndpunkt, och mera bepröfvade krafter än mina hafva med denna sak nyligen gripit sig an. Utom det att som du vet, det icke är möjligt för mig att neka dig något, manar mig en lika mäktig känsla den att klart för mig sjelf framställa och afgöra, om i den sköna konsten verkligen, som det påstås, ett djupare och heligare allvar gjort sig gällande eller ej. Det var med undran öfver hvilka stora ting, som skulle stunda, som vi för ett par och tjugo år sedan hörde¹, med hvilken helig ifver för den verldsliga visdomens oantastlighet man anföll Leopold, då han lät den klyftiga skräddaren förgripa sig på tid och rum, dem man utan omsvep i den Kantiska filosofien ville skåda i sin nakenhet. Den s. k. Törnrosens bok omfattar ting, lyftade högt öfver tid och rum, heliga för hvarje tänkande sinne, då den målar kärlekens och svartsjukans mystiska vaxspel, och den hotfärdiga syndarens ånger, och då den slutligen som det utlofvas, skall framställa en sann målning af en gudahatare². Vi vänta oss således af förf. de djupaste djup af menniskosjälens blottade och ett saligt harmoniskt lugn nedstigit öfver menskligheten i sin skönaste skepnad, den af ödmjukhet, eller ett skärt leende, som likt en förklaring hvilat öfver stundom dystert skuggade taflor; en stil utan flärd, hvarken den Aristippiska eller Cyniska, hvarken den i glitter, eller den i trasor, ädel och sann, enkel, stor och högtidlig, om ej sådan dock i samma anda som han diktade, Albions och världens stolthet — Shakspeare.

Om den oförklarliga känsla af ljuft obehag, med hvilken du säger dig hafva genomläst Törnrosens bok, skulle vara en dunkel aning om att med den samma icke stode fullkomligen rätt till? Heliga känsla, endast kvinnohjärtat förbehållen, som med sin lättväckta retlighet liksom magneten, dragande vid annalkande oväder, siarelikt anar det rätta, då mannen med sina förklaringar och sina klyftiga utredningar ofta kommer på skam. Hvad man i allmänhet bör tänka om den vitterhet, som är på modet, derom är icke någon fara att irra sig, då det visserligen icke är ett utmärkande drag hos de flesta af dessa hjältar, att behöfva någon slags utläggning, ty de äro som källvattnet genomskinliga, andra det klara elementets goda egenskaper att förtiga. Källvatten har hvarken lukt eller smak. Den ifrågavarande källan, ur hvilken du vill hämta vederquickelse har verkligen bådadera; vi skola pröfva om den tillkännagifver egenskaper af helsovatten. Undra ej på denna liknelse: den erbjuder sig så lätt, då jag påminner mig att

¹ Detta är något eufemistiskt. Vid fosforismens genombrott låg Carl August Hagberg i vaggan.

² På omslaget till första häftet bebådades *Gudahataren*, som dock icke utkom särskildt, men inarbetades i *Jagtslottet* i imperialoktav-upplagan.

du bor i Carlbergs paradisiska trädgårdar, till hvilka man vandrar från staden öfver Sabbathsberget, en herrlig benämning på ett ställe, där metalernas helsoådror springa, och menniskor bygga kring dem eländets boningar, på hvilkas murar de säkert ej såsom trotsande segertecken upphängt sin svaghets stöd.

Men detta liknar ju mera ingången till en brunnspredikan, hör jag dig invända, än ett bref till en Dame, för hvars riddare man någon gång behagat förklara sig. Men saken är allvarsam, och jag ämnar ej heller skrifva något »luft bref». Det gäller, om jag ej allt för mycket bedrager mig, en förvillande åsigt af konsten både hos konstnärer och beundrare och som egen eller lånad, tyvärr äfven uppenbarar sig hos den med snille begåfvade förf. till Törnrosens bok. Låna mig för en stund din uppmärksamhet, så vill jag draga dig till minnes en brytning i vitterheten, hvilken vi öfverlevat, och gifva dig en vink om beskaffenheten af de idéer, som gjort sig gällande och öfver hvilkas spekulativa djup så mången vän af »lecture» beklagat sig.

Med glädje sågo vi de Fransyska Encyklopedisterna bekämpas för den lättsinniga materialistiska åsigt af världen, hvilken de sökte att utbreda och hörde med ännu tvekande beundran de gälla jubelrop, som uppstämde i Tyskland af dem, som kallade sig deras besegrare, återklingade ända hit till Upsala. De slagne voro måhända värde sin död, men hade åtminstone den stora förtjensten att öppet och ärligt visa, hvad de förde i skölden. Frid med deras aska! En annan tid skulle nu komma! andakten, så hette det återvända i dufvoskepnad öfver jorden; den eviga friden, försonande döden och lifvet sänka sig likaledes på dufvovingar, och sanning flyga som en örn emot solen att dricka ljus. Heliga Natur! återskallade det från den enda saliggörande kyrkan, i hvars sköte man med helig andakt, eller i konstspråket, »recht inbrünstig» dyrkade den eviga naturen, hvars högsta förklaring uppenbarade sig i den sköna konsten, och sköna konstens religion med sin »Poesie des Lebens», sitt »Dichterleben» drog in i lifvet den hedniska plastiken. Dessa Naturdyrkares åthäfvor voro retande för ögat. I stället för den fransyska skolans vaxkabinetter med sina liflösa blickar, uppställde de sina tableaux vivans, dem åskådaren sekundvis fick beundra såsom verkligheter. Dock framför alla andra Myther, lyckades de bäst i att framställa den om Narcissus, ty skalden glömmar sig så gerna vid spegeln af lifvets urkälla, tills förbytt i en blomma, han får dela naturens njutningsrika »Stilleben» endast rubbadt af de kemiska valfrändskaperna. De urgamla idéerna om den sköna konstens förhållande och beroende af något djupare sedligt eller heligt gillades, ja beprisades ljudligen, under det hela skaldeverk diktas, endast att bortresonera den fria viljan. Det heliga

— det är naturkraften — det sköna — det är vällusten: men konstnären själf är skapare, och se! han säger själf om sina verk, att allt är ganska godt. Blott han själf stiftar lagar för sin verksamhet, hans hugskott skola dyrkas, der han står och visar sina magiska villor i öknen och utropar frestande: fall ned och tillbed mig, och allt detta skall vara ditt.

Du torde väl ej förkättra mig, om jag påstår att detta är den religion i konsten, hvilken Goethe och hela Tyska skolan gifvit oss i utbyte mot de förra förvillelserna. Men Goethe var stor i ett afseende: han gick så långt som det står i människoförmåga uti denna »After-Antik». Han nyttjade icke allenast klubba och mejsel, han finhögg, han filade, han glattade och fernissade, likasom Canova, sina bilder för att gifva dem utseende af ålderdomslämningar. Och sedan han fått sin bild färdig, så stod den der, skön om man så vill, i synnerhet, i fall man anser endast det för »oskönt som är oform», men likväl foster af en ensidighet, ensidigare än den härmade antiken; ty antikens konst var ej så rent af lösryckt till formalism, utan hängde tillsammans med en gudadyrkan sådan den ock var, men hos Goethe är konsten så pass själfständig, att ej säga något värre, att den utgör en stegrad hedendom, en hedendom i själfva hedendomen.

Den ritning af konsten, som antyddes i »Werther» och »Die Wahlverwandschaften», samt i hela andan af boken »Aus meinem Leben», har ej befunnits utan frukter. Ett filialsällskap, i början bekämpadt, sedan tolereradt, slutligen beskyddadt af den tyska skolans anhängare, har gått ännu längre. Redan Fouqué berömde i omedveten uppriktighet »den edlen Thiersinn» och nu börjar man uppenbart som de Egypter, dyrka all kreatur. Med en viss försigtighet, vidröra visserligen de tongifvande sådana snillefoster likasom glödande kol, men vissa ögon kunna dock icke neka sig det nöjet att med välbehag betrakta det röda skenet — lika lockande som det röda skenet af forntida minnen. Det hjälper nu mera ej att protestera, då Törnrosens bok blifvit jemförd med t. ex. Victor Hugo, och således den nya ättlingen vederbörligen uppamman och erkänd. Du har läst En dödsfänges sista stunder, der den s. k. menniskan utan aning om ett lif efter detta, vrider sig som en mask under mordjernet; du har läst Isländaren i Norge, och minns troligen, huru förf. der söker göra sina läsare förtrogna med kadaver och bödlar, samt hvilken stor roll der spelas af ett fyrfotadjur. Det återstår till den sköna konstens fulländning att göra sig förtrogen med de djur, som i stöd af större tillgångar kunna i vighet och behändighet mäta sig med Azouras Lazuli Tintomara.

»Men äfven det Djuriska, Naturiska, hvarföre skulle det vara så gement? Det djuriska, som står under oss i de flesta fall, står dock öfver menniskan i ett i synnerhet i en tid, då vi genom otaliga stridigheter äro

oense inom oss sjelfve. Det djuriska sättet att vara, instinktlifvet, visar den harmoniskt intagande bilden af hög enighet med sig sjelf. Ni har väl hört Mystikernas tanke om animal coeleste? Menniskans sträfvande, påstår man, skall verkligen vara att till slut blifva natur igen, att blifva lik-som ett djur».

Detta är den intressanta och originella grundtanke, som yttrar sig i Häftet Tintomara. Skall den verkligen vara ironisk? Och i detta fall, med hvilken sin ironi och skär ljufhet är den icke i dessa rader uttryckt! Så skall man ställa upp ironiska spetsgårdar. En omedveten humor tyckes just spela i hvarenda rad och på ett lugnande sätt försvara de otaliga stridigheter, som göra oss oense med oss sjelfva, då t. ex. den lede frestaren bjuder oss draga svärdet för Gud, Konung och Fädernesland, eller att gifva sig i färd med andra sottiser. Den berömliga enigheten med sig sjelf är också noga iakttagen af förf. Ty för att bevisa, att han i dessa rader icke tänkt något argt om de stackars djuren (och detta är äfven en sida af filantropien) framställer han såsom hufvudperson i sin romaunt en naturbild af den menniskoenhet, för hvilken den vanliga söndringen och den vanliga återföreningen mellan manlig och kvinlig mensklighet är främmande; det tillstånd, hvori menniskan, höjd öfver alla bildningens och missbildningens strider, är ett himmelskt — Djur.

Brefskrifvaren öfvergår härefter till en mera detaljerad granskning af Tintomaras karaktär, hennes »djurlika» egendomligheter, hennes hedendom, hennes egenskap att väcka båda könens kärlek. »Men du ryser vid dessa vidrigheter. Sådan är likväl den hufvudton, som genomgår hela skaldeverket.» Vidare Tintomaras egenskap af androgyn, hvarom brefskrifvaren yttrar:

På denna sak vill jag ej spilla många ord, men blott i förbigående för dig, som ej läst Plato, anmärka, att såvida ej författaren om denna sak hämtat sina underrättelser ifrån de Egyptiska mysterierna, han ryckt hela idéen om androgynen, ej allenast ur Platos Symposion, utan äfven ur sitt sammanhang i samma dialog. Hela den framställning af sagan om androgynen, hvilken Plato där låter Aristophanes göra, är helt och hållet ironisk, det enda vilkor, under hvilket detta ämne kan bli föremål för skalden.

Om just denna idee skulle utgöra förf:s styrka, så må man väl bekänna, att ej, som i forna dagar, sötma utgår ifrån den starka, isynnerhet då man jämför Tintomaras moders, aktrisen Claras, moderliga förmaningar.

Törnrosförfattaren har försökt att tillägna sig den »inre musik» som är ett af kännetecknen »på den nyare poesien såsom själfständigt skild från den gamla, ehuru det blott är få af mänsklighetens

store (Dante, Shakspeare, Cervantes, Scott, Bellman) förunnadt att skåda bilden af den eviga, vandrane genom lustgården bebadad af dessa toner från en annan värld».

Törnrosförfattaren har exempelvis i *Hermitaget* gått så långt i den subjektiva riktningen, att han låtit sin berättelse skifta i alla rågnbågens färger och stundom tvingat sin diktion till rytm, ja in i klisatrat notbilagor.

Hade förf. oförvilladt, och utan att vilja agera kraftgeni, fullföljt denna väg, så hade möjligen af hans arbete kunnat blifva något skönt. Men hvilken stark motsats mot denna åsigt af konsten, som egentligen skulle utgöra grunden för vår förf:s skapelser, står icke hela framställningen af förhållandet emellan Tintomara och hennes moder. Just där missjuder egentligen skulle lösas i personernas etiska förhållande, eller det sedliga allmänhet, der bibehållas de, ja, förf. tyckes just med flit fästa uppmärksamheten derpå att strängaspelet är förstämndt, och behandlar saken likadag ögeneradt som de gamla i sin naturpoesi. De gamle buro en sorts baktvande vördnad för detta dämoniska i konsten, detta djefvulskap, hvilket förf. till Törnrosens bok mera än tillbörligt låter framträda. Och just detta djefvulskap är, förskräcks ej för de underliga kråkfötterna, det *πρωτοψευδος* eller på Svenska, den urlögn, på hvilket allt hvad som kallas intressant i Törnrosens bok hvilar. Läs blott med uppmärksamhet igenom den berömda Scenen i Claræ kyrka, och du skall finna den vedervärdig just derföre, att förf. gör sig all möda att framställa en person såsom intressant, hvilken ej allenast kan umbära, utan äfven ej är i stånd att fatta de heliga mysterierna.

På din fråga om det sätt, på hvilket alla dessa föremål behandlas, hörer till den sköna konsten, har jag enkelt och enfaldigt antydt ett nöjande svar. — Men märk! så här kan man lösa frågan, om man är en snille:

Hm! Ha! Oh! — — — — —

Till slut ägnar brefskrifvaren några ord åt *Ramido Marinesc* i hvilken han finner samma världsåsikt uppenbara sig som i *Tintomara*, här måhända skarpast från sin etiska sida.

Planen om den ångrande Don Juan skulle, säger han, verkligt vara poetisk och sannt tragisk, om Don Juan med fadershjärta och ångerfullt sinne såge, huru hans missgärningar hämnades på barne och om det inginge i hans penitens att hos sin son bevara själen renhet.

Men här har förf. tillställt en annan lek. Det egentligen intressanta består nämligen deruti, att pater Anselmo icke under hela tiden, då Ramido förälskar sig i taflan, gör något allvarsamt försök att hindra sin son ifrån att beskåda denna tafla eller vända hans tankar ifrån densamma, utan helt lugnt, ehuru han själf bäst borde känna taflans rysliga hemlighet, låter Donna Bianca berätta den och stundom endast afbryter henne med ett: »ej Don Juans skämt jag gillar», »ej Don Juans tal jag gillar». »Man frestas att tro», säger rec. i Litt. För. Tidn. »att Don Juan ville med flit låta sonen på sådant vis omkomma för att genom detta nya, opåräknade straff göra sin penitens desto bittrare». Och denna förmodan är ej så alldeles utan grund, ehuru Rec. i Litt. För. Tidn. anser det för ett tillfälligt fel i kompositionen, som är hvarken mer eller mindre, än själfva grundtanken i dikten, i hvilken, väl förf. minst skulle vilja se sig missförstådd. Att detta mord på sonen, hvilket dock ej tyckes bekomma Don Juan stort, hufvudsakligen ingår i den s. k. botgärningen, kan man se af hela anläggningen.

— — — Med denna åsigt om botgöring och uppfostran hänger nära tillsammans den åsigt, till hvilken Richard Furmo bekänner sig, då han i en af de förra delarne af Törnrosens bok, med en infernalisk isköld, under det han prisar den delicata frukosten, berättar huru han åskådat den olyckliga flickan, som, man vet icke rätt huru, sjönk ifrån klippan i strömmen, utan att hjälpa henne, ty han tyckte att hon dog så skönt: så tycker ock Anselmo, då han säger:

»Säll är dock Anselmo nu;
Slutat har min Don Ramido
Så som ej hans far än slutat».

Så tyckte äfven den olyckliga kvinnan, som för ett par år sedan efter att hafva förfört sitt eget barn till tjufnad, mördade detsamma, på det att det ej med tiden skulle blifva en stortjuf. Äfven hon berättade inför domstolen, huru skönt barnet under dödsplågorna på hennes uppmaning vände sig till sin rätte Fader. Henne dömde Fäderneslandets lagar att halshuggas och å bålet brännas; en Konstdomare skulle om hennes bragd hafva dömt: Huru skönt!

Häraf kan du göra dig ett begrepp om hufvudtanken i Törnrosens bok, hvilken då den gör människan till ett fysiskt ting, lika underkastad passionens absoluta förstöringskraft, som den vegetativa naturen är underkastad förruttnelsen, äfven upphäfver skillnaden emellan godt och ondt. —

Efter något skämt med diktionen i dramat slutar brefskrifvaren med följande ord:

Men jag bör sluta. Jag sänder dig de begärda böckerna och hoppas, att du gömmer dem för dina femtonåriga systerdöttrar, bättre än Pater Anselmo sin tafla, då man ej så noga kan veta, om icke Don Juan ännu en gång under denna förklädning gör bot och bättring.

* * *

Så öfverdrifven denna HAGBERGS kritik i vissa afscenden kan synas vara, har den dock en icke ringa innebörd såsom tidssymptom.

Den gensaga, som här inlägges mot nyromantiken — särskildt sådan den framträder i vissa Almquists Törnrosskrifter — har i någon mån sina anor från Härbärgeskretsen, och den ställning brefskrifvaren intager mellan den franska encyklopedismen å ena sidan och den tyska skolan å den andra ger liksom en återklang från de uttalanden under den stora stridstiden ett par årtionden tidigare, som afhöordes från de s. k. 'neutrerne' (särskildt Tegnér).

Man kan dock finna andra och nyare källsprång. Hagbergs 'bref' är icke att förblanda med den samtida liberala prässens utfall mot fosforismen och dess män. Delar än Hagberg den liberala motviljan mot nyromantikens medeltidssympatier, så är dock hans protest närmast beslätad med rörelser i Tyskland af helt annat skaplynne än liberalismens.

Den unge Hagberg var väl i någon mån påverkad af den ortodoxa protestantismens motvilja mot den tyska nyromantikens katolska färg, en motvilja som den stränge FAHLCRANTZ delade — kanske ock Hagbergs fader, hofpredikanten i Rasbo. I samband härmed står oppositionen mot GOETHEs stora inflytande. Den store skalden hade allt sedan 1820talets början varit utsatt för angrepp från skilda håll och ur olika synpunkter — litterära, teologiska, moraliska¹. Hans »virtuositet», hans »af innehållet oberoende forntalang», hans »profanerande af den gamla tyska familjehelgedomen», så väl som hans advokatyr för den fria »romerska» kärleken voro föremål för angrepp af den evangeliske prästmannen J. F. W. PUSTKUCHEN, hvars parodiska motskrift mot *Wilhelm Meister* (5 band, 1821—28) väckte ett visst uppeende. Den lutherska ortodoxiens kraftige och ensidige målsman E. W. HENGSTENBERG (f. 1802, † 1869), hvilket ju bekämpade hela den nyare bildningen och bedömde alla företeelser

¹ Jfr MICHAEL HOLZMANN, *Aus dem Lager der Goethe-Gegner*. Berlin 1904 (Deutsche Litteraturdenkmäler des 18. und 19. Jahrhunderts, 3. Folge: No 9.)

vetenskapens och litteraturens område från den kyrkliga arfsynds-lärans ståndpunkt, drog också i sin *Evangelische Kirchenzeitung* i fejd mot Goethe (1830: N:r 10—12; 1831: N:r 57—60) och särskildt mot *Die Wahlverwandtschaften*. Han fördömer »den fixa tidsidén», att konsten skulle — oberoende af sedlighetens lag och helighetens idé — röra sig efter sina egna regler och principer; han framlägger det innerliga sammanhanget mellan osedlighet, ohelighet och »after-estetik»; han bekämpar hvad han kallar »afterkunst» och framlägger dess väsen i en särskild uppsats *Über wahre und falsche Kunst*. Liksom i teologien det vid sidan af den äkta skolastiken finnes en »afterskolastik» så finns det i estetiken, hvilken är lik-som skolastikens sydpol, en falsk riktning, i hvilken arfsyndens förderf uppenbarar sig, en hednisk-världslig konstriktning, hvilken tillbedjer skönheten såsom ett högsta goda, såsom en afgud. (»Det är djäfvulen alldeles detsamma med hänsyn till hans själamördande anslag, om man tillbedjer en egyptisk oxe, en krokodil, en stinkande lök eller en modeidé»¹.)

Men äfven bland den estetiska vetenskapens målsmän finner Goethe och hans riktning vedersakare. Sålunda i en af den nya tidens män, WOLFGANG MENZEL (f. 1798), sedermera känd som 'det unga Tysklands' arge motståndare. Han begynner sin strid mot honom i sina *Streckverse* och i tidskriften *Europäische Blätter* och fullföljer den i sitt ganska spridda litteraturhistoriska verk *Die deutsche Litteratur* (1828; 2:a uppl. 1836), där han riktar hätska utfall mot Goethe både såsom människa och diktare. Såsom hans poesis liksom hans lifs innersta väsen betecknade Menzel njutningslystnadens och konstnärsfåfångans egoism. Det väsentligaste innehållet i hans diktning vore själförgudning. Hans ideal vore han själf, det hjärtesvaga, njutningslystna, fåfånga lyckobarnet. Han ringaktade den ordinära moralen såsom en löjlighet, som endast häftade vid lägre naturer. Som exempel anföras bl. a. *Die Wahlverwandtschaften*, *Stella*, *Braut von Korinth*. Hos Goethe vore formen allt, han förstod försköna allt, hvori han fick fatt, äfven det till väsendet oskönaste; det var hans lyckliga hands hemlighet; denna gåfva är det man kallar talang, hvarken mer eller mindre.

¹ VIKTOR RYDBERG har i teologiska uppsatser från sin ungdomstid skarpt karakteriserat »den kunglige preussiske statsteologen» Hengstenberg och hans parti, »nyortodoxerna», i hvilka han såg lärofäderne för den samtida svenska ortodoxien. (Jfr exempelvis RYDBERGS *Saml. skrifter*, XIV: 111 f.)

Otvifvelaktigt hafva de tyska angreppen på Goethe och hans skola, så väl som på den nyromantiska åskådningen, påverkat Hagberg; I 'brevet till det äldre fruntimret' förnimmes ett och annat eko från Hengstenberg och från Menzel. (Däremot har Hagberg ingen beröring med Börnes angrepp på Goethe såsom politisk person på grund af hans indifferentism.)

Hans uppsats innehåller emellertid äfven drag, som mera afgjort förbåda det kommande bakslaget mot nyromantikens uppfattning. Sålunda gensagan mot denna riktnings hyperestetiska världsåskådning, för hvilken han ansåg Törnrosskalden vara apostel, mot dess Narcissusdrag och dess snilleafguder, mot satsen, att konstnären skapar sin egen värld och sina egna lagar.

Härutinnan stämmer Hagbergs uppfattning med borgardömet och det praktiska sinnets motvilja mot öfverskattandet af de estetiska makterna och det därmed sammanhängandet föraktet för det nyttiga. Härtill kommer den etiska synpunkten i gensagan mot nyromantikens bristande moraliska halt. Det är välbekant, hvilka starka uttalanden, som på sin tid FRIEDRICH SCHLEGELS proklamerande af njutningens evangelium i *Lucinde* framkallade, och huru mycken smålek den nyromantiska skolan härför fått lida. Emellertid är det en grym orättvisa att påbörda de svenske nyromantikerne i allmänhet någon dragning åt detta håll (den lilla »försyn-delse», som Atterbom skulle låtit komma sig till last i något ungdomspoem, väger fjäderlätt mot den äldre lyrikens sensualism); ett vackert och nobelt familjelif utmärkte den nyromantiska kretsen i Uppsala, och det afsticker hjärt mot hvad krönikan har att förtälja om åtskilliga andra samtida.

Men hos ALMQUIST framträder ju onekligen en etisk indifferentism, och detta icke blott i fråga om könssedligheten, där han dock först senare mera bestämdt manifesterade sin ståndpunkt. Denna sammanföll väl ej, men företedde släktskap med 'Das junge Deutschlands', som åter i detta afseende var befryndadt med sin antipod: den äldre nyromantiken.

Det är denna etiska indifferentism i Törnrosidealet, tillika med dess estetiska nyckfullhet, som brefskrifvaren i *Upsala correspondenten* blottar, och det är dessa svagheter som senare alltjämt franhållits såsom hufvudbristerna i Almquists författarskap.

Hagbergs angrepp gäller för öfrigt, så vidt man kan se, äfven den nyromantiska naturfilosofien, sådan denna i Schelling äger sin

mästare. I hvad mån härvidlag Hegelianismen påverkat honom, må lämnas därhän. Han blef sedan, liksom B. E. Malmström, Hegelian, hvilket hans uppsatser i *Studier, kritiker och notiser* visa. Men vid denna tid — 1845 — torde hans studier öfvervägande varit filologiska och estetiska.

Slutligen må angreppet på öfverskattandet af det djuriska beaktas. Hade Hagberg ägt kännedom om en skrift af Almquist, som ursprungligen var afsedd att utkomma tillsammans med *Jagtslottet*, och som 1839 däri inarbetades: *Gudahataren*, så hade han i hans författarskap funnit ytterligare material i afseende på djurförhållighand. Här låter ju nämligen A. den gamle Björkegren, lexikografen — en verklig person, som var husvån hos Gjörwells och i Almquists föräldrahem, och som han framställer såsom en tviflare och fritänkare, särskildt på grund af det ondas problem — ställa djuren vida öfver människorna och utveckla deras företräden.

Detta drag är äkta romantiskt. I sitt arbete *Verfall der Romantik* påvisar RICARDA HUCH, att af de antiromantiska riktningarna i synnerhet de, hvilka betrakta människorna som ande bunden vid en likgiltig eller föraktlig kropp, sakna känsla för djuren. Forntiden afgudade vissa djur, medeltidens helgon »predikade för djuren», men den nyare filosofien med Descartes, Kant, Fichte gräfdde en omätlig klyfta mellan människor och djur eller gingo djurrikets gåta förbi. Lavater och Herder, romantikens förelöpare, visa kärleksfullt sinne för djurvärlden, men först Schellings naturfilosofi fyller alla klyftor. Djuren blifva, liksom människorna, barn af den moderliga jorden, djuren blott tidigare, mera ofullkomliga. Oken och Carus tillerkänna djuren själar men förneka deras odödlighet. Men det fanns äfven romantiska tänkare, som icke ville låta någon väsentlig skillnad gälla mellan människor och djur, och ju mer panteismen grep omkring sig, desto mera försvann skillnaden; Kristian Brentano hyllade den åsikt, som Almquist låter Björkegren häfda, att människan, förförd af djurens nuvarande uppenbarelseform, nedsatte dem alltför mycket i förhållande till människorna. Likaså voro Bettina von Arnim, Justinus Kerner och Gotthilf Schubert anhängare af åsikten om djursjälens odödlighet. Liknande uppfattning finner man uttalad af två svenske tänkare, Pontus Wikner (se brefvet till Zoophilos i *I mänsklighetens lifsfrågor*) och Viktor Rydberg.

Hagbergs uppsats väckte gifvetvis stort uppseende. I fosforismens egen stad, från en af det unga Uppsalas mest lofvande krafter kastades handsken ej blott mot den diktare, som af skolans mä-

stare proklamerats såsom framtidens skald, hvilken skulle föra den romantiska riktingens banér till seger, utan ock mot själfve denne mästare och mot än större namn i utlandet. Det var icke blott en gengångare från 'Lundahärbärgen'. Det lät ock — trots allt — som en varningssignal från en ny tid, för hvilken den unge Hagberg skulle varda en af fanbärarne.

ALMQUIST fick genom Adolf Lindblad kännedom om uppsatsen och skref till Atterbom den 24 mars:

Hvad du, älskade broder, tillskref mig om Ramidos recenserande, om åtskillig ovilja etc. lär nu vara det som brustit ut i Ups. Correspondent, och som jag kanske ej kommit att se, om icke Lindblad gjort mig uppmärksam derpå. Det har icke oroat mig. De som icke *vilja* se mig på Dagsidan, kunna se mig på Nattsidan, så länge. Fleres lott, än min, har varit, att se sin bana börja i Tadel. Kanske blir den ock framdeles ej annat. Jag har helt annat att sysselsätta mig med än att tänka på sådant. Gud gifve jag må kunna tjena min inre Herre med frukter, som något duga; det är hvad jag mest har att tänka på, och gläds om det emellanåt lyckas.

Fem dagar senare svarade ATTERBOM¹:

Det är (oss emellan sagdt) möjligt att jag besvarar den dumma Hagbergska kritiken i Correspondenten med att utgifva såsom en liten särskild brochyr med några förbättringar och tillägg, mina kritiska anmärkningar vid Törnrosens bok. Det sätt, hvarpå Goethe, jag, du och V. Hugo äro i Correspondent artikeln behandlade och sammanrörda, har jag något svårt att smälta, och säger om författaren som vår Herre om Münchhausen: »det skall han ta mig tusan dj— icke ha gjort för intet». — Man har nyss sagt mig, att det Hagbergska mästerverket nu äfven fått en plats i *Journalen*² — en tidning, som alltid menat mig särdeles väl, och tvifvelsutan är äfven mot dig ganska välsinnad. — Artikeln lär vara utgången från det Fahlerantziska lägret.

ALMQUIST svarade (^{21/3}):

Tusen tack för ditt varma bref. Signora Luna kommer icke ut nu genast, utan om en månad, eller så, tänker jag. Deremot är under trycket,

¹ Återgifvet efter *Nektar och gift*. Detta bref finnes ej i Eriksbergs arkiv, där en del af Atterboms bref till Almquist hamnat. Två bref af 15 och 20 febr., som LYSANDER begagnat, men hvilka AHNELT icke synes hafva kännat, hafva möjligen berört recensionerna.

² *Journalen*, WALLMARKS tidning, införde Hagbergs bref i N:r 35, 36 och 37.

och utkommer snart ett annat stycke, som jag skref mot slutet af förra året, och nu en tid bortåt gjort i full ordning. Man skall deraf, som jag hoppas, få se att, när sinnet så rinner på mig, kan jag skrifva målningar ur det enskilda lifvet, trefliga och milda nog. Stycket heter Baron Julius K*, eller fröken Eleonoras Reseminnen; och emedan det här är denna i familjestil goda varelse, som berättar, så har alltsammans ton derefter. Efteråt i samma band, kommer också ett litet stycke till, som har till föremål, att ur Jagtslottets synpunkt och dager upplysa de frågor, som dels i din recension dels annars blifvit väckta, rörande Ramidos, don Juans, Tintomaras slut, och öfverhufvud nästan alla Jagtslotsstyckenas sätt att sluta¹. Jag tror att du, i det hela, skall blifva nöjd dermed. Hagbergiaden kommer jag endast ganska litet att vidröra; Han har snartsagdt angripit konsten sjelf, och det ur synpunkten af en soi-disant religiositet. Hans anfall äro särdeles dumma; men de väckta frågorna emellan det »rent artistiska och det rent religiösa», emellan det »intressanta och det goda» m. m. äro af så stor vikt och betydelse, att ingenting vore önskvärdare, än att du ju förr dess hellre realiserar ditt i brefvet nämnda förslag att utgifva en särskild brochur, sammanfattande dina omdömen om Törnrosens bok, jemte tillämpningar på de hagbergiska punkterna. Icke blott jag, utan på sätt och vis all Poesi är angripen: och af hvad? af christendomen — och af hvilka? af några om hvilkes christendom man intet utmärkt för öfrigt vet. Man känner icke mig synnerligt, när man icke vet, huru djupt jag hyllar just christendomen. Men det skulle anstå dig ypperligt, att uppträda och skrifva i christendomens och konstens förenade namn. Jag deremot bör, åtminstone icke ännu stort orda, derföre, att det såge mera ut som personellt försvar än en strid för den stora saken. Hela ungdomen skulle vakna upp om du här tog ett par hastiga, raska tag: och lita på mig, jag skulle ej vara sen att följa. Här skulle åter kunna blifva ett lif i Sverige.

En månad senare (²⁷/4) sänder ALMQUIST Atterbom det omnämnda nya Törnroshäftet, hvarom han skrifver:

Här sänder jag dig en liten bok, en mild och beskedlig komposition, ehuru mången torde finna roligt att författarinnan till Hvardagslifvet der uppträder. Egentliga känslan och nerven hvilar dock på en person, som förut uppträdde i ett föregående stycke.

Det sednare stycket, här i boken, är en Vue — tagen ifrån Jagtslottets horizont — öfver några af de hufvudfrågor, som blifvit uppkastade. Det är en Vue utan att derföre alls vara en polemik.

¹ Dialog om sättet att sluta stycken.

Några hänsyftningar såväl i dina sednare bref, som i sjelfva den sista Recensionen, låta mig förstå, att du ej sällan befunnit dig i en svår belägenhet, i anseende till flere omilda Personer, och att du med flit låtit åtskilligt inflyta för att vara en lisa åt dem och hvarigenom du beredt en sköld emot deras skarpa pilar. Så har »all rättfärdighet blifvit uppfylld», enligt dina egna ord, älskade broder!

Dessa och dylika personer är det jag menar med Motståndare. (som i stycket influtit) och för hvilkas räkning också det sista (sid. 31—34) är ämnadt. Jag hoppas åtminstone humaniteten skall tillåta mig säga ett par ord till upplysning om min mening.

Atterboms svar på detta bref är förkommet, men af ett nytt bref från Almqvist framgår, att han lofvat snart tala om »Baron Julius» och »förmodligen vid samma tillfälle gifva Hagbergianerne sitt igen i afs. på Goethe m. m.».

I *Dialog om sättet att sluta stycken* låter ALMQUIST Richard och herr Hugo samtala rörande de omdömen, som fällts om *Azoura Lazoulis Tintomara* och *Ramido*. Richard yttrar sig först om de Atterbomska kritikerna:

Oaktadt det klander för åtskilligt jag där finner, är dock ett visst slags stort beröm gjutet öfver det hela, som utan tvifvel skall glädja herr Hugo, dessa poetiska infalls förste upphofsman. Genom hela bedömandet går en anda af kärlek, sanning, älskvärdt allvar och uppriktighet, så ovanlig och ensam i vår tid, att om den intet här fanns i verklighet, utan stod afskildrad i en roman, så skulle den hållas för en vågad osannolikhet.

Blott i afseende på sitt sätt att sluta stycken känner Richard sig uppfordrad till svaromål, och därefter följer utredningen af detta ämne. — Till slut kommer repliken till Hagberg, som är helt kort:

Du talar om kristendom, Richard. Jag påminner mig härvid — anmärkte herr Hugo — att en korrespondent i Upsala skall hafva kommit i bekymmer för religionen i Tintomaras och Ramidos historier, samt ställt sig inom gruppen af de misslyckade ibland Luthers efterföljare, som skildras sid. 401 i Atterboms nyss utgifna Skrifter, band 1; om hvilka personer det slutligen heter: »Fördömlig var nu med ens (för dem nämligen) Guds uppenbarelse i naturen, sinligheten, skönheten — eller nogare uttryckt, den befans vara djefvulens». — För att säga dig mina tankar, Richard Furumo, så undrar jag icke på det slags religiösa dager, hvori du står inför åtskilliga menniskor; ty din kristendom och din godhet afsticka alltför mycket ifrån skrymtares. Jag har känt personer, som stundom, när känslan sval-

lar högst i hjertat, förstummas genom sjelfva dess öfvermått, eller, om munnen talar, blott låta de likgiltigaste saker höras, kanske rent af skämt. Jag är likväl icke så starrblind, att jag anser sådant för infernalisk isköld, efter jag är bekant nog med människosinnet för att veta, det den innerligaste och underbaraste värme emellanåt visar sig just så. Lifvets och hjärtats mysterier yttra sig ej sällan i en contresens. Vid den inre betraktelse öfver människornas lynnen och hela detta ämne i allmänhet, ställer jag någonting ur antiken för mitt sinne. Aristophanes blef känd för sin ironi — till och med skarpa ironi — ja till och med emot sin tids gudar. Att likväl i grunden hos honom lefde hat endast emot det förfallna i hans tids religion, men icke emot religionen sjelf, hvilket upptäckes af de enstaka, men sublimt rörande ställen, der hans mening omissskänligt för hvar och en med hjerta och högre sinne uttalar sig, detta har om honom nyligen till och med en svensk författare i Upsala, C. A. Hagberg, i tidskriften *Skandia* IV. 1. ådagalagt. Hagberg framställer (sid. 93) den hypotesen, att Aristophanes i de gamlas ögon skulle hafva varit mindre gudlös än sjelfva Homerus. »Detta (yttrar Hagberg) kan man numera ej med säkerhet afgöra, men man kan åtminstone få starka anledningar rätta hans (Aristophanes) besynnerligt nog, först i en tid, som föraktade religionen, på religionens vägnar antastade ära». En författare som talar så om Aristophanes och försvarar honom, har utan tvifvel förmåga att skilja mellan sken och verklighet i religiositet; och jag är derföre öfvertygad, att ingen lättare, än han, skall kunna tillrättavisa, upplysa och lugna den bekymrade korrespondenten, hvilken, efter hvad jag ser på adressen, bor i samma stad, och således har mycket nära till att af honom få ett förbättradt omdöme i sin sak. Brefskrifvaren är, enligt sin önskan, icke något kraftgeni, han bör således med lätthet kunna rättas och hjälpas.

Innan Atterbom hann anmäla Almquists nya häfte, hade en annan medlem af den nyromantiska kretsen direkt svarat Hagberg.

I *Upsala correspondentens* Supplementblad N:r 3 och 4 lästes nämligen ett *Scar från ett äldre fruntimmer till brefskrifvaren i Correspondenten om Azouras Lazuli Tintomara och Ramido Marinesco*, dagtecknad Carlberg den 2 April. Dess författare var ingen annan än Atterboms och Almquists förtrogne vän tonsättaren ADOLF LINDBLAD. Denne skrifver nämligen till Atterbom (7/8) i ett bref, som C. R. NYBLOM meddelat i Samlaren 1888:

Nyss skickade jag till Palmblad en 'sinörja' som oss emellan sagdt jag smort ihop sjelf och hvilken skulle tjena till svar på den Hagbergska

recensionen. Jag ber dig afgöra, huruvida dess åsyftade ändamål, neml. att såsom bilaga till Correspondenten tjena till ett ironico melancholiskt svar på Hagbergiska recensionen, skall uppfyllas eller icke. Du kan ju själf finna att icke jag kan hvarken filosofiskt eller estetiskt vederlägga den gynnaren, men huruvida jag alldeles misslyckats i att drifva litet spe med honom torde skriften själf kunna upplysa.

Lindblad tar till orda i »det äldre fruntimrets» namn och låter henne taga den stackars Goethe i försvar. Hon erkänner sig hafva läst både Werther och Wahlverwandtschaften med förtjusning. Nu först har det emellertid blifvit henne klart, att Goethe i Werther velat visa, huru man borde förälska sig i en annan mans hustru och skjuta ihjäl sig, och i Wahlverwandtschaften hur man bör vara gift med en kvinna och förälskad i en annan.

Azouras Lazuli Tintomara hade hon ej kunnat sluta, innan den var utläst, hela natten hade hon varit sysselsatt med detta djäfvulskap. Hon anför slutligen en god väns, en viss THEODORS, omdömen om Augusts kritik öfver Almquist. Denne förmenar, att Augusts religiositet borde visa sig i aktning för andra människors innersta öfvertygelser. Det fordras för att döma öfver ett gånget tidehvarfs heroer något annat och mera än magisterstudier i litteraturhistorien, och detta mera är det just som August i sin kritik saknar. Han tillhör de Nicolaistiska granskare, om hvilka Goethe sade

Und wer mich nicht verstehen kann

Der — lerne besser lesen.

I varma ordalag framhålles det tankeväckande i Törnrosens bok, där man känner närvarande en hand, som för uppåt; de strängar, som här ljuda, hafva förut af ingen annan anslagits och skola rikta den sig mer och mer fullkomnande konstens eviga instrument med ännu en oktav, hvaraf människor kunna hafva glädje. Det torde dock dröja innan den ton, hvilken här lika djupt som innerligt framgått ur en lefvande människas bröst, förmådde genomtränga larmet på den stora litteraturmarknaden, med hvars produkter den ingenting annat hade gemensamt än trycksvårta och recensenterna.

Och slutligen bringar denne Theodor, hvars ord det äldre fruntimret citerar, Törnrosskalden sin hyllning, i hopp att han ej måtte förtröttas, blott han funne en enda läsare, som vore människa mer än till namnet, utan obekymrad af de växlande omdömena och ömkliga beskyllningarna fortsätta.

Till slut pekar 'Theodor' på, hvarest källan till dessa lärda angrepp vore att söka: Af frukten skolen I känna trädet: »det falska religionsnitet hade förut visat sig i världen».

Med dessa ord åsyftade Lindblad den Fahlerantzska ortodoxien, eller — som han i bref till Atterbom kort förut kännetecknat riktningen — »det Fahlerantzska svarta kätteriet».

Lindblads uppsats, som för öfrigt är kryddad med skämtsamma anspelningar på tidens tilldragelser och personer, var dock blott en lättare salfva.

Det mest vägande svaret från fosforistlägret dröjde. Först i december 1835, efter det Almquist besökt Uppsala och sannolikt manat på den stundom något recensionströge ATTERBOM, kom dennes genmåle, hvilket var inflickadt i hans anmälan af *Baron Julius K., Sättet att sluta stycken, Signora Luna och Colombine*.

Efter att i all vänlighet hafva utbytt meningar med Almquist rörande »sättet att sluta stycken», tillägger ATTERBOM, att till hvad denne skrivit mot »brefskrifvaren i Upsala Correspondenten» kunde mycket mera sägas, kunde gifvas ett fullständigare »svar på tal», mindre för författarens räkning än för Goethes och den såkallade Tyska skolas, under hvilken mångtydiga benämning (fullt ut lika exakt, som t. ex. den välbekanta benämningen 'Phosphorister') denne brefskrifvare sammanfört en mängd tänkare, skalder, artister och litteratörer för att så öfver dem som öfver Goethe afkunna en religiös, moralisk och estetisk dödsdom.

Efter att hafva refererat det väsentliga af denna dödsdom och anmärkt, att åtskilliga af infallen och utfallen just ingenting synnerligt mena utan stå där blott för stilistisk effekt och tillhöra det slags yttranden, för hvilka man kunde föreslå den Lifbergiska rubriken »intetvethvadmansägeriteter», förklarar Atterbom, att dock ett och annat återstår, som måste antagas vara menadt. För egen del torde Atterbom kunna mottaga sin andel med tystnad, han hade hvarken sökt locka läsare eller åhörare till »natur- och kreaturdyrkan» eller sökt afvända deras sinnen från Gud, Konung och fädernesland. Brefskrifvaren hade blott behöft genomögna inledningen till Atterboms redan då utgifna större filosofiska verk — förstås icke för att lära sig något (ty huru kunde där för honom finnas något att lära), utan för att se efter, om dess författare verkligen vore en så förstockad hedning, att han satte det heliga i Naturkraften, det sköna i Vållusten, och erkände ingenting högre än Konsten. (Atterbom hänvisar i detta afseende till sina yttranden sid. 16 om förblandningen

af det sköna och det heliga.) Men han protesterar mot detta omdöme, hvori Goethe ställes till ansvar för Victor Hugo och Hugo Löwenstierna och desse för honom och hvarandra, hvori Goethe behandlas ungefär som vore han en HEINSE (författare till den sensuella romanen *Ardinghello*) och Atterbom själf såsom vore han en HEINRICH HEINE. Detta omdöme, säger han, borde förvaras i svenska litteraturens tideböcker, mindre för sin egen märkvärdighet än därför, att det innefattar hela kvintessensen af den sig i oändlighet med sig själf multiplicerande absurditet, som länge varit i svang hos en viss klass af zeloter i Tyskland och nu äfven i Sverige ville försöka sin lycka. Bland dessa zeloter funnos många sannt kristne men ock många munkristne, och båda slagen öfverensstämde så i ett högst lösligt och ofullständigt studium af Goethe som i en högst ytlig och oredig kännedom af den nyare filosofiens och konstens utvecklingsgång. De sammanrörde individualiteter, tendenser, särskilda perioder af en litterär epok, af en auktors lefnad och så vidare.

ATTERBOM öfvergår nu till att försvara den diktning, i hvilken idealet så till sägandes »naturaliserat sig», och i hvilken idealet rent af blifvit verklighet, ehuru »en hop människor» sakna det, därför att det icke står utom verkligheten.

Det är på Goethes verk, han här syftar, och han tar honom i varmt försvar mot beskyllningarne för vållustdyrkan (särskildt i *Werther*, *Wahlverwandtschaften* och *Aus meinem Leben*), för s. k. »afterantik» (i *Iphigenia* och *Hermann und Dorothea*), för okristlighet och omoral. Ingen af den nyare tidens skalder är så »i alla afseenden full af framtid som han».

»Episoden» i denna recension, hvilken i sin helhet läses i Atterboms Karakteristiker, slutar med en beklagan, att anledningen till densamma blifvit på ett ovänligt sätt gifven från en man med omisskännelig talang, som tvifvelsutan icke kommer att länge stanna inom en så trång synkrets och måhända redan lämnat den bakom sig. Att någon enskild och från det hållet visserligen oväntad förolämpning legat i brefskrifvarens afsikt, förmodade Atterbom icke, och vore så fallet, så förläte han det gärna. Hans eget svar hade onckligen en personlig bevekelsegrund, men ingen annan än personlig tacksamhet mot Goethe — icke blott en af jordens snillrikaste, utan framför allt en af jordens visaste män, hvilken förunnats afsluta sin långa, årekrönta lefnad såsom ett i alla delar välordadt konstverk.

I denna uppsats förekommo för öfrigt några rader, som gäfvö anledning till en liten, halft dold skärmytsling mellan ATTERBOM och GEJER, hvilken sistnämnde uppträdde å Fahlerantz vägnar. I förbigående yttrar nämligen Atterbom:

Undertecknad kan förutsätta, att för hans läsare i allmänhet (ehuru icke för brefskrifvaren) är öfvernog bekant, hvad han själf tänker om Religion, Christendom och Bibel. Desto oförtäcktare vågar han bekänna, att han anser Gud förherrligas mera sannt af den minsta lärka, som sjunger väl, än af den digraste prost, som predikar illa; och att han äfven anser ett (*i esthetisk hänsigt*) ofärdigt poem, som går ut på att vara en psalm eller en theologisk lärodikt, uttrycka ett mycket torftigare mått af öfverjordiskt lif än den världsligaste kärleksvisa, som är framkvälld ur ett naturens fullhet omfattande och i fullklang återgifvande hjerta.

Detta — särskildt de här ofvan kursiverade orden — ansågs, måhända med orätt, åsyfta FAHLERANTZ äfven i yttre afseende ofärdiga *Ansgarius, ett episkt försök*, hvaraf första afdelningen utkommit 1835, men ännu ej anmälts i Litt.-fs tidning, antagligen därför att dess i grunden opoetiska karaktär bjudit ATTERBOM emot.

I detta fall delade TEGNÉR Atterboms åsikt, och just till Atterbom är det, som han i ett otryckt bref 21 okt. 1841 uttalar sig på det skarpaste om Ansgarius.¹

GEJER åter anmälde särdeles välvilligt Ansgariuspoemet i 1836 års Litteraturföreningstidning (N:r 27), därvid likvisst talande mera om andra ting än om Fahlerantz dikt. Efter ett citat af en kinesisk filosof rörande »Sångernas bok» och poesiens uppkomst förklarar

¹ Nå, vi ha nu ledighet i Akademien efter Hagberg [C. P. Hagberg, Carl Augusts far]. Att Järta röstar på Fahlerantz vet jag. Hade han ingenting skrivit, så skulle jag ej heller vara deremot. Icke en gång Noaks ark skulle afskräcka mig. Men på Ansgarius, ett asketiskt och platt poem, kan jag icke rösta. Det finns ej en droppe vigvatten i Castaliska källan. Stycket är ju tydligen ett läsare-, ett missionspoem, utan kraft, character och versification. Afskyvärdare hexametrar[? svårläsligt], tråkigare lyrik känner jag icke. Dock erkänner jag att F. är lika så god poet som theolog. Andaktsböcker må han skriva, men rimmad gudsfruktan är mig vidrig. Hvarför just sätta rim och meter på Bönboken? Mannen säger goda Calembourer men för hans poesi vill jag ej ge mycket. Också har jag aldrig hört någon förnuftig människa anse honom för poet men väl för theolog, ehuru jag äfven derom har mina egna tankar. (Lunds universitetsbibl.) Det är i samma bref Tegnér som kandidater nämner 1) Runeberg, 2) Fredrika Bremer, 3) Böttiger. — Då Fahlerantz emellertid 1842 verkligen blef vald efter C. P. Hagberg, utgöt Tegnér sin förbittring, särskildt i bref till Böttiger.

han sin glädje, att han i detsamma ändtligen fått se en tanke i dessa ämnen »utan tyska konstord, pretiösa vändningar och metafysiskt damm, hvaraf han i sin lilla krets ej varit litet molesterad» (adressen till fosforisternas estetik är tydlig), och han tillägger: »Det finnes då ändtligen en undanflykt för sådant, tänkte han, om man nämligen först flyr in i den stora öknen Cobi i Medelasien och därifrån in i det himmelska riket China. Lefve den Chinesiska Æsthetiken!»

Därefter öfvergår GEIJER till en polemik mot ALMQUISTS estetiska teorier. Denne hade i *Skandias* första årgång (1833) offentliggjort *Några drag* och däruti framkastat en del aforismer om Snille och om konstnärens sätt att arbeta. Rörande Snillet hade han förklarat det indefinibelt. Den, som har det, definierar det icke — i samma stund skulle han förlora det —, och den, som icke har det, kan icke definiera det. Icke heller galenskapen, snillets karrikatyr, dess hemskt liknande spöke, är definibelt. »Kan du få ett snille att definiera och fullt begripa sig, skall det med samma förvandlas till en förnuftig medborgare». — Motsatsen mellan »snille» och »förnuftig medborgare» (Filister?) såsom rent af olika människoslag är en äkta nyromantisk tanke.

Vidare utvecklar ALMQUIST konstnärens, skaldens omedvetenhet, oberoende af reflexionen vid skapandet. Af all estetik vore den kortaste och kanske minst oriktiga den Voltaireiska, att alla genrer äro bra utom den tråkiga: »Målen, sjungen, skriven allt, allt, blott, blott icke tråkigt». Men hvad regel afgör sådant? Hvad ögonmärke kan konstnären hafva? »Har jag då någonsin sagt, att du i konst skall arbeta med ett mål? Om en blixst genomgår din själ och en himmel (efter ditt sätt) dagas däri — då sjung, måla eller skrif, och du är konstnär. Ve dig annars! . . . En af skillnaderna mellan det artistiska (poetiska) i allt afscende och det vetenskapliga är, att det senare går fram emot ett insedt mål, som det har framför sig, men det förra drifves själfst af det mäktiga målet —, hvilket måste vara osedt, emedan det är bakom och drifver. Men hur skall konstnären veta att driften är himmelsk? Han skall icke veta det (han skall framför allt icke bringa driften under sin reflexion), och han behöfver det icke. Men han skall själf vara en äkta, rent moralisk, en ädel, en gudälskande människa. Då kommer aldrig annat, än himmelskt att drifva honom».¹

¹ Samma tanke om konstnären såsom ofrivilligt skapande uttalar Almquist flerstädes i de bref, där han skildrar sin produktion.

GEIJER finner skäl att protestera såväl mot talet om snillet indefinibilitet som mot den estetiska alstringens oberoende af reflexionen. Geijer vill försöka definiera Snillen, såsom de människor, på hvilkas handlingssätt det synes, att de ösa ur själfva källan, ehuru det är en kinkig sak att våga sig på definition, enkannerligen för det af Almquist åsatta vitet (att i samma stund man definierar snillet, förlorar man det), men risken vore Geijers egen. Och han går längre. Då Almquist råder konstnären att framför allt ej bringa den himmelska driften under sin reflexion, vill han tvärtom råda, att konstnären icke bör gå på i gudomlig blindhet utan tvärtom rätt öppna ögonen och taga sin drift i allvarligt skärskådande, först för att konstatera, om den finnes, och sedan för att komma under fund med, hur han skall enligt bästa samvete använda sitt anförtrordda pund. »Det är alls icke så farligt, att Snillet söker begripa sig».

Och nu uttrycker GEIJER sin vedervilja dels mot teorien, att Snillet skulle vara något synnerligt abrakadabra, för allt förstånd otillgängligt, och dels mot att det endast vore en excentrisk kraft, som vid vissa tillfällen gör sitt spektakel till allmän förvåning. Han vill däremot betrakta »snillet bruk till husbehof», han ser i hvarje produktion utöfver det traditionella, hvarje insats ur första hand, ett drag af snille, och han återoppar en definition af Goethe om geniet såsom »diejenige Kraft, welche durch Handeln und Thun Gesetz und Regel giebt» — efter hvilken definition Goethes geni, enligt Almquists utsago, beklagligen måste ha »creverat».

Härefter kastar GEIJER en återblick öfver samhällsbrytningars inflytande på poesien och yttrar om de senaste skedena följande:

Naturapostlarne hade besudlat sitt evangelium med strömmar af blod. Poesien vände sig rysande bort från det närvarande till det förflutna, studerade sina egna äldre former och sökte upplifva dem. Så uppstod den romantiska skolan i motsats mot den så kallade classiska. I bådas strid har väl ej blod, men mycket bläck blifvit spildt, tills i sednaste tider en slags transfusion eller confusion af bägge ägt rum, hvarigenom de i själfva verket, förintat hvarandra. — Symptomen var Romanticismens utbrott äfven i Frankrike. Den vände sig till en början äfven der åter till det förflutna, medeltid, chevaleri, poetiserande katolicism o. s. v. Men dels kan ingen poesi lefva på det förflutna utan varder deraf vanmäktig såsom man ock ser på den nyromantiska, hvilken, sedan den svalkat sin stridslust och vunnit plats, ej rätt tycks veta hvad den nu egentligen skall taga sig före, under det emel-

lertid själfva den vunna platsen öfversvämmar af tidens nya vågor — dels var det närvarande uti Frankrike för allsmäktigt, att det ej skulle draga den nya eller nygamla tendensen in i sin hvirvel. Det har skett på det sätt, att Romantikerna kastat in i det förflutna hela det närvarandes oro . . . Spiritualismen har ej kunnat göra sig gällande men den har hjälpt materialismen i själf förstörelse; och den poetiska världen förefaller snart som en tabula rasa . . . Omkring ett decennium, sedan den uppträdte i Tyskland, visade sig den nya romantiken i Sverige. Att dervid endast tala om imitation är fåfängt. Den moderna romantiken har af inre orsaker, liksom förut den moderna Classiciteten, gjort sin rund kring Europa. Af Romanticismens katastrof har hos oss hittills varit föga spordt; i England och Tyskland desto mer.

Efter dessa allmänna uttalanden, i hvilka man kan finna antydningar till en sida af den stora brytning med forna vänner och meningsfränder, som timade 1838, öfvergår GEIJER ändtligen till hvad rubriken angifver, FAHLCRANTZ *Ansgarius*, och inleder granskningen med följande polemiska ord, syftande på Atterboms parentes i december-artikeln 1835:

Rec. har ansett mödan värdt att genom denna inledning förorda sin anmälan af närvarande poem; och att han ansett sådant i sin ordning bevisar att han tänker högt om detsamma. Han har gripit till pennan emedan han trott att detta 'ofärdiga' poem i Sveriges enda Litteraturtidning förtjent att omröras annorlunda än med ett och annat i förbigående framkastadt, mer tadlande än gillande ord eller med ovänliga allusioner.

Med anledning af denna Geijers uppsats skref ALMQUIST den 10 oktober 1836 till Atterbom:

Jag har tänkt fråga dig, om du ämnar svara någonting i anledning af G:s utfall såsom rörande dig lika mycket som Ansgarius (i den särskildes recensionen som, bärande den sistnämndes namn, angår honom föga). Jag kan icke begripa hvad G* har emot, att jag kallat snillet »indefinibelt». Helst han litet längre fram själf anser allting vara sådant, att det icke grunden kan af förståndet uttömmas. Jag har visserligen icke framställt hvad jag sagt i »Några Drag» med det anspråket att vara grundläggningen för en hel eller ny Konst-åsigt; många flere, än jag, hafva ansett snillet indefinibelt; och det lär väl icke vara mindre rätt för det den egen skapen delas af mycket annat. Lika enfaldigt synes mig hans misstycke emot mitt yrkande eller varning rörande den poetiska ingifvelsens bringande under alltför mycken reflexion. När han talar om att gå på i gudomlig

blindhet låter det som han ansåg reflexionen för människosjälens enda ljus, och det är som hörde man fader Boileau i världen. Hvad är då åskådningen? Hvad är då Trons heliga uppfattning af Gud och naturen? De äro icke reflexiva; men människan är likväl med dem långt ifrån blind.

Det är sorgligt att man med en man som G* skall behöfva göra så allmänt kända anmärkningar. Dock är det emot hans högdragna tonart jag mest opponerar mig. —

Och för att icke tala om mig, så äro väl alla de emot dig måttade slängarne bra orättvisa. Har du då icke rättighet att skriva om hvad du vill och tycka om Ansgarius hvad du behagar?

När Almquist skref detta hade redan ATTERBOM replikerat den Geijerska piken. I Litteraturföreningens tidning för den 12 oktober hade han anmält några arbeten af Silvio Pellico och kom därvid in på den nyitalienska skolans didaktik, »hvilken icke är en sådan som vårt estetiska system födömer». Han tillägger:

Väl är sannt — vi yttrade det i afseende på en tidningsartikel som beskylde oss att hylla naturvetenskapen såsom det Heliga, Wällusten såsom det Sköna och Hedendomen såsom Konstens Religion — väl är det sannt, att »ett i aesthetisk hänsigt ofärdigt poem, som går ut på att vara en psalm (t. ex. de flesta i våra profpsalmböcker, i den nya Danska psalmboken och i flera) eller theologisk lärodikt (t. ex. Uz'ens Theodicé, Tiedges Urania, Wielands Abraham, Casströms Ode öfver Försynen) uttrycker ett mycket torftigare mått af öfverjordiskt lif än den världsligaste kärleksvisa som är framqvälld ur ett naturens fullhet omfattande och i fullklang återgifvande hjerta» (t. ex. Kellgrens Nya Skapelsen eller Goethes »Kennst Du das Land»), men detta hindrar icke att ju Poesien kan på kraftigaste sätt vara Christendomens och Sedlighetens tolk i productioner hvilka jemväl i aesthetisk hänsigt äro ganska färdiga.

Till detta uttalande, hvori ATTERBOM alltså fritager sig från att särskildt ha åsyftat Fahlerantz, fogar han en not, som utgör svar till Geijer:

Rec. har först nyligen hört omtalas en förunderlig tydning af detta ställe, en tydning förrådande en sådan »ofärdighet» i förmåga att aesthetiskt och psykologiskt förstå honom, att han icke vill deröfver yttra något annat än ett råd till hvar och en att hädanefter läsa honom med sina egna ögon och icke lita på läsare af det slag, hvilka stundom för idel trän icke se skogen.

I bref till Almquist yttrar ATTERBOM (30 nov.):

Man säger, att du som bäst låter trycka en bok i Jönköping. Hvad grund detta rykte har, vet jag ej. Måhända besvarar du der Geijers utfall. Här i staden synes det vara bortglömdt. Mot mig har Geijer alltigenom — i umgänge — visat sig lika vänlig; till och med talat med mig, med intresse om S. Pellico och min recension, men utan att låtsa det ringaste om min not. Förmodligen tänkte han dervid helt naivt: betaldt som qvitteras. Numera har han, tvifvelsutän, glömt hela saken. Med Hvasser deremot har jag, innan jag ännu tryckt denna not haft en något het explikation och har icke sedan besökt honom. — (Man blir alltmera ensam! eller rättare: man blir alltmera varse, att man redan länge varit det.)

ALMQUIST svarade härpå den 20 dec. bl. a.:

Hjertlig tack för ditt varma bref. Ensamheten, hvarom du skriver, och som du känner dig mer och mer vara uti, är väl i visst fall alla större och ädlare sjäalars lott. Den fina, idealiska känslan befinner sig i ett hem, der icke många af omgifvande på jorden är med uti: dock i den inre världen har du dess flera vänner och bekanta. Jag känner en ädel människa till som på den sednare tiden känner sig mycket ensam och afsöndrad — Lindblad. Han hade måhända räknat på ett allmännare yttre deltagande. Jag ser att han lider och det gör mig ondt. I sjelfva verket är det likväl så, att för den ande, i hvars djup något stort arbetar, är afsöndringen och dermed följande concentration en period, högst fruktbringande för framdeles arbeten. Man blir först sorgsen, sedan sjelfständig, slutligen lycklig. . . . Med tryckningen i Jönköping förhåller det sig så, att jag till min förundran fick bref på bref ifrån dervarande Direktör Lundström, som ändteligen ville köpa min Isidoros, och bjöd hederliga vilkor. Men sådant, som tillhörde serien af Törnr. bok ville jag icke släppa: jag har derföre låtit honom få ett af mina äldre arbeten¹.

Angående Geijer inlåter jag mig icke i något svar, åtminstone ej rörande de puerila utfall han tillät sig i Litt. Tidning.

Han var visserligen under sin härvaro högst vänlig emot mig, förkommande och hygglig. Jag har också hört att han egentligen skref det der, för att med mig inleda en litterär skärmytsling, hvarunder vi skulle å omse sidor ådagalägga våra gravamina. Men på något så makalöst yligt och skeft vill jag icke svara. Det gör mig alls icke ondt för egen del; men Geijer är en person, som jag älskat mer än mången i Sverige älskat honom: vi arbeta åt samma håll, som är upplifvandet af det ädlare och

¹ Detta arbete var tvifvelsutän *Amorina*, som trycktes hos J. P. Lundström i Jönköping men först utkom 1839.

bättre i människan: jag vet då icke hvad det skall vara till, att äta upp hvarann. För öfrigt kan jag alls icke med hans öfversitteri, hvarken i Poesi eller Politik. Han har slagit om flere gånger. Men, lika mycket; jag känner, gudnås, hans hemlighet. Gud välsigne honom. Vi få i alla fall vara glada och tacka Gud för det goda och vackra, som fäderneslandet genom honom fått. Är det icke honom beskärmt att få dö med samma ära, som han en tid så välförtjent åtnjutit, så skall åtminstone jag gråta på hans graf om jag öfverlefver honom¹. Talar du med honom i dessa ämnen om mig, så kan du hjertligen helsa honom.

Denna lilla ATTERBOM-ALMQUIST-GEIJER'ska konflikt, som knöt an vid meningsutbytet om Hagbergs 'bref', har ett särskildt intresse därutinnan, att Geijer här såvidt jag vet för första gången 'reagerar' mot nyromantikens estétiska uppfattning.

FREDRIK VETTERLUND har i en nyss offentliggjord uppsats, *En episod efter Geijers affall*², framhållit, att detta »affall» egentligen gällde Uppsalavännernas konservatism och politik, men icke deras »romantik». Detta må vara riktigt så till vida, som Geijers grundlynne nog förblef romantiskt i poetiskt och filosofiskt afseende. Men inledningen till hans Ansgarius-uppsats innebär dock en tämligen amper gensaga mot den gällande nyromantiska estetiken, sådan hans närmaste omgifning predikade den, liksom mot flere af den nyromantiska åskådningens kardinalpunkter, ej minst dess uppfattning af snillet såsom väsensskildt från vanliga människor, och uttalandet om den samtida nyromantiska poesiens »vanmakt», då den ej rätt tycktes veta, hvad den skulle taga sig för, är äfven värdt att lägga märke till.

* * *

Om Geijers uttalanden voro ägnade att bekymra Almquist och Atterbom, så kom ett yttrande från en annan storhet dem väl till pass. RÜNEBERG, eljes den då gällande svenska litteraturens veder-sakare, hade vänligt omnämmt de första Törnroshäftena och *Drottningens juvelsmycke*. Och då *Ramido Marinesco* utkom, skref han därom en liten *dialog*, senare intagen i hans samlade skrifter. Den var icke egentligen skriven som recension, utan endast för privat meddelande, och kom genom en gemensam vän, målaren Mazér,

¹ Almquist ägnade verkligen Geijer en vacker minnesruna i *Jönköpingsbladet*.

² I *Nornan*, 1904.

Samlaren 1905.

Almquist i handom på våren 1837. Denne skref till en god vän, H. Öfverberg (i maj), att »hvad Runeberg skrifver synes mig både vackert och gå ganska väl ihop, ehuru icke ett solgrand däraf hade fallit mig in, då jag skref Ramido. Jag är honom mycken tack skyldig för det han bevisat, att slutet är som det skall vara, hvarom du minns att stridiga tankar yppat sig».

Till Mazér skref Almquist 1 juli ett längre bref¹, där han bl. a. omtalar, att Runebergs framställning af Ramido Marinesco högligen intresserade vännerna i Uppsala liksom Lindblad och andra; själf funne han den snillrik och träffande, äfven om han icke tänkt på något af detta, under det han skref, eller det senare fallit honom in. För Runeberg var detta Almquists omdöme »särdeles kärt», enär han ej utan en viss oro emotsett, hvad denne tyckt om dialogen.²

Almquist sände Atterbom den Runebergska dialogen för införande i Svenska Litteraturföreningens tidning, där den efter påminnelse blef synlig i nov. 1837, då ATTERBOM meddelade, att »nu slår den Runebergska dialogen om Ramido Marinesco i Litteraturtidningen», och tillägger: »Han måtte väl ej ha någonting emot, att hans artikel blifvit tryckt i Litteraturtidningen. Du får taga detta på ditt ansvar. Artikeln är utmärkt väl både tänkt och skriven, jag märkte detta ännu mer under korrekturläsningen än tillförne. Det måtte smaka att se sig bedömd med på en gång så mycken kärlek och så mycken insigt. Det är en erfarenhet som jag ännu aldrig gjort».

Härpå svarade ALMQUIST den 24 november:

För att komma till den Runebergska skriften om Ramido, så bör det visst föga mig, såsom du skrifver, att se mig af en snillrik man förstådd och åtminstone väl bedömd. Likväl utgör det mesta af hans framställning en subjektiv förklaring, som jag visst finner kunna låta säga sig, men på hvilken jag visserligen alls icke tänkt under producerandet af skaldestycket. Det är således mest för att Runeberg måtte komma i ett närmare förhållande till den svenska läsande publiken, och äfven som Criticus blifva något känd, det var bra att hans stycke trycktes i tidningen. Jag senterar hjertligen ditt rörande uttryck om dig själf och huru litet du blifvit i grunden förstådd och erkänd. Men skulle du vilja tänka på mig, så är visst förhållandet enahanda. Ty om jag undantager dig, med hvilka ögon hafva väl de öfriga dryga Upsala herrarne betraktat mig? Männe icke flere an-

¹ Meddeladt i STRÖMBERGS Runebergsbiografi, 3: 374.

² Jfr bref till Mazér i *Saga* (Sthlm 1885).

sett som en personlig affront att jag uppträd; icke därför att jag personligen gjort dem förnär, men endast därför att hvarje författare, som väcker något uppseende, af förutvarande författare hålles för föga mindre än en tjuf af deras välförvärfvade ära, gudbevars. — Sådana äro människorna, och äfven dessa Vildar, som kallas Bildade, äro det. Männe det icke har ansetts som en grace, att ens taga notice om mig? — männe det icke har ansetts för rätt att säga hvad ondt, som varit möjligt, men för nåd att säga hvad godt, som kunnat sägas? Jo, broder, så är det; och om du sjelf lägger handen på hjertat skall du erkänna att du tyckt dig lovera såsom mellan klippor och skär, då du velat yttra något till min fördel. Männe P[almblad], som annars väl är min vän, skulle hafva velat skriva så många ordentliga osanningar, om det varit om någon annan än mig han skrifvit?¹ Oroa honom ej med mina uttryck här; jag håller af honom i alla fall: jag skrifver blott detta för att låta dig se, att jag känner mina bröder. Det faller sig lika naturligt, att man conniverar för t. ex. en Beskows svagheter, blott märkande förtjensterna och äfven indiktande sådana om de ej finnas, som att man gör alldeles tvertom när det är fråga om t. ex. X Y Z.

Strunt i allt detta lappr; Gud har gifvit mig ett temligen godt humör, och ehuru väl jag ser sakerna, oroa de mig icke därför.

* * *

'Brefskrifvaren' i *Upsala correspondenten*, CARL AUGUST HAGBERG, hade kort efter meningsutbytet begifvit sig på en utländsk studiereisa till Tyskland och Frankrike (1835—36) och vistades härunder större delen af tiden i Paris. Här kom han i personlig beröring med VICTOR HUGO och LAMARTINE och drogs inom tjuskraften af deras inslytande. Särskildt blef han nu en beundrare af Victor Hugo, hvars äldre arbeten han i sitt 'bref till det äldre fruntimret' omtalat så försmädligt; han såg i honom en ädel kämpe för en ny tid och blef en varm anhängare af den franska s. k. romantiska skolan. Detta framgår bl. a. af den, för öfrigt oafslutade, skildring af den nya franska vitterheten, som meddelades i *Skandia* 1836 och 1837.

Han är här särdeles angelägen att häfda, att den franska 'roman-
tiken' är alldeles oberoende af den tyska, att den blomstrat på inhemsk

¹ Rör polemiken om Almquists grekiska grammatik, hvars fel P. påvisat.

grund och fri från främmande inflytelse. Han skildrar den tyska romantiken med dess återgång till medeltid såsom den, hvilken omedvetet tjänat tidsandan, men som, när denna visat sig i sin förfärliga gestalt, ryggat tillbaka lik den utmattade vandraren i sagan, som påkallade döden men, när denne infann sig, bad honom ånyo lyfta sig bördan på ryggen. I de sista tiderna draga den pånyttfödda romantikens riddare ut i kamp emot en tidsande, hvilken de själfve omedvetet satt vapen i händerne. Det är först sedan hvar och en romantisk skola — en annan Saturnus — börjat äta upp sina barn, som den gör fullt skäl för sitt namn.

I Frankrike betydde romantik något annat, och Victor Hugo hade själf definierat den såsom »le libéralisme en littérature», hvarvid han visserligen misstagit sig på det vetenskapliga begreppet om romantik, men just genom detta misstag bevisat, att han ej följer tyskarne, om han än med skaldens aningsförmåga uttalat, hvad som äfven i Tyskland kommer i en framtid att blifva frukten af den romantiska skolans uppträdande, »en frukt, som icke längesedan börjat visa sig i sin mest skärande och vidriga gestalt i das junge Deutschland».

Den ende franske romantikern i egentlig mening är för Hagberg CHATEAUBRIAND, som hyllar medeltida åsikter.

Såsom den nya skolans hufvudman, hvilken vid manliga år tillkämpat sig en världsåsikt, rakt motsatt den Chateaubriandska, för hvilken han i sina unga år svärmade, framställes VICTOR HUGO, hvilken nu nämnes samtidens ypperste lyriske skald. »V. Hugo har själf, ehuru han förändrat världsåsikt, men ej snille, med öppna armar och fri vilja förklarat, ej sin ifver för kristendomen, men för katolicismen, ej sin ifver för lagbunden frihet, men för oinskränkt konungadöme, för »illusions», och kan tryggt vädja till samtid och eftervärld, om icke denna bekännelse är ärlig. Och denna förändrade världsåsikt har ej förlamat vingarne på hans lyrik».

Hagberg anser, att Hugo i sitt jätteverk *Notre Dame de Paris* uttalat sin egentliga lefnadserfarenhet, och han söker uttolka denna, »en af de dystraste men ock djupsinnigaste dikter någon tid frambragt». »I en bitter dager har Victor Hugo, i likhet med Rousseau, framställt samhällets *ἀνάγκη* såsom dödande naturlifvet, men han har gjort det på ett så mycket mera gripande sätt, som han förkroppsligat sin dikt i medeltiden, hvilken han målat så lifligt, som den någonsin blifvit målad från sin mörka sida.

De förut af Hagberg illa bedömda *Hun d'Islande* och *Le dernier jour d'un condamné* ser han nu såsom länkar i en bildningskedja, hvilken fulländats i *Notre Dame*; i dem försänker han sig i det gräsliga, icke af kärlek till det gräsliga men för att genom inre erfarenhet vinna den anfallspunkt, från hvilken han senare i *Notre Dame* angriper medeltidens sam-

hällsinrättning, som under hans tidigare ungdom var föremål för hans förjusning. De äro att betrakta endast som tummelplats för ett märkligt snille, som vill arbeta sig ifrån en åsikt af samhället, som genom ensidig uppföstran blifvit honom påtvingad.

Den naturdyrkan, som Hagberg fann vara utmärkande för Victor Hugo, är den enda fullt följdriktiga utveckling af den nya diktart, till hvilken Rousseau gaf anledning, och det är ett stort misstag att vilja sätta densamma under lagarne af en konstlära, som, hufvudsakligen lånad från de gamles begrepp om skön konst, endast skulle hejda en gryende konst i dess fortgående utveckling. De, som enligt den tyska konstläran bedömma V. Hugo, nödgas antingen frändömma honom konstnärnamnet, och förklara honom för en oberäknelig storhet, eller ock tillerkänna honom densamma genom ett taskpeleri, just därför att man nödgas tillsluta ögonen för hans liberalism för att kunna förklara honom för en, om än förtappad lärjunge af den romantiska skolan i Tyskland.

Äfven i ett af Hugos dramer finner Hagberg en högljudd gensaga uttalad mot romantiken, nämligen i *Le roi s'amuse*, där 'ridderligheten' hos Frankrikes siste riddare, Frans I, blottas. »Lika litet som romantiken uppfattar, hur högt den borgerlige mannen, den i vårt gamla språk så kallade 'nedrige' som helt enkelt gör hvar man rätt, står öfver den ridderlige, som bär sin ära på värjspetsen, lika litet uppfattar samma världsåsikt fullständigt kärlekens rätta väsende, den djupa, innerliga tillgifvenhet, som tänker sig det älskade föremålet som maka men ej som lekverk för ett chevaleri, hvilket af hvarje verklig kvinna borde bemötas med rättvist förakt».

Varm beundran uttalar Hagberg ock för BÉRANGER, »denne gladlynte men i sina grundsatser orubblige 'vilain', som på ett så mäktigt sätt hänfört sitt folk, och som just genom fördelen af sin födsel undgått de strider, som väntade Victor Hugo innan denne mäktade lösrycka sig från en förfluten tid».

Om LAMARTINE säges, att han är en poetisk gengångare af Chateaubriand; han skulle kunna sägas tillhöra en romantisk skola, om det ej vore utmärkande för honom att icke tillhöra något slags skola; han är en af dessa i alla tidevarf och alla land sig evärdligt återfödande svärmiska naturer, som oberoende af tid och rum allestädes sjunga hvarandra lika. — Fullständigt mäktar icke Lamartine införlifva sig i romantiken, emedan han ej uppfattar det så djupt i densamma ingripande äfventyrliga riddarmodet. Trång blir hans sängarvärld, ett försakelsens och det stilla svärmeriets hem. Hans sångmö är och förblir nunna. Lamartine skulle vara en stor skald, så vida man kan vara stor skald utan stor originalitet; utan

tvifvel är han en af samtidens störste konstnärer, och en af de älskvärdaste sångare något tidehvarf ägt.

Slutet af den andra artikeln ägnas åt ALEX. DUMAS dramatik och å den »dämoniska» BALZAC, hvars storhet och »farlighet» Hagberg ser i behandlingen af »detta inre, underbara i människonaturen». Mer än i sina spökhistorier förskräcker han oss, då han förtäljer, huru vi inom oss själva lefva och tänka, så väl i den stora världen som i den lilla. Hagberg beklagar, att det tycks vara en fix idé hos Balzac att »lyfta på den slöja, af hvilken äfven Goethe lyftat enflik i *Wahlverwandschaften*». »Det sätt, på hvilket båda intränga i en helgedom, dit inga orena blickar aldraminst under äktenskapets helgade skydd borde våga sig, kan icke annat än fördömas af den stränga kritiken, isynnerhet då man, såsom fallet är med Balzac, sträfvar att nå ett tycke af vetenskaplighet».

Uppsatsen slutar med orden: »Forts. en annan gång.» — Denna fortsättning kom aldrig.

Man finner i dessa kritiker brefskrifvaren från Upsalacorrespondenten mognad och utvecklad. Han begagnar icke längre så starka ord. Sin motvilja mot nyromantiken, sådan den utvecklats på tysk botten, har han bevarat, och han har särskildt betonat sin afvoghet mot dragen af »medeltid» och sin stränghet i fråga om könssedligheten. Men mest betecknande för en ny tid är häfdandet af den borgerlige mannen gentemot den förmenta 'ridderligheten'.

Då HAGBERG den 10 maj 1837 sände »sin faders trognaste vän» ESAIAS TEGNÉR förra delen af denna afhandling om den franska vitterheten, skref han till honom¹:

Emottag, vördade farbror, ty med detta kära namn vågar jag under min faders skydd nalkas Esaias Tegnér, närvarande arbete som vedermåle af en vördnad som, närd af ynglingens svärmande beundran, mognat till frukten af manlig öfvertygelse. Då i denna afhandling om den nya fransyska vitterheten åsikter framträda, som göra sig gällande som sträng motsats emot de vid Upsala universitet allmänt gängse, är jag beredd, att om så fordras så väl tala som svara, och det skall vara mig kärt att göra det i minnet af en man, som hvarken af smicker eller snädelser lät bevekas sig att öfvergifva sin öfvertygelse.

TEGNÉRS svar, som förvaras bland brefven till C. A. Hagberg i Lunds bibliotek, lyder:

Jag tackar dig för din öfversikt af Fransyska vitterheten, hvari mycket var mig nytt och lärorikt, ty jag har i sednare tider ej haft tillfälle att

¹ Orig. i Lunds universitets bibliotek.

följa denna litteratur och känner endast strödda arbeten af Hugo, De la Martine och Béranger. Huruvida Hugo må kallas en Romantiker eller ej, beror naturligtvis på det begrepp om Romantik, som man uppställer, och kan vara temmeligen likgiltigt, liksom de fleste dylika kategorier, hvarunder man plär uppställa konstarterna. Det vissa är, att Hugo verkligen är ett stort snille, isynnerhet lyriskt, och jag har ofta beklagat honom för hans olyriska, ja opoetiska modersmål, som tvingar honom att strida med ett blysvärd. De få jag läst af hans dramer behaga mig vida mindre. De äro mig för äfventyrliga, för råa, vältra sig för gärna i den moraliska smutsen och förruttnelsen, hvilken ej så lätt låter poetisera sig, och tyckas mig dessutom sakna uppfinning och omväxling både i karaktärer och situationer.

Huruvida de och Notre Dame de Paris innehålla en sådan djup, mystisk världsåsikt som du antyder, lämnas därhän. Mig förefaller det stundom som om du förklarat Hugo, liksom Origines förklarade bibeln, en smula för allegoriskt. Man tillägger ofta de stackars poeterna åsikter och filosofier, hvarom de själfva äro fullkomligt okunniga. Däremot kan aldrig för mycket godt sägas om Béranger, och jag tackar dig på det högsta för din karaktäristik öfver honom. I allmänhet tackar jag dig för hela skriften som gifvit mig anledning och väckelse att närmare och allvarsammare än hittills studera de nya Gallicismerna. Man bör vara så universell man kan, och följa allt slags utveckling äfven i ett mindre poetiskt släkte och språk. Var det du eller Böttiger som lofvade oss en öfversättning af Lamartines Jocelyn? Det är ett härligt stycke, oakladt all sin brist på yttre handling; hvarför jag äfven skulle tro att ett sammandrag däraf vore lämpeligast för Svenska läsare. — Min käre Carl August! Jag har med uppmärksamhet och glädje följt gången af din utveckling, från dina öfversättningar från Aristophanes ända till ditt sista arbete. Du gör rätt i att söka lära och veta något, ty nu förtiden blir man icke en vitter författare för intet. Äfven tycker jag om din själfständighet, som är stamordet till allt icke blott vetenskapligt och vittert utan äfven mänskligt värde. Du äfventyrar i allt fall nog och för mycket af en tid, då skrifbordet (enligt Jean Paul) står så nära bokhyllan. Jag tänkte, om du så fortfar, att du med tiden blir en berömd man — ehuru jag kan försäkra dig att det ej är synnerligen roligt.

Macte nova virtute, puer, sic itur ad astra.

Att man i Uppsalas rådande kretsar icke var riktigt belåten med den unge docentens kätterier, var uppenbart. Betecknande är i detta afseende några rader i ett bref från hans far, C. P. HAGBERG, till J. O. WALLIN af 8 nov. 1837, 'där den förre såsom ett af motiven att söka platsen efter Wallin som pastor i Storkyrkan anför hansyn till sonens befordringsintressen:

Carl Augusts framtid ligger mig äfven om hjertat. Han är i Upsala skenbarligen förföljd för det han haft nog mod att betvifla Fosforistligans ofelbarhet och tänka på egen hand. Derföre skall han vid alla tillfällen blifva förbigången utan upprättelse. Skulle jag komma i närmare beröring med höga vederbörande, kunde jag åtminstone upplysa dem om rätta förhållandet. Men man skall aldrig få orsak förebrå mig, att jag för mina barn begärt något orimligt eller lagstridigt — blott rättvisa.

Men om Hagberg ännu någon tid framåt stod i onåd inom vissa akademiska kretsar, så blef han till gengäld höfding för det yngre släkte, som nu växte upp, och som intog en mot nyromantiken kylig eller mer eller mindre afvog hållning. Han var, enligt hvad RUDOLF HJÄRNE yttrar i sina *Minnen från det förflutna*, själen i den vittra ungdomskrets, som slutit sig samman, och i hvilken det »deklamerades, upplästes nya stycken och som det påstods improviserades, ehuru vi hyste tvifvelsmål om dessa improvisationer¹ . . . Den sangviniska lifligheten i Hagbergs natur tycktes fordra, att här skulle spritta och gnistra i hvarje ögonblick». Hvilken betydelse Hagberg hade för denna krets, torde bäst framgå af uttalanden från tvänne af dess främsta krafter, BERNHARD ELIS MALMSTRÖM och CARL JOHAN BERGMAN.

Då Hagberg 1840 lämnade Uppsala, bragte de båda honom sin hyllning. BERGMAN går i sin ottave rime-dikt ända därhän, att han förklarar, att Stjernhjelm (hvars minne Hagberg författat),

har åt dig sin harpa lämnat,
att du fullborda må hvad stort han ämnat,

och skildrar f. ö. Hagbergs ställning bland de unga vitterlekarne sålunda:

Och i vår krets — hur hög du stod därinne,
Hur ädelt glad, hur fri, hur oförställd!
Med mannens lugna sans och fasta sinne
Förenande en ynglings lif och eld;
Så enkel, hjärtlig som ett barndomsminne,
Och trygg som eken i en nordisk däld.
Hvem tar din plats uti den brutna ringen,
Hvem blir hvad du oss var? O! Ingen, ingen.

¹ En ansedd lärd, som var student vid denna tid, har för förf. meddelat, att särskildt Hagberg misstänktes »framkalla» improvisationer för att få tillfälle att deklamera något nyss skrifvet poem.

Och BERNHARD ELIS MALMSTRÖM, som både i sin afvoghet mot fosforismen och i sin Hegelianism var Hagbergs närmaste meningsfrände, sjöng till honom i klingande distika:

Snart med jubel helsar dig där en främmande ungdom.
 Snart du blifver för den, hvad för den andra du var,
 Lärare, ledare, vän, det gyllene låset i kedjan,
 Lekarnes allvar och märg, allvarets glada behag.

— — — — —
 Dikta därjämte och sjung, på dig har fäderneslandet
 Fästet en älskande blick — sjung för ditt fädernesland!
 Ack, de gamle tystnat allt ren. De slumra i mullen,
 Eller i lefnadens kväll slå de blott ensliga slag.
 Hvem få vi hoppas uppå? Har svenska dikten en framtid?
 Svara oss du däruppå — ungdomens djärfve korag.

Såsom originalskald fyllde Hagberg icke vännernas förhoppningar. Däremot blef han en utmärkt kritiker — anslutande sig allt närmare till Hegels skola, och han utgaf i Lund en af tidens bästa tidskrifter *Studier, kritiker och notiser*.

Sin lefnads storbragd utförde han i och med tolkningen af SHAKSPERE, där hans språkkunskap, hans skarpsinne, hans poetiska talang och hans kvickhet samverkade till en öfversättning af hög rang.¹

* * *

På Almquists alstring torde den Hagbergska striden och hvad därmed ägde sammanhang ej varit utan inflytande. Liksom han i början af 1820talet — efter det omilda omdömet om sagorna i *Opoetisk kalender* och striden om Manhemsförbundet — drog sig tillbaka och tystnade, så ock nu. Efter det på våren 1835 utgifna Törnroshäftet dröjer det fulla tre år, innan han ånyo offentliggör något skönlitterärt.

Och det är tydligt, att hans författarskap nu genomgår en ny

¹ Sedan han öfvertagit den nya professuren i nordiska språk, ägnade han sig med förkärlek åt arbetet på Akademiens ordbok, f. ö. under ständiga strider med Rydqvist. Såsom lärare var han framstående och påverkade kraftigt ett yngre släkte. Hans hållning mot den tysk-svenska nyromantiken torde icke heller varit utan inflytande på hans främste lärjunge och efterträdare på den estetiska lärostolen, Gustaf Ljunggren.

kris. I flere afseenden skiljer han sig från sin förra, mer romantiska ståndpunkt, genom mera realistiska skildringar, genom mera demokratiska ämnen och slutligen genom en social-revolutionär tendens, som visserligen i ett och annat föregående arbete antydts, men som först nu mer eller mindre ohöljdt framträder i olika skrifter. De rent romantiska alster af honom, som offentligen liggöras efter 1838, äro däremot, som jag annorstädes torde blifva i tillfälle att påvisa, så godt som alla tillkomna åtskilliga år förut. Åren 1835--1838 beteckna ett skede i Almqvists författarskap, hvar under flere hans konstnärligt yppersta arbeten mogna. Äfven personligen blir förhållandet till fosforistkretsen svalare. En olycklig och bitter polemik med PALMBLAD om Almqvists grekiska grammatika bragte kyla dem emellan, om än vänskapsförhållandet till de yttre bevarades. Men *Det går an* och andra skrifter framkallade Palmblads kvicka satir, och Almqvists öfvergång till det liberala läroret och medarbetarskap i Aftonbladet fullbordade schismen mellan honom och de gamla vännerna i Uppsala. Särskildt är skiljsmessen mellan honom och ÅTTERBOM, som kan förtjäna sin särskilda skildring, af stort intresse. Deras 'afskedsbref' växlades på våren 1840. Och Almqvist berättar i ett bref till en väninna i nov. 1842, då han vistades i Uppsala — inkallad af domkapitlet — och besökte fru Silfverstolpes vittra aftoncirkel, hurusom Atterbom hade återvänt hem, när han i salsdörren fick veta, att Almqvist var där. »Så häpen och modstulen är han, blott han hör mitt namn. Det griper mig i själen, ty det bevisar, hur mycket han har älskat mig: han vet och tror icke att jag älskar honom lika mycket tillbaka».

Med CARL AUGUST HAGBERG hade Almqvist haft en ny kontrovers. De hade täflat om den underliga, halft estetiska Norbergiska professuren i Lund, därvid Hagberg blef segrare, visserligen icke utan Almqvists egen förskyllan¹. Denna händelse bidrog väsentligen till, att Almqvist ref upp broarne bakom sig och »bröt med samhället».

Atterbom och Hagberg åter blefvo försonade, och i ett bref till Hagberg af 1845, tio år efter det bittra meningsutbytet, tackar Uppsala-professorn sin kollega i Lund för »en oförgätligt vänskapsfull in-

¹ TEGNÉR skriver till HEURLIN, som nu efterträdt Hartmansdorff, Almqvist förne gynnare, såsom statssekreterare för ecklesiastikärenden, på nyåret 1839: »Vid sitt specimen i Lund öfverbevistes Almqvist, den nya Elementarskolans hjältan om några och åtti grammatikalfel. . . . Tro mig, Hagberg är den ende dugliga af de sökande, ehuru jag gärna erkänner, att äfven han saknar eminent hufvud.» (Lunds univ.-bibl.).

bjudning» att gästa honom, därest en eventuell resa till Köpenhamn blifvit af, men han hoppas nästa år med familj få — som han skriver till Hagberg — »omfamna dig under ditt eget tak, under förtroliga samspråk om gamla och nya tider».

En efterklang af »de gamla tiderna» — striden från 1835 — förnimmer man år 1842. Det är då HVASSER i sin skrift om äktenskapet angriper Goethe, särskildt dennes Wahlverwandtschaften, och Atterbom med förnyad ifver träder inom skrankorna för denne sin mästare.

Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare.

SMÄRRRE BIDRAG

AF

ISAK COLLIJN.

2. CLEMENS RYTINGHS

boksamling och bokdepositioner.

I en föregående artikel¹ har redogjorts för några af dominikanerpriorn, sedermera generalvikarien LAURENTIUS MAGNI till Stockholms svartbrödrakloster skänkta böcker, hvilka nu förvaras i Uppsala universitets bibliotek och i Kungl. biblioteket.

En vida ansenligare boksamling ägdes af den med Laurentius Magni samtidige lektorn i samma kloster CLEMENS HENRICI RYTINGH². Denne Rytingh är ej att förväxla med doktor CLAUS RYTING³, Karl Knutssons bekante kansler, som dog år 1472. Det egendomliga efternamnet visar kanhända, att de stått i släktskap till hvarandra. Släkten härstammar möjligen från Västmanland, då i ett pärm-bref, dateradt den 9 febr. 1425⁴, en HANUS RYTING, borgare i staden Västerås, nämnes såsom vittne vid ett köp. Af aktstycket A här nedan framgår dessutom, att Rytingh stod i förbindelse med flera personer i Västerås och Bergslagen. De underrättelser vi hafva om hans person

¹ I *Samlaren*, 1902, s. 125 ff.

² Han skrifver sitt namn oftast Rytingh, men äfven Ryttingh, Rytthingh, Rytyngh, Rytinck. Detta namn kan möjligen sättas i samband med sockennamnet Rytterne i Västmanland. — F. U. WRANGEL anför i *Anteckningar om Rytterns socken* (1886), s. 7, noten, åtskilliga från Rytterne härledda släktnamn, men icke detta.

³ E. HILDEBRAND, *Doktor Claus Ryting och gråbrödraordens mästare*. Hist. tidskr., 1890, s. 74—77.

⁴ *Diplomat. dalecarl.*, 2: 192.

och lif äro ytterst sparsamma. I *Handlingar rörande dominikaner-provinsen Dacia*¹, utg. af K. H. KARLSSON, förekommer hans namn endast en gång, men då med den viktiga upplysningen, att han erhölet uppdrag att föreläsa för magistergraden vid det nybildade universitetet i Uppsala²: »Fr. Clemens Henrici alias Ryttingh conuentus Stocholmensis fuit assignatus ad legendum sententias pro forma et gradu magisterij in vniversitate Vpsalensi. Datum Rome xxv Februarii» [1480].

Att han i likhet med många svenskar på den tiden studerat vid något utländskt universitet, torde väl få antagas, dock har hans namn ej kunnat anträffas i någon matrikel. I de nu bevarade böcker, hvilka en gång utgjort beståndsdelar af hans bibliotek, och i hvilka han inskrifvit sitt namn, kallar han sig alltid frater och lector ordinis predicatorum holmensis. I urkunden B här nedan benämnes han sacræ theologiæ lector. Af dessa titlar att döma vill det synas, som om han ej innehåft någon akademisk lärdomsgrad, men att han det oaktadt varit en framstående och lärd man framgår icke blott af den ofvan nämnda kallelsen att föreläsa i Uppsala utan äfven af den storartade boksamling, lågt beräknad till 80 band, som han ägt. Ett dylikt bibliotek i privat ägo under medeltiden torde äfven utom Sveriges gränser kunna betraktas såsom högst betydande. Det största svenska privata bibliotek under medeltiden om hvilket underrättelse gifves, torde vara det af ANNERSTEDT³ omnämnda bibliotek på 130 volymer, väl till största och hufvudsakligaste delen handskrifter, som af en magister BERO år 1475 skänkes till ett kanonikat i Skara. Ett så högt antal band är emellertid för svenska förhållanden enastående, och bibliotek, som uppvisa blot hälften af denna siffra, äro mycket beaktansvärda. Till jämförelse kan påpekas det nyligen i *Centralbl. f. Bibliothekswesen*⁴ såsom särdeles betydligt omnämnda privatbibliotek, som tillhört Lübeckvikaren CONRAD STENHOP, och utaf hvilket 29 band nu förvaras i universitetsbiblioteket i Rostock. Den år 1498 aflidne teologie professor i Leipzig THOMAS WERNER från Braunsberg efterlämnade likale

¹ *Hist. handl.*, 18: 1, s. 23, mom. 59.

² Ej såsom BARONNE WEDEL-JARLSBERG i *Une page de l'histoire des frères prêcheurs: La Province de Dacia* (1899), s. 234, säger: Clemens Henrici Rytting peut prendre ses grades à l'université d'Upsala.

³ *Ups. univ. hist.*, 1: 47.

⁴ G. KOHFELDT, *Der Lübecker Vikar Conrad Stenhop, ein mittelalterlicher Illuminator und Büchersammler*, 1903, s. 281--285.

des ett storartadt bibliotek på omkring 50 band¹. Rytinghs boksamling torde därför med rätta kunna sättas i ett af de främsta rummen, äfven om täflan gäller den tidens utländska privatbibliotek.

Icke mindre än tre urkunder äro bevarade, i hvilka delar af Rytinghs boksamling finnas förtecknade. Af dessa äro två (B och C) förut offentliggjorda, under det att den tredje (A) här för första gången publiceras. De två redan kända förteckningarne må dock äfven här aftryckas, dels emedan de förut utgifvits utan förklarande noter, dels emedan de sammanförda på ett ställe underlätta öfversikten af föreliggande framställning. Dessutom är den ena af dessa urkunder (B) ganska bristfälligt återgifven samt förekommer i en akademisk afhandling från 1793, hvilken naturligtvis numera är svåråtkomlig. För att yttermera underlätta öfverskådligheten hafva de olika böckerna numrerats. I noter har jag sökt att så långt det varit mig möjligt identifiera de skilda arbetena. Vid redigeringen af urkunderna har jag upplöst förkortningarne utan att angifva dem med kursivstil; blott på de ställen, där öfverhufvud tvekan om läsningen kan ifrågakomma, har detta skett. Interpunkteringen af texterna är också gjord af mig.

A.

Den äldsta af de tre urkunder, hvari böcker tillhörande Clemens Rytingh omtalas, är skriven omkring år 1484 och är till sin natur svårbestämd. Den synes vara en promemoria eller ett inventarium på Rytingh tillhöriga saker, böcker såväl som annan lösegendom, hvilka han under sina resor kvarlämnat till förvar eller såsom deposition på skilda ställen och hos olika personer. För föreliggande undersökning är emellertid frågan om urkundens natur af underordnad betydelse; hufvudsaken är här, att de uppräknade böckerna tillhört Rytingh.

¹ Af dessa 50 band testamenterade han ett 30-tal till franciskanerklostret i Braunsberg, hvilket klostres bibliotek sedan öfvergick i jesuitkollegiets ägo i samma stad. Äfven till Ermelandsbiskoparnes bibliotek i Frauenburg skänkte han en mindre del af sina böcker. År 1626 eröfrades såväl jesuitkollegiets bibliotek i Braunsberg som nämnda bibliotek i Frauenburg af Gustaf Adolf och skänktes till Uppsala universitet. Största delen af Thomas Werners böcker befinner sig således nu i universitetsbibliotekets samlingar. Dessa böcker äro i de flesta fall samlingsband, som datera sig från 1470- och 80-talen, hvaraf deras stora värde lätt inses. — Detta bibliotek ämnar jag framdeles göra till föremål för en särskild studie.

Förteckningen är skriven på främre pärmens innersida af UBs ex. af paleotypen

ROBERTUS HOLKOT, *Opus super sapientiam Salomonis*. Speier, Peter Drach, 26 febr. 1483. Fol. Hain *8757. Proctor 2352. UB 34: 28. — Denna bok, som nedan förekommer på listan B under nummer 14, är en i starkt, ljusbrunt kalfskinn bunden kedjebok, vackert rubricerad och i öfrigt väl bibehållen. Öfverst på första tryckta sidan finnes Rytinghs namn: Liber lectoris fratris clementis rytingh ordinis predicatorum holmensis.

Förteckningen synes vara af Rytinghs egen hand, ehuru stilen något avviker från hans vanliga. Det tunna papperet (makulatur från en lågtysk inkunabel), på hvilket den är skriven, har nämligen mera spridt bläcket, och urkunden, som räknar 25 rader; hvaraf de 7 sista äro öfverstrukna¹, förefaller dessutom konceptartad. Den är affattad på ett med svenska ord uppblandadt medeltidslatin och är odaterad, men kan approximativt bestämmas till omkring år 1484, eller närmare uttryckt: efter midten af år 1483 och före den 23 april 1485. Den bok, hvari den är skriven, är nämligen tryckt den 26 febr. 1483 och deponerad i Skara domkapitel den 23 april 1485 (se nedan B). Uppteckningen är af följande lydelse:

Jn manibus reverendi doctoris holmensis^a deposui [1] sermones sancti bernardi, [2] Vitam iesu, [3] mariale magni, [4] Vitas patrum cum additamentis, [5] Scolasticam hystoriam, [6] Dietam salutis cum [7] quadragesimali roberti, [8] Tabulam librorum sancti thome, [9] Scrutinium scripturarum et [10] exposiciones super alexandruin et [11] donatum; marqwardo olafsson^b xii marcas bonas et 2 ratione conuiuii sancti georgii^c, Vxori wilkini jn fræmmedeby^d sellam bonam, locaranca^e, vlfsfodher subducendum, Dominu cristofero^f arosie sudarium, Dicticas, vlfsfældh cum subductura, duo paria lappastøwler Proconsul dedit etc.; Niels swensson scripsit laurencio smæltbare arosie, vt 8 liispund pro interfecto in grwwa [solveret]; Jordano petri proconsuli in køpingh tradidi tunicam cum capa viatica Priori insulensi^g presentanda; Lectori hermanno^h capam de arnisth; Arosie jn manv prioris reliqui, [12] conradum; Jn manv lectoris ibidem [13] vitas fratrum et [14] psalterium virginis, quod modo habet frater olaus Diuinariusⁱ jn monte cupri. Holmis [15] responsorium curiosorum [reliqui] et clemens benedicti [habet] [16] librum emptum lubæk pro 5 postulatis.

Haraldus aurifaber hospes skarensis habet mei [!] ex parte tria velicula cum requisitis, 6^j tabulas pictas et vnum spaarlakan, capam mayoren

¹ Öfverstrykningen synes vara gjord samtidigt med affattandet af urkunden hvilken äfven i sin helhet är nedskriven på en och samma gång.

de leisth, badhalakan, vtres, tria paria weper, tria vel quatuor ærnagooth, warskinsfeld subductam cum blanca subductura, vnum tapetum, vnum ængilsth aaklædhe; ragnildh hænriks duos cucinos^k bonos; Dominus laurencius anberni tenetur mihi jn duabus bonis marcis. ¹Jn manibus fratris gudmundi benedicti^m [17] speculum hystoriale jn duabus partibus, [18] summam anthonini in quatuor partibus, [19] catholicon, [20] mammetractum, [21] sermones socci de sanctis, [22] sermones leonardi de sanctis, [23] quadragesimale leonardi, [24] quadragesimale griiskinj, [25] linconiensem in duobus libris, [26] Albertum magnum super mulierem fortem, [27] sermones alberti de tempore et sanctis, [28] psalterium glosatum, [29] sermones angelicos, [30] Fortalitium fidei, [31] dyalogum cesarii, Scrinium, Pallium, tres cucinos^k, tapetum tonsile, amphoram cum lucerinis candelabris.

1. BERNARDUS CLAREVALLENSIS, *Sermones antingen de tempore et de sanctis* eller *super cantica canticorum*. — 2. BONAVENTURA, *Vita Christi s. meditationes vite Jesu Christi*. — 3. ALBERTUS MAGNUS, *Mariale s. de laudibus beatæ virginis Mariæ*. — 4. En bekant medeltida legendsamling, författad af kyrkofadern HIERONYMUS. — 5. PETRUS COMESTOR, *Historia scholastica*. — 6. BONAVENTURA, *Diceta salutis*. — 7. ROBERTUS CARACIOLUS DE LICIO, *Quadragesimale*. — 8. PETRUS BERGOMENSIS, *Tabula super omnia opera Thomæ Aquinatis*. — 9. PAULUS BURGENSIS DE S. MARIA, *Dialogus qui vocatur Scrutinium scripturarum*. — 10. *Expositio super Doctrinale* ALEXANDRI DE VILLA-DEI GALLI et [11] *super DONATUM, De octo partibus orationis*, två bekanta medeltida grammatikor. — 12. Här åsyftas antagligen något arbete af EUSEBIUS CONRADUS, troligen *De dignitate canonicorum regularium* . . . — 13. Troligen afses någon handskrift. — 14. Är med säkerhet en handskrift, alldenstund den enda kända före år 1500 tryckta upplagan af denna bok, ALANUS DE RUPE, *Psalterium beatæ virginis Mariæ*, är den i Gripsholm (Mariefreds kloster) år 1498 tryckta. — 15. CONRADUS DE HALBERSTADT, *Responsorium curiosorum*. — 16. Har jag ej kunnat anträffa. — 17. VINCENTIUS BELLOVACENSIS, *Speculum historiale*. — 18. ANTONINUS FLORENTINUS, *Summa theologica*. — 19. JOHANNES BALBUS DE JANUA, *Summa que vocatur Catholicon*. — 20. JOHANNES MARCHESINI, *Mammotrectus super bibiam*. — 21. CONRADUS [SOCCUS] DE BRUNDELSHEIM, *Sermones de sanctis*. — 22. LEONARDUS DE UTINO, *Sermones de sanctis*. — 23. Samme förf:s *Quadragesimale aureum*. — 24. JOHANNES GRITSCH, *Quadragesimale*. — 25. Trol. handskr., då af ROBERTUS LINCONIENSIS intel tryckt arbete är känt före 1494. — 26. ALBERTUS MAGNUS, *Super mulierem fortem*. — 27. Samme förf:s *Sermones notabiles de tempore et sanctis*. — 28. Någon upplaga af Psaltaren. — 29. Möjligen afses härmed ANGELUS DE CLAVASIO, *Summa angelica*. — 30. ALPHONSUS DE SPINA, *Fortalitium fidei contra hostes fidei christianæ*. — 31. CÆSARIUS CISTERCIENSIS, *Dialogus miraculorum*.

^aReverendus doctor holmensis är med all sannolikhet priorn i Stockholms dominikanerkloster doktor LAURENTIUS MAGNI. — ^bMARQUARD OLSSON på Knifva af danska släkten Stierna. Var bergsinan på Kopparberget 1474—90 samt gift med Barbro, dotter till dalafogden Erik Bengtsson (Oxenstierna) och Gertrud Jönsdotter (Puke). (*Diplomat. dalecarl.*, Geneal. tab. xxxvii) — ^cS:t Görans gille på Kopparberget, hvars stadgar äro aftryckta senast af KLEMMING i *Småstycken på fornsvenska*, s. 127 ff. — ^dVILKIN OLSSONS hustru på Främby (Fremmendeby) vid Kopparberget. Denne var fogde där 1463 samt domare omkr. 1474—96. (*Diplomat. dalecarl.*, Reg., s. 46.) — ^eLokaranka = ett slags selyg, enl. RIETZ. — ^fDominus Cristoferus Arosie är möjligen den CRISTOFERUS LINTORP, som år 1504 kallades från Västerås till domprost i Uppsala. (CELSER *Bullarium*, s. 212, mom. 3 o. 4.) — ^gPrior Insulensis är priorn i Västerås dominikanerkloster, hvilket oftast kallas Conuentus insulensis apud Arosiam, emedan det var beläget på den holme, som Svartån bildar vid utloppet. (STYFFE, *Skandinarien under unionstiden*, uppl. 2, s. 250.) — ^hLector Hermannus är möjligen dominikanerbrodern HERMANNUS PETRI, omnämnd i KARLSSONS anf. arb., s. 32, mom. 11, och s. 33, mom. 28 och 31. — ⁱDenne Olaus är troligen samme frater OLAUS MATHIE INSULENSIS, som 1487 tillsammans med ofvan nämnde Hermannus Petri får tillstånd att studera i Perusia; 1488 hänvisas de till Köln eller, om de där ej kunna mottagas, till Louvain; 1489 får Olaus Mathie tillstånd att vistas vid hvilket universitet som helst utanför orden. (KARLSSONS anf. arb., s. 33, mom. 28 och 31, s. 35, mom. 52.) — ^jFöre 6 tyckes stå en annan öfverstruken siffra, trol. 4. — ^kCucinos, ml. cussinus, lt. Kussen = kudde. (SCHILLER och LÜBBEN.) — ^lDet, som följer härefter, är öfverstruket. — ^mGUDMUNDUS BENEDICTI är trol. domprost i Skara. En frater Gudmundus transporteras år 1495 från Skara dominikanerkloster till det i Västerås. (KARLSSONS anf. arb., s. 40, mom. 5.) 1496 utnämnes en fr. Gudmundus lector till ordensprovinsial. (Anf. arb., s. 41, mom. 13.)

Granska vi nu denna urkunds innehåll, finna vi, att den sönderfaller i hufvudsakligen tre delar. I den första delen antecknar Rytingh en deposition af 11 böcker in manibus reverendi doctoris holmensis, d. v. s. i svartbrödraklostret i Stockholm, hvars lektor han var. Den doktor, som här åsyftas, är utan tvifvel klostrets dåvarande prior LAURENTIUS MAGNI, som ofta tituleras doktor, och som ju själf var en stor bokälskare. — I den andra delen nämnas hufvudsakligen personer från Bergslagen och Västerås, däribland några framstående bergsmän samt priorn och åtskilliga bröder i Västerås dominikanerkloster. Det är i synnerhet i denna del af urkunden, som svårigheter uppstå vid bestämmandet af densammas art och natur. Särskildt svår att afgöra är frågan, huruvida de här gjorda annoteringarna röra gåfvor eller enbart depositioner, d. v. s. i förvar lämnade saker, och hvilken roll 'proconsul' eller borgmästaren spelat. •Emellertid är denna fråga, såsom redan antydts, af mindre vikt för mitt ändamål. —

I Skara har Rytingh vistats någon tid, hvilket framgår af urkundens sista del. Hos sin värd där, Harald guldsmed, har han nämligen kvarlämnat en mängd saker, däribland tre vagnar med tillbehör. I denna del af urkunden annoteras äfven en deposition af 15 böcker in manibus fratris GUDMUNDI BENEDICTI i Skara. Som emellertid verket i denna sats icke är utsatt, är det osäkert, om depositionen redan är verkställd eller endast påtänkt. Dessutom äro de rader, som innehålla depositionen, öfverkursade. Om anledningen härtill får jag tillfälle att tala nedan vid redogörelsen för urkunden B, i hvilken dessa 15 böcker med några få undantag återfinnas. — Hvad de försök angår, som jag gjort att identifiera några af de i urkunden nämnda munkarne, stödjade de sig på det faktum, att dessa voro dominikaner och tillhörde klostren i Västerås eller Skara.

B.

Den andra urkunden (B) utgöres af en afskrift af ett kvitto på böcker, som Clemens Rytingh med ordensprovinsialen Nicolaus Cristiernis tillstånd deponerat eller lånat till Skara domkapitel den 23 april 1485. Denna urkund finnes förut offentliggjord i FANT-MELLINS disputation *De statu rei litterariæ in Svecia sub moderamine Stenonis Sture, senioris*, Upsaliæ 1793. Kvittot är utfärdadt af 'prepositus, archydiaconus [et] canonici capituli Skarensis' åt Rytingh, som i detsamma benämnes kapitlets 'magnus amicus et socius'. Urkunden finnes på de två sista sidorna¹ af

ÆGIDIUS AURIFABER, *Speculum exemplorum*. Deventer, Richardus Pafraet, 2 maj 1481. Fol. Campbell 1568. Proctor 8948. UB 33:187. — Brunt kalfskinnsband med stämplar; rubricerad; har varit catenatus².

Ehuru ingen anteckning i denna paleotyp visar, att den tillhört Rytingh, torde detta dock knappast kunna betvivlas. På förteckningen C (under nr 11) här nedan upptages nämligen bland Rytinghs böcker en *speculum exemplorum*, hvarmed säkerligen åsyftas detta exemplar. Ännu ett skäl, som talar för att nämnda paleotyp verkligen tillhört Rytingh, är, att den senare kommit till Vadstena klosterbibliotek, hvilket framgår af det bekanta signum den bär på främre

¹ För korthets skull betecknas dessa med a och b (b¹ = 1:sta kol., b² = 2:dra).

² På det bakre försättsbladet af pergament finnas följande svenska namn antecknade med hand från slutet af 1400talet: pedher oloffsson, hustrv karin, frv birgitta hustru eskils defuncta, anna petri, ionfrv birgitta, mychil erichsson.

pärmens innersida: O IIII° 3° in or^{ne}. En annan af Rytinghs nu bevarade böcker har nämligen också hamnat i Vadstena; se härom sid. 137 och 138. Den i denna bok befintliga urkunden B, antagligen en i Skara verkställd kopia af det till Rytingh utfärdade originalkvittot, gör äfven troligt, att den ingått i Rytinghs nämnda Skara deposition, ehuru den icke figurerar bland de i B uppräknade böckerna. Om så är, följer åter häraf, att denna urkund är ofullständig. Efter slutsumman 21, som afser antalet volymer och ej särskilda arbeten, tyckes således en ny ofullbordad uppräkning börja med 'Item albertum' etc. De till domkapitlet utlånade böckernas antal har därför måhända varit större än som framgår af afskriften.

[a:] In Nomine Domini Amen. Nos prepositus, Archydiaconus, Canonici Capituli ecclesie Skarensis recognoscimus in hiis scriptis, quod venerabilis pater frater clemens rytingh Sacre theologie lector eximius conuentus Stokholmensis ordinis predicatorum, Magnus amicus et socius noster, quosdam suos personales libros, quorum tituli cum eorum numero inferiori sunt conscripti, in ecclesia scarensi cum consensu sui superioris Venerabilis patris fratris Nicolai cristierni^a prioris prouincialis deposuit et nobis per modum depositi sub bona fide manualiter assignavit, Talem condicionem adiciens, Quod si forte aliquis de gremio, qui eorum aliquem velit vsucapere medio tempore quo functus esset officio vicariatus, ratum et gratum haberet soluto precio competenti, quem cum rediret pro tanto redimere possit. Quos quidem libros sub modo, condicione, titulo et numero In hiis scriptis dilucide protestamur nos sicvt premittitur acceptasse sub ypotheca et [b¹:] obligacione, bonorum nostrorum iuris ordine semper saluo, eidem patri fratri clementi cum ipsos a nobis exigeret, saluos et integro numero restituendos tenore presencium obligamus. In cuius recognicionis euidenciam firmiorem presencibus nostras recognitorias concedimus nostri capitularis municione roboratas. Datum in ciuitate Skarensi Anno eiusdem Medlxxxv^o Mensis Aprilis die xx^{iiij}.

Anno Quo supra In profesto beati georgij martyris^b recepti sunt libri fratris clementis sacre theologie lectoris eximij prefati in hoc registro propriis suis titulis resignati et in ecclesia scarensi repositi et in tutelam prepositi nomine capituli Scarensis manualiter assignati.

- [1] Primo speculum historiale in duabus partibus.
- [2] Item Summa antoninij in quatuor partibus.
- [3] Item quadragesimale grisk.
- [4] Item quadragesimale leonardi de legibus.
- [5] Item consolaciones theologie.

- [6] Item sermones leonardi de sanctis qui post mortem eiusdem domini fratris clementis *pertinet ecclesie vpsalensj.*
 - [7] Item summa pisanj.
 - [8] Item fortalicium fidei.
 - [9] Item mammetractus.
 - [10] Item soccus De sanctis.
 - [11] Item pars estivalis sermonum Socci de tempore.
 - [12] Item dyalogus tytuli.
 - [13] Item sermones hugonis de prato.
 - [14] Item holkoth super libros sapientie.
 - [b²:] [15—16] Dominus Matias^c sueta[?]^d cum licentia domini prepositi et lectoris fratris clementis [habet] Sermones alberti et Johannem de turre cremata super psalterium.
 - [17] Item frater gudmundus benedicti^c Skarensis concessione habet Catholicon.
- Summa librorum prescriptorum totalis 21 librij.
- [18] Item albertum super mulierem fortem.

1. = A 17. — 2. = A 18. — 3. = A 24. — 4. = A 23. — 5. JOHANNES DE TAMBACO, *Liber de consolatione theologie.* — 6. = A 22. — 7. BARTHOLOMEUS PISANUS DE S. CONCORDIO, *Summa de casibus conscientie.* 8. = A 30. — 9. = A 20. — 10. = A 21. — 11. CONRADUS [SOCCUS] DE BRUNDELSHEIM, *Sermones de tempore.* P. 2. — 12. Trol. = A 31. — 13. HUGO DE PRATO FLORIDO, *Sermones de tempore super evangelia et epistolas.* (UB 33:141.) — 14. ROBERTUS HOLKOTH, *Opus super sapientiam Salomonis.* (UB 34:28.) — 15. = A 27. — 16. JOHANNES DE TURRECREMATA, *Expositio super toto psalterio.* — 17. = A 19. — 18. = A 26.

^aNICOLAUS CRISTIERNI var således ordensprovinsial för Dacia redan år 1485. Den 3 okt. 1482 hade Laurentius Nicolai Bagge absolverats från detta ämbete, och till vicarius utsågs då den före Bagge fungerande ordensprovinsialen, den gamle Mathias Petri från Roskilde, som efterträdde af Nicolaus Cristierni. Det var för denne, som Laurentius Magni utsågs till vicarius i Sverige någon tid åren 1487 och 1488. — ^bDen 23 april 1485. — ^cDenne dominus MATHIAS är troligen dekanen Mathias i Uppsala, som dog år 1495, och i hvilken ägo en annan Rytinghs bok har funnits. (Se sid. 140.) — ^dLäsningen högst osäker. — ^eRedan nämnd i A.

Af de i tredje delen af urkunden A, hvilken jag karakteriserat som ett slags inventarium, uppräknade och sedermera öfverkorsade 15 böckerna (A 17—31) »in manibus fratris Gudmundi Benedicti» återfinnas nu 12 stycken, A 17—24, 26, 27, 30 och 31, bland de böcker, som Rytingh deponerade hos Skara domkapitel. Till dessa komma ytterligare 6 (B 5, 7, 11, 13, 14, 16), som ej upptagäs i A,

under det att 3 af de i A förtecknade böckerna ej återfinnas i B (A 25, 28, 29). Jag har redan påpekat, att det enligt A är ovisst, om depositionen hos Gudmundus redan, då A nedskrefs, var verkställd eller blott tillämnad. Öfverkorsningen i A synes nämligen ej kunna förklaras på mer än två sätt: antingen har Rytingh först varit betänkt på att lämna de öfverkorsade böckerna till Gudmundus Benedicti, men ändrat afsikt; eller också hafva dessa någon tid befunnit sig hos nämnde Gudmundus, men senare disponerats på annat sätt, nämligen så att flertalet, eller — då B synes vara ofullständigt — troligtvis alla, utlånats till domkapitlet i Skara; anteckningen har då, såsom icke längre giltig, öfverkorsats.

Intressant är bestämmelsen om B 6 (= A 22), att den efter Rytinghs död skall tillhöra Uppsala domkyrka. På annat sätt kan icke pertinet tolkas, då ju Rytingh ännu lefver 1487. I FANT-MEL-LINS citerade disputation förekommer den felaktiga läsningen *permissimus*. I den förteckning på domkyrkans bibliotek, som finnes i domkyrkoinventariet för 1693, s. 34 ff., förekommer »*Sermones Discipuli aurei [et] Leonardi de utino de Sanctis per totum annum 2 Exempl.*». Då detta bibliotek som bekant öfverlämnades till universitetsbiblioteket den 10 sept. 1788, är det möjligt, att UB 33 : 52 skulle kunna vara det af Rytingh donerade exemplaret, men då detta icke innehåller några som helst anteckningar om provenienssen, har jag här blott kunnat framkasta en ren förmodan, äfven om band och utstyrsel i öfrigt rätt mycket tala för en Rytinghs bok.

C.

Det största antalet böcker innehåller det tredje dokumentet, som utgöres af en förteckning på 38 Clemens Rytingh tillhöriga, hufvudsakligen teologiska verk. Det har förut aftryckts af KLEMMING i denna tidskrift, 7 (1886), s. 139—141, under titel *Boksamling 1486*.

Förteckningen är skriven med Rytinghs egen hand på versosidan af det första (tomma) bladet till

JOHANNES MOLITOR, *Tabula super Summa theologica Antonini* Nürnberg, Anton Koberger, 23 juli 1486. Fol. Hain* 1246(5). KB

Bandet till denna bok är renoveradt, i det att det pressade och med stämplar försedda mörkbruna kalfskinnet är uppfodradt på nya träskifvor. Det är ett af de vanliga Kobergska förlagsbanden, hvilka lätt igenkännas på en ofta återkommande karakteristisk stämpel, föreställande en grip.

Denna bok finnes icke särskildt nämnd i någon af förteckningarna A, B eller C; troligtvis är den inbegripen under C 2. Öfverst på den första tryckta sidan (bl. 2 a) har Rytingh skrivit sitt namn: *Liber lectoris fratris clementis Rytingh ordinis predicatorum stokholmensis*. Förteckningen kan dock ej med Klemming sägas bestämdt datera sig från år 1486, bokens tryckår; snarare är den från något senare år, tidigast 1487. Så snabb var nog icke bokförbindelsen med vårt land denna tid, att ett nytryckt arbete på mindre än ett halft år kunde finna sig väg till Stockholm, såvida det icke direkt var beställt för svensk räkning.

Libri infra scripti sunt fratris Clementis Rytingh ordinis predicatorum lectoris Stokholmensis. Oretur pro eo et suis benefactoribus.

- [1] *Cronica domini anthonini in tribus partibus.*
- [2] *Summa eiusdem in quatuor partibus.*
- [3] *Continuum sancti thome.*
- [4] *Hugo cardinalis super ewangelia.*
- [5] *Lyra in quatuor partibus.*
- [6] *moralisaciones lyre.*
- [7] *tabula lyre.*
- [8] *Speculum hystoriale in duabus partibus.*
- [9] *Speculum naturale in duabus partibus.*
- [10] *Speculum morale.*
- [11] *Speculum exemplorum.*
- [12] *Quadragesimale Grysk.*
- [13] *Sermones leonardi de sanctis.*
- [14] *Soccus de tempore.*
- [15] *Soccus de sanctis.*
- [16] *Sermones Nyder de Sanctis.*
- [17] *preceptorium nider.*
- [18] *Catholicon.*
- [19] *mammetractus.*
- [20] *Fasciculum temporum cum aliis.*
- [21] *Summa de apibus.*
- [22] *Quatuor partes gersonis cancellarii parisiensis.*
- [23] *Consolaciones theologie.*
- [24] *Similitudines rerum.*
- [25] *Summa pysani.*
- [26] *Tesaurus nouus de tempore et sanctis in duabus partibus.*
- [27] *Quadragesimale eiusdem.*
- [28] *Mariale alberti magni.*

- [29] Johannes de turri cremata super auctoritate pape cum [30] tractatulo alberti magni.
- [31] Sermones Gw[il]leldonis de prato.
- [32] Confessionale domini anthonini cum [33] vita sancte katerine filie sancte Birgitte.
- [34] Discipulus de erudicione et [35] super epistolas pauli.
- [36] Bernardus super missus est et [37] Vincencius super aue.
- [38] Passionarius cum additamentis.

1. ANTONINUS FLORENTINUS, *Chronicon s. opus historiarum*. P. 1—3. — 2. = A 18 = B 2¹. — 3. THOMAS DE AQUINO, *Catena aurea s. Continuum in quatuor evangelistas*. — 4. HUGO DE SANCTO CARO, *Postilla super IV evangelia*. — 5. NICOLAUS DE LYRA, *Glossæ in universa biblia*. P. 1—4. — 6. Samme förf:s *Moralia super totam bibliam*. — 7. *Repertorium in postillam NICOLAI DE LYRA*. — 8. = A 17 = B 1. — 9—10. af VINCENTIUS BELLOVACENSIS. — 11. AEGIDIUS AURIFABER, *Speculum exemplorum, ex diversis libris in unum laboriose collectum*. (UB 33 : 187.) — 12. = A 24 = B 3. — 13. = A 22 = B 6. — 14. = B 11. — 15. = A 21 = B 10. — 16. JOHANNES NIDER, *Sermones de sanctis*. — 17. Samme förf:s *Præceptorium legis s. expositio decalogi*. — 18. = A 19 = B 17. — 19. = A 20 = B 9. — 20. WERNER ROLEVINCK, *Fasciculus temporum omnes antiquorum chronicas complectens*. — 21. THOMAS CANTIPRATENSIS, *Bonum universale de proprietatibus apum*(?). — 22. JOHANNES GERSON, *Opera*. P. 1—4. — 23. = B 5. — 24. JOHANNES DE SAN GEMIANO [HELVICH], *Summa de exemplis et similitudinibus rerum*. (UB 34 : 25.) — 25. = B 7. — 26. PETRUS DE PALUDE, *Sermones thesauri novi de tempore et de sanctis*. — 27. = A 23 = B 4(?). — 28. = A 3. — 29. JOHANNES DE TURRECREMATA, *De potestate papæ et concilii generalis*. — 30. Någon af ALBERTUS MAGNUS talrika skrifter, möjl. A 26 = B 18 eller *Compendium theologicæ veritatis* (se nedan s. 137). — 31. Gwiddonis felskrifning för Hugonis, sål. = B 13. — 32. ANTONINUS FLORENTINUS, *Confessionale*. — 33. Ett ex. af den af Ghotan i Stockholm tryckta *Vita Katharine*. — 34. JOHANNES HEROLT, alias Discipulus, *Liber de eruditione Christifidelium*. — 35. Förf. antagligen kyrkofadern CHRYSOSTOMUS. — 36. BERNARDUS CLAREVALLENSIS, *Homeliæ super evangelio Missus est angelus Gabriel*. — 37. Trol. VINCENTIUS BELLOVACENSIS, *Liber laudum virginis gloriosæ*. — 38. Förf. möjl. PETRUS KEYERSLACH eller JOHANNES KANNEMANN, *Passio Christi*, eller afses här kanske det anonyina arbetet *Passio domini Jesu Christi secundum quatuor evangelistas*.

¹ Om de båda under 1 och 2 anförda böckerna anmärker Klemming, att de finnas kvar i KB. Detta är dock icke fallet, ty de böcker Klemming åsyftar äro de som skänktes af Laurentius Magni till svartbrödraklostret i Stockholm 1491 och 1482. Möjligen kan 1, den 1491 skänkta boken, hafva kommit i Laurentius ägo från Rytingh, ehuru därom ej finnes någon anteckning i boken, men icke 2, som redan 1482 donerats till svartbrödraklostret och således icke gärna 1487 kan tillhöra Rytingh. (Se *Sammlaren*, 23 (1902), s. 127 f.)

I denna förteckning uppräknas 13 af de böcker, som Rytingh år 1485 deponerade hos Skara domkapitel. Af dessa 13 finnas 9 tillika upptagna i den senare, öfverkorsade delen af urkunden A. Blott en af de i förra delen af detta dokument nämnda böckerna (A 3) förekommer äfven i C (C 28). Icke mindre än 24 böcker figurera i C, hvilka ej förekomma i någon af de båda andra förteckningarne.

Af den omständigheten, att 13 böcker från förteckningen B återfinnas i C, torde den slutsatsen kunna dragas, att Skaradepositionen redan var återgången, när C skrefs, hvilket tidigast skett 1487, såsom ofvan påpekats. Tvänne andra skäl finnas, som äfven tala för riktigheten af denna slutsats. Det ena skälet är, att i Skara stiftsbibliotek, som jämväl förvarar resterna af domkyrkans gamla librarium, ingen af dessa böcker nu finnes kvar. Det andra är, att tvänne af de i C förtecknade arbetena, C 11 (*Speculum exemplorum*) och C 31 (= B 13), senare införlifvats med Vadstena klosters bibliotek, hvars kända signum de båda bära. Huru dessa böcker kommit att hamna i Vadstena, kunna vi med nu till buds stående hjälpmedel ej afgöra; endast tidpunkten härför låter sig tillnärmelsevis bestämma. I C 31 finnes nämligen en anteckning (se sid. 139, iv), enligt hvilken läsningen af boken i fråga tog sin början i klostret fastlagssöndagen 1494. Mellan åren 1487 och 1494 torde således dessa böcker hafva kommit till Vadstenabiblioteket. — Hvad åter den i förra delen af A nämnda Stockholmsdepositionen beträffar, synes den ännu vara gällande, om man undantager A 3 (= C 28); omöjligt är dock icke, att här afses tvänne olika upplagor af en och samma bok.

En fråga, som erbjuder svårigheter, är att afgöra, i hvilket syfte förteckningen C tillkommit. Något inventarium på Rytinghs bibliotek är den icke, då den blott omfattar en del af hans böcker. De i inledningsraderna befintliga orden 'oretur pro eo et suis benefactoribus' låta oss dock förmoda, att den har afseende på ett lån, en donation eller möjligen ett testamente, hvarom vi nu intet veta. Denna möjlighet, sammanställd med det nyss nämnda faktum, att tvänne af de i C förtecknade böckerna senare kommit i Vadstena klosterbiblioteks ägo, kunde göra det frestande att sätta C i samband med en dylik bokdonation, gjord af Rytingh denna gång till förmån för Vadstena kloster, ehuru inga positiva bevis finnas för ett sådant antagande. Af de till ett tjugutal uppgående Vadstena-paleotyper, som nu tillhöra UB, finnas emellertid — utom C 11 och C 31 — endast två, hvars

titlar stämma med i C förtecknade böcker¹. Också synes väl det sannolikaste vara, att Rytingh i sitt testamente ihågkommit sitt eget kloster framför andra, och att C afser Stockholms svartbrödrakloster, hvars bibliotek redan förut förvarade en del af Rytinghs böcker, nämligen de i förre delen af A uppräknade.

På de tre här meddelade förteckningarne öfver Rytinghs böcker förekomma inalles 61 olika arbeten, af hvilka en del utgöres af verk om flere volymer. Vidare har åtminstone en bok anträffats (se sid. 140), som ej återfinnes i någon af dessa förteckningar, och intet talar emot möjligheten af, att flera dylika en gång funnits. Vi torde därför kunna antaga, att Rytinghs böcker uppgått i rundt tal till en så aktningshjudande siffra som 80 band.

* * *

Af hela detta bibliotek återstå nu, så vidt jag kunnat finna, blott 7 böcker, hvilka genom de anteckningar de innehålla visa sig en gång hafva tillhört Clemens Rytingh. 5 finnas i UB, 1 i KB och 1 i Västerås läroverksbibliotek². Tre äro redan närmare beskrifna, nämligen de, som innehålla urkunderna A, B och C (se sid. 128, 131 och 134).

De öfriga fyra äro följande:

1. HUGO DE PRATO FLORIDO, *Sermones de tempore super evangelio et epistolas*. Zwolle, u. tr. [Pieter van Os van Breda], 1480. Fol. Campbell 1003*. UB 33:141. (B 13; C 31.) — Brunt kalfskinnband med stämplar; rubricerad; har varit catenatus. — På fem ställen finnas anteckningar om bokens proveniens och senare öden:
 - i. På främre pärmens innersida: Liber fratris Clementis Rytthing Lectoris conuentus Stockholmen-sis ordinis predicatorum.
 - ii. På bakre pärmens, öfverst: Liber fratris clementis Rytyngh holmensis o[r]dini[s] pred[icatorum].
 - iii. På första tomma sidan Vadstena klosterbiblioteks signum: 2⁹ in ordine Niiii.

¹ UB 33:236 (= C 32); 35:204 (= C 13).

² I Skara stiftsbibliotek har ej anträffats någon Rytingh tillhörig bok. Linköpings och Strängnäs bibl. har jag ej haft tillfälle att besöka, men anser föga troligt, att några dylika böcker äro att finna där, då Rytingh ej veterligen haft några förbindelser med vare sig Linköping eller Strängnäs.

- iv. På främre pärmens innersida nedtill, på en särskildt diklistrad lapp: Incepimus legere in sermonibus hugonis de prato super epistolas jn dominica quadregesime seu dominica Esto mihi Anno domini m^ocdxcquarto. Synes vara skrivet med samma bläck och af samma hand som Vadstenabibliotekets signum.
- v. På första sidan med hand från slutet af 1500talet eller början af 1600talet:

ericus olaui rector scholarium stokholmensis.

ericus andree cognatus scholaris holmensis.

Af Rytingh först deponerad i Skara domkapitel (B 13) har denna bok sedan kommit till Vadstena klostres bibliotek, såsom synes af dettas bekanta signum (iii) samt af anteckningen iv, som säkert är gjord i Vadstena kloster. Med Vadstenabiblioteket har den så följt till Gråmunkeholmen och synes äfven en tid hafva varit begagnad i Stockholms skola (v). Genom Gustaf Adolfs donation kom den slutligen till Uppsala.

- 2. JOHANNES DE SAN GEMIANO [HELWICH]. *Summa de exemplis et similitudinibus rerum*. U. o., tr., å. [Köln, Johann Koelhoff, omkr. 1485]. Fol. Voulliéme, Buchdruck Kölns, 686. UB 34: 25. (C 24.) — Brunt kalfskinnsband; rubricerad; catenatus.

Öfverst på första tryckta bladet: Liber lectoris fratris clementis Rytingh ordinis predicatorum holmensis. Denna boks väg synes med all sannolikhet vara: Stockholms svårtbrödrakloster — Gråmunkeholmen — Uppsala.

- 3. Ett band innehållande:

- a. ALBERTUS MAGNUS, *Compendium theologicæ veritatis*. U. o., tr., å. [Deventer, Richardus Pafraet, omkr. 1480]. Fol. Campbell 473*. Proctor 8960.
- b. BERNOLDUS, *Distinctiones de tempore et de sanctis*. U. o., tr., å. [Deventer, Richardus Pafraet, omkr. 1480]. Fol. Campbell 285*. Proctor 8961.

UB 33: 120. — Bunden i brunt kalfskinn med stämplar; rubricerad; har varit catenatus. — Följande anteckningar finnas:

- i. Öfverst på första tryckta sidan (signerad aij): Liber lectoris fratris clementis rytingh.
- ii. På främre pärmens innersida med hand från 1500talet: Iste liber erat quondam collegij stocholmensis.

iii. Nederst på sidan aij: Ex Libris Serenissimi Regis Sigismundi.

Denna bok är icke upptagen på någon af de tre förteckningarne, såvida icke C 30 (*tractatulus Alberti Magni*) möjligen har afscende på densamma. Från svartbrödraklostret torde den hafva kommit till Gråmunkeholmen. Här har den en tid tillhört Stockholmskollegiets bibliotek (ii), hvarifrån den införlifvats med konung Sigismunds privatbibliotek (iii), af hvilket en icke ringa del nu förvaras i Uppsala.

4. CYPRIANUS, *Epistolæ*, etc. U. o., tr., å. [Deventer, Richardus Pafraet, omkr. 1479]. Fol. Campbell 520*. Proctor 8954. Västerås lärov.-bibl. — Brunt kalfskinnsband med stämplat; rubricerad. — Anteckningar:

- i. På det tomma försättsbladet med stor präntad stil (öfverstruket): Liber Fratris Clementis Rytinck ordinis predicatorum sacre theologie lectoris.
- ii. På främre pärmens innersida, med annan hand: liber mathie decanj vpsalensis legatus ecclesie Aro-siensis per eundem per testamentum.

Denne MATHIAS, decretorum doctor och decanus i Uppsala från år 1487, dog den 16 dec. 1495¹. Enligt anteckningen ii har han testamenterat denna en gång Rytingh tillhöriga bok till Västerås domkyrka. Det är antagligen samme Mathias, som af Rytingh till läns hade Albertus Magnus predikningar och Turrecrematas utläggningar af psaltaren (se B, s. 133).

¹ PERINGSKIÖLD, *Monum. Ullerakerensia*, s. 216.

Miscellanea.

Tvänne korrekturlästa blad af Vita Katherinæ.

Af vårt första svenska tryck, *Vita Katherinæ*, äro endast tvänne fullständiga exemplar, som båda förvaras i Kungl. bibl., hittills kända. Ett ofullständigt¹ finnes i Skara stifts- och gymnasiebibliotek. Dessutom finnas fragment af bl. 3 o. 4, samt bl. 33 o. 38, hvilka antagligen suttit inklistrade i pärmarne på någon bok, i KB.²

KLEMMING³, som utförligt beskrifvit denna sällsynta och för vår svenska boktryckerihistoria så viktiga bok, har bestämt året för densammes tryckning till 1483 på grunder, som torde få anses afgörande. Det är icke ofta, som denna bok omnämnes i medeltida urkunder. Ett exemplar har befunnit sig i Clemens Rytingshs boksamling⁴. Vid den hel. Katharinas translation i Vadstena kloster år 1489 nämnes en bok, »som stod i S. Catharinæ historia»⁵. En del af rikets herrar och prelater närvaro vid de ceremonier och festligheter, som med anledning af denna högtidliga tilldragelse anordnats. Vid deras afresa från klostret begåfvade abbedissan dem med åtskilliga dyrbara presenter, bland hvilka äfven nämnda bok var. Här hafva vi en första utgångspunkt för bokens datering: den kan nämligen ej vara tryckt efter 31 juli 1489. Men en närmare granskning af typerna ger vid handen, att den måste vara äldre, och Klemmings förklaring synes, som sagdt, fullt antaglig, tills nya urkundsron kunna bestyrka densamma.

Utom nu nämnda exemplar och fragment finnas i en Uppsala universitets bibliotek tillhörig medeltida bokhandskrift, C 654, tvänne

¹ I detta ex. saknas bladen 9—14, 25—30 o. 40—47.

² På det ena bladet läses följande, delvis utplånade anteckning: Possidet hunc librum iohannes matthie . . . ecclesie stokholmensis quem emit a domino petro . . . Anno incarnationis domini 1491.

³ *Ur en antecknares samlingar*, sid. 85 ff.; *Sveriges bibliografi*, s. 3 ff.

⁴ Se sid. 136 ofvan.

⁵ NICOLAUS RAGVALDI, *Translatio Katerinæ*. (*Script. rer. svec.*, T. 3, s. 275.)

blad af *Vita Katherinæ*, bl. 12 och 13, inklistrade på pärmarnes innersidor. Dessa blad äga sitt hufvudsakliga intresse däri, att de äro korrekturlästa. Såvidt jag kunnat finna, är intet svenskt inkunabel korrektur med utsatta rättelser förut känt. Den här reproducerade sidan (12 a) visar de flesta rättelserna, på den andra (13 a) finnes endast en. Sidan är, såsom synes, icke hel, utan har afskurits venstra kanten till 1 å 2 bokstäfvers bredd. Samtliga korrekationer hafva blifvit iakttagna i det färdiga trycket. Att man äfven denna tid hade öga för söndriga typer, visa rättelserna å rad 7 och 14.

Handskriften C 654 är från början af 1400-talet och innehåller »Tabula ad inueniendam solis et lunæ coniunctionem», m. m. Enligt en anteckning på dess första sida har den blifvit skänkt till Stockholms gråbrödraklosters librarium år 1491 af gardianen därstädes KANUTUS JOHANNIS. Anteckningen är af följande lydelse: »Liber assignatus Conuentui stokholmensi ad vsum librerie ipsius per fratrem Kanutum Johannis quondam custodem et gardianum ibidem anno domini 1491.» Nämnde Kanutus Johannis har gjort sig mycket för tjänt om sitt klostres bibliotek, till hvilket han skänkte en del värdefulla handskrifter och paleotyper. I några af dessa finnas anteckningar, af hvilka framgår, att han äfven lät renovera och binda den för klostrets räkning¹. En del af dessa böcker äro bundna i brun kalfskinn med stämplar, som synas hafva rönt inflytande från Lübeck. En af stämplarne utgöres nämligen af den tvehöfdade örnen, som finnes i Lübecks stadsvapen. C 654 hör till denna klass af band och ehuru sistnämnda stämpel icke finnes på detsamma. Knäppet till bandet är delvis i behåll, men catenan, efter hvilken tydligt märkas synes i bakre pärmens öfre kant, saknas. Metallbeslaget kring titellappen på främre pärmens är nästan helt och hållet bortfallet.

Af nyss nämnda anteckningar samt af de i pärmarne befintliga fragmenten af *Vita Katherinæ* framgår tydligt, att vi här hafva att göra med svenska band. Troligen funnos i Stockholms gråbrödrakloster munkar, som voro förfarna i konsten att binda böcker, och som möjligen från Lübeck skaffat sig stämplar. En annan händelse för svenskt bokbinderi under medeltiden synes Vadstena hafva varit hvarom nästa meddelande innehåller några upplysningar.

Isak Collijn.

¹ T. ex. C 167, 221, 223, 249, 250, 568, 589, 604, 636, 645, 670. — C 221: Pastoralis gregorij quod ligari fecit frater Kanutus Johannis . . . 1489 die sancti Sigfridi; C 568: Hunc librum ligari fecit ac diligenter renouari reuerendus pater frater Kanutus Johannis . . . 1488; C 645: Hunc librum ligari et renouari fecit frater Kanutus Johannis . . . 1488; m. fl.

e surrexit/ponēs sub collis ⁊ renibz capuciū suū duri-
 lā paupm̄i tpanw. Q̄ pia cōpassio plēa dilctōe q̄ li-
 et modicū exhibuit in effectū/maximū tñ. Amorē oñdit
 in affectu sicut tēxit filiā bonā sup m̄rē suā felici-
 tē q̄ m̄do talē filiā carne ppaganit/ym̄o multo felici-
 or eā suis scis exēplis ⁊ sc̄tionia vite xp̄o oīm dño spūa-
 lē gnerauit ⁊ ei⁹ scō seruicio adaptauit. Et qm̄ maria
 iedim̄ta deuocōis ⁊ obsecracōnū sūt m̄di ⁊ caris tēsi-
 ria studuit ea magnopere tāq̄ mortis a m̄te sua alie-
 ar/apperēs paup̄tātē ⁊ abiecciorē vitā pp̄t deū volū-
 tie āplecti/ut liberit⁹ xp̄m pp̄t se pauperē sc̄m̄ seq̄ me-
 ret. Quē v̄e secuta ē diuicijs mūdi ⁊ delicijs caris re-
 liciāto q̄ amatores suos cruciāt ⁊ molestāt. Adūdi glo-
 riā in p̄tēptu hūit ⁊ spū calcauit/ut tē glāz d̄plaret ⁊
 magis in via tē p̄ficē poss; se ipāz alren⁹ volūtati p-
 iāz subiecit m̄gnā glāz estimās se p dño esse paup̄em
 a m̄do vilipēdi. Possessiōes mūdi ⁊ fr̄m ac pp̄inq̄z so-
 cia q̄ m̄te prius seq̄strauit. Filiiū diligēs p p̄ria ve-
 ni sui intencōez in xp̄o sibi dilecto defigeret arcus ⁊
 tnis. vnde benignus ille recōpensator q̄ diligentibz
 diā indigna pp̄t se assūptatō mutat in eoz glām ⁊ ho-
 rē. nō tñ in futuro/vez sc̄iā in p̄nti cōmutauit pau-
 atē in abieccōz hui⁹ dñe venerabilis katherie in p̄co-
 i ⁊ decorē. Mā p̄igit semel m̄rē ei⁹ sc̄ta bḡitra viuere
 iudā m̄rone nobiliores rome rogarent eā ut causa re-
 acōis eē muros cū eis iret/q̄ multū diligebat ab oī-
 pp̄t grās multiplices sibi a deo collatas. Mā denoci-
 s p̄cipue morū ḡuitate p̄cellens habitudine corpis

Råd och anvisningar till en svensk bokbindare under medeltiden.

Jtem kære niēlz . . .¹ beder iak eder kærlike om thæssæ boken
ath i ok sæthin brædhin wppa hæenne ok skærin, Jak wil fly edher
lyyter² aff mæssingstraadh æller naglar til ath fæsta remana mz,
Jtem ffæstæn brædhin harth in til bokina falla the ey æpte ryggenom
tha thaghin litz aff brædin mz höfwelin wppa the sydhona som Jn
withr til bokin; ok draghin wæl læroptz in wödh i lime tz til Jtem
tha i hafuin sath wppa brædhin, lather mik tz fa witha mz haness
trægardsdrængin, Jak wil fly eder skinin ther til, kære niēlz görin nw
som jak tror edher til, Jtem limen ekki permansbladhit til brædit.

Och vidare:

Kære niēlz gören wæl ok sæthen brædhin wppa thæssæ bok, ok
skærin ey formykit aff henne, ok lymen ekki pærmanbladin vöder
brædin, inte mer æn læroptz, Jtem görin ekki limedh for starkt,
Jtem beder Jak tz i wilin göradh tz första i kunnin, Jak wil wæl
fly eder ther lijka³ fore.

Dessa föreskrifter, skrifna med hand från slutet af 1400-talet,
gälla bindningen af nedanstående latinska bibel:

Biblia latina. Nürnberg, Anton Koberger, 6 aug. 1479 (= Kober-
gers femte latinska bibeledition). Fol. 2 delar. Hain *3072. Copinger,
Incunabula biblica, 41. UB. 33: 38—39.

De båda delarne äro bundna i mörkbrunt kalfskinn, uppfodradt
på massiva träskifvor, hilkas innersidor äro öfverdragna med perga-
ment. I skinnets äro intryckta några enkla blindstämplar af fyra olika
slag, föreställande stiliserade blommor. Oaktadt ägarens uppmaning
att ej fastklistra pergamentet vid träskifvorna, har bokbindaren dock
gjort detta, väl i afsikt att dölja ofvanstående på själfva pergamentet
skrifna rader.

¹ Oläsligt ord.

² stycken.

³ orig. lyka.

Hvem denne Niels varit, låter sig ej med säkerhet afgöra. Jag har dock funnit en del analoga band¹ i UB. från slutet af 1400- och början af 1500-talet, på hvilka jämte andra stämplat också dessa fyra återfinnas. Äfven själfva bindningssättet talar för, att de härstamma från samme bokbindare eller samma verkstad. De flesta af dessa böcker hafva tillhört Vadstena klostrets bibliotek, hvarför all anledning finnes att förmoda, att Niels i någon egenskap varit fästad vid detta kloster. Munken, som ägt boken, synes hafva använt klostrets trädgårdsdräng såsom budbärare mellan sig och bokbindaren; häraf synes det framgå, att denne ej tillhört det ordinarie klosterfolket, utan haft sin verksamhet och vistelse utanför klostret. År 1489 invigdes en NICOLAUS LAURENTII till lekbroder i Vadstena kloster² efter att länge hafva tjänat detsamma i allehanda förrättningar. Efter 1498 har han äfven uppgjort en ny jordebok öfver klostrets gårdar. Han afled år 1509 med det eftermälet, att han varit »valde devotus». Denne Nicolaus Laurentii är den ende af klosterfolket i Vadstena, som man har att gissa på för att identifiera vår bokbindare Niels.

I detta sammanhang förtjänar måhända att omnämnas en annan af de af Niels bundna böckerna. Det är THOMAS DE AQUINO, *De veritate catholicæ fidei contra errores infidelium*. [Strassburg, tryckaren af Henricus Ariminensis, omkr. 1479.] Fol. Hain *1385. Proctor 322. UB 33: 76. En anteckning i densamma, »Ex Biblioth. Cath. Eccl^{ie} Olom.», visar, att den senare tillhört domkyrkbiblioteket i Olmütz. Någon annan förklaring härpå torde icke kunna gifvas än den, att den varit med bland de böcker, som jesuiterna vid Stockholmskollegiets upplösning under Johan III förde ur landet. När sedermera Torstensson under sina fälttåg i de kejserliga arfländerna eröfrade Olmütz, plundrades biblioteken därstädes och fördes jämte andra bibliotek till Sverige, där de af drottning Kristina fördelades hufvudsakligen mellan Stockholm och stiftsbiblioteken i Strängnäs och Västerås. En del af dessa böcker hafva äfven kommit till UB, däribland denna bok, som dessutom — enligt en anteckning på titelbladet — en tid tillhört Linköpings stiftsbibliotek.

Isak Collijn.

¹ Dylika band hafva bland UB:s paleotyper 33: 38—39, 76, 122, 144, 267, 35: 72—73, 96, 108, och bland handskrifterna C 170, 423, 435, 443, 444, 458, 464, 466, 469, 473, 479, 482, 484, 485, 490.

² SILFVERSTOLPE, *Klosterfolket i Vadstena*, s. 147.

Articuli abbreviati på svenska.

Denna i *Sveriges bibliografi*, s. 14, omnämnda aflatsbulla har hittills varit känd i blott tvänne mindre fragment, förvarade i UB och innehållande de 15 första raderna och en del af de 10 sista.¹ För någon tid sedan lyckades undertecknad finna tvänne fullständiga och synnerligen väl bibehållna exemplar af detta vårt första tryck på svenskt språk i pärmarne af

NICOLAUS [DE TUDESCHIS] PANORMITANUS, *Lectura super quinque libros decretalium*. P. 1. Basel, Johann von Amerbach, 1487. Fol. Hain *12315. UB 31: 112. — Denna bok, som tillhört Laurentius Magni och af honom donerats till Stockholms svartbrödrakloster 1496, har jag beskrifvit i förra årgången af *Sammlaren*, sid. 128.

Jag meddelar här i största korthet några typografiska upplysningar af vikt om detta sällsynta tryck. *Articuli abbreviati* är ett ettbladstryck på papper i folio, omfattande 54 rader. Det är odatreradt och saknar uppgift om tryckort och boktryckare. Tryckytan är 305 × 220 mm.; 10 rader mäta 49—50 mm. Vattenmärket är ett denna tid vanligt P. Typerna äro gotiska och af tre storlekar. De tillhöra BARTHOLOMÆUS GHOTANS officin och motsvara, enligt PROCTORS beteckning, denne boktryckares typer 3, 5* och 8. Den intressantaste af dessa typer är otvifvelaktigt texttypen 5*, som liknar den i *Vita Katherinæ* använda typen (Proctors typ 5), men som från denna skiljer sig förnämligast genom ett h med neddragen andra stapel. Typen 5*, som är yngre än typ 5, användes af Ghotan för första gången, så vidt känt är, i *Missale Aboense* (1488) och är på 1490-talet hans vanliga texttyp, så i *Vita Brynolphi* (c. 1491) och i *Revelationes Birgittæ* (1492). Typ 3 härstammar från Ghotans Magdeburgpress 1480 och 1481, och typ 8 är densamma, som användes i kanon i *Missale Aboense* och *Strengnense*. Abbreviaturer² äro, naturligt nog i ett tryck på svenska, sparsamma. I de svenska namnen i *Vita Katherinæ*, ehuru ytterst sparsamt, samt i vår första

¹ De sex första raderna finnas afbildade anf. arb., s. 15.

² Dessa äro i det här gjorda aftrycket återgifna med antikva stil.

svenska bok *Aff djäffwlsens frästlse* af år 1495 finnas särskilda typer för å, ä och ö. Detta är icke fallet i *Articuli abbreviati*, där a eller aa användes för å, e eller ee för ä och o för ö. Häraf kan dock, hvad beträffar tryckets ålder, ingen slutsats dragas, af skäl, som å annat ställe komma att framläggas. Tryckfelens antal är påfallande stort, hvarför det antagandet icke är uteslutet, att de i UB befintliga bladen endast äro korrekturafdrag. Häremot talar dock den omständigheten, att alla tre exemplaren — äfven fragmenten — i hvarje detalj öfverensstämma. Rad 9 förekommer t. ex. en punkt i stället för d i wardhe.

Klemming har i *Sveriges bibliografi* säkerligen oriktigt daterat detta tryck till 1483. Typ 5* förekommer ju, som ofvan nämnts, första gången år 1488. Men äfven andra omständigheter peka på något af åren 1488—1490 såsom tryckår. Då min afsikt är att senare lämna en utförligare redogörelse för detta i flere afseenden intressanta tryck, i hvilken redogörelse hänsyn särskildt kommer att tagas till den aflatshandel, som nämnda år bedrefs i Sverige af påslige kommissarien ANTONIUS MASTH och hans utskickade för RAYMUNDUS PERARDIS, Innocentius VIII:s generalkommissaries, räkning, vill jag endast i förbigående nämna, att de latinska *Articuli abbreviati*, äfven de tryckta med Ghotans typer, och af hvilka de svenska äro en kortfattad resumé och delvis ordagrann öfversättning, också blifvit funna i pärmarne på en UB tillhörig paleotyp. Dessa latinska *Articuli* äro med säkerhet tryckta 1487 eller 1488, hvilket framgår af en uppgift i slutraderna om tiden för aflatens giltighet.

Då texten af det äldsta kända trycket på svenskt språk ej torde sakna sitt intresse för Samlarens läsare, aftrycker jag den här i dess helhet. I noterna anföras de tryckfel, som originalet visar, men som i texten rättats af mig.

Isak Collijn.

Articuli abbreviati.

Thenne her ere the artikele som giffne¹ ere pa thz fulkomneligeth aflath som eer om gullene aredh och sancte cruciate m3 alle andie nadher och machter til ath bescherme then helghe cresne tro, moth the oretwise² Thurker och hedninghe³ gud3 namp3 owener, holpith aflath gifwith eer allem thom som thz wele fortiene. **Jubileus.**

Primo. Uaar alder helgheste fadher pawen misfunsamlighe forlener allom hwariom och enom qwinner och men retthe crisne mennischer, hwar helstz the funne wara, serdelis nogre firker till een lifnilse⁴ widh the firker som pleghe soke i rom om gullene areth solke firker schule schiffes eller och schiffedh war[d]he⁵ aff thenne⁶ her Commissarius⁷ som machten hassua aff then helghe fadher pawen The samma mennister som the firker soke och then helghe crisne tro vele bescherme theress almiser eller gasuor thil thz helghe aflath giffue wele The mennister funne sa mykith aflath fortiene om the selfue til hulpe ath winne then helge graff.

¶ Item ath godhe crisne mennischer thes beqwemere⁸ theres sielegangn fulkomne maghe, war helgheste fadher pawen giffuer syne commissarijs eller sendebodh och andie som wardhe stiftedh aff thom macth ath schiffe thom godhe schrifftesedher sa manghe the wele i hwar och een kirke, hwilke schrifftesedher⁹ hassua macth ath giffue afløsningh¹⁰, forst aff alth ban i huru dana mathe thz helst kan wara, och aff andie sware sundher, och aff the sundher som allene ere ondher pawens macth, och om nogher clerck presth eller munc¹¹ hadhe theress lesningh¹² forsumedh eller tidegerdh, for saderne forsumelse hassua the macth ath giffue afflösningh.

¶ Item maghe thenne¹³ forschiffne¹⁴ commissarij och sendebodh allehandhe lufthe igeen taghe eller esse och om nogher ware kommen i mandrap eller irregularis. och the som oker symonie plege bedriffue m3 thom hassua fornempde commissarij macth ath dispensere eller afflose.

¶ Item hassua thenne fornempde commissarij och sendebodh macth til ath afflose thom som¹⁵ oretferdigh vpburdh pa the helge kirkes wegne¹⁶ hassue vpburidh¹⁷ m3 oker eller symonie som forscriffuet staar

¹ giffue. ² oretwise. ³ heduinghe. ⁴ lifnihe.
⁵ i stället för d en punkt. ⁶ thüne. ⁷ Commissarius.
⁸ beqwemere. ⁹ sthiffesedher. ¹⁰ afløsningh. ¹¹ munc.
¹² lesningh. ¹³ thüne. ¹⁴ forschiffue. ¹⁵ som. ¹⁶ wegne ¹⁷ vpburidh.

Facultas confessionalis que potest acquiri per se

¶ Item wor alder helgesthe fadher pawen wil gerne ath fatighe sieler maghe wardhe holpne tha giffuer han alle rethuisse crisne mennister them som vtaff eth guth hierthe och effthi thereff maecth wile gessue theres gassuor och almiser til thette helge afflath til ath besterme then helge crisne tro, thenne fornempde commissarij hassua macht at forlene thom scrifthesedhi¹, holke macht hassua thom afflose aff alle thereff sundher saa opthe som behoff gozs aff the sundher som ecke gelle vndher then helge fadhers pawens maecht och sidhen af alle sundher i dodzens thime oc saa opthe ath een menniste hon fructther for doden her schal ingen² menniste twisfe vti.

Facultas pro animabus purgatorij

¶ Item war helge fadher pawen warfunner sigh ower the fatighe sieler som ere i ierszeldz pyno. och wil ath the schule wardhe hulpne ath gode crisne mennischer schule m3 thereff gassuor och almiser m3 fasthe of andze godh gerninghe thom hielpe³ och m3 messer vtaff thereff nodh och bedrouilse tha fortiene thz gode afflath som forschriffueth staar the

Facultas associationis

¶ Item war alder helgesthe fadher pawen giffuer allom som theres wener wele hielpe fadher modher systher brodher badhe liffuendes och dode fulkomliget afflath m3 all god gerninghe som steer ower all cristenhethen.

¶ Item alle the prester eller munke som thette helghe afflath luse of openbare the fortiene likerwiss saa mikith aflath som the som theres almiser gessue m3 predeken eller i scrifthemal.

¶ Item om noghet rwm eller stadh ware banlusth tha schal thette afflath openbares och gode crisne mennister⁴ maghe likwel thereff afflath fortiene eller forwerue m3 thereff almiser som ther ware inthe ban

¶ Item thenne gode herren commissarius hafuer maecth ath betudhe hwadh thenne⁵ artichele hafua inbere.

¶ Item alth thz aflath som eere i kirker eller closter schal vphenges saa lenghe thette staar of wardher lusth eller forfundeth.

¹ scrifthesedi.

² jugen.

³ thielpe.

⁴ menuister.

⁵ thme.

¶ Item biudher thette war helge fadher pawuen widh hogeste ludene och ban alle Flerke prester munke at the thette aflath openbare och luse neer the wardhe ther til kalladhe

¶ Item forbiudh³ allom Flerkom predekerom of scrifthesedher¹ munke och prester widh² samme ludne och ban som forscrifueth staar ath the jnthe opbere eller opbere lathe vthen lathe samme gode crifne mennister gifue theress almiser och gassuor i kisterner som ther til wardhe skiffadhe.

¶ Item forbiudher wor alder helgeste fadher pawen allom hwariom och enom Erchiebiscope biscope herrer och forster Kiddere och hoo the helszth eere och i hwad³ stadighe the ere i skiffadhe widh alder storsthe ludne och storsthe ban ath jnghen forhindre eller hindre lathe ath thette aflath ey maa luses eller openbares vthen tillathe och m³ aldre storsthe macth och werdughet til hielp^e ath the gode crifne mennister maghe m³ theres almiser thette gudelige aflath fortiene och lathe thenne pawens breff beuise.

¹ scrifthesedher.

² för widh.

³ för hwad.

En Andeligh vijsa om the tree märckeliga Daghar i Vekone¹.

Siunges såsom: gud aff sinne barmhertighet.

Tree Daghar ärhe besynnerligh, som vij med skäl betrachte
at vij leffuom Euinnerligh hoss gud, hans bod heer achte
med snille och försigtighet, så bruukom verdsens fåfenghet
att vij ärom gudi lække.

Then förste dagh är langfredagh, tå Christus för oss alla
Korssfestes, efter gudz behagh, och smakade dödzens galla,
Frelste oss så aff våra nöd, och vill att vij minnes hans dödh.
vårt korss rolige bärom.

Then Andre dagh är lördagen, tå Christus ähr begrafuen
Och huilar han så sabbaten, ther aff vij lärdom taghom
att ända så vårt huardags värck, thz trälen frij frå sompn och värk
Gudz ord må glader höra.

Then tridie dagh ähr Söndaghen, tå Christ stod vp af döda
med segeruinningh vtan meen, öffuer fienden snöda
Then helgom vij och herranom, prisandes gud i himmels thron
med hiertans frögd och gamman.

Fredagen är then ringa tijd, på iordenne vij leffue
I jämmer, sorg och mykin strijd, ther af vij oss bedröffue
För Adams synd och våra brijst, väl honom som sit korss fulvijst²
Bär Jesum Christum efter.

¹ Meddelad af JOSEF HELANDER.

² Icke säkert läsbart.

Sabbathen ähr vår huilatijdh, tå korsset oss frántages
 Och Roligheten nalkas blijdh, i jord vij här begrafues
 Ther hafuom frijd i stora lust, til tess vår tjre Jesus Christ
 vpuäcker oss till lifluet.

Sidst kommer herrans frögededagh, tå wij ståm vp af döda
 Och Jesus Christ i got behagh, friar oss från all möda
 Och tager oss i himmels roo, ther vij med honom skole boo
 I Euiga glädi, amen.

p. i. g.

Den här meddelade »andeliga visan» återfinnes i en gammal kyrkobok, fordom tillhörig Lönberga församling af Linköpings stift och numera under signaturen Kh. 29 förvarad i Linköpings stiftsbibliotek. Såsom anteckningar af d. v. kyrkoherden i Lönberga NICOLAUS MAGNI (f. 1540, d. 1615) utvisa, begynte kyrkoboken uppläggas år 1597, ehuru åtskilliga sockenanteckningar af äldre datum äro där införda. Den var i bruk under ett århundrade, till inemot 1700. Enligt öflig sed under kyrkobokföringens äldre skede hafva vederbörande kyrkoherdar jämte rena ministerialanteckningar nedskrifvit notiser och reflexioner rörande diverse tilldragelser af intresse för socken, stift eller land — dessa Nicolaus Magnis anteckningar hafva offentliggjorts af C. HALLENDORFF i *Kyrkohistorisk Årsskrift* 1902 — samt böner och sånger, som tilltalat deras prästerliga sinne och väl någon gång sprungit ur deras egen fantasi. Särskildt kände pastor i församlingen såsom sin fulla rätt att upplåta kyrkobokens sista afdelning för allmänt uppbyggliga ändamål. Uppenbarligen har Nicolaus Magni, hvilken skildras såsom en »flitig och uppmärksam» man, ungefär samtidigt, som han fyllde de första bladen, nedskrifvit hela det sista partiet. Den fasta och väl drifna handstilen är den samma å båda ställena, och hela picturen antyder tiden omkr. 1600. I alla händelser måste antecknandet ha ägt rum före år 1615. Den »andeliga visan», som finnes upptecknad å sid. 301, föregås närmast af en *precatio matutina* och flera äldre dels liturgiska böner dels böner för privatbruk, såsom »när klockan slår», »när man går till sitt arbete», »när man wil färdas» m. m., samt efterföljes närmast af en mycket lång dikt »Om Sibilles prophetia och Kong Salomons wijsheett och huad skeedt ähr Och skee skall, för ähn then yttersta

domedagen» — ett diktverk, som säkert förtjänade en närmare undersökning.

Under den »andeliga visan» är tecknad signaturen *P. I. G.* Dessa initialer innehafvas af flera bland dem, som med Nicolaus Magni undertecknat Uppsala mötes beslut. Men närmast torde det ligga att hypotetiskt hänföra författareskapet till den nitiske skribenten och psalmförfattaren PETRUS JOHANNIS GOTHUS, hvilken föddes 1536 och 1570 blef kyrkoherde i Norrköping samt fyra år senare för sitt motstånd mot liturgien drefs i landsflykt och 1616 ändade sina dagar i Rostock.

Ytterligare om Krembre-sagan.

Till hvad jag om denna saga i föregående häfte af Samlaren haft att säga skall jag här tillfoga några ord. Genom benägna meddelanden af herr grefve CARL TROLLE BONDE på Trolleholm och herr bibliotekarien FR. BRAUNE i Lund har jag gjorts uppmärksam på, att ifrågavarande saga redan på 1700-talet varit föremål för ett lärdt meningsutbyte.

I *Langebekiana*, utg. af R. NYERUP, Kbhn 1794, äro nämligen införda ett par bref, som bidraga till frågans belysning. Det första är ett bref till LANGEBEK från professor SVEN LAGERBRING i Lund, dat. den 15 februari 1756, hvori omnämnes, att han under ett Stockholmsbesök någon tid förut hos riksrådet grefve Gustaf Bonde sett en Krembres Saga. Han redogör något om dess innehåll, omtalar Nils Dals föregifna inköp af det isländska originalet i Köpenhamn och dess förlust under sjöfärden vid Gotland, samt begär slutligen upplysning om, huruvida sagan vore bekant för de isländska och danska lärde. —

Härpå afger Langebek svar i ett bref, dat. Kbhn d. 21 mars s. å., äfven omtryckt i förfs *Breve*, utg. af H. RØRDAM 1895 (N:r 115). Han yttrar, att hela Krembre saga bär alla tecken att vara »en nydigtet Fabel og et Slags offentlig Bedrageri, hvorpaa denne hos visse *Antiquitetsmagere* ikke er den første Prøve.» Han tviflar visst ej på, att Dal verkligen varit i Köpenhamn, enär denne i sin skrift *De meritis Islandorum* omtalar ett samtal han haft med ARNAS MAGNUS-son¹; men — »Naar skulde Dahl have Tilfælde at gjøre sin Øversættelse? Hvor skulle en saa *curieux* Mand være saa uforsigtig at lade en saa rar og *unique Original* gaae til Søes, og selv føre en Copie eller Oversættelse med sig til Lands?» Langebek kan ej föreställa sig, att excellensen Bonde eller prof. Lagerbring kunnat hålla sagan för en sann och gammal historia. Inga isländare känna till den. Tor-

¹ Det af Langebek åberopade, men af Rørdam tydligen ej återfunna citatet igenfinnes i DAL'S *Specimen biographicum de antiquariis Sveciæ*, Sthm 1724 sista sidan.

FÆLS skulle nog då omtalat den i sin *Historia Norveg.*, och ingen isländare i Köpenhamn skulle afyttrat en original-saga till en främnande på en tid då Arnas Magnusson lefde, han, som kände och »*examinerade* alle sine hidkommende Landsmænd, var deres store *Patron*, gjorde sig saa megen Møde for at samle hvert gammelt Blad, og betalede det dyrere end nogen anden. Af saadanne lærde Skibbrud, som ved Gotland har opsluget *Originalen af Krembre Saga*, har det vel været flere i Verden.» —

Af dessa växlade bref framgår, att Langebek, till och med utan att hafva sett sagan, redan genomskådat hela historien, och att excellensen grefve Gustaf Bonde synes varit den, som i första hand blifvit föremål för detta bedrägeri eller, mildare benämndt, denna mystifikation. Måhända finnes ännu qvar det exemplar af Krembre saga, som han hade i sin ego. Det borde i sådant fall, enligt herr grefve Trolle Bondes förmodan, återfinnas i Säfstaholms arkiv.

L. Bygdén.

Fader Vår på vers

AF

CHRISTOFFER JOHANSSON EKEBLAD.

Tryckt i Frankfurt a. O. 1643.¹

1.

Fader vår fiär, som i himmelen ähr,
Heligat warde titt Namn fiär och när,
Ditt Rike till komme och såå,
Att tin Willie Alltidh fkie måå.

2.

Så som i Himmelen, så och på Jorden,
Wårt Brödh giff oss Herre dagligen,
Och förlåt oss våra skuldh och brått,
Som² wij giöre them oss Brytta emot.

3.

Och inledh oss icke³ i Frestellse,
Wthan fräls oss från then⁴ onde,
Ty Riket Machten och all Härlighet,
ähr din från nu och i Ewighet,
Ammen.

Anno 1643. Brand-
fortt.

¹ Meddeladt af AKSEL ANDERSSON.

² Orig.: Sam.

³ Orig. har komma efter icke.

⁴ Orig.: frånthen.

Liten 8:o. 2 blad. Tryckt endast på första sidan.

På 3:e sidan har författaren skrivit följande:

Detta Fader Vår hafwer Jagh Lättitt trykia J frankfurtt an där åder, efter Jag haffuer dett och siälff Så enfärdeligen afsatt. Hoppas Aldrigh att Någon här aff varder förariatt, efter enstans står så, Wee them som förarielse åstadh kommer, gudh Beuare migh och Allom Dem som honum der om bedja, Nådeligen derføre.

Ammen.

Christopher Jahansson Ekeblad.

Mp.

Dätta skref Jag dän 13 Julij Anno 1645 J Widby en liten half mil ifrå Christians stadh, huar om kringh då Vårtt fält läger lågh J åtsielelige Byjar och på fält. Gudh hiälpe oss snart til fredh. Ammen.

Ofvanstående anonyma och, så vidt känt är, unika tryck finnes i Uppsala universitets bibliotek, inhäftadt sist i originalbandet till PETRUS JOHANNIS GOTHUS öfversättning af MARTINUS MOLLERUS *Mysterium magnum*, Rostock, Christoff Reusner, 1604. Denna boks första ägarinna var Ebba Brahe, såsom namnteckningen på titelbladet — Ebba braa — visar, den bekanta Ebba Magnusdotter Brahe. Efter henne har den ägts af hennes kusin Brita Eriksdotter Sparre (hvilkens moder också hette Ebba Brahe) och af jungfru Brita skänkt till Brita Claësdotter Uggla, som 1620 blef gift med Christoffer Ekeblad. Äfven deras dotter Margareta Kasse och dennas dotter Märta Kasse finnas antecknade såsom ägare.

Oafsedt dessa anteckningar om olika ägare, äro bokens pärmar, försättsblad och tomma sidor fullskrifna med tänkespråk, korta strofer m. m., till största delen af Christoffer Ekeblads hand. Bakre försättsbladet upptages af en andlig dikt på 6 strofer daterad 1621, hvilken säkerligen är författad af Ekeblad. Jag vågar ej med full visshet afgöra, om handstilen är hans, men psalmen är undertecknad med ett monogram, som innehåller bokstäfverna C I S E B, hvilka utan tvifvel böra tolkas så: Christoffer JohansSon EkeBlad.

Svensk litteraturhistorisk bibliografi.

21.

1902.

Upprättad af ISAK COLLIJN.

1. Bibliografier.

Bergroth, H. Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland samt arbeten på främmande språk af finländska författare eller utgifna i Finland 1896—1900. Hfors. 8:o. viii, 302 s. Pr. 4 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 53.

Bygdén, L. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonym- och pseudonymer i svenska litteraturen. 6 (Från — Guldkorset). Sp. 481—608. Upps. 8:o. 1902—03.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 17: 5.

Collijn, I. Svensk litteraturhistorisk bibliografi. 20 (1900—01). 31 s.

I *Samlaren*, Årg. 23.

Hulth, J. M. Nordenskiölds-bibliografi. Förteckning öfver A. E. Norden-skiölds skrifter.

Ymer, Årg. 22, s. 277—303.

Jellinek, A. L. Bibliographie der vergleichenden Literaturgeschichte.

Studien z. vergl. Litt.-gesch., Bd. 2, s. 121—128, 251—263, 387—392, 509—516.

Jensen, O. S. Bibliografi [nord. filol.] för 1900.

Arkiv f. nord. filol., Bd. 18, s. 257—285.

Kjellberg, C. M. Upplands äldre kartografi.

Uppl. forn.-fören. tidskr., 22, s. 407—427, 1 karta.

Lundstedt, Bernh. Sveriges periodiska litteratur. 3. Landsorten 1813—1899. Stockh. 8:o. vii, 658 s. Pr. 12,50.

Anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 22, s. 69—75, af Aqut [= J. A. ALMQUIST]; i *Finsk tidskr.*, T. 53, s. 433 f., af A[rvid] H[ultin]; i *The library journal*, Vol. 27, s. 967, af A. G. S. JOSEPHSON; i *Morgonposten*, Göteborg, N. 222, af H. LINDEGREN; i *Stockh. dagbl.*, N. 491, af -I [= B. SCHÖLDSTRÖM]; i *Le Bibliographe moderne*, T. 6, s. 435 f., af H[enri] S[tein].

Möler, V. Namnregister till Hülpherska genealogierna i Västerås allm. läro-verks bibliotek. Västerås. 4:o. 19 s. Lärov.-progr. 1901/02. Pr. 1,50.

- Setterwall, Kr.** [Svensk historisk] bibliografi. 22 (1901). S. 377—406.
I *Hist. tidskr.*, Arg. 22.
- Wennersten, O. V.** [Förteckning på tryckta och handskrifna källor till en
nygutnisk ordbok.]
I förf:s *Bidrag till en nyttutnisk ordbok*. S. i—ix. — Ordboken är
tryckt i ett fåtal ex.; icke afslutad. Ej i bokh.
- Årskatalog** för svenska bokhandeln. 1901. Stockh. 8:o. 110 s.

2. Bibliotek och arkiv.

A. Allmänt.

- Carlander, C. M.** Svenska bibliotek och ex-libris. Anteckningar. Andra
omarbetade och tillökade uppl. 1—4: 1. Stockh. 8:o. vii, 467; 850;
666; 432 s. Pr. för hela arbetet 150 kr.
- Collijn, I.** Svenska boksamlingar under medeltiden och deras ägare. Smärre
bidrag. 1. Laurentius Magni och några af honom till Stockholms svart-
brödrakloster skänkta böcker.
Sammlaren, Arg. 23, s. 125—130.
- Folkbiblioteks-katalog**, Studentföreningen Verdandis, jämte upplysningar
och råd angående bildandet, skötseln och förkofrandet af folkbibliotek.
Uppl. 2. Upps. 8:o. vi, 52 s. Pr. 40 öre.
Anm. i *Social tidskr.*, Arg. 2, s. 128—130, af K. HILDEBRAND.
- Haverman, E.** Sveriges offentliga bibliotek. Accessionskatalog. Utg. af
Kongl. biblioteket. 16 (1901). Stockh. 1902—03. 8:o. vi, 454 s.
- Kernkamp, G. W.** Verslag van een onderzoek in Zweden, Noorwegen en
Denemarken naar archivalia belangrijk vor de geschiedenis van Neder-
land op last der regeering ingesteld. s'Gravenhage. 8:o. xii, 376 s.
- Olmer, E.** Boksamlingar på Island 1179—1490 enligt diplom. Göteborg.
8:o. viii, 84 s. Pr. 1,50.
I *Göteb. högsk. årsskr.*, Bd 8.
- Steenberg, A. S.** Om folkbibliotek. Öfvers. fr. förf:s manuskript med ett
tillägg af R[AGNAR] F[ÖHR]. Med 14 bilder. Stockh. 8:o. 44 s. Pr.
20 öre.
Studentfören. Verdandis småskrifter, 110.

B. Särskilda bibliotek och arkiv.

Funbo.

- Henriksson, Ad.** Ett 600-års minne [Funbo kyrka].
Uppl. forn.-fören. tidskr., 22, s. 392—406. — Kyrkans arkiv: s.
402—405.

Halmstad.

- Weibull, L.** Halmstads rådhusarkiv 1307—1645.
Hist. tidskr. f. Skåneland. Bd 1, s. 153—174.

Lund.

[Universitets-]Biblioteket. 1901. [Redogörelse afg. af universitetsbibliotekarien.]

I univ:ts *Årsber.* för 1901/1902. S. 17—26.

Arbetsbeskrifning för uppförande af ny byggnad åt universitetsbiblioteket i Lund. Lund. 4:o. 22 s.

P. M. angående anläggning af värmeledning i tillämnad nybyggnad för universitetsbiblioteket i Lund. Lund. 8:o. 9 s.

Malmö.

Isberg, A. U. Värden af Malmö rådhusarkiv. Malmö. 8:o. 11 s. Pr. 25 öre.

Norrköping.

Katalog öfver Norrköpings folkbibliotek upprättad i aug. 1902. Norrk. 8:o. 50 s.

Näsby.

Carlander, C. M. Om Näsby, dess porträttsamling och bibliotek af C. M. C. Stockh. 4:o. 11 s. Ill. Tryckt i 2 ex.

Stockholm.

Arkivfråga, Hufvudstadens.
I *Sv. dagbl.*, N. 307.

Arkivväsen, Stockholms.
I *Stockh. dagbl.*, N. 524.

Nilsson, Fr. Stockholms arbetarebibliotek 1892—1902. Redogörelse utg. till 10-årsdagen. Stockh. 8:o. 32 s. Pr. 25 öre.
Anm. i *Social tidskr.*, Årg. 2, s. 93 f., af E. LILJEDAHL.

Handlingar, Kongl. bibliotekets. 24. Stockh. 8:o. 15,64 s. Pr. 3 kr.
Årsberättelse för år 1901. — J. A. ALMQUIST. Samtida berättelser om Sveriges krig. Suppl. 2 (1536—1814).

Reglemente och ordningsregler för Svenska akademins Nobelbibliotek. Stockh. 8:o. 10 s.

Jensen, Alfr. Nobelova zadužbina [Nobelstiftelsen]. Beograd. 8:o. 8 s.
Ur: *Srpskog kn'ževnog glasnika*.

Meddelanden från Svenska riksarkivet. Ny följd. 1: 1—2, 2. Stockh. 8:o. 38 s.; s. 239—244; ix, 167 s. Pr. 75 öre + 2 kr.
1: 1. Årsberättelse för år 1901. — 1: 2. J. A. ALMQUIST. Berättelse om en forskningsresa till Östersjöprovinserna. — TH. WESTRIN. Förteckn. öfver i Riksarkivet förvarade ministeriella handlingar. 19. Livonica. — 2. S. CLASON. Studier öfver arkivväsendet i utlandet.

Uppsala.

Bibliothèque Française d'Upsal. Statuts adoptés par le Conseil d'administration le 20 janv. 1902. Ups. 4:o. 4 s.

Staaff, E. Ett nytt bibliotek i Uppsala. Modern fransk skönliteratur. [Undert.:] E. S.
I *Stockh. dagbl.*, N. 34.

Boksamling, Uppsala h. allm. läroverks pedagogiska. Upps. 8:o. 48 s.
Universitetsbiblioteket under år 1901. [Redogörelse afg. af universitets-
 bibliotekarien.]

I univ:ts *Redogörelse* för 1901 02. S. 51—68.

3. Bok- och urkundsväsen.

Bruhn, H. Några feldaterade påfvebref i Svenskt diplomatarium. Ups. 8:o.
 12 s.

Bidr. t. Sveriges medeltidshist. tillegn. C. G. Malmström, 10.

Collijn, I. Ett nyfunnet, i Sverige tryckt aflatsbref från omkring år 1484.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, Meddel., s. 123—129.

Diplomatarium, Svenskt, från o. med år 1401 utg. af Riksarkivet genom
 C. SILFVERSTOLPE. D. 3: H. 7. Register utarbetadt af H. ROSMAN.
 Stockh. 4:o. S. 627—720. Pr. 3 kr.

Fehr, I. Strängnäs stads tänkeböcker från 1500-talet.

Hist. tidskr., Årg. 22, s. 138—145.

Gezelius, B. Sveriges äldsta daterade konungabref. Ups. 8:o. 18 s.

Bidr. t. Sveriges medeltidshist. tillegn. C. G. Malmström, 4.

Hur en bok kom till under medeltiden.

I *Sv. bokhandels-tidn.*, N. 16, samt i *Nya bokhandelstidningen*, N. 17.

— Ref. af W. GÖDELS föredrag i Fören. f. bokhandtverk d. 12 apr.

Monumenta Scaniae historica. Diplomatarium dioecesis Lundensis. Lunds
 ärkestifts urkundsbok, utg. af L. WEIBULL. Bd 3: H. 2. Lund. 4:o.
 S. 249—344. Pr. 4,50.

Nordlund, K. Om censureringen af Jacob Vildes 'Historia Pragmatica'.

Hist. tidskr., Årg. 22, s. 263—292.

Tänkeböcker, Stockholms nyfunna, och räkenskaper.

Hist. tidskr., Årg. 22, s. 158 f.

Upplandslagen efter Ängsöhandskriften. Utg. af O. v. FRIESEN. Upps. 8:o.

xx, 167 s., 2 faksim. Pr. 3 kr.

Samlingar utg. af Sv. fornscr.-sällsk., H. 122.

4. Universitets-, skol- och lärdomshistoria.

A. Allmänt.

Nyblom, C. R. Studenttåget till Kristiania 1852. Ett femtioårsminne.

Nord. tidskr., Årg. 25, s. 346—362.

Pehrsson, P. C. Grills och A. J. Grills skolordningar från 1762 och
 1798, meddelade.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, Meddel., s. 2—24.

Schück, H. Svenska Pariserstudier under medeltiden.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, s. 118—177. — Fortsättn. fr. ärg. 1 (1900).

— Ur universitetens historia.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
 S. 233—239.

B. Särskilda läroanstalter.

Göteborg.

Grimberg, K. Tio år Göteborgskt studentlif. Några blad ur Göteborgs studentförenings historia.

I *Ver sacrum*, utg. af Göteb. stud.-fören. S. 80—95.

Lund.

Sjöström, C. En akademisk dom.

Personhist. tidskr., Årg. 4, s. 111—115. — Om en af universitetsmyndigheterna i Lund år 1708 afkunnad dom, påträffad bland de von Engeströmska papperen.

— Norrlands nation i Lund. Biografiska och genealogiska anteckningar. Lund. 8:o. 34 s.

Weibull, M. Lunds och Lundagårds minnen.

I förf:ns *Från Lund och Lundagård*. S. 45—173.

Rock Island, Illinois.

Andreen, G. Grundläggarnes dag vid Augustana College.

Norden 1902, s. 181—186.

Swensson, C. När skolverksamheten i Svensk-Amerika var ung. Några hågkomster från det gamla Augustana College.

Prärieblomman, s. 207—228.

Uppsala.

Lundström, Herman. Intriger vid kanslersvalet i Upsala 1747. [Undert.:] Ldm.

Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, Meddel., s. 47—57.

Matrikel, Uppsala universitets. På uppdrag af universitetets rektor utg. af AKSEL ANDERSSON. 2—3 (1632—1665). Upps. 8:o. S. 61—188. Univ.-progr.

Tillika i Ups. univ. årsskr., 1902. — Utdrag härur:

Grotenfelt, K. Pari lisäystä kirjoitukseen »Suomalaiset ylioppilaat ulkomaan yliopistoissa ennen v. 1640». [Ett par tillägg till artikeln »Finska studenter vid ulländska universitet före år 1640».]

Historiall. arkisto, 17, s. 387 f.

Odén, K. G. Östgötars minne. Biografiska anteckningar om studerande östgötar i Uppsala 1595—1900. H. 2. Stockh. 8:o. S. 321—767. Pr. för hela arbetet 10 kr.

Urkunder och författningar angående donationer vid Upsala kongl. universitet. På uppdrag af det större akademiska konsistoriet samlade och utgifna af TH. BRANDBERG och JOHAN VON BAHR. Ups. 8:o. 269 s.

Åbo.

Råbergh, H. Utländska språkmästare vid Åbo universitet.

Finska kyrkohist. samf. protokoll o. meddel., 2 (1898—1902), s. 165—167.

5. Kulturhistoria.

- Dietrichson, L.** En norrmans minnen från Sverige. Bemyndigad öfversättning af KLARA JOHANSON. 2. Stockh. 8:o. 254 s. Pr. 4 kr.
- Erdmann, Nils.** Sommarnöjen på 1700-talet.
I *Stockh. dagbl.*, N. 16, 28.
- Hall, Fr.** Vreta kloster. Gefte. 4:o. 19 s., 1 pl. Lärov.-progr. 1901/02.
- Hildebrand, Hans.** Sveriges medeltid. Kulturhistorisk skildring. D. 3: 5. Stockh. 8:o. S. 641—800. Pr. 3,50.
- Leijonhufvud, Sigrid.** Ur svenska herrgårdsarkiv. Bilder från karolinska tiden och frihetstiden. Stockh. 8:o. ii, 253 s. Pr. 3,50.
Anm. i *Sv. dagbl.*, N. 342 A, af C[ARL] F[ORSSTRAND].
- Råbergh, H.** En sedebild ifrån 17:de århundradets senare hälft.
Finska kyrkohist. samf. protokoll o. meddel., 2 (1898—1902), s. 37—43.
- Schück, H.** Ur gamla papper. Populära kulturhistoriska uppsatser. Ser. 5. Stockh. 8:o. 208 s. Pr. 2,75.
Innehåller bl. a.: Upsalalif. — Lifvet i Vadstena kloster. — Ett furstligt fängelse på 1500-talet. — När Geijer blef professor. — Ur måltidens historia. — Några blad ur sagans historia. — Drottning Kristina.
- Schöldström, B.** Damer och knektar. Minnen och anteckningar. Stockh. 8:o. 247 s. Pr. 2,75.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, N. 287, af C[LAES] L[UNDIN]: i *Sv. dagbl.*, N. 147, af O[SCAR] L[EVERTIN].
- Silfverstolpe, C.** De svenska klostren före klostret i Vadstena.
Hist. tidskr., Arg. 22, s. 1—38.
- Sylwan, O.** Huru ett bref befordrades på 1600-talet.
I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 276—281.
- Tegnér, Elof.** Svenska stormanshem på 1600-talet.
Ibid., s. 266—276.
- Weibull, M.** Från Lund och Lundagård. Stockh. 8:o. 283 s. Pr. 3,25.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, N. 592, af V. S[ÖDERBERG].
- Wennersten, O. V.** Om förhistoriska gårdar och vägar på Gotland. Föredrag i Urd [Uppsala] 7 nov. Visby. 8:o. 7 s.
Särtryck ur *Gotlands alleh.*, N. 177, 178, 180, i 75 ex.
- Westman, K. G.** Om delaktighet i dråp enligt de svenska landskapslagarna. 53 s.
Antiqv. tidskr. f. Sverige, D. 17: N. 2.
- Wrangel, F. U.** Stockholmiana. Anteckningar. Stockh. 8:o. 193 s., 1 pl. Pr. 5 kr.
Anm. i *Stockh. dagbl.*, N. 431, af C[LAES] L[UNDIN].

6. Svensk litteraturhistoria.

A. Allmänt.

- Förhandlingar** och uppsatser. 15 (1901). Hfors. 8:o. lxi, 243 s. Pr. 3 fmk.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 51.

Förhandlingar. — P. NORDMANN. Vårt land i våra skalders sång. — A. O. FREUDENTHAL. Skiljaktigheter mellan finländska svenskan o. rikssvenskan. — J. AHRENBORG. Den Viborgska adeln. — C. G. E[STLANDER]. »Den finske sångarn». — En dikt af RUNEBERG, meddel. af P. NORDMANN. — Z. SCHALIN. Biografiska silhuetter. 1. Anekdoter o. minnen rör. J. L. Runeberg. — O. G[ROTEFELT]. Från Ad. Iv. Arwidssons sista lefnadsår. — G. SCHAUMAN. G. M. Armfelt om Finlands ställning 1810. — G. SCHAUMAN. Landtdagsförberedelser omkr. 1820. — R. HAUSEN. Maria Magdalenas kapell i Viborg och stadens belägring 1495. — G. CASTRÉN. Sällskapet Aurora. Tillägg. — Dagboksan-teckn. under en resa till Åbo 1785 af C. F. FREDENHEIM, meddel. af K. G. LEINBERG.

Handlingar, Svenska akademien, ifrån år 1886. Del 16 (1901). Stockh. 8:o. 488 s. Pr. 6 kr.

Direktörens tal. — Inträdestal af A. T. GELLERSTEDT. — Svar af K. A. MELIN. — Redog. f. sammankomsten. — C. R. NYBLUM. Minne af Fredrika Bremer. — Inledningsord af direktören. — Inträdestal af C. N. D. BILDT. — Svar af A. G. L. BILLING. — Inträdestal af M. G. RETZIUS. — Svar af A. G. L. BILLING. — Täflingsämnen för 1902.

Samlaren. Tidskrift utgifven af Svenska litteratursällskapet arbetsutskott. Årg. 23 (1902). Upps. 1902—03. 8:o. vii, 142, 31 s., 1 pl. Pr. 3,50.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 1: 23.

Redog. f. årsmötet. — VERNER SÖDERBERG. Bidrag t. känned. om Kellgrens studier. — E. INGERS. Satiriken Rabener och hans svenska bearbetare. — K. WARBERG. Dalin och Ulrika Eleonora. — O. SYLVAN. Några ord om Runebergs ungdomsdiktning. — J. MORTENSEN. Lars Johan Hiertas medarbetarskap i tidningen Argus. — L. BYGDÉN. Konung Krembres i Götaland och Konung Augis i Uppsala Saga. — O. v. FRIESEN. Olavus Petri egenh. afskrift af den s. k. Hednalagen i Ängsöcodex af Upplandslagen. — H. WIESELGREN. Almqvistbref från Amerika. — I. COLLIN. Svenska boksamlingar under medeltiden o. deras ägare. 1. Laurentius Magni. — E. MEYER. Smärre bidrag till den senare Frihetstidens litteraturhist. 1. Kexél. — Miscellanea. — I. COLLIN. Sv. litteraturhist. bibliografi för 1900—1901.

Samlingar utgifna af Svenska fornskrift-sällskapet. H. 121—122. Stockh.-Upps. 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

H. 121. Helige mäns lefverne, utg. af R. GEETE. — H. 122. Upplandslagen efter Ängsöhandskriften, utg. af O. v. FRIESEN. — Årsmöte med Bilaga.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet. Upps. 8:o. Medl.-afgift 5 kr. för år.

1: 23. Samlaren, Årg. 23. — 17: 5. L. BYGDÉN. Svenskt anonym- och pseudonymlexikon. H. 6. — 19: 3. THOMAS THORILDS bref, utg. af L. WEIBULL. 3.

Skrifter utgifna af Svenska litteratursällskapet i Finland. 51—55. Hfors. 8:o. Medl.-afgift 5 fmk för år.

51. Förhandlingar och uppsatser. 15. — 52. Finlands sv. vitterhet. 3. Valda skrifter af JACOB FRÆSE med lefnadsteckn. af A. HULTIN. — 53. Kata-log öfver den sv. litt. i Finland . . . 1896—1900, utarb. af H. BERGROTH. — 54. A. HULTIN. Torsten Rudeen. — 55. M. CALONHUS bref till H. G. Porthan, utg. af W. LAGUS.

Bertelsen, H. Om Didrik af Berns sagas oprindelige skikkelse, omarbej-delse og håndskrifter. Kbhvn. 8:o. viii, 195 s. Pr. 4 kr. Ak. afh.

Bygdén, L. Konung Krembres i Götaland och Konung Augis i Uppsala Saga, meddelad.

Samlaren, Årg. 23, s. 83—107.

- Enander, J. A.** Den svensk-amerikanska tidningspressen jämte korta noter om tidningar på norskt-danskt språk i Amerika.
Norden 1902, s. 256—263.
- Friesen, O. von.** Olavus Petris egenhändig afskrift af den s. k. Hednagen i Ängsöcodex af Upplandslagen.
Samlaren, Årg. 23, s. 109—112, 1 faksim.
- Grienberger, Th. v.** Die nordischen Völker bei Jordanes.
Zeitschr. f. deutsch. Altert., Bd 46, s. 128—168.
- Grönblad, C.** Ett nyfunnet svenskt synodalstatut. Stockh. 8:o. 22 s.
Bidr. t. Sveriges medeltidshist. tillagn. C. G. Malmström, 12. — Biskop Brynolfs af Skara synodalstatut af den 7 juli 1280.
- Hjelmqvist, Th.** Bidrag till tolkningen af Guta-saga. 1.
Arkiv f. nord. filol., Bd 19, s. 162—173.
- Ingers, E.** Satirikern Rabener och hans svenska bearbetare.
Samlaren, Årg. 23, s. 37—47.
- Kjellberg, C. M.** En autograf af Erik-legendens författare.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, Meddel., s. 119—123. — Jfr Årg. 2, s. 258 ff.
- Lefverne, Helige mäns, jämte legender och järkecken.** Efter gamla handskrifter utg. af R. GEETE. Stockh. 8:o. xiii, 280 s. Pr. 4,50.
Samlingar utg. af Sv. fornscr.-sällsk., H. 121. — Innehåller: RIMBERTUS. *Ansgarii lefverne*. — EUSEBIUS, AUGUSTINUS och CYRILLUS. *Hieronymi lefverne*. — Legender och järkecken. — Bihang: Om hel. Birgittas släkt. (Sammandrag efter MARGARETA (LAUSDOTTER).)
- Ljungstedt, K.** Volsunga-Giukungasagan och dess historiska bakgrund.
Verdandis popul.-vet. tidningsartiklar, N. 79. I *Uppsala nya tidn.*, N. 2048, m. fl. tidningar.
- Lundqvist, K. G.** Historiska dikter ur den svenska litteraturen för skolan. Sveriges historia. Stockh. 8:o. viii, 213 s. Pr. 1,75.
- Meissner, Rud.** Die Strengleikar. Ein Beitrag zur Geschichte der altnordischen Prosalitteratur. Halle a. S. 8:o. iv, 319 s. Pr. 8 mk.
- Memoarer och bref, Svenska, utg. af H. SCHÜCK och O. LEVERTIN.** 5—6.
Stockh. 8:o. Pr. 3,75 för del.
5. Gustaf III:s resa i Italien. Anteckn. af GUDM. GÖRAN ADLERBETH, utg. af H. SCHÜCK. — 6. Bref från ELIS SCHRÖDERHEIM, utg. af O. LEVERTIN.
- Much, Rud.** Der Sagenstoff der Grimnismal.
Zeitschr. f. deutsch. Altert., Bd 46, s. 309—329.
- Neovius, Ad.** Chronographia Scandinaviæ. [1.] Helsingissä. 4:o. xl, 48 s.
Finska kyrkohist. samf. handl., 4: 1.
- Några iakttagelser angående S:t Henriks officium.
Finska kyrkohist. samf. protokoll o. meddel., 2 (1898—1902), s. 78.
- Nordenstreng, R.** Om fornnorsk-isländsk poesi i svensk dräkt.
Finsk tidskr., T. 52, s. 387—405. — Redog. hufvudsakl. för A. U. BÅÅTHS o. A. ÅKERBLOMS öfversättningar.
- Nordmann, P.** Vårt land i våra skalders sång. Föredrag hållet vid Sv. litteratursällskapets årsmöte den 5 febr. 1901.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 51 (*Förh. o. upps.*, 15), s. 1—34.
- Ottelin, O.** Fornsvenska läkeböcker.
Verdandis popul.-vet. tidningsartiklar, N. 81. I *Uppsala nya tidn.*, N. 2079, m. fl. tidningar.

Rimdikter, Två svenska, från medeltiden. Efter gamla handskrifter utg. af R. GEETE. Stockh. 8:o.

Bilaga t. Sv. fornskr.-sällsk.:s årsmöte 1902. S. 43—54. — Innehåller:

1. En allegorisk dikt. — 2. Jungfru Marias sju fröjder.

Schauman, G. En hypotes om författarskapet till *Les Anecdotes de Suede*. *Hist. tidskr.*, Årg. 22, s. 128—138.

Schück, H. Folkliteratur. 1—4.

I *Stockh. dagbl.*, N. 383, 395, 407, 412, 443, 503. — De tre sista artiklarna med rubriker: Visor om »fenomen», olyckshändelser, brott o. d. — Man och hustru. — »Pineserön.» — »Pig-Speglar.» — Almanackor, bondpraktikor och kokböcker.

— En folktraditions historia. *Ibid.*, N. 6, 52.

— Ur »Franciskanerordens» historia.

Ibid., N. 134. — Hemligt ordenssällskap mot slutet af 1700t., bland hvars medlemmar märkas Kellgren, Rosenstein, Sjöberg, m. fl.

Sondén, Ida. Svensk litteraturhistoria i kort sammandrag för flickskolor. Stockh. 8:o. 64 s. Pr. 60 öre.

Stadius, U. Den svenskspråkiga tidningspressen i Finland. *Norden* 1902, s. 247—255.

Sylwan, O. Ur tidningspressens historia. Stockh. 8:o. 48 s. Pr. 30 öre. *Fören. Heimdals folkskrifter*, N. 76.

Synodalstatuter och andra kyrkorättsliga aktstycken från den svenska medeltidskyrkan. Utg. af JAAKKO GUMMERUS. Ups. 8:o. viii, 98 s. Pr. 2 kr.

Skrifter utg. af Kyrkohist. fören., 2: 2.

Vasenius, V. Lärobok i Sveriges och Finlands litteraturhistoria. Uppl. 3. Hfors. 8:o. 170 s. Pr. 2,50 fmk.

Wahlström, Lydia. Den svenska odlingens stormän. Lefnadsteckningar för skola och hem. 5. Hans Järta. Per Henrik Ling. Stockh. 8:o. 92 s. Pr. 1 kr.

Wieselgren, H. Svenska pressen. *Norden* 1902, s. 215—230.

B. Särskilda författare.

Adlerbeth, Gudm. Göran.

Gustaf III:s resa i Italien. Anteckningar af Gudm. Göran Adlerbeth utg. af H. SCHÜCK. Stockh. 8:o. viii, 240 s. Pr. 3,75.

Sv. memoarer o. bref, 5. — Anm. i *Sv. dagbl.*, N. 337, af JOHAN MORTENSEN.

Almqvist, C. J. L.

Almqvist-bref från Amerika. Meddelade af H. WIESELGREN. *Samlaren*, Årg. 23, s. 113—123.

BERGHOLM, A. H. Studier öfver C. J. L. Almqvist. Hfors. 8:o. 261 s. Ak. afh. Pr. 3,50 fmk.

GIÖRLOFF, G. Något om kvinnogestalterna i Almqvists diktning. I *Idun*, N. 3 o. 4.

Atterbom.

VETTERLUND, FR. Atterboms sagospel Fågel blå. 2. Diktens senare utarbetning. Lund. 4:o. S. 65—123.

Lunds univ. årsskr., Bd 33: Afd. 1: N. 3. — Anm., jämte föreg. del och förf:s *Studier och dikter* (1901), i *Sv. dagbl.*, N. 277, af OSCAR LEVERTIN.

Bellman.

Fredmans Sange. I Udvalg oversatte af MARTIN PETERSEN. Oplag 2. Kbhvn. 8:o. 40 s. Pr. 1,50.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 53, s. 28—35, af O. A. STRIDSBERG.

ERDMANN, NILS. Bellmans opera.

I *Stockh. dagbl.*, N. 40. — Om »Fiskarena», opera af Bellman.

SCHÜCK, H. Stockholm i Bellmans dikt.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 422—430.

SCHÖLDSTRÖM, B. Bellmans maka.

I förf:s *Damer o. knektar*. S. 29—38.

—— Ulla Winblad på slottsbal.

Ibid., s. 15—23.

Benzelius, Erik, d. ä.

APZELIUS, H. Erik Benzelius d. ä. En kyrkohistorisk lefnadsbild från Sveriges storhetstidshvarf. 2. Stockh. 8:o. xiv, 312, xxvii s., 1 portr.

Anm. i *Kyrkohist. årsskr.*, Årg. 3, Meddel., s. 130—149, af J. Hdr [o: J. HELANDER]. — Första delen utkom som ak. afln. 1897. Pr. för båda delarne 5 kr.

Birgitta.

Om hel. Birgittas släkt. (Sammandrag efter MARGARETA CLAUSDOTTER.)

Bihang t. *Helige mäns lefverne*, utg. af R. GEETE. S. 273—280.

JORGENSEN, JOHANNES. Hellig Birgitta.

I förf:s *Romerske Helgenbilleder*. Kbhvn. 8:o. S. 83—145.

KARLSSON, K. H. Heliga Birgittas kanonisering.

I *Jul*, utg. af konstnärsklubben.

Breitholtz, Berndt Julius von.

Fänrik B. J. von Breitholtz dagbok under fångenskap i Ryssland 1808 och 1809. Meddelad af T. J. P[ETRELLI].

Personhist. tidskr., Årg. 4, s. 22—48, 95—110.

Bremer, Fredrika.

Tvenne efterlemnade skrifter jämte några bref af Fredrika Bremer. Utg. af ANNA HIERTA-RETIUS. Stockh. 8:o. vi, 94 s. Pr. 2 kr.

Innehåller: 1. Några inre erfarenheter. — 2. Om kvinnans stilla kallelse. — 3. Bref.

MORTENSEN, J. Fredrika Bremer. Stockh. 8:o. 49 s. Pr. 35 öre.

Fören. Heimdals folkskrifter, N. 73. — Anm. i *Dagny*, N. F., Årg. 5, s. 190 f., af L[OTTEN] D[AHLGREN].

NYBLOM, C. R. Minne af Fredrika Bremer.

Sv. ak. handl. ifr. år 1886, D. 16, s. 82—299.

SANDSTRÖM, ANNA. Fredrika Bremer som personlighet. Föredrag hållet vid 100-årsfesten den 31 okt. 1901.

Dagny, N. F., Årg. 5, s. 51—65.

Calonius, Mathias.

Mathias Calonii bref till Henrik Gabriel Porthan. Åren 1793—1800. [Med förord och inledning, undert.: W. L. o: W. LAGUS]. Hfors. 8:o. xi, 449, xci s. Pr. 8 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 55.

Dahlgren, C. Fr.

FREDLUND, KN. Från Carl Fredrik Dahlgrens ungdomstid. 1. Sällskapet för vitterhet 1809. — 2. Studentåren. Börjande romantiskt författarskap.

I *Ver sacrum*, utg. af Göteb. stud.-fören. S. 97—112.

Dalin.

WARBURG, K. Argus och Olof von Dalin.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 388—393.

—— Dalin och Ulrika Eleonora.

Samlaren, Årg. 23, s. 49—53.

De Geer, Louis.

WEIBULL, M. Louis de Geer. Vid nordiska festen i Lund 1897.

I förf:ns *Från Lund och Lundagård*. S. 195—197.

Franzén.

CASTRÉN, G. Frans Michael Franzén i Finland. Hfors. 8:o. 377 s. Ak. afh.

Anm. i *Euterpe*, N. 20, af JENNY AF FORSELLES; i *Sv. dagbl.*, N. 141, af O[SCAR] L[EVERTIN].

Fredenheim, C. F.

Dagboksanteckningar under en resa till Åbo 1785. Meddelade af K. G. LEINBERG.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 51 (*Förh. o. upps.*, 15), s. 217—243.

Frese, Jakob.

Valda skrifter af Jakob Frese med en teckning af hans lefnad och skaldskap af A. HULTIN. Hfors. 8:o. cxix, 218 s., 1 faks. Pr. 4,50 fmk.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 52. — Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 53, s. 516 f., af GUNNAR CASTRÉN.

Fryxell, Anders.

BERGMAN, JOH. Anders Fryxell. Sveriges populäraste häfdatecknare. Stockh. 8:o. 31 s. Pr. 25 öre.

Studentfören. Verdandis småskrifter, 108.

BAÄTH, L. M. Anders Fryxell. Med 4 bilder.

Ord och bild, Årg. 11, s. 225—241.

Geijer, Erik Gustaf.

NIELSEN, JØRGEN. Erik Gustav Geijer. En levnedsskildring. Odense. 8:o. 203 s. Pr. 2 kr.

SCHÜCK, H. När Geijer blef professor.

I förf:ns *Ur gamla papper*, Ser. 5. S. 104—123. — Förut offentliggjord i *Stockh. dagbl.*, 1902: N. 253, 265.

Gjörvell.

SCHÖLDSTRÖM, B. Assessorskan Gjörvell.

I förf:ns *Damer o. knektar*. S. 39—44. — Förut offentliggjord i *Idun*, 1901: N. 32.

Gustaf II Adolf.

Gustaf II Adolfs bref till Ebba Brahe. Med en inledning af P. SONDÉN.
Stockh. 1901. [Utdelad 1902.] 4:o. 34 s., 2 portr., 2 faksim. Ej i bokh.
Fören. f. bokhandtverk.

Gustaf III.

Se: ADLERBETH, G. G., Gustaf III:s resa i Italien. (Afd. 6: B.)

NYSTRÖM, ANTON. Gustaf III såsom instiftare af Svenska akademien och dess
förste pristagare.

Varia, Årg. 5, s. 606—610. Med portr.

SCHÜCK, H. Gustaf III och teatern.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
S. 440—447.

Haartman, Lars Gabriel von.

REUTER, E. T. F. Bidrag till belysande af Lars Gabriel von Haartmans
personlighet.

Historiall. arkisto, 17, s. 147—194. — Med 52 bref fran v. Haartman
till J. P. Winter.

Hedvig Elisabeth Charlotta.

Hedvig Elisabeth Charlottas dagbok, öfversatt och utgifven af CARL CARLS-
SON BONDE. 1 (1775—1782). Stockh. 8:o. xxiii, 475 s., 1 portr., 5
faks. Pr. 6 kr.

Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 53, s. 517—519, af JENNY AF FORSELLÉN;
i *Sv. dagbl.*, N. 291, 299, af OSCAR LEVERTIN; i *Stockh. dagbl.*, N. 515, af V.
SÖDERBERG: En drottningens dagbok.

Hierta, L. J.

Gabriel Poppius och Lars Hierta. Ur efterlämnade anteckningar af GEORG
AMEEN.

Finsk tidskr., T. 53, s. 36—42.

MORTENSEN, J. Lars Johan Hiertas medarbetareskap i tidningen Argus.

Samlaren, Årg. 23, s. 69—82.

Järta, Hans.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Hans Järta.

I förf.: *Den sv. odlingens stormän*, 5. S. 1—61. Med portr.

Kellgren.

Kellgrens sista vilja. Meddelad af K. WARBURG.

Samlaren, Årg. 23, s. 139 f.

BERG, R. G:SON. Kellgrens sapfiska vers. [Undert.:] R. G. B.

Språk o. Stil, Årg. 2, s. 142—144.

KALLSTENIUS, G. Anteckningar om Kellgrens metrik.

Språk o. Stil, Årg. 2, s. 18—26.

—— Kellgrens sapfiska vers.

Ibid., s. 235 f.

SÖDERBERG, V. Bidrag till kännedom om Kellgrens studier.

Samlaren, Årg. 23, s. 1—35.

Kexél.

MEYER, E. Smärre bidrag till den senare Frihetstidens litteraturhistoria,
hufvudsakligen hämtade ur den Lidénska brefsamlingen i Uppsala uni-
versitets bibliotek. 1. Kexél.

Samlaren, Årg. 23, s. 131—138.

Læstadius, P.

Petrus Læstadius. Ett hundraårsminne.

I *Stockh. dagbl.*, N. 54.

Leistenius, J. G.

Jac. Gabriel Leistenius. Med lefnadsteckning af ELIEL VEST. Hfors. 8:o. 145 s., 1 portr. Pr. 1,50 fmk.

Finlands lyrik, 2. Urval utg. af Skriftstallarlogen.

Lenngren, Anna Maria.

WARBURG, K. I fru Lenngrens hem.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 470—474.

Leopold.

Leopolds bref till statsministern von Engeström.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. s. 491—495.

Valda smärre dikter utg. af E. HEDÉN. Stockh. 1902 [omsl.: 1903]. 8:o.

84 s. Pr. 60 öre.

För skola o. hem, 24.

Lilliehöök, Märten.

LEJONHUFVUD, SIGRID. Märten Lilliehöök.

I förfins *Ur svenska herrgårdsarkiv*. S. 79—102.

Lindblad, Otto.

BÄATH-HOLMBERG, CECILIA. Otto Lindblad.

Nord. tidskr., Arg. 25, s. 1—17.

Ling, P. H.

WAHLSTRÖM, LYDIA. Per Henrik Ling.

I förfins *Den sv. odlingens stormän*, 5. S. 62—92. Med portr.

Lönnrot, Elias.

Elias Lönnrotin matkat. [E. Lönnrots resor.] Osa 1 (1828—39) — 2 (1841—44). Hfors. 8:o. xiv, 415 s., 1 portr.; ix, 283, xiv s., 1 karta. Pr. 6 + 4 fmk.

Suomal. kirjallis. seuran Toimituksia, 98. Anm. i *Finsk tidskr.*, T. 53, s. 511—515, af O. GROTFELT: Elias Lönnrots reseskildringar.

GROTFELT, O. Elias Lönnrot. Den 9 april 1902.

Finsk tidskr., T. 52, s. 90—99.

GROUNDSTROEM, W. Elias Lönnrot och Jakob Grot. Anteckningar ur Grots bref till Pletneff.

Ibid., T. 52, s. 181—189.

KALLIO, O. A. Elias Lönnrot, tecknad. Öfversättn. Hfors. 8:o. 147 s., 1 portr. Pr. 1,75 fmk.

Folkupplysningsällsk.:s lefnadsteckningar, 7. — Äfven finsk uppl.

KROHN, KAARLE. Elias Lönnrotin muistopäivänä. [På Elias Lönnrots minnesdag.]

Valvoja, s. 247—251.

RUIN, W. Inför Lönnrotsmonumentet.

I *Tidskr. utg. af pedagog. fören. i Finland*, 39, s. 345—351.

Elias Lönnrot. Ett hundraårsminne.

I *Stockh. dagbl.*, N. 166.

Zu Elias Lönnrots Gedächtniss.

Finnländ. Rundschau, s. 183—190.

Messenius, Arnold Johan.

SÖDERBERG, V. Historieskrifvaren Arnold Johan Messenius. Ups. 8:o. xx, 147 s. Ak. afh. Pr. 2,50.
Ur *Ups. univ. årsskr.*, 1903.

Molander, Harald.

HEDBERG, FR. Harald Molander.
Svea, Arg. 58, s. 227—230.

Olavus Petri.

SCHÜCK, H. Olavus Petri och reformationen.
I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 210—217.

Se: FRIESEN, O. v. Olavus Petris egenhändiga afskrift af den s. k. Hednagen. (Afd. 6: A.)

Piper, Gustaf Abraham.

Landshöfdingen Gustaf Abraham Pipers Minnen från Karl XII:s ryska fälttåg och sin ryska fångenskap, utg. af K. G. WESTMAN. Stockh. 8:o. 65 s. Pr. 40 öre.
För skola o. hem, 22.

Porthan.

SNELLMAN, A. H. Henrik Gabriel Porthan pedagoogina. [Porthan såsom pedagog.]
I *Tidskr. utg. af pedagog. fören. i Finland*, 39, s. 401—407.

Ragvaldi, Nicolaus.

SÖDERBERG, VERNER. Nicolaus Ragvaldi och Baselkonventet. Ups. 8:o. 37 s. *Bidr. t. Sverges medeltidshist. tillegn. C. G. Malmström*, 15.

Reuter, Jonatan.

BRAUSEWETTER, E. Jonatan Reuter. Eine Darstellung seines Schaffens und übersetzte Proben aus seinen Werken.
Finnländ. Rundschau, s. 216—225.

Rudbeck, Olof.

ANERSTEDT, CL. Till Olof Rudbecks minne. Tal hållet i Upsala universitets aula den 17 sept. 1902. Ups. 8:o. 28 s.
Tillika i *Ups. univ. årsskr.*, 1902.
FORSSTRAND, C. Olof Rudbeck d. ä. Ett tväskels-minne. [Undert.:] C. F.

I *Sv. dagbl.*, N. 245.

In memoriam Olai Rudbeckii. Minnesskrift utgifven å tvåhundraårsdagen af Olof Rudbeck den äldres död. [Undert.:] J[OH:S] R[UDBECK]. Stockh. 8:o. 10 bl.; 29 s.; 1 pl.; 3 faksim. Tryckt i 27 numr. ex. för enskild utdelning.

Innehåller: 1. Olof Rudbecks afhandling om blodomloppet [»De circulatione sanguinis«]. Uppl. 2 Fotolitograf. aftryck. — 2. Bibliografiska anteckningar om Olof Rudbecks anatomiska skrifter och striden med Thomas Bartholin. — 3. Till illustrationerna.

SCHÜCK, H. Olof Rudbeck.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1. S. 289—292.

SVENSÉN, E. Olof Rudbeck och hans Atlantica. Ett tvåhundraårigt nationellt minne.

Nornan, Arg. 30, s. 7—30.

Rudbeckius, Johannes.

RUDEBECK, JOHNS. Om tidpunkten för tillkomsten af biskop J. Rudbeckius' Kyrkiostadgar. [Undert.:] J. R.
Kyrkohist. årsskr., Årg. 3, Meddel., s. 45 f.

Rudeen, Torsten.

HULTIN, A. Torsten Rudeen. Ett bidrag till Karolinska tidens litteratur- och lärdomshistoria. Hfors. 8:o. iv, 276 s. Pr. 4 fmk. Ak. aflh.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 54.

Runeberg.

König Fjalar. Fünfter Gesang. Übertragen im Originalversmass von E. BRAUSEWETTER.
Finnländ. Rundschau, s. 145—150.

Die Briefe des alten Gärtners. Aus dem Schwedischen von J. WILHELM.
Ibid., s. 130—144.

Gedichte übersetzt von J. WILHELM.
Ibid., s. 151—156.

BRAUSEWETTER, E. Johan Ludvig Runeberg. Eine Studie.
Ibid., s. 114—129.

ESTLANDER, C. G. »Den finske sångarn.» [Undert.:] C. G. E.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 51 (*Förh. o. upps.*, 15), s. 132—134. — Första stycket af Runebergs »Efterlämnade skrifter».

... Runebergs skaldskap. Kritiska studier . . .
I Runebergs saml. arbeten, Normalupplagan (Hfors 1899—1902). Bd 8. S. 167—473. Pr. 6 fmk.

FURUHJELM, R. Om det dramatiska elementet i Fänrik Ståls signier.
I Euterpe, N. 6.

LINDGREN, HELEN. Något om Runeberg. Med anledning af de nyss utkomna delarne af Strömborgs Runebergsbiografi.
I Stockh. dagbl., N. 52.

SCHIALIN, Z. Biografiska silhuetter. 1. Anekdoter och minnen rörande J. L. Runeberg.
Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk. i Finland, 51 (*Förh. o. upps.*, 15), s. 136—184.

SYLWAN, O. Några ord om Runebergs ungdomsdiktning.
Samlaren, Årg. 23, s. 55—67. — »Efterskrift». S. 143.

VEST, E. Johan Ludvig Runeberg. En biografisk teckning. Stockh. [tr. Hfors]. 8:o. 324 s., 1 portr. Illustr. Pr. 4,50.
 Äfven såsom Suppl.-bd till *Runebergs saml. arbeten*, Normalupplagan (Hfors 1899—1902).

Rydberg, Viktor.

BERG, R. G:SON. Viktor Rydberg som språkkonstnär. 1.
I Stockh. dagbl., N. 539.

FEILITZEN, U. v. Rydbergiana. Af Robinson. Med 2 bilder.
Ord och bild, Årg. 11, s. 212—220.

LINDSTRÖM, J. FR. Taide. sen asema ja tulevaisuus Viktor Rydbergin mukaan. [Konsten, dess ställning och framtid enligt Viktor Rydberg].
Valvoja, s. 647—661.

Rydberg, Viktor.

SCHÖLDSTRÖM, B. En Viktor Rydbergsk diktgestalt i historisk belysning.
[Knut Ligelius och Gustaf Adolf Skytte.]

I förf:ns *Damer o. knektar*. S. 155—166. — Förut offentliggjord i
Förgät mig ej, 1901: julnr.

ZILLIACUS, E. Atenarnes sång och dess författare.

I *Euterpe*, N. 2.

Rålamb, Hans Gustaf.

LEIJONHUFVUD, SIGRID. Dalins lärjunge.

I förf:ns *Ur svenska herrgårdsarkiv*. S. 157—207.

Salberg, Johan.

ANDERSSON, AKSEL. Johan Salberg.

Samlaren, Årg. 23, s. 141 f. — Tillägg till förf:ns gradualafh. *Om Johan Salbergs Grammatica svecica* (1884).

Sander, Fredrik.

GELLERSTEDT, A. TH. Fredrik Sander. Inträdestal i Svenska akademien
den 20 dec. 1901.

Sv. ak. handl. i fr. år 1886, D. 16, s. 11—75.

Schröderheim, Elis.

Bref från Elis Schröderheim utg. af O. LEVERTIN. Stockh. 8:o. xxvii, 230
s. Pr. 3,75.

Sv. memoarer o. bref, 6. — Anm. i *Sv. dagbl.*, N. 345, af JOH. MOR-
TENSEN.

Silfverstolpe, Fredrik Samuel.

SCHÜCK, H. Ur Fredrik Samuel Silfverstolpes papper. 1 3.

I *Stockh. dagbl.*, N. 277, 287, 299.

Snellman, Johan Vilhelm.

ERDMANN, NILS. Johan Vilhelm Snellman. En porträttstudie. Med 11
bilder.

Ord och bild, Årg. 11, s. 1—16.

Johan Vilhelm Snellman. Ein finnländischer Publizist, Denker und Staats-
mann. Von M—R—s.

Finnländ. Rundschau, s. 100—106, 173—182.

Spegel, Haqvin.

Ett bref från Magnus Stenbock till Haqvin Spegel. Meddel. af HERMAN
LUNDSTRÖM.

Personhist. tidskr., Årg. 4, s. 64—66.

Stagnelius.

Se: BÖTTIGER, C. V. (Afd. 6: B.)

Stiernhielm.

SCHÜCK, H. Drag ur Stiernhielms lif.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
S. 286—289.

Svedberg, Jesper.

SCHÜCK, H. Ur Jäspers Svedbergs självbiografi.

I *Läseb. f. folksk. h. klasser*, utg. af H. SCHÜCK o. N. LUNDAHL, D. 1.
S. 292—296.

Swedenborg.

MORRIS, MAX. Swedenborg in Faust.

I förf:ns *Goethe-Studien*. Aufl. 2. Berlin. S. 13—41.

Tegnér, Esaias.

SCHÖLDSTRÖM, B. Esaias Tegnér's maka.

I förf:ns *Damer o. knektar*. S. 80—88.**Thorild.**

Thomas Thorilds bref utg. af L. WEIBULL. 3. Upps. 8:o. S. 129—192.

Skrifter utg. af Sv. litt.-sällsk., 19: 3.

SCHÖLDSTRÖM, B. Thorilds »föremål».

I förf:ns *Damer o. knektar*. S. 45—60.**Topelius.**

Aus: »Blätter aus meinem Denkbuch». — Die vollkommene Liebe. — Weihnachten in Ketten. — Miranda. — Gedichte.

Finnländ. Rundschau, s. 304—332. — Öfversättningar gjorda af E. BRAUSEWETTER, HERM. PAUL, m. fl.

CASTRÉN, G. Zachris Topelius. Von G. C.

Ibid., s. 290—303.

Wallqvist, Olof.

Några bref från Olof Wallqvist till J. A. Lindblom. [Meddelade af] K. G.

Wn [o: K. G. WESTMAN].

Hist. tidskr., Årg. 22, s. 248—254.**Weihe, Friedrich Christoph von.**

Löjtnanten Fr. Chr. von Weihe's dagbok 1708—1712. Utg. af K. samf.

f. utg. af handskrifter rör. Skandinaviens hist. genom ERNST CARLSON.

Stockh. 8:o. 132 s. Pr. 2,50.

Hist. handl., D. 19: 1.**Wennerberg.**

Ett par Gluntkoncept. Med två faks.-afbildn. af Wennerbergs manuskript.

[Undert.:] X [o: G. NORDENSVAN].

Nornan, Årg. 29, s. 194—196.

LINDGREN, HELLEN. Gunnar Wennerberg som Gluntarnes skald. Några minnesord.

Svea, Årg. 58, s. 153—163.**Wieselgren, Per.**

WARBURG, K. Per Wieselgren såsom litteraturhistoriker och lefnadstecknare.

Nornan. Årg. 30, s. 159—171.**Wikner.**

EKLUND, J. A. Pontus Vikners barndom och ungdom. Stockh. 8:o. 15 s. Pr. 10 öre.

KJELLBERG, ELISABETH. Carl Pontus Wikner. Minnesblad af en tacksam vän. Uppl. 2. På fleres begäran utg. vid aftäckn. af prof. Wikners gravvård i Upsala den 15 maj 1902. Stockh. 8:o. 82 s. Pr. 1 kr.

C. Våra dagars författare.

A. Allmänt.

Berg, R. G:son. Det väsentligaste af svensk vitterhet 1898—1902. Ups.

8:o. 20 s. Pr. 35 öre.

I vår tids lifsfrågor, N. 26.

Bonggren, J. Svensk-amerikansk litteratur.

Pärieblomman, s. 67—76. — Omtryckt i *Sv. bokhandels-tidn.*, N. 10.

Jonas, Emil. Lyrische Anthologie (Nordischer Musenalmanach) hervorragender skandinavischer Dichter. In den Versmassen der Originale übersetzt und mit einer literarhistorischen Einführung von C. BEYER-BOPPARD. Breslau 1903 [1902]. 8:o. xxvi, 283 s. Pr. 4 mk.

Innehåller af sv. förf. OSCAR II, CARL XV, RYDBERG, SNOILSKY, TEGNÉR, m. fl.

Mörne, A. Svensk nutidslyrik.

Dansk Tidsskr., s. 193—205, och i *Euterpe*, N. 12. — Om KARLFELDT och OSSIAN-NILSSON.

När vi började. Ungdomsminnen af svenska författare utgifna af Sveriges författareförening. Stockh. 8:o. 2, 212 s.

Red. af K. WARBURG, G. AF GEIJERSTAM, P. HALLSTRÖM och F. U. WRANGEL. — Innehåller ungdomsminnen af följande författare o. författarinnor: OSCAR II, FRANS HEDBERG, ALFHILD AGRELL, A. HEDENSTIERNA, MATHILDA ROOS, SOPHIE ELKAN, A. BAATH, A. BONDESON, HILMA ANGERED STRANDBERG, G. NORDENSVAN, G. AF GEIJERSTAM, ANNA WAHLENBERG, SELMA LAGERLÖF, V. V. HEIDENSTAM, OLA HANSSON, A. LUNDEGÅRD, MATHILDA MALLING och P. HALLSTRÖM.

Skönlitteratur. Vår nutida, i utlandet.

I *Sv. bokhandelstidn.*, N. 2.

Sprengel, D. De nya poeterna. (80-talet). Dokument och kåserier. Stockh. 8:o. 448 s. Pr. 4,50.

Anm. i *Ord och bild*, Årg. 11, s. 615—618, af FR. BÖÖK: Svensk litteraturkritik: i *Euterpe*, N. 26, af GUNNAR CASTRÉN: i *Sv. dagbl.*, N. 124, af HELLEN LINDGREN.

B. Särskilda författare.

Fröding, Gustaf.

BERG, R. G:SON. Gustaf Frödings skaldskap. Några drag och synpunkter. Stockh. 8:o. 34 s. Pr. 25 öre.

Studentfören. Verdandis småskrifter, 106.

BÖÖK, FR. Några ord om Fröding och Heidenstam.

Ord och bild, Årg. 11, s. 164—167.

NIELSEN, H. CH. Gustaf Fröding.

Tilskueren, Bd 19, s. 699—718.

STEFFEN, R. Svensk lyrik. Fröding och Karlfeldt.

Norden 1902, s. 144—164.

Geijerstam, G. af.

MAUTNER, ILSE. Gustaf af Geijerstam.

I *Das Magazin f. Litt.*, N. 5.

Heidenstam, V. von.

BÖÖK, FR. Några ord om Fröding och Heidenstam.

Ord och bild, Årg. 11, s. 164—167.

Lagerlöf, Selma.

HEINE, ANSELM. Neues von Selma Lagerlöf.

I *Das litterar. Echo*, Jahrg. 5: N. 3. — Anmälan af *Jerusalem*, D. 1.

MJÖBERG, J. Selma Lagerlöfs bildspråk.

I *Ver sacrum*, utg. af Göteb. stud.-fören. S. 48—64.

Levertin, Oscar.

SÖDERHJELM, ALMA. Oscar Levertin såsom föreläsare.

I *Euterpe*, N. 17.**Quanten, E. von.**

BAATH-HOLMBERG, CECILIA. Emil von Quanten. Hans senaste författarskap.

I *Stockh. dagbl.*, N. 479.**Strindberg, August.**

THEODOR, JOS. Der neue Strindberg.

Nord und Süd, Bd 103, s. 237—245.

--- Die Tragödie des Hochmuts.

I *Das litterar. Echo*, Jahrg. 4: N. 9. — Behandlar STRINDBERGS dramatiska författarskap.

WALLINDER, J. Ur Sveriges modärna skönlitteratur. 7. August Strindberg och hans historiska dramatik.

För kirke og kultur, s. 397—415.

WENDT, E. v. August Strindberg såsom diktare. En ram kring några citat.

I *Euterpe*, N. 8.**7. Metrik och stilistik.****Språk och stil.** Tidskrift för nysvensk språkforskning. Utg. af B. HESSELMAN, O. ÖSTERGREN, R. G:SON BERG. Årg. 2. Upps. 8:o. 236 s. Pr. för årg. 4 kr.**Beckman, N.** Ett par metriska tvistefrågor.*Språk o. Stil*, Årg. 2, s. 27—39.**Berg, R. G:son.** Språkliga gengångare i dikten. Några små loci librorum. *Varia*, Årg. 3, s. 422—425.

--- Versifikatoriska synpunkter.

Språk och stil, Årg. 2, s. 62—84. — Med anledning af BECKMANS ofvanstående uppsats. Härpå följde ett *Genmäle* af denne förf., s. 132—138.**Bing, Just.** Folkevisernes versform.*Nord. tidskr.*, Årg. 25, s. 459—476.**Cederskiöld, G.** Om svenskan som skriftspråk. Uppl. 2. Lund. 8:o. viij, 326 s. Pr. 2,50.

--- Skriftsvenskan och talsvenskan.

I *Aftonbl.*, N. 38 B.**Hellqvist, E.** Studier i 1600-talets svenska. Anteckningar. Upps. 8:o. iv, 232 s. Pr. 3,50.*K. Hum. vet.-samf:s Skrifter*, 7: 6.**Linder, N.** Svenska språket i modern diktkonst. En studie. Stockh. 8:o. 71 s. Pr. 1 kr.Denna bok gaf anledning till en häftig polemik och anmälades bl. a. i *Stockh. dagbl.*, N. 144 och 152, af R. G:SON BERG: Stilideal och stilistik; i *Sv. dagbl.*, N. 66, af OSCAR LEVERTIN: Kriarättning, kritik och diktkonst; i *Euterpe*, N. 12, af E. v. WENDT: Ett angrepp mot Heidenstam. — Den föranledde äfven *Skald och skolmästare*. Ett svar till lektor Linder af FR. BÖÖK. Stockh. 8:o. 57 s. Pr. 1 kr. Äm. jämte Linders bok i *Finsk tidskr.*, T. 52, s. 340—342, af BJ[URNO] SJ[ÖRO]S.

- Nordlander, J.** •Onödiga nyheter i svenska språket.
Pedagog. tidskr., Årg. 38, s. 193—205.
- Paulson, J.** Strödda anteckningar till Natanael Beckmans »Grunddragen af den svenska versläran» (1898).
Språk o. Stil, Årg. 2, s. 145—180.
- Steenstrup, J.** Nogle Bemerkinger om Bogstavrimets sidste och Enderimets første Tider.
[Dansk] *Hist. Tidskr.*, Bd 4, s. 121—126.
- Sylvan, O.** Ett metriskt spørgsmål.
Språk o. stil, Årg. 2, s. 49—58.

8. Folklore, Mytologi o. d.

- Bidrag**, Nyare, till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folk-lif. Tidskrift utg. på uppdrag af landsmålsföreningarna i Uppsala, Helsingfors och Lund genom J. A. LUNDELL. H. 75—77. Stockh. 8:o. Pr. för årg. 4,50.
H. 75. E. WIGSTRÖM. Folktro och sägner. S. 213—308. — H. 76. E. MODIN. Härjedalens ortnamn och bygdesägner. S. 129—264. — H. 77. G. KALLSTENIUS. Värmländska bärgslagsmålets ljudlära.
- Meddelanden från Nordiska museet 1899 och 1900.** Stockh. 8:o. Pr. 3 kr.
1. K. B. WIKLUND. Lapska seder och föreskrifter rörande mat och matlagning. — 2. P. G. VISTRAND. Gnidstenar i Nord. museet. — 3. E. HAMMARSTEDT. Säkaka och gullhöna. — 4. Skrå-Ordning upprättad Jordäganderne emellan, här i Staden Cimbrishamn . . . 1754. — 5. Två skallordningar. Med inledn. af E. HAMMARSTEDT. — Meddelanden ang. museet åren 1899 och 1900.
- Brants, M.** Germaansche Heldenleer. Bekroond door de Koninkl. Vlaamsche Academie voor Taal-en Letterkunde. Gent. 8:o. 313 s. (Koninkl. Vlaamsche Academie voor Taal- & Letterkunde.)
- Döhring, A.** Kastors und Balders Tod.
Arch. f. Rel.-wiss., Bd 5, s. 38—63, 97—104.
- Folkvisor.** Upptecknade i Fors af P. G. LUNDAHL.
Jämtl. läns forn.-fören. tidskr., Bd 3, s. 7—9.
- Grip, E.** Drag af uppländsk folktro. Spådomskonst. [Undert.:] E. G.
I *Stockh. dagbl.*, N. 54.
- Hammarstedt, E.** Om fastlagsriset och andra lifsstänglar och gudasjön.
Nord. tidskr., Årg. 25, s. 265—280. .
- Kauffmann, Fr.** Balder. Mythos und Sage nach ihren dichterischen und religiösen Elementen untersucht. Strassb. 8:o. ix, 308 s. Pr. 9 mk.
Texte u. Untersuchungen z. altgerm. Rel.-gesch.: Untersuchungen, Bd 1.
- Lampa, Sv. M.** Äldre folklif i Vestergötland. Ett och annat ur egna och andras anteckningar. 1—2.
I *Stockh. dagbl.*, N. 359, 371.
- Leijonhufvud, Sigrid.** En gammal visbok.
I förfns *Ur svenska herrgårdsarkiv*. S. 36—78.
- Lindqvist, R.** Harald Hådrådes sång. En visas vandring.
I *Euterpe*, N. 21.

- Modin, E.** Härjedalens ortnamn och bygdesägnar. [2.] S. 129—264.
Sv. landsm., H. 76.
- Olrik, A.** Nordboernes ragnarok.
Nord. tidskr., Årg. 25, s. 363—378.
- Schück, H.** Mytologiska spösmål.
I Stockh. dagbl. N. 594.
- Sägnar.** Upptecknade af J. LINDSTRÖM.
Jämtl. läns forn.-fören. tidskr., Bd 3, s. 9—27.
- Wennersten, O. V.** Gamla märken. En handledning vid almanackans användning. [Undert.:] -sten.
I Gotl. Allch. N. 6.
- Wigström, Eva.** Folktrö och sägnar. [3.] S. 213—308.
Sv. landsm., H. 75.
- Wrangel, E.** Ett par ord om folkvisan.
I Sydsr. dagbl., N. 119.

9. Tillägg till föregående års bibliografier samt anmärkingar af tidigare utkomna arbeten.

- Memoarer** och bref, Svenska. 3—4. Stockh. 1901.
 3 anm. i *Hist. tidskr.*, Årg. 22, s. 7—12, af L[UDVIG] S[TAVENOW]: 3—4
 anm. i *Ord o. bild.*, Årg. 11, s. 123 f., af O[TTO] S[YLWAN] samt i *Sv. dagbl.*
 N. 49, af J[OH.] M[ORTENSEN].
- Nordby, C. Hj.** The influence of old norse literature upon english literature. New York 1901. 8:o. xi, 78 s.
Columbia univ., Germanic studies. 1:3. — Anm. i *Studien z. vergl. Litt.-gesch.*, Bd 2, s. 490—493, af O. L. JIRICEK.
- Choræus, Mikael.**
 Valda dikter. Med en lefnadsteckning af E. LÄGUS. Hfors 1901.
 Anm. i *Sv. dagbl.*, N. 48, af WERNER SÖDERHJELM.
- Runeberg.**
 STRÖMBORG, J. E. Biografiska anteckningar om Johan Ludvig Runeberg. Hfors 1901.
 Anm. i *Euterpe*, N. 10, af R. FRUHJELM.
- Saxo Grammaticus.**
 HERRMANN, P. Erläuterungen zu den ersten neun Büchern der dänischen Geschichte des Saxo Grammaticus. T. 1. Übersetzung. Lpz. 1901.
 8:o. ix, 508 s. Pr. 7 mk.
 Anm. i *Studien z. vergl. Litt.-gesch.*, Bd 3, s. 249—256, af HERN. JANTZEN.
- Tavaststjerna.**
 SÖDERHJELM, W. Karl August Tavaststjerna. Hfors 1900.
 Anm. i *Valvoja*, s. 94—107, af JALMARI HAHL.
- Pineau, L.** Les vieux chants populaires scandinaves. Paris 1901.
 Anm. i *Zeitschr. des Ver. f. Volkskunde*, Jahrg. 12, s. 240, af H. F. FEILBERG.

1889.

- 1: 10.** Samlaren. 10. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
10: 1. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 1 (1481—1501). Ej i bokhandeln.
7: 3. 1500- och 1600-talens Visböcker. III. Barbro Banérs Visbok. Pris i bokh.
1 kr. 50 öre.
11: 1-2. Skrifter från Reformationstiden. 1—2. Pris i bokh. 2 kr.

1890.

- 1: 11.** Samlaren. 11. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
10: 2. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 2 (1501—1518). Ej i bokhandeln.
9: 4. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 4.
12: 1. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 1. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.

1891.

- 1: 12.** Samlaren. 12. Pris i bokh. 4 kr.
10: 3. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 3 (1518—1527). Ej i bokhandeln.
9: 5. Bref rörande Nya Skolans historia. H. 5.

1892.

- 1: 13.** Samlaren. 13. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
10: 4. Sveriges bibliografi 1481—1600. H. 4 (1527—1530). Ej i bokhandeln.
12: 2. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 2. Pris i bokh. 3 kr. 25 öre.
9: 6. Personregister till Bref rörande Nya Skolans historia. Pris i bokh. kom-
plett 5 kr. 75 öre.

1893.

- 1: 14.** Samlaren. 14. Pris i bokh. 3 kr.
13: 1. Wivallius. 1. » » » 6 »
1: Extrah. Samlaren. Extrahäfte. Pris i bokh. 3 kr.
11: 3. Skrifter från Reformationstiden. 3. Pris i bokh. 3 kr.
11: 4. » » » 4. » » » 1 »

1894.

- 1: 15.** Samlaren. 15. Pris i bokh. 4 kr.
14. Bref från Esaias Tegnér till C. F. af Wingård. Pris i bokh. 2 kr.
12: 3. Bref rörande teatern under Gustaf III. H. 3. Pris i bokh. 50 öre.

1895.

- 1: 16.** Samlaren. 16. Pris i bokh. 4 kr.
13: 2. Wivallius. 2. » » » 2 »

1896.

- 1: 17.** Samlaren. 17. Pris i bokh. 5 kr.
15: 1. Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihets-
tiden och den Gustavianska åldern. 1. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.

1897.

- 1: 18.** Samlaren. 18. Pris i bokh. 5 kr.
7: 4. 1500- och 1600-talens Visböcker. IV. Pär Brahes Visbok. Pris i bokh.
2 kr. 50 öre.
16. Holofernes och Judit. Ett drama från reformationstiden. Pris i bokh.
1 kr. 50 öre.

1898.

- 1:19. Samlaren. 19. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
 15:2. Johan Wellander. Litteraturhistorisk studie öfver skiftet mellan frihetstiden och den Gustavianska åldern. 2. Pris i bokh. 1 kr. 25 öre.
 17:1. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. Bibliografisk förteckning öfver uppdagade anonym- och pseudonymer i den svenska litteraturen. H. 1. Ej i bokhandeln.
 11:5. Skrifter från Reformationstiden. 5. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.
 11:6. " " " 6. " " " 1 kr.
 11:7. " " " 7. " " " 2 kr. 50 öre.

1899.

- 1:20. Samlaren. 20. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
 17:2. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 2. Ej i bokhandeln.
 18:1. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
 19:1. Thomas Thorilds bref. H. 1. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1900.

- 1:21. Samlaren. 21. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
 17:3. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 3. Ej i bokhandeln.
 18:2. Ur Hans Järtas litterära brefväxling. I. Bref till och från C. G. Brinkman. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 75 öre.
 19:2. Thomas Thorilds bref. H. 2. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1901.

- 1:22. Samlaren. 22. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
 7:5. 1500- och 1600-talens Visböcker. V. K. Bibliotekets Visbok i 16:o. Pris i bokh. 2 kr. 50 öre.
 17:4. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 4—5. Ej i bokhandeln.

1902.

- 1:23. Samlaren. 23. Pris i bokh. 3 kr. 50 öre.
 17:5. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 6. Ej i bokhandeln.
 19:3. Thomas Thorilds bref. H. 3. Pris i bokh. 1 kr. 50 öre.

1903.

- 1:24. Samlaren. 24. Pris i bokh. 4 kr.
 17:6. Svenskt anonym- och pseudonym-lexikon. H. 7—8. Ej i bokhandeln.
 7:6:1. 1500- och 1600-talens Visböcker. VI. K. Bibliotekets Visbok i 8:o. H. 1. Pris i bokh. 1 kr.

Samlaren 3, 5 och 7 ff. äro utgifna hvardera i ett häfte. — Af sällskapets öfriga Skrifter äro 2, 3—6, 9 och 12—16 afslutade.

För angelägenheter rörande tidskriften samt sällskapets öfriga publikationer hänvände man sig till vicebibliotekarien AKSEL ANDERSSON, Uppsala.

Uppsala i Maj 1904.

Svenska Litteratursällskapets Arbetsutskott.

This book should be returned to
the Library on or before the last date
stamped below.

A fine of five cents a day is incurred
by retaining it beyond the specified
time.

Please return promptly.

APR 30 1934

DEC 26 1937 A

2044 105 200 471